BARANYA VÁRMEGYE

TRIANON UTÁN TIZ ÉVVEL

SZERKESZTETTÉK:

DR. MATOLAY KÁROLY

ÉS

ZSADÁNYI OSZKÁR

Csak helyben használatra

3 009431 164401

116440

1919 1929

HISZEK EGY ISTENBEN,
HISZEK EGY HAZÁBAN,
HISZEK EGY ISTENI ÖRÖK
IGAZSÁGBAN,
HISZEK MAGYARORSZÁG
FELTÁMADÁSÁBAN!

ÁMEN.

MEGYEI KÖNYVTÁR * H. * PÉCS

1919 * BARANYAVÁRMEGYE * 1929

Vitéz Keresztes-Fischer Ferenc dr.

Pécs szab. kir. város és Baranyavármegye fáradhatatlan, önzetlen és tettrekész főispánjának, szeretetük, elismerésük és tiszteletük jeléül ajánlják

A SZERZŐK.

EZEN MŰ NYOMATOTT:
POLLÁK RÓBERT KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZETÉBEN
MOHÁCSON
1930.

Ezen könyvből csupán 500 drb. számozott amatőrpéldány készült.

A 735. *számu példány.*

Nyomatott

ns. Kienle Ernő *közjegyző* *úr részére.*

Villány.

Előszó.

1914. julius 29.

Ez a dátum, melyet a naptárkészitő mesterek a nevezetes napokat jelentő vörös festék helyett ép olyan szürke ólomszinnel nyomattak, mint a többi egymásbasimuló hétköznapot, egy váratlan és döbbenetes gesztussal az emberiség történelmének új határkövét jelölte meg. Egy vérzivataros és szerencsétlen háboru és egy mégszerencsétlenebb *„béke“* új, mesterséges határokkal barázdálta hazánk földjét. Gyarló, szűklátókörü és tudatlan emberek emelték ezeket az országhatárokat, melyek ép oly gyengék, mulandók és rövid életüek, mint azok, akik ezt a torzszülöttet a világra hozták.

Mert hiába szerkesztették meg simamodoru diplomaták Trianon kastélyában a leggyalázatosabb békeszerződést, hiába itélték oda Rákóczi felvidékét, Kassát, Pozsonyt a cseheknek, hiába szakitották el tőlünk minden idők legnagyobb mesemondójának Jókai Mórnak szülővárosát, Komáromot, hiába adták az oláh rabló kezére Bethlen Gábor, Bocskay és Tököly Erdélyét, hiába keresztelték Kolozsvárt, Mátyás király városát, Cluj-nak és Nagyváradot, az uj magyar irodalom bölcsőjét, Oradea-nak, hiába vették el Aradot, Temesvárt és az egész délvidéket; a magyar életerőt, a magyar igazság győzelmébe vetett bizodalmunkat, hitünket és reményünket el nem vehették tőlünk!

És nem vehették el ezer éves multunkat, nemzeti küzdelmünk, megpróbáltatásunk szomoruan is dicsőséges történelmét, mely őseink vérével áztatta és egybekapcsolta a Kárpátoktól az Adriáig azt a földet, melyen élnünk és meghalnunk kell!

Baranyavármegyét is megcsonkitották. Sulyos megpróbáltatások idejét éljük, de bizalmat ad nekünk a küzdelemben nemcsak a történelmi mult, nemcsak a mohácsi vészt követő szomoru idők alól való felszabadulás emléke, hanem

elsősorban a mindenütt megindult komoly és kitartó munka, mely a nemzeti összetartozás érzésétől fűtve fáradhatatlanul alkot és épit, hogy a feltámadó Nagymagyarország alapkövét biztos talajra helyezze le.

Örömmel láttuk, hogy ebből a nagy munkából Baranyavármegyében mindenki kiveszi részét. Együtt halad és küzd a megye egész társadalma és ha talán akadtak is olyanok, akiket a megpróbáltatások nehéz éveiben elfogott a kétség és elhagyott a remény, mi visszaadjuk nekik a bizakodást, felgyujtjuk ujra a reménység kialudt fáklyáját, mikor kézen fogva végigvezetjük ennek a megyének áldott földjén városról-városra, faluról-falura, hogy megismerjék ennek a kis országrésznek történetét, lássák nemes, céltudatos, létért való küzdelmét, lüktető életerejét.

Megváltozott térképünk, megváltoztak életkörülményeink, sulyos gazgasági helyzet nehezedik reánk, dacolva áll azonban országunk évezredes fája a tépázó vihar közepette és nem kell félnünk egy pillanatra sem, mert ez a fa nem korhad, nem rágja belső szú és nem hajtja meg koronáját, hanem büszke öntudattal várja a vihar mulását s a rügyfakasztó magyar tavasz ujraéledését.

Könyvünk célja egész Baranyavármegye és társadalmának megismertetése volt és külön sulyt kivántunk helyezni a Trianon óta lepergett szomoru tiz év történetére. Magát a megye székhelyét, Pécset és társadalmát a mult évben megjelent „Pécsi Fejek“ cimü mű tárgyalta s igy mi ebben a kötetben kizárólag magával a megyével foglalkozunk.

Munkánk nehéz volt, fáradságos és babértalan. Voltak, akik igaz megértéssel fogadták törekvéseinket és segitő kezet nyujtottak nekünk, de — sajnos — voltak sokan, kik érthetetlen elzárkózottsággal, apatikus nemtörődömséggel nehezitették meg adatgyüjtésünket. Nem a mi hibánk tehát, hogy könyvünk nem lett teljesen olyan, amilyenné szerettük volna tenni. Azoké az ódium, akik nem értették meg kötelességüket és nemes célunkat.

Köszönet azoknak, akik segitségünkre voltak!

2

A szerzők.

Vitéz KERESZTES-FISCHER FERENC dr.

Baranya-, Somogyvármegyék és Pécs szab. kir. város főispánja

Született Pécsett 1880-ban. Apja a Pécsi Takarékpénztár ügyésze. Pécsett végzi középiskolai és jogi tanulmányait, a budapesti egyetemen avatják a jogtudományok doktorává. Ügyvédi vizsgájának letétele után apja irodájában dolgozik, majd pedig annak halála után ő is a Pécsi Takarékpénztár ügyésze lesz. A háború alatt a 69. gyalogezredben szolgál s mint tartalékos főhadnagy szerel le. Pécs város közéletébe nagyobb mértékben a megszállás alatt sodródik, közügyekkel ekkor kezd foglalkozni. Kiváló képességeivel 1920 tavaszán magához ragadja a nemzeti ellenállás vezetését s legfőbb helyen ő irányitja Baranya és Pécs szervezését. Július 25-én, — midőn Pécs város polgársága memorandumot nyujt át a pécsi entente missziónak a kiürités végett, hogy ennek a mozgalomnak vezetői titokban maradjanak, — Fischer Ferenc dr. az ügy szervezésének ódiumát magára vállalja és önként megy fogságba, majd pedig internálásba. Hazatérve tovább irányitja Baranya és Pécs ellenállását s ezért még a kiürités előtt, 1921 június havában őt jelölik Baranya közéletének akkori vezetői a főispáni székbe, amelyet a felszabadult terület pacifikálása után 1921 október havában foglal el. November elején nagy ünnepélyességgel iktatják be Baranyavármegye és Pécs szab. kir. város főispáni székébe. 1926 január havában kinevezik Somogy vármegye főispánjának is és igy jelenleg három törvényhatóság élén áll, irányitja annak kormányzatát.

Egyike Csonkamagyarország azon főispánjainak, akik teljes mértékben élvezik a kormány bizalmát s akik leghosszabb idő óta állanak a törvényhatóságok élén. Érdemei elismeréseül 1926-ban a Kormányzó úr őfőméltósága a II. osztályú magyar érdemkereszttel és csillaggal tüntette ki, 1929-ben pedig vitézzé avatták.

FISCHER BÉLA

Baranyavármegye alispánja

1877 május hó 1-én született Gyöngyösön. Korán árvaságra jutott és hét éves kora óta nagybátyja, Fischer Lajos püspökbogádi jegyző neveltette. Középiskolai és jogi tanulmányait Pécsett végezte s 1900-ban lépett Baranyavármegye szolgálatába, mint díjtalan közigazgatási gyakornok. Ugyanez év október 26-án tiszteletbeli aljegyzővé nevezik ki. 1903 január 12-én ötödaljegyzővé, 1907 július 8-án negyedaljegyzővé választja a közgyülés. 1904-ben megnősült és Visy László dr. ügyvéd, később Pécs város főispánja leányát, Mártát vette feleségül.

Dolgozott minden egyes reszortban. Munkaköre a háború alatt tetemesen kibővült, a vármegye élelmezési ügyeinek intézésével. 1918 július 8-án másodfőjegyzővé választják. Megszállás alatt a Sásdra számüzött Stenge Ferenc alispán helyett ő intézi a megszállott vármegye ügyeit, szervezi a tisztviselők ellenállását, állandó érintkezésben van a Sásdon tartózkodó alispánnal és az ő útján a magyar kormánnyal. Ezért a szerbek többször le is tartóztatták, sőt két hónapra Mitrovicán internálták.

A felszabadulás után 1922 július 10-én tartott közgyülés egyhangú lelkesedéssel valóságos főjegyzővé választotta, 1925 január 12-én pedig Baranyavármegye alispáni székébe emelte. Rövid öt esztendős alispáni működéséhez nagy és hatalmas alkotások egész sora fűződik. A vármegye villamosításának kezdeményezése, annak megvalósítása, már a testnevelési törvény megjelenése előtt a levente ügy felkarolása és országos szinvonalra való emelése, a vármegye úthálózatának reorganizálása és rendbehozatala, az iskolánkivüli népmüvelés megszervezése és a lehető legmagasabb szinvonalra való emelése stb. Ezenkivül egy olyan nagyszabásu gazdasági politikát inaugurált, amelynek megvalósulása a vármegyét az ország legelső megyéi sorába iktatja pár évtizeden belül s amely gazdaságpolitikai koncepció Baranyavármegye legnagyobb alispánjai sorába emeli Fischer Bélát. Igy méltán megérdemli azt a szeretetet, mellyel Baranyavármegye népe őt körülveszi.

4

Virág Ferenc

pécsi róm. kath. megyéspüspök

Bonyhádon (Tolna m.) született 1869 augusztus 22-én. Egyszerű polgári család gyermeke, ki egyedül, saját erejéből, kiváló egyéni kvalitásainál fogva emelkedett a püspöki székbe.

Elemiiskolai tanulmányait szülőfalujában, a gimnáziumot és theológiát pedig Pécsett végezte, 1892-ben szentelték pappá s azóta állandóan a pécsi egyházmegye szolgálatában áll. Szellemi fejlettségének és nagy képzettségének már kora ifjuságában tanujelét adta és irodalmi téren is sok sikert aratott. 1893-ban jelent meg első verskötete „Hajnal" címmel.

1892-től 1912-ig több plébánián működött mint káplán, majd 1912-ben Paks plébánosa lett. Itteni plébánossága alatt nyerte el előbb az esperesi, majd a pápai kamarási tisztségeket. 1922-ben Szekszárd plébánosa lett s e minőségben úgy egyházi, mint társadalmi téren kifejtett működésével hervadhatatlan érdemeket szerzett.

A pécsi róm. kath. egyházmegye püspökévé 1926 március 1-én nevezték ki s 1926 május 19-én szentelték fel püspökké és iktatták be ünnepélyesen. Kevés hivatottabb és közszeretetben állóbb vezetője van a róm. kath. egyháznak, ki annyi megértéssel s igaz, keresztényi szeretettel vezeti gondos pásztorként hívei nyáját.

Baranyavármegye közigazgatási tisztviselői kara.

Főispáni hivatal.

Főispán: vitéz Keresztes-Fischer Ferenc dr.
Főispáni titkár: Dr. Vörös Mihály

Alispáni hivatal.

Alispán: Fischer Béla.
Főjegyző: Hoffer Kálmán.
Másodfőjegyzők: Ollé István, Kinneth Viktor.
Aljegyzők: dr. Huba Aladár, Puskás Elemér, Hirt Ferenc dr. Erőss József, Igaz Lajos.
Tiszti főorvos: Vidákovich Lajos dr.
Főlevéltáros: Mérő József dr.
Irodafőigazgató: Bors Béla.

Tiszti ügyészség.

Tiszti főügyész: Gács Ferenc dr.

Árvaszék.

Árvaszéki elnök: Nagy Pál.
Árvaszéki h. elnök: Nagy Jenő.
Árvaszéki ülnökök: Kussinszky Sándor dr., Andretzky József, Németh Dénes.

Testnevelési felügyelőség.

Központi felügyelő: Egyházberzsenyi Berzsenyi István vezért.
Járási felügyelők: vitéz Barlay János, Titze Oszkár, vitéz Megyesy József, vitéz dr. Náray Lajos, Tesárd Szilárd és Kanta Sándor.

Számvevőség.

Főnök: Brenner Kálmán
Főnökhelyettes: Halmos József
Tanácsosok: Horváth Mihály, Csernyánszky Béla, Köllőd András.

Baranyavármegye vitézi széke.

Székkapitány: vitéz Pallay Rezső.

Pécsi járási főszolgabirói hivatal.

Főszolgabiró: dr. Szivér István.
Szolgabiró: v. dr. Horváth István.
Járásorvos: dr. Gálbory Ernő.
Közig. gyakornok: dr. Jellachich István.

Mohácsi járási főszolgabirói hivatal.

Főszolgabiró: Német Károly.
Szolgabiró: Horváth Miklós és Keserü János tb szolgabiró.
Járási t. orvos: dr. Vida Lajos.
Járási m. kir. állatorvos: dr. Tóth János.

Pécsváradi járási főszolgabirói hivatal.

Főszolgabiró: Vitéz Keresztes-Fischer Miklós dr.
Szolgabiró: dr. Lisziák Elek.
Járásorvos: dr. Hal József.
Járási állatorvos: Kaluber Vendel.

Sásdi járási főszolgabirói hivatal.

Főszolgabiró: dr. Blaskovich Iván.
Tb. főszolgabiró: Bátsmegyei Jenő, Koszits Béla.
Járásorvos: dr. Biogd József.
Járási állatorvos: Megyeressy Kázmér.

Siklósi járási főszolgabirói hivatal.

Főszolgabiró: dr. Lieber Ferenc.
Szolgabiró: dr. Csepán Elemér.
Járásorvos: dr. Kádas Lajos.
Járási m. kir. állatorvos: Lengyel Alabert

Szentlőrinci járási főszolgabirói hivatal.

Főszolgabiró: Bognár Gyula.
Szolgabirák: dr. Winternitz Elek, Jilly Endre.
Járásorvos: dr. Ralovich Ödön.
Főállatorvos: Pupinszky Tivadar.

Villányi járási főszolgabirói hivatal.

Főszolgabiró: Tóth Dezső.
Szolgabiró: dr. Réti József.
Körorvos: dr. Gyimóthy Jenő.
Járási állatorvos: Hábel Kálmán.

Pécs szab. kir. város tisztviselői kara:

Polgármester: Nendtvich Andor dr. kir. tanácsos.
Főjegyző: Katics Antal.

Tanácsnokok: Makay István dr. polgármester helyettes, Tichy Ferenc dr., Schutták József, Sebestyén Lajos dr.
Árvaszéki elnök: Tichy Ferenc dr. polgármesterhelyettes.
Árvaszéki ülnökök: Nádor Lajos, Guth Béla dr.

Tiszti főügyész: Nick Alajos dr.
Vez. műszaki főtanácsos: Kalenda Loránt.
Főmérnökök: Katona János és Krisztián György tb. műsz. főtan., Papp Jenő.
Főorvos: Ludvig Ferenc dr.
Főszámvevő: Riha Ferenc.
Főszámvevő h.: Bőnisch József.
I. o. aljegyzők: dr. Zádor Imre, Kain Lajos, dr. Köberling Nándor, Jellachich Jenő.
II. o. aljegyzők: Dr. Schmidt Lajos, dr. Mihalovich László, dr. Zánkay Ferenc, Makucz Jenő.
Főpénztáros: Sziberth Antal.

Mohács megyei város tisztviselői kara:

Polgármester, árvaszéki elnök: Margitay Lajos dr.

Főjegyző és anyakönyvvezető: Lipokatits János polgármester h.
Tanácsnokok: Éva László és vitéz Szőnyi Alajos.
Ügyész: Paschke Ferenc dr.
Tiszti orvos: Vas Jenő dr.
Állatorvos: Halász Ármin dr.
Árvaszéki ülnök: Kolozsváry Dénes.
Főszámvevő: Herger Zoltán.
Főmérnök: Fehérváry István.
Pénztáros: Bánovits Sándor.

Baranyavármegye felsőházi tagjai:

Igaz Béla dr. prel. kanonok,
Madarász István,
Mirbach Antal br.,
Mándy Sámuel,
Pekár Mihály dr. egy. tanár,
Szuly János
Virág Ferenc megyés püspök,
Visnya Ernő tak. pénzt. ig.

Baranyavármegye országgyülési képviselői:

Oberhammer Antal Pécs,
Esztergályos János „
Mihályffy Vilmos Mohács,
Mándy Sándor Dárda,
Perlaky György Pécsvárad,
Feniczy Ignác dr. Sásd,
Simon János Siklós,
Muszti István Nagyharsány
Patacsi Dénes Szentlőrinc,
Bleyer Jakab dr. Villány.

PÉCSI JÁRÁS.

MECSEKSZABOLCS, SOMOGY ÉS HIRD.

A Pécs környékén elterülő gazdag bányavidék centruma a mintegy 4500 lakost számláló Mecsekszabolcs nagyközség, melynek különálló részét képezi a Dunagőzhajózási Társaság hatalmas bányatelepe, mely egyike megcsonkitott országunk legnagyobb, legmodernebben berendezett és a mai kor szociális szempontjainak megfelelően létesitett telepeinek. A 2000 lakossal biró Somogy és a 600 lakósú Hird kisközségek egészitik ki a pécsi kőszénbányáknak ezen a részen fekvő telepeit.

De nemcsak a kőszénbányák adnak jelentőséget ennek a három községnek, mert azok a bányatelepektől függetlenül is lendületes fejlődésről tettek tanuságot az elmult évtizedekben. Különösen a világháboru után indult meg itt is az öntudatos, a nemzeti létünkért folyó és egy jobb jövőben bizakodó alkotó munka, melyből elsősorban a községek vezetői, az intelligencia veszi ki a részét. Örömmel látjuk mindenütt a sok társadalmi és kulturális egyesület alakulását, valamint a szövetkezetek létesülését, amelyek a magyar falu és a magyar munkásság közös cél és közös ideálok felé való egységes és egyetemleges törekvését és a kölcsönös megértést fogja eredményezni.

Örömmel látjuk mindenfelé (és ez a három község példaként szolgálhat), hogy ebben az országban a sok szenvedés és megpróbáltatás által felkorbácsolt lelkek nyugalma megint visszatért, sőt közelebb hozta azokat egymáshoz és mindenütt megindult az épitő munka, mely hazánk boldogulásának alapját fogja letenni.

Gábor Andor
községi főjegyző
Mecsekszabolcs

Felsőmindszenten született 1887-ben. Középiskoláit és a közigazgatási tanfolyamot Pécsett végezte s jegyzői oklevelét 1907-ben nyerte el. Később az egyetem jogi fakultásának lett hallgatója és megszerezte az államtudományi államvizsgát.

Mint segédjegyző működött Versenden, Nagypeterden, Keszüben, Baksán és Garéban, majd 1914-ben Szalánta vezető jegyzője lett, hol a szerb megszállás alatti idő megszakításával 1925-ig működött. Ekkor választották meg Mecsekszabolcs főjegyzőjévé.

A vm. törvényhatósági bizottságnak 1914-től tagja, a helyi kulturális és társadalmi egyesületek vezetője.

Dr. Csütörtök József
körorvos
Hird

Magyaregregyen született 1891-ben. Középiskoláit Pancsován, egyetemi tanulmányait pedig Kolozsvárott végezte s 1917-ben avatták az orvostudományok doktorává.

A háboru kitörésétől 1921 októberig katonai szolgálatot teljesitett, előbb a 99. cs. és kir. gyalogezredben, majd a 3. határvadászoknál s végül a nemzeti hadseregben. Bejárta az orosz és albán frontokat és szolgálatai elismeréséül a Károly csapatkereszttel és hadseregparancsnoki elismeréssel tüntették ki.

1921-ben mint tart. főorvos leszerelt s ekkor lett Hird székhellyel a somogyi körjegyzőséghez tartozó községek körorvosa.

A helyi Levente Egylet elnöke.

Gyurcsovics István
körállatorvos
Hird

Rákosligeten (Pest m.) született 1902-ben. Középiskoláit, valamint az állatorvosi főiskolát Budapesten végezte s oklevelét 1927-ben szerezte meg. Utána egy ideig az állatorvosi főiskolán, majd a bábolnai állami méntelepen és Bakonyban folytatott gyakorlatot. Hird körállatorvosává 1929 májusában nevezték ki.

Budapesten elvégezte a zeneakadémia hegedü szakát is és a kiváló muzsikus most aktiv részt vesz a környék zenei életének fejlődésében és személyes résztvételével hangversenyeket rendez.

Hirdi Kenderfonó és Gépgyár

Cégtulajdonos: Törtely Fülöp.

A legnagyobb elismerés hangján kell megemlékeznünk erről a gyárról, mely alig néhány éves multja dacára olyan eredményeket mutat fel, melyek életképességét, praktikus hasznosságát egyaránt mutatják és biztositják részére a jövő fejlődést.

A gépgyár alapjait még a háboru előtt vetette meg tulajdononosa, a mai gyár azonban csak 1928-ban alakult, mikor a kender és lenfonásra is berendezkedett. A gyár főleg a kistermelők által termelt anyagok feldolgozását végzi s mint a magánosok részére dolgozó *bérfonó*, egyetlen az egész országban. Lehetővé teszi igy a kistermelők produktumainak feldolgozását és jobb értékesitését, amiáltal jelentős támogatást biztosit a kender és lentermelőknek.

Hogy mennyire hézagpótló volt az ily természetü gyár felállitása, mutatja nemcsak egyre fokozódó, s az egész ország területéről érkező munka-megbizatásai, hanem az is, hogy a környék kender és lentermelését máris lényegesen fellenditette.

A háboru előtt alapitott gépgyár is lényegesen fejlődött. Főleg mezőgazdasági gépeket gyártanak s gyártmányaik ismertek és kedveltek már az egész Dunántulon. A Hirdi Kenderfonó és Gépgyár 35 munkást foglalkoztat állandóan, az erősen megindult munka azonban szükségessé teszi a gyár további megnagyobbitását.

Schmidt József
adóügyi jegyző, h. körjegyző
Somogy.

Baranyaszentivánon szül. 1899-ben. Középiskoláit Pécsett végezte, a közig. tanfolyamot pedig Egerben s ott szerezte meg jegyzői oklevelét. Somogy adóügyi jegyzője 1924-ben lett és 1929. májusától ő a körjegyzőség vezetője.

A világháboruban 1917-től az összeomlásig katonai szolgálatot tetjesitett a 19. honv. gy. e. kötelékében, mint öténtes és részt vett az olasz front harcaiban.

Hosszuhetény

kisközség.

A honfoglalás idejéből származó régi magyar község, melynek alapjait valószinüen szerzetesek vetették meg s ezek birtoka volt. Később a pécsváradi apátsághoz tartozott és már a XIV. század elején volt plébániája és temploma. A török uralom alatt a régi község, melynek neve *Nagy-Etin* volt, teljesen elpusztult és a XVIII. század elején létesült ujjá régi kulturája romjain. Azon kevés baranyai község közé tartozik, mely plébániáját a török megszállás alatt is fenntartotta s erről bizonyság az 1721. évi visita canonica. Mai temploma 1740-ben épült, rendszeresen vezetett anyakönyvei pedig 1728-tól vannak. Ezen szinmagyar község 5 tantermes iskolája ugyancsak a megye legrégibbjei közé tartozik.

A község fejlődésének hatalmas lökést adott a Pécs-bonyhádi vasuti vonal megépitése, mely itt vezet keresztül. Hosszuhetény lakósainak száma meghaladja a 2700-at. Van vasutállomása, postája, távirdája, telefonja, körjegyzősége, rk. plébániája, iskolája, szövetkezete és egyesülete.

Pelcz Árpád

róm. kath. esp. tanf. plébános
Hosszuhetény

A róm. kath. lelkészi kar egyik kiemelkedő, markáns alakja, a hazájának és hiveinek igaz lelkipásztora. Nagyatádon (Somogy m.) született 1865-ben. Középiskoláit Nagykanizsán és Pécsett végezte, majd a pécsi teologia hallgatója lett és 1887-ben szentelték pappá. Pályafutását Olaszon kezdte meg mint káplán, honnan ugyanilyen minőségben Regölyre és Vásárosdombóra került. 27 éves korában már Szakadát plébánosa volt, azután 20 éven át Gyönkön működött, mint gimnáziumi tanár. Utána Sumony plébánosa, honnan 1919-ben Hosszuhetény plébánosává és esperessé lett. 1926 óta ker. tanfelügyelő. A világháborut követő szerb megszállás alatt hazafias magatartása miatt sok kellemetlenség érte. Egy izben le is tartóztatták, Pécsre hurcolták, végül hosszas kinvallatások után ujból szabadon engedték. Káplán és fiatalabb plébános korában elismert irodalmi tevékenységet fejtett ki, mint műfordító, de jelentek meg önálló cikkei is.

Közs. képv. test. tag, a helyi Hangya szöv. és a Hitelszövetkezet elnöke, a Faluszövetkezet diszelnöke, stb.

Fekete György

körjegyző, Hosszuhetény.

Ó-futokon (Bács m.) született 1888-ban. Középiskoláit Kalocsán és Ujvidéken végezte, majd a közigazgatási pályára lépett s elvégezvén Nagybecskereken a közigazgatási tanfolyamot, jegyzői oklevelét 1914-ben nyerte el.

A világháboru alatt, mint az 52. cs. és kir. gy. ezr. póttartalékosa a szerb fronton harcolt.

A helyi tűzoltótestület alapitó tagja és a hitelszövetkezet ig. tagja.

Kajdy Aladár

gazda
Husszuhetény.

1879-ben született Hosszuhetényen. Iskoláit részben szülőfalujában, részben Pécsett végezte. Iskolái elvégzése után a malomipart tanulta ki s a háboruig apjával együtt egy vizimalmot s egy szatócsüzletet vezetett.

A világháboru egész tartama alatt katonai szolgálatot teljesitett, mint pék s bejárta az orosz, román és olasz frontokat.

A háboru befejezése óta teljesen a gazdálkodásnak szenteli magát és 41 holdas kis birtokán a megye egyik legszebb mintagazdaságát rendezte be. Számos gazdasági kiállitáson dijat nyert gazdasági terményeivel.

KOZÁRMISLENY kisközség.

A két egymásmellett fekvő Misleny és Kiskozár községek egyesitése folytán keletkezett a mintegy 1400 lakóst számláló Kozármisleny. Az összeolvadt községek történelmi multja a honfoglalásig nyulik vissza. A valamikor oly hires *Koaszt* vára Misleny határában állott s nevével több a XII. és XIII. századból származó okmányban találkozunk. Kiskozár is jelentős község volt és az 1332-iki összeiráskor már plébániával birt. A törökök kiverése után ezeknek a községeknek is csak romjai maradtak meg s uj fejlődésük kora a XVIII. század közepével kezdődött, melynek a mostani egyesités uj határkövét jelöli meg.

Pekli Pál
körjegyző
Kozármisle

Gindlicsalád községben (Tolna m.) született 1885-ben. Középiskoláit Szekszárdon végezte, a közig. tanfolyamot pedig Pécsett. Jegyzői oklevelet 1908-ban nyert. Pályafutását Bezedeken kezdte, mint gyakornok, majd 1908-ban Csúzán lett s. jegyző, honnan Pélmonostorra került és 1916-ban Sepsére, mint körjegyző. Miután innen 1919-ben a szerbek kiutasitották, egyideig Bakócán működött h. jegyzőként, mig azután 1921-ben Kozármisle körjegyzőjévé választották.

Levente oktató, a helyi Hangya szövetkezet felügyelő bizottságának elnöke.

Dittler Emil
kántortanitó
Kozármisle

1872-ben született Pécsett és ugyanott végezte iskoláit. Tanitói oklevelét 1884-ben szerezte. Először Mecsekszabolcson, azután Kánban, Megyefán működött, majd 1907-ben lett Kiskozár (ma Kozármisle) k. tanitója, hol a község kulturális és gazdasági fejlődésén eredményesen fáradozott. Ő alapitotta a helyi hitelszövetkezetet (1909) és a Hangyát (1907), melyeknek ügyv. igazgatója. A népmüvelődés pénztárnoka és vezetője. A hitelszövetkezet részére mozigépet szerzett be, rádióját pedig a népmüvelés szolgálatába állitotta, a hitelszövetkezet keretében pedig népkönyvtárat létesitett.

Mintaszerü konyhakertészetével több kiállitáson dijakat nyert.

Lippay Antal
kántortanitó, Lothárd

Pécsett született 1901-ben és ugyanott végezte iskoláit. Tanitói oklevelét 1919-ben szerezte meg. Pályafutását Peterden kezdte meg, honnan 7 évi működés után 1927-ben lett Lothárd kántortanitója. Levente oktató, a helyi olvasókör elnöke, a Hangya pénztárosa és ügyvezetője s az iskolánkivüli népmüvelés vezetője.

116470

Horváth Imre
körjegyző, Belvárdgyula

Csilizradványban (Győr m.) született 1890-ben. Középiskoláit Szentesen végezte, majd közigazgatási pályára lépvén, jegyzői oklevelét Budapesten 1912-ben szerezte meg. Pályafutását Récekőhalomban (Sopron m.) kezdte meg, mint s.-jegyző, a háboru kitörésekor azonban bevonult katonai szolgálattételre s csak 1918-ban szerelt le, mint 50%-os rokkant tart. főhadnagy. A 66. és 5. cs. és kir. gyalogezredekkel részt vett 38 hónapon át az orosz, román és szerb front harcaiban és kétszer sebesült meg. Kitüntetései: signum laudis a kardokkal, 2 sebesülési érem és Károly csapatkereszt.

A háboru befejeztével egy ideig Budapesten a Futuránál nyert beosztást, majd Kiskozáron lett 1924-ben adóügyi jegyző, 1927-ben pedig Kővágószöllős körjegyzője. Belvárdgyula körjegyzőjévé 1928-ban választották.

A népművelési és testnevelési bizottság elnöke.

NAGYKOZÁR kisközség.

Az 1100 lakósu Nagykozár történelmi multjára vonatkozóan kevés megbizható áll rendelkezésünkre. A honfoglalást követő első századokban létesült és szépen fejlődött a XVI. század elejéig, mikor azután a törökök beözönlése megállitotta, véget vetett minden kulturának és a baranyai községek közös sorsára jutott: elpusztult. Az ősi magyar lakosság elmenekült, meghalt, vagy elhurcolta a török. A felszabadulás után lakatlanul maradt és romokban heverő községbe német telepeseket költöztettek a XVIII. század elején és a valamikor szinmagyar község félig sváb faluvá lett.

Nagykozárnak a világháboru utáni fejlődése igen biztató perspektivát mutat és dacára a megyeszék közelségének, jelentősége fokozatosan emelkedik.

Koleszárits Ferenc
állami tanitó, Nagykozár

Lothárdon született 1889-ben. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte s tanitói oklevelét 1908-ban szerezte meg. Pályafutását Répcesaruton (Sopron m.) kezdte meg, majd Lothárdon és Jászkarajenőn működött. Nagykozár tanitója 1926-ban lett.

A világháboru egész tartama alatt katonai szolgálatot teljesitett az 52. cs. és kir. gyalogezred kötelékében, részt vett a szerb, orosz és olasz front harcaiban s 1918 junius 15-én fogságba esett. Mint foglyot Franciaországba vitték s onnan csak 1919 decemberében térhetett haza. A kisezüst vit. érem és Károly csap. ker. tulajdonosa.

A helyi Levente Egylet v. oktatója és jelenleg könyvtárosa, a helyi dalárda karnagya.

Mosztl István
orsz. gyül. képviselő
Nagykozár

A magyar kisgazdatársadalom egyik tiszteletben álló vezére és egyike legrégibb képviselőinek.

Zalaszentmihályon született 1875-ben. Az elemi iskola után Pécsett végzett 4 reál osztályt, majd hazatérve 72 holdas családi birtokára, gyakorlati gazdává képezte magát. Már fiatal éveiben kezdett a közügyekkel foglalkozni és 1904-ben iskolaszéki gondnok, 1906-ban pedig iskolaszéki elnök lett. A vm. törv. hat. bizottságnak először 1905-ben lett tagja.

1915 januárban a legidősebb korosztállyal bevonult katonai szolgálattételre és 1917 juniusig a 19 honv. gy. ezr. 6/19 hadtápzászlóaljnál teljesitett szolgálatot az orosz fronton és hadseregparancsnoki elismerésben részesült. Visszatérve, községe birául választotta s ezen tiszté a megszállásig töltötte be, mikor azonban a szerb megszállókkal a rekvirálások miatt támadt viszálykodások miatt lemondott. Mint a magyarság exponensét le is tartóztatták, sőt birtokát is elkobozták.

1920 január 25-én a csonka szalántai kerület nemzetgyűlési képviselőjévé választották kisgazda programmal, majd az 1921 decemberben, 1922 májusban és az 1926 novemberben megejtett ujabb választásokon is őt tisztelte meg bizalmával a kerület választóközönsége.

A vm. törv. hat. bizottság, a közs. képv. testület, a vm. közig. biz. és a vm. állandó választm. tagja, a Baranyai Gazdasági Egylet alelnöke, az Omge tagja, az Alsódunántuli Mezőgazdasági Kamara választm. tagja, a nagykozári körjegyzőség községei mezőgazdasági egyletének elnöke és számos más egyesület tagja.

A vm. Kisgazdapártnak 1919 májustól 1929 juniusig elnöke volt, mely időre a kisgazdatársadalom megszervezése és jelentős párttá fejlődése esik.

Szalánta

kisközség.

A Pécs és Harkány között huzódó műut mentén körülbelül középtávon fekszik ez a már helyzeténél fogva is fejlődésképes község 700 főnyi lakóssal. Központja a szalántai választói kerületnek, melynek az első nemzetgyülési választás óta Muszti István a képviselője. Felemlitésre méltó történelmi multja nincs, jövő fejlődése felé azonban bizakodással tekintünk. Körjegyzőségéhez tartoznak még: Németi, Szőkéd, Áta és Pogány kisközségek.

Horváth Géza
körjegyző

Kéthelyen (Somogy m.) született 1886-ban. Középiskoláit Keszthelyen végezte, a közigazgatási tanfolyamot pedig Szombathelyen s jegyzői oklevelét 1908-ban szerezte meg. Előbb s. jegyző volt Mernyén és Vörösmarton, majd a háborut követő szerb megszállás alatt magyar területre szökvén át, egy időre Sásdon kapott beosztást. 1921-ben Egyházasharaszti, 1925-ben pedig Szalánta körjegyzője lett.

A helyi Levente Egylet elnöke.

Müller Boldizsár
kántortanító

1880-ban született Lőcsön. Középiskoláit Pécsett, a tanitóképzőt pedig Csurgón végezte és 1901-ben nyert tanitói oklevelet. Pályafutását Lőcsön kezdte meg, honnan Németpalkonyára, majd Marázára került s 1929-től Szalánta tanitója. A világháboru egész tartama alatt katonai szolgálatot teljesitett a 19 és 316 honvéd gy. ezredekben, részt vett a szerb, olasz és román front harcaiban és mint tart. hadnagy szerelt le. A Károly csap. ker. tulajdonosa.

Pellérd

kisközség.

A község legrégibb nyomai a római telepitések korába nyulnak vissza. A szántóföldeken több értékes leletre bukkantak a mult század végén és több római sirt is tártak fel. A honfoglalást követő időkben Pellérd vidékén az *Aba*-nemzetség birtokai terültek el s a mai község akkor alakult. Az 1332—35-ben készült pápai összeirások idejében már plébániával birt, mely jelentőségében egyre növekedett s a XVI. század közepén már segédlelkésze is volt.

A török megszállás alatt készitett összeirásokban és defterekben Pellérd mint *város* szerepel, mely arra mutat, hogy ebben az időben fejlett és számottevő község lehetett s hogy jelentőségét csak a megszállás alatti elnéptelenedés következtében vesztette el. Megemlitésre méltó azonban, hogy mig a törökök kiverése után más községekben alig maradt 6—10 család, addig Pellérd ebben az időben 44 családdal a leglakottabb helységek között szerepelt, hiszen Pécs lakósainak összessége is csak 180 családból állt. Régi plébániája is megmaradt, mellyel Baranyában alig 10 község dicsekedhetik.

A mai község mintegy 1400 lakóst számlál és ujabb fejlődése a háboru óta nagy lendületet vett. 1928-ban szép kulturházat emelt a község s ez évben készül el a „Hangya" szövetkezet háza és épültek a járdák.

Külön megemlitésre méltó vitéz Brázay István néhány éve létesitett „Haltenyésztő és Halkereskedelmi R. T." a mely nagykiterjedésü mesterséges tavaival egyike az ország legmodernebb halgazdaságainak.

Bene Géza
körjegyző

Kurdon született 1879-ben. Középiskoláit, valamint a közig. tanfolyamot Pécsett végezte s jegyzői oklevelét 1901-ben szerezte meg. Pályafutását mint gyakornok Kurdon kezdte, honnan Kisbárapátiba került, majd s. jegyző volt Döbrögközön és Bikalon. 1907-ben Magyarhertelend, majd 1918-ban Pellérd körjegyzője lett. A szerb megszállás alatt sok kellemetlenségben volt része hazafias magatartása miatt és két izben le is tartoztatták. A vm. törv. hat. biz. 1912-től tagja, több helyi egyesület vezetője, a rk. iskolaszék világi elnöke

Mecsekalja

nagyközség.

Rácváros, Patacs, Magyarürög és Mecsekszentkút községek egyesitésével alakult 1929-ben s igy a már régen egybeépült községeknek a Mecsekalja nevet adták.

Az egyesitett községek közül a legrégibbek: Patacs és Magyarürög. Mindkettő alapitását a XIII. századra teszik. Patacs kis temploma történeti szempontból is érdekes, amennyiben ez még a XIV. századból származik.

Mecsekszentkút a XVII. sz. végén keletkezett, Rácvárossal kb. egy időben, ez utóbbi keletkezése azonban érdekességénél fogva felemlitésre méltó. 1693 nov. 13-án a vármegye széket tartott, melyen Radanay püspök a pécsi rácokat különféle vádakkal illette, melyek mind valónak bizonyultak s melyek az egység megbontására alkalmasak voltak. A jelenlévő rác kalugyer ünnepélyes fogadalmat tett, hogy a vád tárgyát képező cselekmények nem fognak többé előfordulni, mivel azonban a rácok esküjüket megszekték, nem volt többé a városban maradásuk s igy Pécs határán kivül telepedtek le, hol Rácvárost alapitották. A község azonban hamarosan teljesen elmagyarosodott és ma már hirmondó sincs ott a rácokból, kiktől nevét nyerte.

Kissfaludy György
körjegyző

Pécs-Budafán született 1882-ben. Középiskoláit és a közig. tanfolyamot Pécsett végezte. Jegyzői oklevelét 1904-ben szerezte meg s pályafutását Mánfán kezdte, mint s. jegyző. Ugyanezen minőségben működött még Ráckozáron, majd ismét Mánfán. 1916-ban Keszü körjegyzője lett, a szerbek azonban 1919-ben kiutasitották.

1921-ben lett Rácváros körjegyzője s 1929 óta az egyesitett Mecsekaljáé.

A helyi Levente Egylet, népmüvelődési bizottságnak és az olvasókör elnöke.

Fejes Károly
róm. kath. plébános
Mecsekalja

1885-ben Ujverbászon született. Középiskolái elvégzése után a pécsi teologia hallgatója lett és 1908-ban szentelték pappá.

A világháboruban mint katonai lelkész 39 hónapig teljesitett szolgálatot az orosz és román fronton a 69 császári és királyi gyalogezred kötelékében. Kitüntetései: a lelkészi ezüst érdemkereszt vitézségi szallagon a kardokkal, Károly csapatkereszt és a vöröskereszt hadiékitményes tiszti jelvénye.

Mecsekalján 1926 óta működik mint plébános.

Kővágószőllős

kisközség.

A római kolonizáció idejéből való leletek arról tanuskodnak, hogy már az első századokban lakott hely volt, de kulturája a népvándorlás idején elpusztult. Azt, hogy a mai község keletkezése, mely időre esik, pontosan meg nem állapitható. Tény, hogy a XIV. század elején már virágzó község volt és plébániával is rendelkezett. A török uralom alatt azonban csaknem teljesen elnéptelenedett a falu, de sikerült néki régi plébániáját megmenteni.

A község további fejlődése csak lassu lépésekben haladt előre, ami az országot és megyét sújtó áldatlan állapotok elég érthetővé tesznek. Kővágószőllős legújabb fejlődése azonban már teljesen kielégitő. Lakósainak száma meghaladja a hatszázat. A község 1907-ig a patacsi körjegyzőséghez tartozott s ekkor lett körjegyzőségi székhellyé.

IV

Rattinger József
körjegyző
Kővágószöllős.

Kökénypusztán született 1897-ben. Középiskoláit Pécsett és Zalaegerszegen végezte, jegyzői oklevelét pedig Szombathelyen szerezte meg 1923-ban.

1915 májustól a 19. honvéd gyalogezred kötelékében teljesitett katonai szolgálatot, résztvett a szerb, orosz és olasz front harcaiban és 2 kisezüst, bronz vitézségi érmekkel, Károly csapatkereszttel kitüntetve, mint tart. zászlós szerelt le. A nemzeti hadsereg megalakulásakor rövid ideig ujra szolgálatot teljesitett.

Közigazgatási pályafutását Nagylengyelen (Zala m.) kezdte, majd 1923-ban Pellérd adóügyi jegyzője lett, 1928 novemberben pedig Kővágószöllős h. jegyzője. Körjegyzőnek 1929 őszén választották meg.

A Levente Egylet elnöke.

Gaál János
róm. kath. plébános, ker. tanfelügyelő
Kővágószöllős.

1881-ben született Dunaföldvárott. Középiskoláit Baján és Pécsett végezte, majd a pécsi theológia hallgatója lett és 1905-ben szentelték pappá. Pályafutását Pakson kezdte, mint káplán, azután Pécsett karkáplán, szemináriumi alkormányzó. Kővágószöllős plébánosává 1915-ben nevezte ki a püspök, később pedig ker. tanfelügyelővé.

A szerb megszállás alatt neki is sok kellemetlensége volt hazafias magatartása miatt. Letartóztatták és mint túszt fogvatartották.

Községe a kulturális fejlődés terén sokat köszönhet lelkipásztorának, ki vasárnaponkinti előadásaival a népművelődés állandó emelkedésén fáradozik.

Püspökbogád kisközség.

A nagykozári körjegyzőséghez tartozó jelentős község 700 főnyi lakossal, melynek története a honfoglalás utáni időkig nyúlik ugyan vissza, de jelentősebb szerepet a megye életében nem játszott. Plébániája a XIII. században keletkezett, mely azonban a török uralom alatt elpusztult s a XVIII. században alapitották újra. A községnek a legutóbbi időben mutatkozó fejlődése fokozódó méretekben halad.

Szeitz József

róm. kath. esperes plébános

Vásárosdombón született 1880-ban. Középiskoláit Szekszárdon és Pécsett végezte s ez utóbbi helyen folytatta teológiai tanulmányait is. 1904 ben szentelték pappá és működését Rácmecskén kezdte meg, mint káplán, honnan ugyanabban a minőségben előbb Kurdra, majd Villányba került, azután egy ideig Bonyhádon volt hittanár, majd Mecsekszabolcson s. lelkész. Mint adminisztrátor működött Máriakéménden, Laskafaluban és Tolnán, azután 1913-ban Püspökpuszta plébánosa lett. 1917-ben Kurdra nevezte ki a püspök plébánosnak, majd 1926-ban Püspökbogádra.

Pályafutása alatt tevékenyen kivette részét a közéletből és sokat tett a községek kulturális fejlődése érdekében. Kurdon és Csivrákon ő alapitotta a Hangya szövetkezetet, Bonyhádon az olvasókört, Tolnán pedig a legényegyletet.

A kommunizmus alatt a Dombóvári forradalmi törvényszék eljárást indított ellene, mert a kommün tanai ellen nyiltan állást foglalt és a szekszárdi vértörvényszék elé állitották. Szerencséje négy nappal a tárgyalás előtt megbukott a bolsevista uralom és ő ismét kiszabadult.

Több társadalmi és kulturális egyesület tagja s a Dombóvári kerület v. tanfelügyelője.

24

Görcsöny.

A legujabb kutatások és a néhány év előtti útépitès alkalmával talált temetkezési maradványok arról tesznek tanuságot, hogy ez a vidék már a kőkorszakban lakott hely volt és hogy a római kolonizálás idején is a kultivált területek közé tartozott. Különösen értékesek az útépitès alkalmával talált kőkorszak idejéből származó leletek, melyek arra engednek következtetni, hogy itt egy hatalmas őskori temetkezőhely volt, melynek feltárása azonban — sajnos — a pénzhiány miatt nem valósulhatott még meg.

A község keletkezésére nézve adataink nincsenek. Egy 1291-ben kelt okmány, mely 159 egyén tanuvallomását tartalmazza egy III. András király közbenjöttével lezajlott kártéritési perben, Görcsönyt is emliti már és az 1332-35-iki összeirásban a plébániával biró községek között szerepel. IV. Kelemen pápa 1345-ben bucsut engedélyezett a görcsönyi templomnak.

Az 1542-iki összeirás arról is beszámol, hogy Görcsönynek a plébánoson kivül 2 segédlelkésze is volt. Ez mindenesetre arra mutat, hogy a község ez időben sok hivővel és esetleg több templommal, vagy kápolnákkal is birt. Később még 1557-ben is volt plébános Görcsönyben, pedig akkor a török uralom alatt már alig volt 20—25 község egész Baranyában, ahol még papot tarthatott a kis számu és elszegényedett lakósság. Ugyanez évből való feljegyzés szerint a környék birtokosai Szöllössy Lőrinc és Zoláth Máté voltak. Előzőleg a község Szigetvár adózója volt és birtokain Kelecsényi László és Horváth Márk báró osztoztak.

A török megszállás szomoru százada teljesen rombadöntötte a községet. A törökök kiüzetése után I. Lipót császár a pécsi jezsuitáknak adományozta Görcsönyt 1702-ben. A jezsuiták a régi templom romjain újat épitettek 1713-ban, ez azonban a község fejlődése folytán hamarosan kicsinek bizonyult és 1805-1812-ben épittette fel Mihalovits Mátyás József alispán és kegyúr a mai templomot, mely alatt a Mihalovits család kriptája van. A templomot utóljára 1923-ban restaurálták

és pótolták a háboruba elvitt harangokat. Mihalovits Mátyás 1782-ben lett Görcsöny földesura s 1842-ben bekövetkezett halála után fia, Imre lett örököse, aki azonban rövid idő alatt úgy eladósodott könnyelmű életmódja folytán, hogy a birtok 1859-ben árverésre került. Ekkor vette meg a görcsönyi, baksai és rádfai birtokokat Benyovszky Lajos ügyvéd, a mai földesurnak, gróf Benyovszky Rezsőnek apja.

Görcsöny történetében van két felemlitésre méltó epizód. Az egyik, hogy rövid ideig mezőváros volt, mely cimet I. Ferdinánd adományozta és egyben évi 4 országos és marhavásár megtartását engedélyezte. A másik feljegyezni való, hogy az 1901-ben e környéken lezajlott nagy hadgyakorlat alkalmával a görcsönyi régi kastély vendégül látta I. Ferenc József királyt, Ferenc Ferdinánd trónörököst és Ferdinánd akkori román trónörököst. Ma már valamennyien halottak és a régi kastély helyén egy hatalmas uj kastély emelkedett, mely azonban a közbejött rossz gazdasági viszonyok miatt máig sincs még lakhatóvá téve.

A község modern fejlődése igen kielégitő. Vasútja 1913-ban nyilt meg, villanyvilágitását és telefonját pedig néhány éve vezették be.

Horacsek Endre

róm. kath. plébános

Szekszárdon született 1867-ben. Középiskoláit és a theológiát Pécsett végezte és 1891-ben szentelték fel pappá. Pályafutását Vajszlón kezdte meg, mint káplán, majd Regölön (Tolna m.) és Pakson működött. 1899-ben Dunaföldvár adminisztrátora lett, majd 3 évig volt vikárius Szigetvárott. Egerág, Szakas és Kisaszszonyfa voltak következő állomáshelyei, mig 1906-ban Görcsöny adminisztrátora lett. 1909-től 1926-ig volt esperes.

Községi képv. testületi tag és az adófelszólamlási biz. tagja.

Dr. Linka László

körorvos.

Ocsényben (Tolna m.) született 1898-ban. Középiskoláit Szekszárdon végezte.

1916. májusában bevonult katonai szolgálattételre, mint a 17. honv. gy. ezred önkéntese. Az orosz és olasz fronton harcolt 17 hónapon át és mint tart. hadnagy szerelt le az összeomláskor. A bronz, kisezüst vitézségi érmek és a Károly cs. ker. tulajdonosa.

Háboru után a budapesti Pázmán Péter tudományegyetem orvosi fakultásának lett hallgatója és orvosi oklevelét 1923-ban nyerte el. Először a pestujhelyi munkáskórházban, majd a szekszárdi bábaképzőben folytatott gyakorlatot, azután Báta községi orvosa lett. Görcsöny körorvosa 1926 májustól. Az Orsz. Orvosszövetség és a Mone tagja.

Freund Lajos
malombérlő.

1893-ban Iglón született. Középiskoláit Kassán végezte és az érettségi vizsga letétele után a Borsod-Miskolci, majd a debreceni István gőzmalom hivatalnoka lett.

1914-ben katonai szolgálattételre vonult be a kassai 6-os tüzértarackezredhez, honnan a tisztiiskola elvégzése után előbb a 7-es tarck-, azután pedig a 28-as salzburgi hegyi tüzérezredhez nyert beosztást. 1917 végéig az olasz fronton harcolt, ahol meg is sebesült és a háboru további tartama alatt, mint kiképző tiszt működött Tirolban. Szolgálati érdemeiért a 11. hadtestparancsnokság dicsérő elismerését, a sign. laudist a kardokkal, a Károly cs. keresztet és a sebesülési érmet kapta. Mint tart. főhadnagy szerelt le.

1919 juniustól a gróf Benyovszky Rezső tulajdonát képező görcsönyi gőzmalom bérlője.

Tényi Géza
körállatorvos.

1903-ban Temerinben (Bácska m.) született. Középiskoláit Ujvidéken, az állatorvosi főiskolát pedig Budapesten végezte. Állatorvosi oklevelének megszerzése után 1927 elején Sellyén telepedett le, mint magánállatorvos, mig 1927 decemberében Görcsöny körállatorvosa lett s azóta itt működik.

Ócsárd.

Régebbi elnevezése Ócsvár volt, melyet arról a várról nyert, mely valamikor a honfoglalás utáni században épülhetett és a török harcok idején pusztult el. A vár romjaiból megmaradt téglákat még mai is találni elvétve szántás közben a Kisdér felé vezető ut mentén elterülő földeken. Vörös János és Horváth János gazdák földje alatt valószinűleg alagut huzódik, mert egyes helyeken ugy döng a föld a lovak lába alatt, mint ahol valami üresség van a föld mélyén.

A régi vár neve Olcs, vagy Ócs lehetett és valószinüleg Szigetvár egyik elővára volt. Sajnos keveset tudunk erről a régi erődről, mindenesetre megállapitható azonban, hogy Róbert Károly alatt már létezett és szerepelt. Elpusztulását a szigetvári csata idejére teszik. Megsemmisülése azonban ekkor még nem volt teljes, mert később, a törökök kiüzetése után ebben a szétrombolt várban székelt a licentiátus, melyhez a vártól délre eső községek tartoztak egész a Dráváig.

A kuruc-labanc harcok idején szünt meg a licentiatus és ekkor dült a vár is teljesen rommá. Az elpusztult vár jobbágyai a romoktól keletre huzódtak vissza és vetették meg a mai község alapját, melyet előbb Ócsvárnak neveztek s ez a név csak az idők multával formálódott át mai Ócsárd nevére.

A XVIII. század elején alakult uj község fejlődése elég gyors volt Iskolája is hamar létesült, mert hiszen 1744-ben már mint létezőről emlékeznek meg a feljegyzések. A mai iskola még a régi iskolaház átalakitott épületében van. Ezt még herceg Batthyány renováltatta 1868-ban.

A világháboru és az azt követő szomoru viszonyok nagyon visszavetették a község fejlődését, azonban a legutóbbi évek ismét örvendetes fejlődés jelenségeit mutatják. Legjobban rávilágit erre, hogy mig 1926-ban csupán 18 tanulója volt az iskolának, addig 1929-ben ez a szám 43-ra emelkedett.

28

ifj. Szilvási István
kántortanitó.

Ujbezdánban született 1898-ban. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte s oklevelét 1916-ban nyerte.

A világháboruban 1916 májustól vett részt, mint a 19. honv. gy. ezred önkéntese, részt vett az orosz és olasz front harcaiban és mint hadapródjelölt szerelt le.

Előbb Sepsén (megszállt terület) lett tanitó, majd 1919 augusztusban Ócsárdon.

A helyi Levente Egyesület elnöke, az olvasókör alapitója és jegyzője.

Garé.

Elnevezését a Gara családról nyerte, mely hosszu ideig volt Siklós várának és Baranya déli részeinek ura. Arra nézve, hogy mi lehetett előbbi neve, s hogy mely időre esik keletkezése, nincsenek megbizható adatok. A község azonban feltétlenül létezett már előbb is, mert 1332-ben már plébániával is bírt, mely azután a török uralom alatt megszünt, épp ugy, mint a többi pusztulásnak indult községekben.

Garé birtokosai között szerepelt a török megszállás előtt a Bana család, mely a törökök uralma alatt is ottmaradt, azonban jogaikat elvesztették és később azt nem érvényesitették. A törökök kiverése után Garé (Garéj) a papi birtokok között szerepel és a felosztáskor a prépost tulajdonába került.

A teljesen elpusztult község új életre keltése csak lassan indult meg. 1784-ben létesült az iskolája és 1786-ban kapott helyi káplánságot. Addig a német-i plébániához tartozott. A hivek egészen 1784-ig egy a török időkből megmaradt kis mecsetet használtak templomul, akkor azonban megnagyobbitották, hajót épitettek hozzá és tornyot emeltek. Igy keletkezett a mai templom. Garé önálló plébániája 1816-ban alapittatott.

A község ujabb fejlődése különösen a háborut követő években hatalmas lendületet vett. Egyesületek, szövetkezetek alakultak és vezetői igaz odaadással dolgoznak az 500 lakóst számláló község további fejlesztésén.

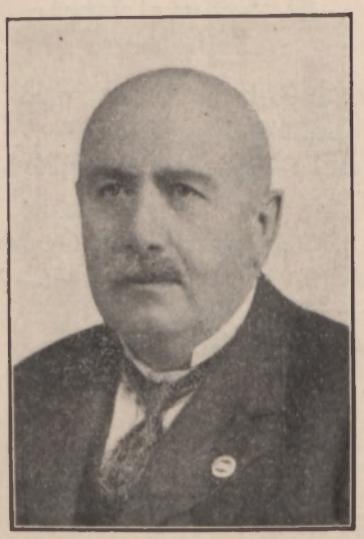

Teleky Dezső
körjegyző.

Siklóson született 1876-ban. Miután középiskoláit Pécsett és Szegeden elvégezte, a közigazgatási pályára lépett és előbb Beremenden, majd Németbólyban volt jegyző gyakornok. 1898-ban letette a jegyzői vizsgát Pécsett s oklevelét megszerezvén, Villányban lett segédjegyző, de már ugyanez év októberében Németbóly vezetőjegyzőjévé nevezték ki. Németbóly gyönyörü, modern fejlődésének előmozditásában nagy része van neki. Az ő nevéhez fűződik a németbólyi Erzsébet királyné emlékoszlop felállitása és az önkéntes tüzoltó egylet megalakitása. A hősök emlékművének felállitását is ő kezdeményezte.

Különösen a háboru alatt szerzett érdemeket a Németbólyban létesült hadikórház ügyeinek intézése körül és azért hadügyminiszteri és alispáni elismerésben részesült, 1918 januárban pedig a király a III. osztályu polgári hadiérdemkereszttel tüntette ki.

1924-ben nyugdijba vonult, azonban két évvel később ismét aktiv szolgálatba lépett és Majs h. körjegyzője lett, majd 1928-ban Garé község választotta meg jegyzőjévé.

A vármegyei törvény hatósági bizottságnak 1900 óta tagja és működést fejt ki több társadalmi és kulturális egyesületben.

30

Tóth Kálmán

uradalmi bérlő.

A vármegye kisgazda társadalmának egyik vezető egyénisége, kinek ugyis mint a megyei kisgazdapárt alelnökének a kisgazdapárt reorganizálása körül hervadhatatlan érdemei vannak. A harmónikus együttműködés hirdetője, ki csak egyetlen társadalmi osztályt ismer: a magyarságot.

1883-ban Garén született s a pécsi állami főreáliskola elvégzése után (1902) a közigazgatási pályára lépet. A közigazgatási tanfolyamot Pécsett végezte és jegyzői oklevelét kitüntetéssel nyerte el. 1907-ben Garében lett körjegyző, hol a háborut követő szerb megszállásig működött. A szerb hatóságok kitiltották a községből és azóta, mint bérlő helyezkedett el.

Szülőfaluja igen sokat köszönhet neki. A garéi Olvasókörnek, melybe rádiót is vezettetett be, dijtalanul ad helységet és berendezést. A közművelődési törekvések buzgó támogatója és maga is számos előadást tart a népmüvelés terjesztésére. De gazdaságilag is megszervezte a községet. A közös használatra vett vetőgép, trieur és morzsoló beszerzésével lehetővé tette a géphasználatot még az 1—2 holdnyi földhöz juttottaknak is, ami a falu intenzivebb gazdálkodását lényegesen fokozta, a nemesitett vetőmagvak és műtrágya használatával pedig a szakszerü kisérletek után sikerült kat. holdankint 18.60 q-s buzatermést elérni.

Már jegyző korában szókimondó védelmezője és harcosa volt a falu népének és népszerüségét, az iránta megnyilvánuló szeretetet és nagyrabecsülést mi sem mutatja jobban, mint hogy az 1922-iki és 1926-iki képviselő választásokon több ezer aláirással jelölték és a választásokból győztesként kikerült Muszti István csak erős küzdelem árán szerezhette meg mandátumát.

A szerbek kivonulása óta részt vesz minden kisgazda mozgalomban. Sok felé megszervezte a kisgazdapártot és állandó munkatársa a Kisgazdák Lapjának, melyben megjelenő cikkei nagy népszerüségnek örvendenek. A vármegyei kisgazdapárt 1929 juniusában tartott nagygyülésén egyhangulag választották meg alelnöknek.

A garéi kisgazdapárt és a Falu Orsz. Földmives Szöv. garéi fiókjának elnöke, a T.E.Sz. választmányi tagja, vm. törv. hatósági bizottsági és községi képv. testületi tag, azonkivül több más egyesület tagja.

Németh Pál
róm. kath. plébános.

Szillsárkányon (Sopron m.) született 1868-ban. Középiskoláit Győrött, Szegeden és Pécsett végezte, majd a pécsi theológia hallgatója lett s azt elvégezvén 1893-ban szentelték pappá.

Pályafutását Bogdásán kezdte, mint segédlelkész s ugyanezen minőségben működött még Szigetvárott, Szebényben, Mecsekszabolcson, Tolnatamásiban, Pakson és ismét Mecsekszabolcson, azután 1911-ben Garé plébánosa lett.

A „Falu“ orsz. faluszövetség helyi fiókjának ig.-tagja, a népművelődési egyesület alelnöke, a községi képviselőtestület tagja.

Saághy Gyula
igazgató-kántortanító.

1871-ben Pécsett született és középiskoláit ugyanott végezte. Tanitói oklevelét a győri tanitóképzőben nyerte 1892-ben. Először Tolnán lett tanító, azután Jegenyéspusztán, Hencsepusztán, Domoszlón, Budakeszin és Ózdfalun működött 1903-ban lett Garé kántortanitója, 1921-ben pedig igazgató-tanítója. 1927-től kerületi iskola látogató.

Hosszu tanitói pályafutása alatt elismerésreméltó érdemeket szerzett. Intenziven foglalkozik festészettel és a helyi templom részére is festett egy szép oltárképet.

A „Falu“ országos faluszövetség helyi fiókjának diszelnöke, az iskolán kivüli nepművelés vezetője.

SIKLÓS ÉS JÁRÁSA

EZEN KÖNYV
„SIKLÓS ÉS JÁRÁSA“
C. RÉSZÉT

ŐMÉLTÓSÁGA

Benyovszky

Móric gróf

NY. FŐISPÁN, V. ORSZÁGGYŰLÉSI
KÉPVISELŐNEK,
SIKLÓS URÁNAK
ÉS IGAZ JÓTEVŐJÉNEK
HÓDOLATUK JELÉÜL

AJÁNLJÁK:

A SZERZŐK.

34

ELŐSZÓ

Irta:

Gróf Benyovszky Móric

ny. főispán, volt orsz. gyülési képviselő.

Valóban őszinte örömmel üdvözölhetjük magyar tollforgató gárdánknak azt a nemes törekvését, hogy Hazánknak tájékait megismertessék magukkal az ország lakóival, hogy feltárják kellemes, érdekfeszitő módon mindazon vidékeknek geographiai, néprajzi, közgazdasági, ethnographiai sokféleségeit, amelyeknek összességéből tevődik a magyar Haza.

Mert ugyan hányan vagyunk polgárai szép Hazánknak, kik elmondhatnók magunkról, hogy bejártuk, ismerjük, végignéztük Hazánknak csaknem minden számottevőbb városát, vagy nevezetesebb vidékét is?

Nem-e sajnálatos tulajdonságunk nekünk magyaroknak, hogy bejártunk életünk folyamán egy nagy darab külföldet; világvárosok, tengerek, hegyek-völgyek nyüzsgését, szépségeit bámultuk, sőt több izben is bebarangoltuk az észak és dél vidékeit, de Magyarország nevezetesebb városait, vagy szépségekben bővelkedő vidékeit csak futva, vagy nem is ismerjük.

Helyes uton járnak tehát a szerzők, amidőn gyönyörü vármegyénk részletes ismertetését tüzték ki célnak és *velünk* és *általunk* ismertetnek meg *önmagunkkal.*

Járásokra tagolt vármegyénknek ez az adminisztrativ beosztása bár látható, éles határokat nem von az egyes járá-

saink között, mégis, az élesszemű megfigyelő igazat fog adni abban, hogy minden járásnak megvan a maga *egyéni, sajátos, speciális* jellege !

Mint ahogyan más-más természeti szépségekben és földi kincsekben bővelkedik egy-egy járás, ép úgy népe, lakossága temparamentum és felfogás szempontjából a járás *egyéni jellegét* viseli magán.

A mi siklósi járásunk kies, nyilt, jó földdel, jó borral megáldott rónáinak lakossága is, mintha harmóniába simulna a természet szépségeihez, áldásaihoz!

Népünk jelleme nyilt, egyenes; nem fél a munkától, felveszi a harcot az élet küzdelmeivel, jólelkü embertársaival szemben; ha lehet, teljes szivvel, lélekkel vigadni is tud.

Sürün benépesitett községei az egymással való gyakori érintkezést lehetővé teszik; a járásunk területén tartott vásárok sokszor óriás látogatottsága, már magában is élénken bizonyitja lakosságunknak — hála Istennek — mindjobban fejlődő üzleti érzékét.

De már a járásán túl — székvárosunkat Pécset kivéve — nem szivesen megy a siklósi járás polgára, ott már idegenben érzi magát, conservativ, tapad az ősi röghöz, büszke a falujára és büszke a járására.

És ha most útjára megy ezen mű, melynek egyik fejezete mi rólunk a siklósi járásról és lakóiról szól, akkor vegyük kezünkbe, gondolatban, a vándorbotot és a szerzők biztos vezetése mellett járjuk be a szép, szeretett Baranyavármegyénket.

Benyói és urbanói

Benyovszky Móric gróf

Pécs szab. kir. város és Baranyavármegye ny. főispánja, v. országgyülési képviselő.

Azon kevés magyar főurak közé tartozik, akik kiváltságos helyzetük dacára sem feledkeznek meg arról, hogy a legősibb család dicsősége sem ér fel azzal a megbecsüléssel, amit az ember saját munkássága révén ér el. Gróf Benyovszky Móric egész élete szorgos és közhasznu munkálkodás. Minden energiájával, tudásával és tehetségével Siklós és Baranyavármegye kulturális és gazdasági fejlődését szolgálta.

Bár születésére nézve nem baranyai s apja Északmagyarországról került ide, hamarosan megtanulta szeretni ezt a földet s a rajta élő embereket. Hozzánőtt új megyéjéhez, új járásához, új birtokához és a nagy történeti multu siklósi vár méltó urára talált benne. Mindenki szereti és tiszteli, mindenki a legnagyobb elismeréssel adózik neki a megye tudatos fejlesztése körüli érdemeiért.

1872 április 8-án Nagylégen (Pozsony vm.) született. Tanulmányait Pozsonyban és külföldön folytatta. A bécsujhelyi katonai akadémia elvégzése után a 6. cs. és kir. huszárezredhez osztották be. Néhány évi katonai szolgálat után, előbb pozsonymegyei, majd baranyai uradalmainak vezetését vette át. 1905-ben egyhangu választással a siklósi kerület országgyülési képviselője lett függetlenségi programmal. 1906—1909-ig Pécs szab. kir. város és Baranya vm. főispánja volt és mint ilyen nagy szolgálatokat tett a vármegyének. 1910-ben ujra a siklósi kerület képviselőjévé választották ellenzéki programmal az Apponyi Albert gróf vezetése alatt álló pártban.

A világháboru kitörésekor 1914 augusztus 1-én bevonult és előbb az orosz fronton teljesitett szolgálatot, majd a vezérkarhoz nyert beosztást a főparancsnokságnál, utóbb pedig speciális küldetéssel Varsóba helyezték át. 1917-ben Eszterházy Móric gróf felhivására ujból

37

Pécs szab. kir. város és Baranyavármegye főispánja lett. Állásától 1919-ben vált meg, mikor a felfordulás első napjaiban lemondott.

A vármegye életében 25 év óta élénk részt vesz; jelenleg a vármegye fontosabb bizottságainak tagja, a Vármegyei Gazdasági Egyesület elnöke s a Dunántuli Bank R. T. elnöke, stb.

A mai politikai élet mozgalmaiban nem vesz aktiv részt. Minden tudásával, hatalmas ívelésü élete gazdag tapasztalataival, külföldi tanulmányútjain szerzett mindent átfogó, széles skáláju ismereteivel önzetlenül egyengeti megyéje modern haladásának, felvirágzásának és boldogulásának útját.

Szegény megcsonkitott országunknak sok ilyen igazi hazafira volna szüksége.

SIKLÓS

nagyközség, járási székhely.

I.

A község legrégibb nyomai a rómaiak idejéből valók. A római kolonizálás korában Pannonia egyik állomáshelye és „Serena" nevet viselt. Siklós nevével a régi okmányokban különféleképen találkozunk, de kiejtése tulajdonképen háromféle volt: Suklós, Soklós és Siklós. Hogy ez az elnevezés honnan ered, arra többféle magyarázatot találunk. Legvalószinübb, hogy mivel Siklós, mint a honfoglalás utáni idők határőrvidéki életében, mint később a XI. század végén és XII. század elején a kereszteshadjáratokra induló és onnan visszatérő csapatok átvonulása folytán fontos szerepet vitt és ez időben ott sok ló gyülekezett össze, az ősi magyar nyelv összetételében: „Suk-lós"-ból nyerte elnevezését. Ez az idők folyamán Soklós, majd Siklósra változott. (P. Ángyán A.)

Siklós a legrégibb feljegyzésekben „Ville Suklós" néven található, azonban a török defterekben (adólajstromokban) Siklós már mint város szerepel. Hogy melyik időben kapta mezővárosi cimét, arra pontos adatunk nincs, tény, hogy a török hódoltság után különféle okmányokban Siklós mint mezőváros szerepel. A földesúri kiváltságlevelekben biztositott önállóságát és önkormányzatát 1848-ig tartotta meg. Ekkor az abszolutkormány felfüggesztette a városok autonomiáját, majd a kiegyezés után néhány évvel, 1871-ben Siklós mezővárosi címe és jogai a múlt emlékeivé váltak és azóta nagyközség.

A siklósi vár mindenkori fontos stratégiai helyzete folytán ez az egész vidék a legviharosabb múltra tekinthet vissza. Az ország valamennyi sorsdöntő háborújából, forradalmából kivette részét és részben ennek folyamánya, hogy Siklós vára oly gyakran cserélt gazdát.

Anonymus szerint Siklós első magyar birtokosa Etu vezér fia, Eudu volt. Hogy azonban mikor és hogyan került később a Kánnemzetség kezére, arról nincsenek feljegyzések. A legrégibb okmány, mely Siklósról és urairól szól 1251-ben kelt és a pécsi káptalannak Siklósi Simon fiai közti osztálylevele.

Gróf Suklósy vagy Siklósi Simon Gyula nevü fiával, I. Gyulával kezdődik a család története. E családból származó I. Miklós alapitotta 1280 körül a bajcsai pálmonostort.

Zsigmond király idejében a Kánnemzetségbeli Siklósi III. Miklós részt vett a Horváthy-féle lázadásban s ezért Zsigmond király 1387. ápr. 13-án kelt levelével megfosztotta őt javaitól és azokat a Pásztói és Kakas családoknak adományozta.

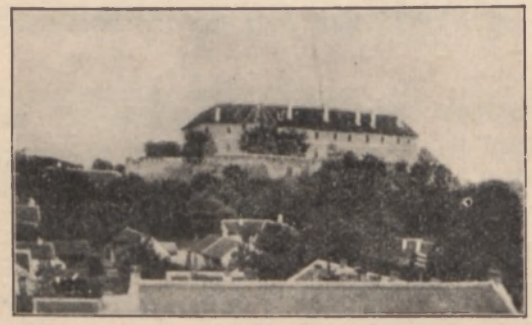

A SIKLÓSI VÁR.

1395-ben azonban már Garay Miklós nádor hasonnevü fia kezére került Siklós vára az összes hozzátartozó jogokkal és jövedelmekkel. Biztos csak az, hogy a Pásztói család javait a Garayak egyszerüen lefoglalták, mig valószinü, hogy a Kakas család részét megváltották. Zsigmond király 1408-ból kelt adománylevele már a teljes siklósi uradalomról szól.

A Garay család birtoklása idejére esik Siklós várának azon érdekes epizódja, hogy ott Zsigmond király 5 hónapig fogoly volt. Mivel Garay nádor a király bizalmas embere volt és csupán azért hozatta Zsigmondot saját várába, hogy sorsán könnyitsen, nem valószinü, hogy a várban mutogatott terem lett volna Zsigmond király „börtöne". Sokkal valószinübb, hogy ott teljesen szabadon járhatott-kelhetett.

Siklós és uradalma Garay magvaszakadtával 1482-ben a szent Koronára szállt vissza s az év április 14-én kelt adománylevelével Mátyás király Siklós várát és mezővárosát minden tartozandóságaival együtt, egyetlen fiának, (Korvin) János liptai hercegnek és hunyadi grófnak adományozta. (Teleki: Hunyadiak kora.)

Korvin János, illetve családjának kihalása után rövid ideig Brandenburgi György őrgróf, majd Ujlaky Lőrinc, később pedig Stiljanovics István szerb herceg volt Siklós ura, végre pedig II. Ulászló 1515-ben Perényi Imre nádornak adományozta Siklóst és javait.

KÖZSÉGHÁZA.

1543-ban szomoru korszak következett. Ez évben a törökök foglalták el a várat és 143 esztendeig, vagyis 1686-ig a törökök voltak Siklós urai.

A török uralom alól való felszabadulás után az 1689. dec. 1-én kelt adománylevéllel gróf Kaprara Aeneas tábornok lépett Siklós és vára birtokába, kinek 1728-ban bekövetkezett halálával a birtok ismét a szent Koronára szállt vissza.

Siklós várával és javaival együtt 1728-ban került Batthány Stratmann Eleonora grófnő birtokába.

III.

A Batthányak befejezték a várnak Kaprara által megkezdett újjáalakítását és a régi apátság temploma helyére újat építettek.

Batthány Antal gróf idejére esik a harkányi forrás felfedezése (1823) és Harkánynak gyógyfürdőhelyé való alakítása (l. a Harkányfürdőről szóló részt.)

Az 1848-49-es szabadságharc újabb változást idézett elő. Siklós akkori ura gróf Batthány Kázmér főispán, kormánybiztos és külügyminiszter volt a baranyai szabadságharc vezetője és siklósi várából irányította a harcokat. A szabadságharc leverése után ő is a menekülők szomoru sorsára jutott, vagyonát pedig a cs. és kir. államkincstár zár alá vette, majd 1856-ban, a telekkönyvek behozatalakor annak tulajdonjogát a kincstár javára bekebelezték.

Az 1860-iki általános amnesztia folytán a már 1854-ben elhunyt Kázmér Gusztáv nevű fivérének gyermekei kapták vissza a siklósi uradalmat, kik közül Gusztáv, testvéreit kielégítvén, egyedüli birtokosa maradt a vagyonnak.

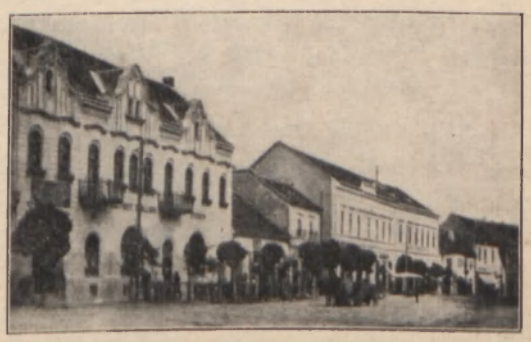

KÖZPONTI SZÁLLODA.

41

1873-ban a Benyovszky család vette meg a siklósi várat és a még hozzátartozó uradalmat, mely mai terjedelmében 6545 kat holdat tesz ki. Birtokosa gróf Benyovszky Móric.

II.

Arra nézve, hogy a vár mikor épült, pozitív adatunk nincs. Valószínü, hogy annak alapját a Kánnemzetségbeli Suklosy (Siklósi) grófok vetették meg, mert az 1315-ben és 1352-ben kelt okmányokban már „castrum Soklous" (Siklós vára) szerepel. Ezt a várat azonban csak a Garayak épitették át komoly védőerőmüvé, mely külső és belső várból állott s a várfalak szegletein kerek vagy négyszögletü tornyok emelkedtek. A fellegvár (belsővár) a külsőnél jóval magasabban fekvő négyszögü erődítmény volt hatalmas felvonóhiddal. A vár falain már ez időben lőrések voltak.

A török uralom alól való felszabadulás (1686. okt. 24.) után gróf Kaprara restauráltatni kezdte a várat, halála azonban megakadályozta annak teljes felépitésében. Az épitkezési munkálatokat a Batthány család fejeztette be s ekkor kapta a vár mai alakját.

Siklós várának nagy szerepe volt a Rákoczi féle felkelés idejében is, mert Siklós és környékének magyarsága Sándor László és Zana György vezetése alatt a felkelőkhöz csatlakoztak. Zana hadai vereséget szenvedtek Verőcénél s a siklósi várba vonultak vissza. Herbenstein (Eszék parancsnoka) nyomon követte azonban őket 12.000 ráccal és itt a papságot és lakósságot megtámadta. A templomba menekült lakósságot s papokat megrohanták a „császárhü rácok" és Horváth Domokos valamint egy Cvetkovics nevü szentferencrendi barátot a templomban koncoltak fel az ott tartózkodó hivőkkel együtt, majd a városban rendeztek borzalmas vérfürdőt, mely 2 napig tartott: 1704. két húsvéti ünnep napján, március 24 és 25-én.

1705-ben Vak Bottyán csapatai (Rákóczi III. hadosztálya) Balog Ádám, Hellenpront, Kisfaludi László és Sándor László ezredesek vezérlete alatt rohammal vették be Siklóst és a kurucok dunántúli harcaik alatt még sokáig fontos szerepet játszott.

Nem tudjuk megállapitani, hogy a vár a kuruc és a későbbi 1848—49-i szabadságharc idején mennyire rongálódott meg. A külső vár falai az idők folyamán legnagyobbrészt már leomlottak s az enyészet tovább végzi munkáját évről évre.

A vár falának kerülete, a „Historia Oppidi Siklós" szerint, 573 orgia, magassága pedig 2 ½ orgia volt s 14 toronnyal büszkélkedett. A sziklákból, melyeken a vár áll, kénes forrás tört elő és a várat délfelé megkerülő patak a vár falát mosta. Bővizü, meleg patak volt az,

mely sohasem fagyott be. Ma már tudjuk, hogy ez a harkányihoz hasonló hőforrás lehetett.

A vár keleti oldalán lévő lőrések alatt ma is látható egy téglákkal kirakott, félköralakú alagút bejárata, mely a városba vezetett. Valószínű, hogy a városi lakósság ezen keresztül menekült veszély esetén a fellegvárba, mert a feljegyzések szerint „a vár menedékhelye volt a környékbelieknek és azok javainak."

A régi börtöncellák is változatlanul láthatók még ma is, melyek ablakai közül egyesek 2—3 méter mélyek és többszörös vasráccsal vannak ellátva.

RÓM. KATH. POLGÁRI LEÁNYISKOLA

A várnak 4 nagy vendége volt az idők folyamán: Zsigmond király (mint fogoly) és II. József, valamint I. Ferenc és felesége Mária Terézia mint vendégek. I. Ferenc, Napóleon Bécsbe való bevonulásakor (1805. november 12) utazott Siklósra, hogy feleségét ott a Batthány családnál biztonságba helyezze.

Az utolsó évszázadok harcainál is nagyobb volt az a pusztítás, melyet 1823-ban egy villámcsapás okozta tűzvész okozott a várban. Ekkor hamvadt el a műemlékek nagy része s pótolhatatlan veszteség volt a gazdag irattár megsemmisülése. Ekkor dőlt le a gótstílű kápolnatorony is, mely többé nem épült fel.

1927-ben gróf Benyovszky Móric nagy áldozatokkal restauráltatta a várat, s a munkálatoknál különösen vigyáztak arra, hogy megőrizzék a vár eredeti ősi jellegét s hogy emlékei megmaradjanak az utókor számára.

A siklósi róm. kath. egyházközség ősrégi alapítású, a Benedekrend Szentháromságról nevezett siklósi apátság monostora a mai Szt. Ferencrendiek kolostora helyén állott. Pontos alapitása ismeretlen, annyi bizo-

nyos, hogy már 1183-ban létezett. A Szent Ferencrendiek 1869-ben ben vették át az egyház vezetését. 1724-ben kezdődtek a plébánia anyakönyvei.

A ref. egyház alapitása Siklóson 1625-ig vezethető vissza. A régi templom építése 1744-ben kezdődött. A mostani templomot 1791—1806-ig építették és 1926-ban renoválták.

A görögkeleti egyház 1510. körül alapult, a zsidó egyház 1840—42-ben.

A község népe az állandó felszivódás és letelepülés következtében többféle nemzetiségből áll. Jelenleg a nemzetiség megoszlása a következő: (1920-ban 5523 lakósság) magyar 5041, német 310, tót 11, horvát 40, szerb 85, egyéb 36. Ezekből magyarul 5446 beszél. E kimutatás szerint is látható, hogy az idők folyamán a letelepült idegenek nagyrésze megmagyarosodott, kivételt csupán a szerbek képeznek, akik mindenkor ellenségesen viselkedtek azzal a néppel szemben, mely megtűrte őket maga között.

Siklós népe nem hive a tradicióknak, szabadságszerető, függetlenségkedvelő és sokban fogékony a modern élet újitásaira. Szabadságszeretetére jellemző, hogy első képviselője Tancsics Mihály volt, akit csupa függetlenségi képviselő követett Percell Béni és a mostani egységespárti Simon János kivételével. (Jókai Mór 1861—69, Vajda János 69—75, Antal Gyula dr. 75—81, Hollósy Károly 81—84, Olay Lajos 84—87, Kossa Dezső 87—92, Percell Béni (kormánypárti) 92—96, Antal Pál 96—1901, Szabó Kálmán 1901—905, gróf Benyovszky Móric 1905, ifj. Tolnay Lajos 1906—10, gróf Benyovszky Móric 1910—15, Csizmadia Endre 1915—18, Simon János 1921-től napjainkig.

A világháboru alatt Siklóson helyezték el a cs. és kir. 4. számu bosnyák-hercegovinai zászlóaljat. A zászlóaljnak 400 hősi halottja nyugszik a siklósi temetőkben. A község férfilakóssága is méltóan kivette részét a világháborúból és a siklósi anyák és feleségek 114 fiút, ill. férjet áldoztak a haza oltárára.

Sokat szenvedett Siklós a forradalom első napjaiban és az azt felváltó szerb megszállás alatt. A megszálló hatalmak kormánybiztos főispánja — a községre nézve szomoru nevezetesség — a renegát, hazaáruló siklósi születésü Pandurovics László lett.

Az emlékezetes tiltakozó sztrájk (1919. febr. 22.) alkalmával Siklóson Berky Gyula dr.-t tartóztatták le, akit Eszéken, később pedig Mitrovicán zártak el. A megszállás alatt letartóztatásban volt még része számos siklósi polgárnak, akik közül különösen sokat szenvedett Vadnay

Jenő j. főszolgabíró. A legnagyobb anyagi kár gróf Benyovszky Móricot érte, akitől a szerbek több mint 100.000 pengő értéket raboltak el.

Itt kell megemlékeznünk Kregczy Ottó dr. siklósi kórházi főorvos, Vida Miklós és Sándor és nem utolsónak Fejes János dr. önfeláldozó hazafias magatartásukról.

RÉSZLET A REF. POLGÁRI LEÁNYISKOLA INTERNÁTUSÁNAK KERTJÉBŐL

IV.

Áttérve Siklós kulturájára felemlíthetjük a különböző időszaki hetilapokat, amelyeknek sorsára jellemző a kisváros közönye, amely miatt mindegyikük megszünt. Az első hetilap a „Siklós és Vidéke" volt, (1887) ez 1919 március végén szünt meg. Szerkesztője Rédei Károly, majd Aifried Ágoston volt. 1894-ben indult meg a „Siklósi Hírlap" Pannurer Péter és Feiler Mihály szerkesztésében, amely 1900-ban „Közvélemény" cimen bukott meg.

Berky Gyulának két lapja is volt Siklóson, a „Siklós és Ormányság" és a „Baranyai Polgár". Fejes János dr. szerkesztésében jelent meg a „Siklós".

A „Siklós és Járása" c. hetilapot Kregczy Ottó dr. és Kádas Lajos dr. alapították és szerkesztették. Ezt az életképesnek hitt és tartalmas

ujságot az inflációs idők koronaromlása juttatta a kistőkéjü vállalkozások szomoru sorsára. Elfogyott a lap papirkészlete és ezzel megszünt maga a lap is.

*

Siklóson a következő iskolák működnek:

1. A róm. kath. elemi iskola, amelynek alapitási éve ismeretlen, jelenlegi ig.-tanítója: Schmidt Vilmos.

2. A ref. elemi iskola. Alapitása valószinüleg 1860-ban történt. Vezető tanítója: Toók Gyula.

3. Izr. elemi iskola. (1853.) Vezetője: Schwelb Lilly tanitónő.

4. Gazdasági ism. iskola. (1897. szept. 1.) Igazgatója: Schmidt Vilmos.

5. A siklósi községi polgári fiúiskola. (1881. szept. 4.) Fennállását Vajda János volt siklósi ügyvéd és orsz. gyül. képviselő áldozatkészségének köszönheti, aki 70.000 forintnyi vagyonát hagyta az intézet céljaira. 1908. óta Szohner Sándor az igazgatója.

6. A siklósi róm. kath. polgári leányiskola. Nyilv. jogu 1916. szept. havában lett. 1922-ben internátusa is létesült. Az internátus befogadóképessége 50 tanuló. 1921. szeptemberben vették át az iskolát a Mi Asszonyunkról nevezett kalocsai nővérek, azóta a tanulók száma egyre szaporodik és ma 130—150 között van. 1928-ban 2 elemi osztályt is felállitottak és a négyosztályos elemi iskola felállitása is most van folyamatban. Az iskola igazgatónője: Fenyős Mária Claudia.

7. A ref. polgári leányiskola 1916. szeptemberében létesült. A felső baranyamegyei ref. egyházmegye magánkézből vette át. 1917-ben még egy házat vettek és 52 növendék részére internátust létesitettek. 1926-ban 2 éves továbbképző tanfolyamot állitottak fel. A növendékek száma átl. 70. Igazgatónője: Mojsisovich Margit.

Ezenkívül a kultura szolgálatában számos társadalmi egyesület áll.

(Fenti adatokat Várady F. „Baranya multja és jelene“ és Bálint Ferenc: „Siklós monografiája“ c. müvek alapján állitottuk össze.)

Dr. Lieber Ferenc
Siklós járási főszolgabíró.

Egy ember élete, különösen, ha az közpályán tevékenykedik, kisvidéki városban, községben, mindig nyitott könyv. Itt nincsenek nagy titkok, itt mindenki a közvélemény előtt él.

Ha Lieber Ferenc Siklós járása főszolgabírájának életét vizsgáljuk, akkor meg kell állapítanunk, hogy ebben a könyvben csak folttalan lapok vannak. Érdemes köztisztviselő, igazi úr, aki minden tettével önzetlenül, csendben hivalkodás nélkül csakis a köz javát szolgálja. Ezért szabadjon ez egyszer száraz adatok és számok helyett róla csak annyit írni, hogy benne Siklós és járása közönsége igaz, hivatott vezetőt talált.

Kiss Dezső
községi főjegyző.

1897-ben Villányon született. Középiskoláit Pécsett és Zalaegerszegen végezte, majd közigazgatási pályára lépett. Majson jegyzőgyakornok, Véménden, Pécsváradon s. jegyző, 1924-ben Vókányon körjegyző volt, míg 1928 április 1-étől kezdődőleg Siklós nk. főjegyzője. Siklósi működése sokkal rövidebb időre nyúlik, semhogy arról érdemleges bírálatot mondhatnánk.

Dr. Csépán Elemér
szolgabíró.

1900-ban született Bellyén. Középiskoláit Bonyhádon és Kiskúnhalason végezte, jogi tanulmányait pedig a pécsi jogakadémián. Államtudományi doktorátusát 1922-ben szerezte Budapesten az Erzsébet tudományegyetemen. Ugyanez év aug. 15-én lép vármegyei szolgálatba. Az 1924. jan. 14-én történt szolgabíróvá való választásáig Pécsett volt közigazgatási gyakornok, 1924 január óta pedig kiváló főszolgabírója mellett méltóan tölti be siklósi szolgabírói pozicióját.

Lelkes sportember, ki igaz hozzáértéssel vezeti a Siklósi Sportegyletet, melynek ügyvezető elnöke.

Mekler Ferenc
községi bíró.

Siklóson született 1873-ban. Iskolái után nevelőapja tisztes iparát tanúlta ki és ő is mézeskalácsos lett. 1898-ban már önállósította magát. Éles eszét, rátermettségét és puritán becsületét polgártársai gyorsan felismerték és 1909-ben már közs. esküdtté választották. 1922-től pedig Siklós nk. bírája. A világháborúból derekasan kivette a részét, elejétől végig katonai szolgálatot teljesítve. A bronz vitézségi érem és a Károly csk. tulajdonosa.

Dr. Kregczy Ottó

m. kir. e. ü. tanácsos, kórház ig. főorvos, ny. járási t. orvos, tb. vm. t. főorvos.

A mai, modern és fejlődő Siklósról írva, nem lehet elhaladni dr. Kregczy Ottó hatalmas érdemei mellett. 1891 ben telepedett le Siklóson s mindabban, ami azóta a község fejlődésében létrejött, oroszlánrésze van ennek a törekvő, lelkes orvosnak, aki a nyugatról magávalhozott kulturáját nem fullasztotta be a vidék mindent megölő porába, hanem friss vérkeringést, uj életet teremtett a községben.

1866-ban Árvaváralján született. Középiskoláit Besztercebányán végezte, mig az egyetemet Budapesten és Wienben. Orvossá 1899-ben Budapesten avatták. Egerben, mint körorvos kezdte el pályáját, majd 1891-ben községi orvos lett Siklóson. 1909-1925-ig járási orvosként működött, amikor is 35 évi szolgálat után nyugalomba vonult. A 40 ágyas siklósi kórháznak megalapitása óta ennek igazgató főorvosa. 1924-ben e. ü. tanácsossá nevezték ki. A Vöröskereszt tiszti keresztjének a hadi ékitményekkel tulajdonosa. A kórház, ovóda, régi villamosmű stb. mind az ő alkotásai. A háboru alatt a Vöröskereszt kórházban vezetőfőorvos volt. A megszállás alatti hazafias magatartásáról és a sajtó terén tett működéséről könyvünk más helyén számoltunk már be. Nagy érdemei vannak még a tüdőbeteggondozás terén, a Vöröskereszt támogatásával tüdőbeteggondozó intézetet létesített.

A Vöröskereszt Egyesület siklósi ügyv. elnöke, a siklósi társaskör v. elnöke, vm. törv. hat. tag, községi képviselő stb.

48

Dr. Kádas Lajos
járási t. orvos.

1886 november 14-én Siklóson született. Középiskolai tanulmányait Esztergomban kezdte és Pécsett tett gimnáziumi érettségit. 1909 novemberében nyerte a budapesti egyetem orvosi fakultásán doktori diplomáját. Ezután aktív katonaorvosként Wienben, Kassán és Ungváron teljesített szolgálatot, majd közvetlen a háború előtt, mint ezredorvost a Grosz szemészeti klinikára vezényelték. A háború kezdetén a 66-os cs. és kir. ezredhez vonúlt be, mint ezr. orvosfőnök. 1914 augusztus 27-én Tomasovnál orosz fogságba esik 22 orvoskollégájával együtt. Innen 1918 decemberében jött haza. 1919 végén Siklóson telepszik le.

1926 júliusa óta járásorvos. A vm. törv. hat., közs. képv. test. tag, a r. k. hitközség és a Credo Egyesület világi elnöke, az Emerican korporáció öregura, a magyar orvosszövetség vármegyei fiókjának választmányi tagja, stb.

Dr. Márkus Miksa
községi orvos.

Született 1863-ban Siklóson. Pécsett, a főgimnáziúmban érettségizett, majd 1888-ban a budapesti egyetemen orvostudori diplomát nyert. Pályáját a székesfőváros Rókus-korházában kezdte, majd Siklóson telepedett le, mint magánorvos. 1909-ben megválasztották községi orvosnak, a háborúban, mint kórházi orvos működött. A vöröskereszt II. oszt. díszjelvényének a hadiékítménnyel tulajdonosa.

A megszállás alatt kényszeríteni akarták katonai orvosi teendőkre amit csak szuronyos katonák terrorjára teljesített. Akkor egymaga látta el a községi orvosi teendőket.

Vasuti pályaorvos, az O. T. B. kezelő és a siklósi kórház osztályos orvosa. A siklósi izr. hitközségnek 29 évig v. elnöke és a társaskörnek v. pénztárosa.

Dr. Deák Péter
orvos.

1901-ben Kecskeméten született. Középiskoláit Kecskeméten, egyetemi tanulmányait pedig Pécsett végezte, ahol 1926-ban avatták orvossá. A pécsi egyetem sebészeti klinikáján folytatott gyakorlata után 1928-ban Siklóson telepedett le, ahol magánprakszison kívül a kórházban is dolgozik.

A Természettudományi Társ. tagja.

Dr. Vágó László
orvos.

1899-ben Siklóson született. Középiskoláit Bonyhádon az ág. ev. gimnáziumban, egyetemet Budapesten végzett. 1924-ben nyerte doktorátusát. 2 évi klinikai működés után 1926-ban Siklóson telepedett le, ahol kiterjedt magánprakszist folytat.

A világháborúban résztvett, 1917 márciusában vonult be, román és olasz fronton szolgált és 1918 végén mint t. hadapród-jelölt-őrmester szerelt le.

Dr. Krausz Dezső
orvos.

1894-ben Beremenden született. Középiskolái után Budapesten 1918-ban nyerte orvosi diplomáját. Hosszabb klinikai gyakorlat után 1921-ben Siklóson telepedett le.

A háborúban 1914 októberében vonult be a 19-es honv. gy. ezredhez és az orosz fronton szolgált. Innen a Verebély klinikára vezényelték. A II. oszt. vöröskereszt ezüst diszérmének hadiékítményekkel tulajdonosa.

Községi képviselőtestületi tag. A pécsi autóklub választmányi tagja.

Siklósi Takarék és Hitelegylet R. T.

Siklós egyik legjelentősebb pénzintézete. 1872-ben alakult 25.000 forint alaptőkével. Az utolsó békeévben 1913-ban 360.000 K tőkével rendelkezett, a háború alatt azonban mintegy $1^1/_2$ millió hadikölcsönt jegyzett saját számlájára, majd jött az infláció. A pengőre való átértékelésnél 25.600 P részvénytőkét és 27.600 P tartalékalapot mutatott ki. Mai részvénytőkéje 38.400 P, míg tartalékalapja 32.000 P, azonban lendületes fejlődése újabb nagy tőkeemelést tesz szükségessé. Betétjeinek összege 1929. júniusában 390.000 P volt, ami legjobban mutatja ezen tisztán klasszikus takarékpénztári üzletekkel foglalkozó pénzintézetbe helyezett nagy bizalmat. A Siklósi Takarék és Hitelegylet R. T. elnöke *Klein Béla*, a siklósi kereskedelmi élet régi, érdemes munkása. 1864-ben Siklóson született. Iskoláit szülővárosában és Újverbácon végezte. Előbb vaskereskedéssel foglalkozott, majd az aktív kereskedelemtől való visszavonulása óta a pénzintézet igazgatósági tagja, alelnöke, majd 1925. óta elnöke.

A SIKLÓSI TAKARÉK ÉS HITELEGYLET R. T. SZÉKHÁZA

Singer Géza ügyvezető igazgató, az intézet búzgó és lelkes vezére. Ő is Siklóson született 1868-ban. Iskoláit Siklóson, majd Budapesten végezte, hol kereskedelmi ismereteit is szerezte. A Siklósi Takarék és Hitelegylet R. T. szolgálatába 32 évvel ezelőtt lépett, mint pénztáros. A pénzintézet igazgatósága hamar felismerte elsőrangú képességeit és így hamarosan cégvezetővé, majd ügyv. igazgatóvá lépett elő. A társadalmi és hitközségi életben tevékeny részt vesz. A Vöröskereszt lokális osztályának pénztárosa, az izr. hitközségnek 30 éven át jegyzője, illetve titkára és a hitközségi szeretetház intézőbizottságának tagja.

51

Dr. Keck László

kir. közjegyző,
m. kir. kormányfőtanácsos.

Siklóson és a megyében még új ember, aki a szomszédos Tolna vármegyéből jött kőzibénk. Azok, akik ottani tevékenységét ismerik, olyan szeretettel és megbecsüléssel fogadták, mint amely kijár az olyan férfiúknak, akik csak hasznára lehetnek a társadalomnak.

Született Gyönkön, 1870 november 17-én. Középiskoláit Gyönkön és Nagykőrösön, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1895-ben nyerte jogi doktorátusát. Pályáját mint jogász és ügyvédjelölt Eötvös Károlynál kezdte. 1898-ban az ügyvédi oklevél megszerzése után Gyönkön nyitotta meg ügyvédi irodáját. Gyönkön 30 éves működése alatt tudásával és tehetségével a megye legelső ügyvédei közé emelkedett. Elnöke volt a gyönki Uri Kaszinónak, 30 éven át ügyésze és 10 éve alelnöke a Gyönki Takarékpénztárnak, elnöke a gyönki kerület Egységes Pártjának, a tolnai ref. egyház ügyésze, a külsősomogyi ref. egyházmegye tanácsbírája, a gyönki ref. gimnázium fenntartótestületének h. elnöke, Tolna vm. törvényhatóságának tagja. Érdemei elismeréséül 1925-ben m. kir. kormányfőtanácsossá nevezték ki.

1928 novemberében kinevezték Siklósra kir. közjegyzővé.

Dr. Hírling Károly

ügyvéd.

Szekszárdon 1866 okt. 5-én született. Középiskoláit Kalocsán, Pécsett és Zomborban végezte. Egyetemet Budapesten járt, doktorátust 1899-ben tett. Utána 1900-ban megszerezte ügyvédi diplomáját is. Ezután nyitotta meg Siklóson ügyvédi irodáját, amely rövid idő alatt a község legtekintélyesebb és legmegbízhatóbb irodái közé tartozott.

Tízévi ügyvédi gyakorlata után, Gróf Benyovszky uradalmának felügyelője és a gróf jogtanácsosa lett.

Számos társadalmi egyesület tagja. A Takarék és a Hitelegylet r. t. ig tagja, a siklósi szt. Ferenc zárda és női zárda r. k. hitközség képv. t. volt vm. és községi képviselő.

Dr. Hirling Károly ezalatt a közel három évtizedes működése alatt Siklóson általános közbecsülésnek és tiszteletnek örvendett, amit nobilis modorának, a közügyek iránti lelkesedésének és kiváló emberi és ügyvédi tehetségének köszönhet.

Benne Siklós, nemcsak az ügyvédek nesztorát, hanem a jó embert is megtanulta becsülni.

Hosszu évtizedek alatti működésére emelt fejjel és büszkén tekinthet vissza dr. Hirling Károly.

52

Klein Béla
a Siklósi Takarék és Hitel Egylet R. T.
elnöke.

Singer Géza
a Siklósi Takarék és Hitel Egylet R. T.
igazgatója.

Dr. Molnár Pál
ügyvéd.

Dr. Vargha Pál
ügyvéd.

Dr. Fleischer Ferenc

ügyvéd, a Siklósi Kereskedelmi és Iparbank R. T. ügyésze.

Bezdánban 1883-ban született. Középiskoláit Pécsett, jogtanulmányait Pécsett, Budapesten és Kolozsváron végezte. Doktorátusát 1907-ben Kolozsváron nyerte. Ügyvédi diplomáját 1911-ben szerezte meg Budapesten. Ugyanez évben nyitotta meg Siklóson ügyvédi irodáját.

1915-ben bevonult a varazsdi 5-ös k. k. tarack üteghez, honnan mint segédszolgálatos a 23. helyőrségbe Zágrábba, majd a zágrábi katonai ügyészséghez (Gerichts Aksessirt) helyezték át katonai rangban. Itt a forradalom kitöréséig maradt és az utolsó menekülő vonattal jött haza.

A vöröskereszt egylet választmányi tagja, községi bizottsági tag, vm. törvényhatósági, iskolaszéki stb. tag.

Dr. Vargha Pál

ügyvéd, tb. vármegyei ügyész.

Siklóson 1897-ben született. Középiskoláit Pécsett, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, ahol 1921-ben doktorátus, 1925-ben ügyvédi diplomáját szerezte. Irodáját Pécsett nyitotta meg, majd innen 1928 év végén Siklósra helyezték át. Itt a Siklósi Takarék és Hitelegylet ügyésze lett és megválasztják Siklós nk. ügyészének. 1929-ben kinevezték Baranya vm. tb. ügyészének. Különösen mint büntetőjogász, országos hírre tett szert.

A háborut végigküzdötte az olasz, orosz és román fronton. Kitüntetései: bronz vitézségi érem és Károly csk.

Dr. Molnár Pál

ügyvéd.

1893-ban Beremenden született. Középiskoláit Pécsett és Balassagyarmaton, egyetemi tanulmányait Pécsett és Balassagyarmaton végezte. Doktorátust 1922-ben, ügyvédi diplomát 1927-ben nyert. Végigszolgálta a háborut, megsebesült az orosz fronton, majd felgyógyulása után az olasz fronton harcolt. Tart. hadnagy, a Károly csk. és sebesülési érem tulajdonosa.

54

Szohner Sándor

községi polgári iskolai igazgató.

Temesujfalun (Temesvármegye) született 1884-ben. Középiskoláit Baján és Fehértemplomban, tanitóképzőt Baján (1902) és polgári iskolai tanárképző főiskolai tanulmányait Budapesten (1905) végezte. Pályáját Konstantinnápolyban, az ottani Osztr. Magv. követtségi polgári iskolában kezdte majd ugyanez év végén Siklósra jött. 1908-ban már az iskola igazgatója.

1914—1918 végéig katonai szolgálatot teljesit a 33 k. u. k. gy. e. kötelékében és mint t. hadnagy szerel le.

A Caszinó v. titkára, jelenleg főkönyvtárosa. Számos társadalmi egyesület tagja.

Mint zeneszerző a „Nász az Olimpuszon" és a „Bár virága" (utóbbi 1921 máj. 4-én a pécsi Nemzeti Szinházban került szinre) c. operettek muzsikájával és több magyar dalával bizonyitotta be hivatottságát.

Mojsisovich Margit

a ref. polgári leányisk. igazgatója.

Egyike a legképzettebb fiatal pedagógusainknak, ki alig néhány évi siklósi működésével máris a legnagyobb elismerést érdemelte ki.

1894-ben Budapesten a Deák téri ev. iskolában kezdi meg pályafutását. 1919-től 1922-ig a Magyar Evangeliumi Diákszövetség titkáraként működött, majd két évig tanulmányuton volt Svájcban, Németországban és Dániában.

Siklósra 1924-ben került mint h. igazgató és egy év mulva igazgatóvá nevezik ki. A nyugati kultura megismerése egyre ujabb tanulmányutakra sarkalja. 1927-ben Németországot járta be ujra, mig 1928-ban Franciaország kulturális intézményeit tanulmányozta.

A társadalmi és kulturális egyesületek életében aktiv részt vesz.

Fenyős Mária Claudia

a róm. kath. polg. leányiskola igazgató főnöknője.

Siklósra csupán 1927-ben jött a fiatal igazgató főnöknő, de kiváló pedagógiai tudása, az iskola vezetésére való rátermettsége révén Siklós és környéke hamar szeretetébe fogadta.

Jakabszálláson (Fehérm.) született 1895-ben, tanitói oklevelét Kiskunfélegyházán, tanári diplomáját pedig 1922-ben Kalocsán szerezte. 1918-ban lépett az apácarendbe és Siklósra jövetele előtt 5 évig volt az esztergomi r. k. fiunevelőintézet tanárnője.

Rúzsás Lajos

ref. lelkész.

Mezőlakon (Veszprém vm.) született 1884-ben. Theológi tanulmányait Pápán végezte és 1910-ban avatták pappá. Pályafutását Zágrábban kezdte. Siklósra 1919 okt. 1-én került mint a siklósi polgári leányiskola igazgatója, majd 1925 augusztus 10-én lelkésszé választották. Siklósi működése alatt hivei igaz szeretetét és nagyrabecsülését érdemelte ki s minden igyekezetével a Délbaranyában — sajnos annyira pusztuló református magyarság érdekeiért és jövőjéért küzd. Több Társadalmi és kulturális egylet választmányi és igazgatósági tagja.

Antal Gyula

gyógyszerész.

Siklós egyik legnépszerübb embere, aki különösen a zeneművészet terén mindig kész áldozatra.

1869-ben Pécsett született. Középiskolát és egyetemet Budapesten végzett, gyógyszerészi diplomája 1891-i keltezésü. 1907-ben vette át a „Szentlélek" c. már 1805-ben alapitott gyógyszertárt.

15 éve várm. törv. hat. bizottsági tag és községi képviselő. Elismert, kitünő muzsikus.

Götz Károly

gyógyszerész.

1874-ben Szegeden született. A piarista gimnázium elvégzése után a budapesti Tudományegyetemen 1896-ban gyógyszerészeti diplomát szerez. Siklóson 1920-ban telepedett le és gyógyszertárat nyitott. A vármegyei törvényhatósági bizottság, a kaszinó és iparos-olvasókör tagja.

Siklósi Kereskedelmi és Iparbank R. T.

Az 1870 ben alapitott Siklósi Kölcsönös Segélyzőegylet Szövetkezetből alakult át részvénytársasággá 1924-ben 50 millió korona alaptőkével. 1925 novemberében az alaptőkét 100 millióra emelték, melyet a pengőre való áttérésnél 25.000 pengőben állapitottak meg. Az 1927 és 1919 februárjában eszközölt tőkeemelések folytán mai alaptőkéje 75.000 P, tartalékalapja pedig 62.500 P. Az egyre nagyobbodó üzleti forgalom azonban ismét ujabb tőkeemelést kiván és valószinüleg még ez évben 100.000 P-re fogják az alaptőkét felemelni. A klasszikus bankügyletek mellett megtartotta a részvénytársaság a segélyegylet heti betét rendszerét is. Betéti állománya 410.000 pengő.

Weisz Miksa
a Siklósi Kereskedelmi és Iparbank R. T. elnöke.

Siklóson született 1857-ben. Középiskolái és a budapesti kereskedelmi akadémia elvégzése után önkéntes évét szolgálta le a cs. és kir. 7-es huszárezredben és részt vett a boszniai okkupációban. Birtokának vezetése mellett minden idejét a Siklósi Kölcsönös Segélyzőegyletnek szentelte, melynek már 40 év előtt felügyelőbizottsági elnöke lett, majd mikor ez a szövetkezet átalakult a mai részvénytársasággá, annak elnöki tisztjét foglalta el. Külföldön, főkép Németországban, Franciaországban és Belgiumban szerzett ismereteit igyekszik szülőhelye javára fordítani.

Vadnai Viktor
malomtulajdonos.

A legmodernebb és legnagyobb siklósi gőzmalom alapitása és moderné fejlesztése dolgos életének maradandó és igaz értékü eredménye. 1899-ig Pécsett volt malma, majd azt eladva Siklóson vette meg azt a kis malmot, mely a mai mintaszerü gőzmalom helyén állott. Az egyre fejlődő és nagyobbodó malom 1907-ben teljesen leégett s ez után épitették teljesen ujjá és moderné.

Vadnai Viktor 1865-ben született Pécsett és iskoláit is ott végezte s ott kezdte pályafutását, de ma már a régi Siklósnak érdemes gárdájához tartozik. 30 szorgalmas munkával eltöltött év füzi őt Siklóshoz.

A gőzmalom vezetésében tevékeny részt vesz ki *Vadnay Aurél* (szül. 1897. Pécs), ki a világháboru befejezésekor történt leszerelése óta apjának igaz segitőtársa.

Spitzer Zsiga
földbirtokos.

1872-ben Siklóson született. A kereskedelmi akadémiát Budapesten végezte és utánna gazdálkodással foglalkozott 720 kat. holdas birtokán.

35 éve tagja a vármegye törvényhatósági bizottságának és számos társadalmi egyesületnek

Fürst Herman
földbérlő.

Németmárok községben született 1873-ban. Iskolái elvégzése után először mint önálló kereskedő működött Siklóson, majd 1907-ben átveszi fivérével együtt az apja által vezetett hatalmas kiterjedésü földbérletet. A háborut követő szerb megszállás alatt ő is azok közé tartozott, kik szivvel, lélekkel szolgálták a magyarság ügyét. Az állás nélkül maradt tisztviselők anyagi támogatásával szép tanujelét adta hazafiságának.

Az izr. hitközség alelnöke és számos társadalmi és gazdasági egyesület tagja.

Dr. Henk Antal
körállatorvos.

Budapesten 1897-ben született. Sopronban érettségizett, majd 1924 ben a budapesti állatorvosi főiskolán oklevelét megszerezte. 1925-ben tette le doktorátusát. A főiskolán $2^1/_2$ évig tanársegéd volt, majd Siklóson választották meg körállatorvosnak. 1914 okt. 1-től katonai szolgálatot teljesit, 1919 okt. 15-én orosz fogságba esett. A bronz vitézségi érem tulajdonosa.

Részt vesz községének minden társadalmi és kulturális megmozdulásában, tagja számos siklósi egyesületnek és népszerü tényezője Siklós közéletének.

58

Lengyel Albert

járási m. kir. állatorvos, m. kir. főállatorvos.

1867-ben Marcaliban született, középiskolái elvégzése után az állatorvosi főiskolát Budapesten végezte 1891 szeptemberében. 1892 októberében önkéntes lesz a 10-es k. u. k. huszároknál. 1893-ban Baranyavárm. járási állatorvosa, Sásd székhellyel.

1915—1917 augusztusáig a 7-es k. k. huszárezrednél Budapesten teljesitett szolgálatot.

1911-től a siklósi járás I.-sö körzetének gazdasági tudósitója. 1928 decemberében állategészségügyi felügyelő, 1925-ben pedig főállatorvos.

A vm. törvényhatósági bizottsága és Siklós község képviselőtestületének tagja.

Schmidt Vilmos

igazgató tanitó

Siklóson született 1879-ben. Iskoláit Siklóson és Baján végezte. Tanitói oklevelének megszerzése után 1898-ban előbb Baranyaszentivánon, Majd Dárdán nyert beosztást, de már 1899-ben szülőhelyére, Siklósra kerül mint osztály-tanitó. 1904-ben lesz kántortanitó és 1918-ban igazgató tanitó A világháboru első napjától a forradalomig katonai szolgálatot teljesit a 19. népf ezrednél, részt vesz a szerb- albán és olasz frontok véres harcaiban és hadnagyi előléptetése előtt mint zászlós szerel le.

A társadalmi és hitéletben tevékeny részt vesz. Sokat foglalkozik rajzzal és zenével s az „Énektanitás Vezérkönyve“ c. műje méltó sikert aratott. A siklósi dalárda és az egyházi vegyeskar karnagya, a Credó Egyesület elnöke s elnöke a siklósi esperesi tanitókörnek is. A községi gazdasági iskola igazgatója, iparosiskolai szaktanitó, stb.

Kolin Izsó
az OMKE elnöke.

1880-ban született Nagyharsányban, iskoláit Siklóson és Nagykanizsán végezte, majd Szombathelyen lett egy nagy gabonakereskedelmi cég tisztviselője. 1901 ben telepedett le Siklóson, hol gabona és terménykereskedést nyitott. Mostani cégét (Perlesz és Kolin) 1919-ben alapitotta.

A szerb megszállás alatt az ellenállás szervezői közé tartozott. Ő adott helyet a szerbek által kilakoltatott magyar hatóságoknak és a községi közélelmezési ügyeket nála intézték, melyekben mint a Haditermény r. t. volt bizományosa és közélelmezési biz. tag tevékeny részt vett.

Az izr. szentegylet alelnöke, községi képv. testületi és megyebiz. tag s a Siklósi Kereskedelmi és Iparbank ig tagja.

Vágó Béla
fakereskedő.

1887-ben született Siklóson Iskolái elvégzése után itt kezdte kereskedői pályafutását, azonban a háboru kitörése őt is a katonák sorába állitotta. Az orosz fronton egyszer megsebesült, majd 1916 ban orosz hadifogságba került, honnan 1918-ban tért viszsza.

A bronz vitézségi érem, Károly csapat kereszt és a sebesülési érem tulajdonosa. Mai üzletét 1918. végén alapitotta s a siklósi kereskedői társadalom legérdemesebb tagjai sorába emelkedett.

Községi biz. tag, az OMKE választmányi s a Drávavölgyi Helyiérdekü Vasut Társaság igazgatósági tagja.

60

Papp Jenő

a Siklósi Kereskedelmi és Iparbank R. T. ügyv. igazgatója

1875 jan. 15-én Görcsönyben született. Budapesten érettségizett, majd közigazgatási pályán, mint jegyzőgyakornok helyezkedett el. Később áttért a bankszakmára és az Egyesült Fővárosi Takarékpénztár R. T.-nél, mint gyakornok, majd mint pénztárnok működött. Onnan a Budapesti Önsegélyző Takarékpénztárhoz Budára, mint könyvelő lépett be és nemsokára cégvezetőnek nevezték ki. 1912-ben Siklósra jött pénztárosi minőségben a Kereskedelmi és Iparbankhoz. Később könyvelő, majd 1924-ben ügyv. ig. lett. Részt vett a világháboruban is 1914 augusztustól 1916 májusig, amikor a szerb fronton szerzett betegsége miatt felmentették. Siklós nagyközség képviselőtestületének tagja.

Bauer Endre

a központi szálloda tulajdonosa.

Siklós legszebb és legmodernebb szállodáját 1909—10-ben épitette fel és azóta vezeti hozzáértéssel és gonddal.

Kiskunfélegyházán 1880-ban született. Iskolái elvégzése után a vendéglősi szakmát tanulta ki.

1914. juniusában bevonult, fogságba esett és 5 évi szibériai raboskodás után 1920-ban jött haza. A fronton meg is sebesült. Kitüntetései: kis és nagyezüst.

A vm. törv. hatósági bizottság és községi képviselőtestület tagja.

Vitéz Boross Sándor

a siklósi Futura vezetője.

1894-ben született Siklóson. Középiskolái s a pécsi tanitóképző elvégzése után Balatonujlakon lett tanitó. A háboru kitörésének első napján bevonul mint önkéntes s előbb az orosz fronton, majd a horvátországi zavargások idején Horvátországban teljesit szolgálatot, mig a háboru végén a pécsi karhatalmi zászlóajnál nyert beosztást. 37 hónapi frontszolgálata alatt kétszer sebesült meg, a nagy ezüst, két kisezüst, bronz és sebesülési érmek, valamint a Károly csap. ker. tulajdonosa és mint főhadnagy szerelt le. 1927 juniusában avatták vitézzé.

A megszálló szerb csapatok kémkedés gyanuja alatt letartóztatták s 29 napig fogságban sinylődött. A további kellemetlenségek elől magyar területre szökött át s elfoglalta Balatonujlakon régi állását, majd Baranya felszabadulása után mint a Futura helyi vezetője kerül vissza Siklósra. Különös érdeme a Siklósi Hitelszövetkezet megszervezése (1927), melynek azóta igazg. tagja.

A községi képv. test. tagja és iskolaszéki tag, a Levente egyesület volt oktatója, a helyi Lövészegylet szakaszparancsnoka, stb. Siklós moderné fejlesztésének lelkes harcosa.

Nagyharsány.

A község nyomai egész a XI-ik századig nyúlnak vissza, tulajdonképeni alapitása azonban a tatárjárást követő időre esik. Nagyharsány birtokosai legnagyobbrészt Siklós urai voltak a multban, néha azonban mégis más birtokába is került a különféle királyi adománylevelek folytán. A kánnemzetség kihalta után (gr. Siklósi) a Kemény grófi család birtokai között emlitik egyes okmányok, majd 1330-ban adománylevél folytán Horváthy János mohácsi bán kapta. Nagyharsány irattárában őrzött okmányok szerint 1388-ban Koroghy István volt Harsány ura. 1486-ban Mátyás király a Geréb családnak adományozta, majd 1495-ben Gara nádor, 1515-ben pedig Perényi Imre kapta a harsányi birtokot.

Arról, hogy a mohácsi vész alatt s az azt követő időkben mi történt a községgel, nincsenek megbizható feljegyzések. Annyit tudunk, hogy ez időben ez a vidék teljesen elnéptelenedett. A török uralom alatti időben (1600-ban) kelt egyik okirat Csőszy Andrást emliti Harsány földesuraként. A török megszállás alól 1687. aug. 12-én szabadult fel Nagyharsány a nevezetes nagyharsányi csatával, melyben az egyesült seregek döntő győzelmet arattak a törökök felett.

A török uralom után kelt királyi adománylevelek megint egybekötötték Nagyharsány sorsát Siklóséval és előbb Kaprara tábornok, majd annak halála után a Battyhány család birtokába ment át.

Nagyharsány gyönyörü műemléke a ref. templom, amely keleti felének egy része, a kis kórus, még a XI. századból való (az időben zárda volt). A törökökkel folytatott harcok idején, a szigetvári csata után, a templom egy részét lebontották s annak tégláival javitották ki a megrongált siklósi várat. A templom keleti részét 1566-ban javitották, déli részét pedig 1782-ben, majd későbbi nagyobbitás és magasitás folytán nyerte el a templom mai alakját. Régi kis tornya egy nagy vihar alkalmával 1896-ban összedőlt s mostani tornya 1900-ban épült.

A kitünő borára büszke Nagyharsány a járás egyik legrendezettebb s legerősebben fejlődő szinmagyar községe. A szép községháza, jegyzői és orvosi lakkal 1906-ban épült. Iskolája egyike a legrégibb eredetüeknek, mely a XVI. és XVII-ik században a debreceni főiskola „partikulája" volt s ott latinul tanitottak, tehát gimnázium jelleggel birt. Az 1764-ben alakult ref. elemi iskola 1869-ben községivé alakult át. Az új, 3 tantermes és 6 osztályu iskola épitése ez évre van tervezve.

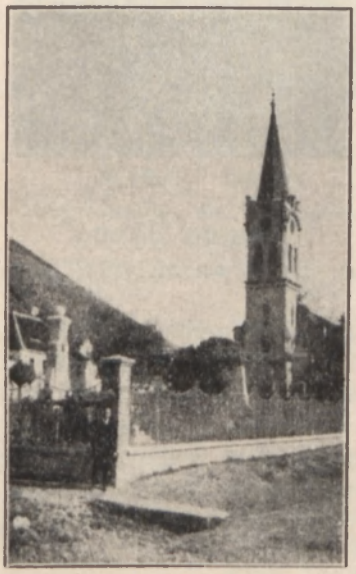

REFORMÁTUS TEMPLOM, KOSSUTH KERT

A világháboru szomoru emléke gyanánt kegyelettel őrzi a község a hatalmas 480 sirból (sok sirban 5—6) álló hősi temetőt, mely Pécs után a megye legnagyobbja.

A háboru és szerb megszállás után a község uj lendületet vett. 1923-ban villanyvilágitást létesitettek s ez adta meg a lökést a Baranyai Villamossági r. t. megalakulására. 1924-ben készült a hősök emlékműve, mely az 1907-ben leleplezett Kossuth szoborral a templom előtti Kossuth kertben foglal helyet.

A község leventéi és polgári lövészegylete a megye legjobbjai közé tartoznak s az utóbbi években értékes dijjakat nyertek a különféle megyei és járási versenyeken.

Simon János

a siklósi kerület országgyűlési képviselője.

Azon kevés képviselőink sorába tartozik, aki saját erejével és szorgalmával küzdötte fel magát erre a megtisztelő polcra. Talán innen ered az is, hogy Simon János igaz megértője a népnek, mert ismeri és átérzi annak bajait.

1880-ban Nagyharsányban született. Iskoláit Nagyharsányban és Németbólyban végezte és utána gazdálkodással foglalkozott. Már 16 éves korában a polgári olvasókör jegyzője. A választásokon fiatalkora óta nagy szerepet játszott.

1914-ben bevonult a 19 honv. gy. ezredhez és 28 hónapig volt egyhuzamban a fronton.

A megszállás alatt a kisgazdapárt szervezésének kezdeményezője volt. A szerbek hazafiassága miatt üldözték, fiát elhurcolták és sok gazdasági eszközétől megfosztották. Részt vett 1921-ben abban a 14 tagu küldöttségben, amely Belgrádban tiltakozott a törvénytelen szerb megszállás és a Linder rezsim ellen.

1921 aug. 22-én a vármegyei és járási kisgazdapárt Nagyatádi Szabó István támogatásával egyhangulag őt jelölte, amely választásból 4 ellenjelölttel szemben 8000 szavazattal kisgazdapárti programmal került ki győztesként. Azóta 2 izben ismét fényes győzelmet aratva választották meg és az országgyülésen, mint Nagyatádi progranunjának leghívebb harcosa szolgálja népét.

Ügyv. alelnöke a kisgazdapártnak, a vm. gazd. egy. ig. vál., a vm. törv. hatósági bizottság, a mohácsi magyar-lengyel bizottság tagja, református presbiter, községi képviselő stb.

Kis gazdasága mintaszerű és számos elismerő oklevelet nyert bor, pince és mezőgazdasági termékeiért.

Ihászy Lajos

Nagyharsány nk. főjegyzője.

1880-ban született Sárszentmiklóson (Fehér vm.), középiskoláit Csurgón (1898) végezte. Jegyzői oklevelet 1903-ban Pécsett nyert. Pályájának egyes állomásai: Izsép, Lánycsók, Beremend s. jegyző, majd 1910-ben Diósviszlón jegyző, 1922-től Nagyharsány főjegyzője.

Sokat szenvedett a szerb megszállás alatt; letartóztatták, megverték és lovát kocsiját elrabolták.

Várm. biz. tag, a várm. Jegyzői Egyesület főjegyzője, a Baranyai Villamossági R. T. felügyelőbizottságának tagja, a Levente Egyesület, Polgári Lövészegyesület és népm. bizottság elnöke.

Szabó Károly

ref. egyházkerületi tanácsbiró.

Székelyudvarhelyen 1864-ben született és az ottani ref. collégiumban érettségizett. Theológiát Nagyenyeden (2 év) és Budapesten (2 év) 1888-ban végzett. Több községben működött, mint s. lelkész, mig 1895-ben Pakson rendes lelkésszé választották. 1904-ben Alsónyékre ment, majd 1913-ban Nagyharsányba.

1906—1910-ig a szekszárdi kerület országgyülési képviselője volt, Kossuth párti programmal.

A tolnai ref. egyházmegye volt jegyzője, később főjegyzője. A felsőbaranyai egyházmegye főjegyzője és tanácsbirája volt. Jelenleg a dunamelléki egyházkerület tanácsbirája.

A szerbek izzó hazafiassága miatt sok meghurcoltatásban részesitették.

Tokaji József

ig. tanitó.

1883-ban Békésen született. Tanitóképzőt Debrecenben végzett, oklevelet 1904-ben nyert. Nagyharsányba 1907-ben jött és 1912-ben lett ig. tanitó. A világháborut elejétől végigharcolta. Mint közlegény vonult be és tart. főhadnagyként szerelt le, a II. oszt. ezüst, sebesülési érem, Károly csapat kereszt tulajdonosa.

A Polg. Olvasókör elnöke, a Polgári Dalkör elnökkarnagya, a helyb. népmüvelési bizottság titkára, a Siklósvidéki Járási Tanitóegy. alelnöke, a Levente Egylet alapitója és első főoktatója, stb.

Dr. Sándor József

orvos.

1896-ban Budapesten született s középiskolái elvégzése után a budapesti Erzsébet tudományegyetemre iratkozott be. Orvosi diplomáját 1924-ben nyerte el, utána a Poliklinika aszisztenseként működött, majd 1926-ban Nagyharsányban telepedett le. 1915 májusától a háboru végéig katonai szolgálatot teljesitett s 12 hónapig a román és olasz fronton volt. Mint hadapr. jel. őrmester szerelt le.

Baranyai Villamossági R.-t.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár érdekkörébe tartozó vállalat, mely 1925. október 7-én alapittatott.

A vállalkozás céljául tüzte ki Baranyavármegye keleti részének villamositását. Eddig 84 község, a területén fekvő néhány iparvállalat és uradalom kapcsolódott az áramot szállitó 15.000 Volt feszültségü távolsági vezetékre és a közeljövőben Mohács megyei város bekapcsolódása is várható.

A lakosság szivesen veszi igénybe a villamos áramot ugy világitási, mint erőátviteli célra és már a folyó esztendőben is 20 villamos motorral hajtott cséplőgép volt a vállalat villamositási területén üzemben. A villamos cséplés mindenütt a legnagyobb megelégedést váltotta ki, mert most már a gyakorlat révén átment a köztudatba, hogy villamos erővél jobban, olcsóbban és veszély nélkül végezhető a cséplési munka.

Nem kétséges, hogy a villamositás a falu életében gyökeres változást fog előidézni ; kitartó és céltudatos munkával ezen kulturális szempontból is jelentős tevékenységet kifejtő vállalatot idővel anyagi siker is fogja koronázni.

Mautner József
a Baranyai Villamossági R. T.
és a Nagyharsányi Ipartelep R. T.
vezérigazgatója.

Ebben a nagyhorderejü vállalkozás létrejöttében oroszlán szerepe van és a vármegye villamositása főként az ő érdeme.

Sellyén 1887. január 1.-én született. Középiskoláit a pécsi felsőkereskedelmi iskolában végezte. 14 évig Guttmann báró uradalmának adminisztrátora volt. A háborut a 19. cs. és kir. gy. e. kötelékében küzdötte végig, 2 izben megsebesült. Háboru végén mint tartalékos hadnagy szerelt le.

A Nagyharsányi Ipartelep R. T. és a Baranyai Villamosság R. T. vezérigazgatója.

Nagyharsányi Ipartelepek R. T.

a Harsány hegy déli lejtőjén nagyobbszabásu kőbánya üzemet folytat. A kőbányában modern pneumatikus fúró és zúzó berendezés van felszerelve. A bánya napi teljesitőképessége 600 tonna.

A kőbánya mészégetési célra különösen alkalmas mészkövet termel, ezenkivül épületkövet, kavicsot és betonozási célra alkalmas zuzalékot is. A bánya mészkőexportja évenként 40.000 tonnát tett ki, különösen a most megszállott Bácskába és Szlavóniába. A cukorgyárak bőséges szénsavas mész tartalmánál fogva a nagyharsányi követ igen kedvelik. 1925 óta a kőbánya csak a belföld részére termel, mert az S.H.S. beviteli védőváma oly magas, hogy a kő értékesitése külföldön lehetetlenné vált.

Meszet is termelnek a kőbányában, mely fehér szine és kiadóssága folytán igen kedvelt.

A vállalatnak van egy napi 2 és fél waggon teljesitményü modern automatikus gőzmalma, mely 1922-ben épült. 200 HP. villamos teleppel kapcsolatban. A malom őrleményei elsőrendüek és különösen a pécsi piacon nagy keresletnek örvendenek.

68

HARKÁNYFÜRDŐ

Harkányfürdő története.

Baranyavármegye déli részén Pécstől 28 km. távolban, az északi 45°, a délkör 35° alatt fekszik a csodálatos hatású gyógyvize által híressé vált Harkány. Eredetéről rege szól, de a történelem is több száz évre tud visszamenni Harkány eredetére.

Történetére vonatkozólag következőket közölhetjük

Siklós és Harkány egykori földesura gróf Batthyány Antal 1823-ban a vidéket a sok mocsártól csatornázásokkal csapoltatta le, hogy nagyobb termőföldhöz jusson. E munkák közben Harkány község melletti mocsár csatornázása alkalmával a munkások több helyütt meleg vízforrásokra akadtak. Köztük volt egy Pogány János nevű gyűdi napszámos is, ki dagadt lábára való tekintettel mezítláb dolgozott. Munkaközben az elő-buggyanó meleg vízben állván érezte, hogy a víz fájós lábának jót tesz, miért is igyekezett minél többször, hosszabb ideig a vízben állni. Ennek hatása hamarosan be is következett, mert hosszantartó fájdalmas bajából 1823 októberére teljesen kigyógyúlt.

A gyógyulást Pogány János elmondotta ismerőseinek. A hír gyorsan terjedt tova s eljutott Mitterpacher Ignác siklósi főszolgabíróhoz is, ki akkor jelentést tett Mihálovics József Baranyavármegye alispánjának. A megye dr. Patkovics József városi főorvost küldötte ki a melegforrások megvizsgálására. Dr. Patkovics a tudomány akkori eszközeivel Harkány meleg vizét kimerítő vegyvizsgálat alá vette s a forrásoknak gyógyító hatását állapította meg.

A hivatalos orvosi vizsgálat oly kedvező volt, hogy gróf Batthyány Antal már 1825-ben a meleg forrásokból jövő vizet egybegyűjtötte s a hideg vizet levezettette csatornák által. A meleg víz a hideg víztől beillesztett kádak által elkülönített s a kádakból a vízvályú csatornán át vezetett be a fürdőszobába. Igy megvetette Harkányfürdő alapját, mikor is 12 fürdős szobával felépítette az első fürdőházat. Ekkor már messze vidékről sereglettek betegek a hamar híressé vált meleg gyógyító forráshoz.

A harkányi hévvíz csodálatos gyógyító hatásának híre azonban mindig jobban elterjedt, hogy nemcsak a környékről, hanem távolabbi vidékről is sereglettek a betegek Harkányba. A fürdő kicsinynek bizonyult, miért is a gróf még 12 szobát, nagy éttermet és elegendő lakószobával

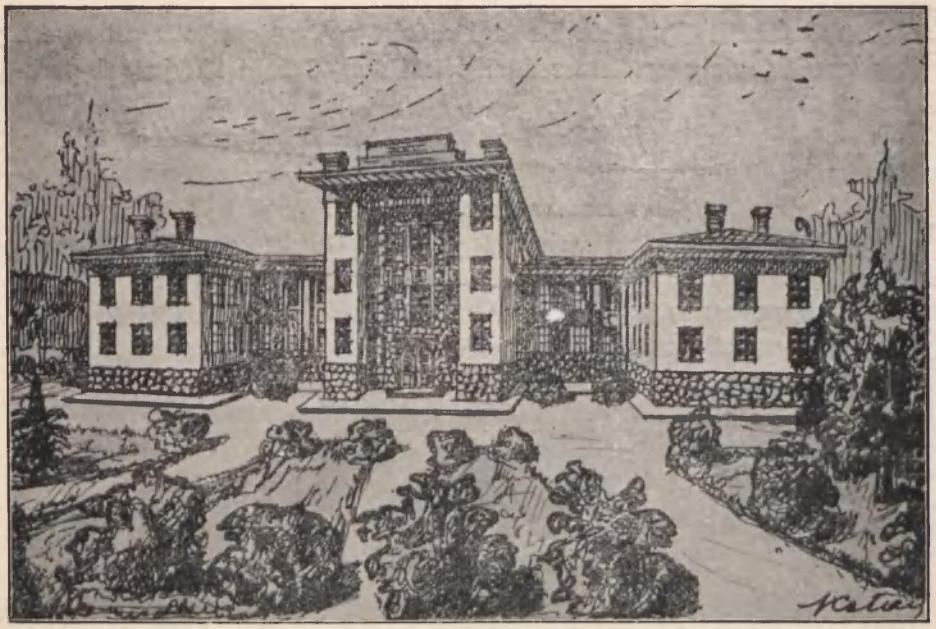

PARK NAGYSZÁLLODA

GRÓF BENYOVSZKY-SZÁLLODA

71

ellátott szállodát építtetett. De a fürdő környéke is más képet nyert. Fák, cserjék, virágok ültetése által létesült a 46 hold kiterjedésű parknak az alapja.

A híressé vált gyógyfürdőt annyira felkeresték a betegek és üdülők, hogy 1844-ben az alapító fia gróf Batthyány Kázmér, a későbbi baranyai főispán, kormánybiztos és szabadsághős (meghalt 1854 november 4. Párisban emigrációba) még 24 szobával bővítette a fürdőt, nagy gyógytermet építtetett és a parkot szépítette. A korral haladó ambiciózus fiatal gróf a fürdő szálloda átellenében levő házhelyeket gazdasági tisztjeinek engedte át, hogy építkezéssel a fürdővendégeknek még több hely biztosíttassék (1845. év).

A magyar orvosok és természetvizsgálók 1845 augusztus 11—15 napjaiban Pécsett tartott vándorgyülés résztvevői 1845 augusztus 14-én Harkányban voltak, mikor gróf Batthyány Kázmér Siklós és Harkány akkori urának voltak vendégei. A magyar orvosok és természetvizsgálók Harkányban tartották harmadik közgyülésüket, amit nagykéri Scitovszky János pécsi püspök nyitott meg, utána dr. Patkovics József az erre az alkalomra írt értekezéséből a történeti és orvostani részt olvasta fel, majd pedig megtekintették a fürdőt és egy kellemes, tanulságos nap emlékeivel távoztak el Harkányból.

A szabadságharc leverése után 1849-ben gróf Batthyányi Kázmér Siklós vár urának birtokát az osztrák elkobozta, Harkányfürdő fejlődésében pangást idéztek elő, úgy, hogy 1866-ig semmi sem történt. Két évtized hiánya a fürdőben bizony visszaesést hozott felvirágozás helyett.

Harkányfürdő, mint a siklósi birtokhoz tartozó rész több gazdát cserélt 1849 után. így: 1849-től 1860-ig az osztrák az úr, 1860-ban I. Ferenc József király gróf Batthányi Gusztávnak adja vissza, később eladás folytán gróf Tedeskóé, majd pedig az Ocskay családé lett, kikről a jelenlegi várúr apjára, Benyovszky Lajosra szállott a birtok.

1866 nyarán Harkány birtokosa megbízta Zsigmondy Vilmost (1821-1888) hydrotechnikus mérnök és geologus tudóst, hogy a hosszú idő alatt beállott bajokon segítsen. Zsigmondy egy mély ártézi forrást nyitott meg, mely elejét vette a bajoknak. A gyakorlati és tudományos tekintetben rendkívül értékes ártézi források vizének vegyi vizsgálatát Thán Károly dr. egyetemi ny. r. tanár végezte megbízatás folytán, amiről a Magyar Tudományos Akadémia 1868 július 13-iki ülésén számolt be.

Az idők haladásával a kezdetlegesnek bizonyult eszközökkel végzett munka még sem felelt meg a teljes célszerüségnek s ezért gróf Benyovszky Lajos 1887 január 17-től március 28-ig tartó újabb kútfú-

rással bízta meg Zsigmondy mérnököt. Ez a munka aztán véglegesen jónak bizonyúlt.

Ezután három évtizedig uradalmi kezelésben volt Harkány gyógyfürdő minden különösebb változtatás nélkül. A tulajdonképpeni modern, nagyobb változást a baranyai hévvíz fürdő történetében az 1925 év hozta meg. A fürdő jelenlegi tulajdonosai Benyovszky Móric gróf és Benyovszky Rezső gróf 1925 május 1-től kezdődőleg 40 évre bérbeadták Antal Jenő okl. gazda, fürdőbérlőnek, aki beruházásokkal évről-évre a mai kor igényeinek megfelelően kényelmessé alakítja át a fürdőt.

Megkezdődött a serény munka Harkányban, hogy a páratlanul erős gyógyhatásának megfelelő új keretet is kapjon. Az új igazgató az összes épületeket rendbehozatta, a szállodai és fürdőinventárt kibővítette, a zenepavillon, dohányárúda újonnan építtetett és a kávéházi terrasz létesítésével ma már sokkal szebb képet nyújt az átrenovált cursalon melletti térség. Az egész fürdőtelepre, „Gróf Benyovszky" szállodába, a parkba villanyvilágítás vezettetett be az igazgatóság saját telepéről termelt árammal. Az 1866-ban fúrott „József-forrás" eddigi nyitott és csupán fakerítéssel körülvett forrásterülete egy műkőépítménnyel szabályoztatott.

Még 1925. évben létesült a kb. 2000 m² vízfelülettel bíró különböző mélységű thermálstrandfürdő gyermekek és felnőttek részére, átlagos 29° C hőfokkal, homokstranddal, napfürdővel, zuhanyberendezéssel, 100 kabinnal, platánfákkal, sétányokkal körülövezetten. Ahol eddig a park mélyebb helyén állandó talajvíz folytán posványos területek állottak, az 1925. év óta egy szép, kellemes gyógyhatású, a fürdővendégek által élénken látogatott strandfürdő van, mely jellegénél fogva hazánkban az első.

Ugyanakkor a park is más színt öltött magára, új növényekkel, gondos munkával széppé, kellemessé tétetett, évszázados fái között hűs sétányok, gondozott, rendbehozott utak, pihenőhelyek az ózondús levegőjű parkban a meleg nyári napokon mind egy-egy oázis. A sok szebbnél-szebb növények szakszerű gondozása, teleltetése végett egy harmadik üvegházat létesítettek, számos melegággyal és a szükséges berendezésekkel.

Még nagyobb mértékben indúlt meg a fejlesztés munkája 1926-ban. A fürdőtelepi szálloda kevésnek bizonyult az állandóan nagyobb látogatottság folytán. Antal Jenő ekkor megépítette a 25 vadonatujonnan modernül berendezett szobát a „Gróf Benyovszky" szállóban.

Megnagyobbodott a strandfürdő is, kibetonozott oldalfalaival, mintegy 120 waggon terméskővel macadamszerűen kirakott és drávai bár-

sonyos homokkal borított fenekével sokkal kelemesebb gyógy- és üdülőhelye a fürdőzőknek.

Baranyavármegye villanyosítása alkalmával áldozatokat nem kímélve sikerült Harkány községbe a villanyvilágítást bevezetni, mikor is fürdőtelepünk villanyvilágításának ellátása a Pécs—üszögi 15.000 voltos távvezetékbe kapcsolódott be és így éjjel-nappal világítás és erőáram rendelkezésre áll.

Ugyanakkor létesült szintén a fürdőigazgatóság támogatásával a harkányi állomásra vezető dülőút helyett egy országút is, amely ma már a helyi közlekedésnek egyik fontos tényezője. A Pécs—Harkány—Siklóst összekötő vármegyei út is helyrehozatott, ami által a mindinkább élénkülő autóforgalom is nagyban emelkedett. Harkány elérése Pécsről ma már igen könnyü és kényelmes. Naponta ötször közlekedik a Pécs—harkányi vonat és kétszer van naponta autóbusz járat.

A mindenki által megcsodált szép park öntözésére az 1927. évben már víztorony létesült, villanymotorral, a park és az útak vizellátásának zavartalan biztosítására. Az ujonan készített faiskola termeli a hatalmas kiterjedésü park részére utánpótlásra szükséges legkülönfélébb fákat.

Az összes nyilt vizeknek elvezetésére készült ugyancsak 1927-ben a nagyobbszabású földalatti kanalizáció, amellyel lehetővé van téve az is, hogy az eddigi nyilt árok helyén most mindenütt pázsitos és gruppokkal díszített területek vannak.

Egyidejüleg kitisztittatott a fürdőtől egész a drávai torkolatig a a melegvizet levezető külső csatornázás is s így szabad lefolyása van a forrásokból rengeteg mennyiségben kiömlő forró kénes viznek.

A magyar Kir. Földtani Intézet részéről dr. Emszt Kálmán főgeológus-fővegyész 1927. év tavaszán analizálta mindkét forrás gyógyvizét amikor is újólag kimutatta azt, hogy a harkányi gyógyforrások vize rendkivüli chemeai összetételénél, radioaktivitásával Középeurópa egyik legerősebb gyógyhatású, legkiválóbb kénes iszapos hévvize.

Ez a tény ma már széles körben vált ismertté a határon túl is, ahonnét azonban a határátlépés megszorításával még sem látogathatják a fürdőt oly számban, mint a békében. Éppen ezért az elzárt déli végek helyett a fürdővezetősége a nagyobb propagandát a megmaradt északi részre, csonka hazánkban fejti ki. A tömeges látogatások folytán a fürdőben, de még a telep mellett levő lakások is keveseknek bizonyultak, úgy, hogy a fürdő fokozatos fejlesztésével egyidejüleg a fürdőigazgatóság egy modernül berendezett nagy szállodát ipitett. Az új „Otthon" nagyszálloda 70 szobából áll és a legkényesebb igények kielégitésére hivatott, tökéletes modern felszerelésével.

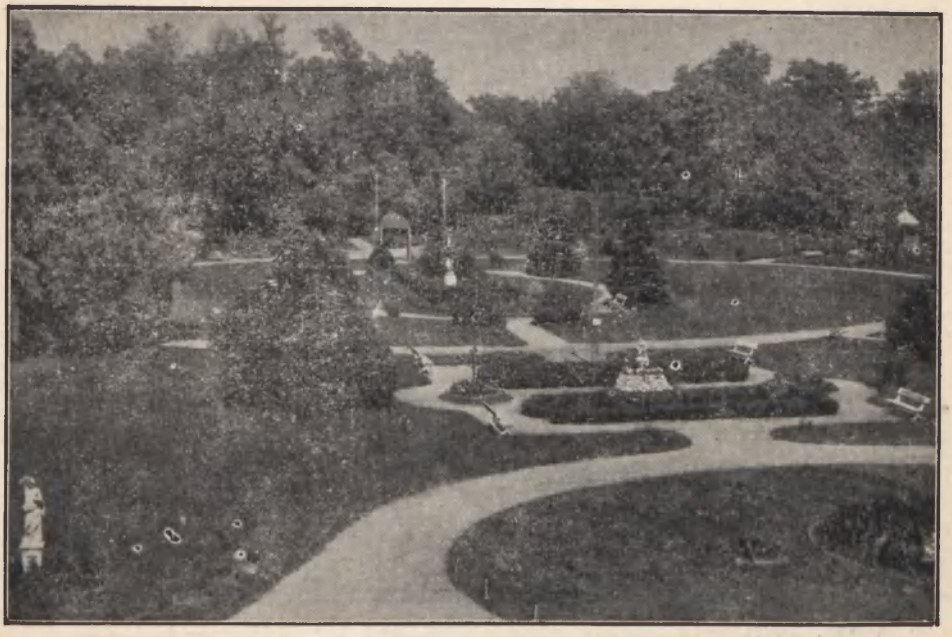

RÉSZLET HARKÁNY GYÓGYFÜRDŐ PARKJÁBÓL

THERMAL STRANDFÜRDŐ

Az eddig elért gyógyeredmények mindjobban emelték a csodás-erejű gyógyforrások értékét és fontosságát, annál is inkább, mivel a rheumatikus betegség ma már annyira elterjedt, hogy egyik legjobban elharapódzott népbetegség.

Éppen ezért igen fontos, ha a szenvedő emberiségnek eme csodás gyógyhelye modernül kiépítve nyugateurópai kényelemmel berendezve szolgálja a közegészségügyet. A fürdőigazgatóság ennek a gondolatnak az elérését tűzte ki célul, amikor akadályokat nem ismerő kitartó munkával Harkányt fejleszti és minden igyekezete az, hogy mind a társalom, mind az állami közegek figyelmét a fejlesztés munkájára és a fürdő támogatására felhívja.

Harkány területének legnagyobb része hatalmas kifejlődött márgás anyaggal van borítva. Földrajzi fekvésénél fogva a természet által gazdagon megajándékozott szépségével gyönyörű kerete egy gyógyfürdőnek. Észak-kelet felől hegyek által védve van, éghajlata ennek következtében mindig enyhe. Márciusban már tavaszodni kezd és a természet szép zöld palástját veszi fel. Az ősz hazánk déli részében még szebb, mint a tavasz, azért a fürdővendégek szeptember hó végéig is időzhetnek a fürdőben.

Csonkamagyarország fürdőkben, de különösen, gyógyfürdőkben szegény. Nekünk Harkány gyógyfürdőnek a pártolása kettős kötelességünk : segítünk embertársainkon, másodszor pedig hazánk hírét, gazdagságát, tekintélyét emeljük.

Magyarország legtekintélyesebb tudós testülete az orvosok, a VI. orvosi vándorgyűlés alkalmával már 1845-ben is meglátogatták Harkány fürdőt, hogy személyesen győződjenek meg annak csodás gyógyító hatásáról. A XXXIX. vándorgyűlés is felkereste büszkeségünket, Harkányt.

Dr. FEJES GYÖRGY
Pécs szab. királyi város múzeumának igazgatója.

76

Antal Jenő
okl. gazda, Harkány gyógyfürdő igazgatója.

Dr. Fejes György, Pécs szab. kir. város muzeum igazgatójának tollából érdekes cikkben megismerheti e könyv olvasója Harkány gyógyfürdő jelentőségét és történetét.

A gyógyfürdő európai méretü fejlődése Antal Jenő, a Harkány gyógyfürdő bérlőjének főérdeme.

Bartalis Áron
körjegyző (Harkány)

1894-ben Medeséren született. Középiskoláit Székelykeresztúron és Kolozsváron végezte. 1914. okt. 26-tól katonai szolgálatot teljesitett, 1917. okt. 8-án orosz hadifogságba került, ahonnan 1920. dec. 16-án szabadult. Mint tart. hadnagy szerelt le.

Közigazgatási pályáját 1923-ban Kovácshidán, mint jegyzőgyakornok kezdte. 1920. márc. 1-én Püspökszenterzsébeten lett s. jegyző, majd 1928. szept. 10-én Harkányon választották meg körjegyzőnek.

—

77

Pacsolay István
ref. h. lelkész.

Kiskunhalason 1906 január 8-án született. Középiskoláit Kiskunhalason, theológiai tanulmányait Budapesten végezte. Lelkésszé 1928 szeptember 15-én avatták.

Első állomása Pátka (Fehérm.) volt 1929 februárjától Harkány ref. h. lelkésze.

Az Iskolaszék elnöke, a Népművelésügyi Bizottság alelnöke.

Dr. Nyitrai László
orvos

1903 március 11-én Krizsefszkyben (Horvát-Szlavonia) született. Középiskoláit Kaposvárott, egyetemi tanulmányait a pozsonyi Tudományegyetemen és Pécsett végezte. 1927 junius 25-én avatták orvosdoktorrá a Pécsi Erzsébet Tudományegyetemen.

1927 julius 1-én kezdte meg magánprakszisát Harkányon.

A Tüzoltó Egylet orvosa.

Az Orvosi Hetilap cikkirója.

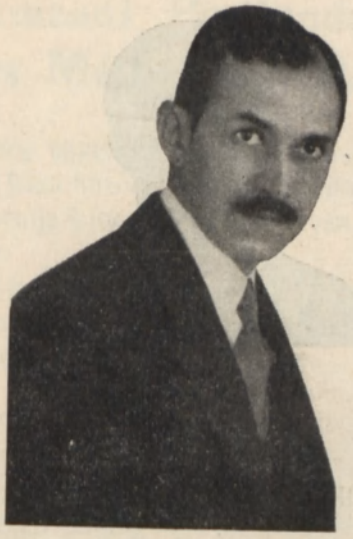

Dr. Saortay Árpád

Harkány gyógyfürdő fürdőorvosa.

1889-ben Siklóson született. Gimnáziumi érettségit Somogy-Csurgón tett és 1913-ban avatták orvosdoktorrá Budapesten. Klinikai gyakorlat után 1914. aug. 1-én bevonult a 9. lovas tüzérezredhez, amelynek osztályfőnök orvosa volt. 1918. okt. 30-án szerelt le, mint tart. főorvos. Kitüntetései: Sygnum Laudis a kardokkal, koronás aranyérdemkereszt a kardokkal, vöröskereszt II. o. tiszti jelvénye, Károly csk.

1921. jul. 1-től Harkányfürdő orvosa. A Levente Egyesület elnöke.

Mohácsi Béla

ref. igazgató-tanító.

1882-ben Bise községében született. Tanitóképzőt Csurgón végzett, főgimnáziumi érettségit Budapesten tett.

Működött Uj-Szivácon (Bácsm.), Zomborban és Budapesten.

1914-1916 május 1-ig a 10-es lovashadosztálynál szolgált.

1926-ban lett az 1813 óta fenálló harkányi ref. iskola ig. tanitója.

Két évig a Budapesti Tudomány Egyetem szaktanári (matematikai) fakultására járt.

A harkányi Tűzoltótestület, Ref. Dalárda karnagya, levente oktató és népművelesügyi előadó.

Steuer Sámuel
körállatorvos.

Szatmárnémetiben született 1879-ben s ott végezte iskoláit is, majd Budapesten az állatorvosi főiskolát és oklevelét 1907-ben nyerte el. Előbb Mezőturon, majd Beremenden működik mint állatorvos, majd 1913-ban harkányi körállatorvossá nevezik ki. A háboru utolsó éveiben katonai szolgálatot teljesitett mint állatorvos hadnagy először a budapesti városparancsnokságnál, majd a 21-ik hegyibrigádnál az olasz fronton és a bellunoi hadtápparancsnokságnál.

—

Beremend

kisközség (Siklósi járás).

Egyike a siklósi járás legjelentékenyebb és legfejlettebb községeinek, mely különösen az utóbbi években vett nagy lendületet. 2800 lakósa csak kevés nemzetiséggel vegyült a török megszállás s az azt követő németországi letelepülések idején. Fejlődését nagyrészt vasutvonalának köszönheti, mely alkalmassá tette cementföldjének kihasználására.

Az 1910-ben alapitott Beremendi Portlandcement és Mészművek R. T. friss lendületet adott a község fejlődésének s az utóbbi években számos kulturális intézmény, Hitelszövetkezet, társaskör, lövészegylet létesült, uj iskola épült s ez időre esik a község villamositása és a telefon bevezetése is.

Beremendi Portlandcement és Mészművek R.-T.

Beremend község egyetlen, de annál nagyobb jelentőségü ipartelepe, mely a község felett húzódó dombon emelkedik. Mintaszerü, modern berendezése és cementje kitünő kvalitása révén, hasonló gyáraink legjobbjai közé tartozik.

A gyárat 1910-ben alapitotta herceg Schamburg Lippe 300.000 hordó Portlandcement teljesitőképességgel. 1911-ben 500.000 hordó teljesitőképességre nagyobbitották.

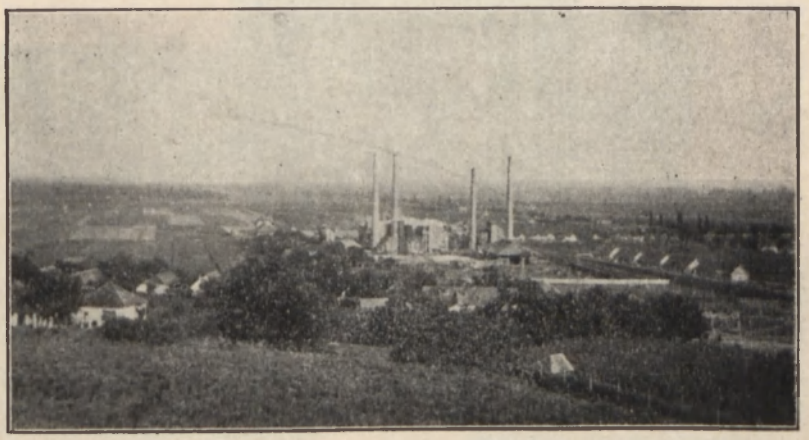

Az épitkezést a braunschweigi Amme—Luther—Werke végezte. 1916-ban a Magyar Olasz Bank R.-T. veszi át. A szerb megszállás alatt szünetel a gyár, majd a Magyar Államvasutak Gépgyára veszi meg 1922-ben.

Jelenlegi teljesitőképessége 5000 waggon.

Müller Károly
gyárigazgató.

1922-ben foglalta el jelenlegi pozicióját, hogy a háborut követő szerb megszálláskor beállott szüneteléséből ismét életrekeltse a gyárat. Stuttgarti születésü német-sváb, ki hozzánk a braunschweigi Amme-Luther-Werke & Maschienenfabriktől jött, hol mint vezetőmérnök doldozott.

Nagykoncepcióju, európai látókörü szakember, kinek vezetése alatt a gyár ismét hatalmas lendületet vett.

81

Dr. Bodó Henrik

üzemvezető mérnök.

1886-ban Nagykanizsán született és középiskoláit is ott végezte. Műegyetemi tanulmányait Budapesten és Drezdában folytatta. Mérnöki diplomáját 1908-ban Budapesten nyerte. Műszaki doktorátust 1910-ben tett ugyanott.

Pályáját az Általános Magnezit R.-T. gyárában kezdte, mint mérnök. 1912-ben üzemvezető és 1918-ban gyárigazgató. 1924-ben a gyár megszünt és a Nyergesujfalusi Cementgyár igazgatója lett, 1927-ben lépett be a Beremendi Portlandcement és Mészművek R.-T.-hoz.

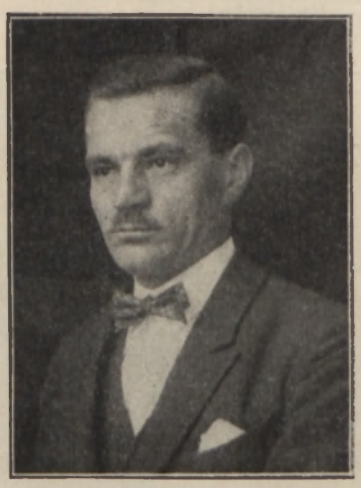

Guth József

körjegyző helyettes

Németbólyon 1899-ben született. A pécsi felsőkereskedelmi iskolában tett érettségije után 1917-ben a 19. honv. gy. e. kötelékébe vonult be. 1918. decemberében közigazgatási gyakornok Németbólyon, Majson és a megszállás alatt rövid ideig Sásdon. 1924-ben s. jegyző Beremenden, 1925-ben adóügyi jegyző, majd 1927. okt. 1-től körjegyző helyettes.

Működése alatt épült az iskola, alakult a hitelszövetkezet, létesült a község villanyositása, stb. A Levente- és Lövészegyl. elnöke, az Önk. Tűzoltóegylet parancsnoka.

Kail Ambrus

közs. biró

Beremenden született 1870-ben. 1896-ban önállósitotta magát édesatyja mesterségében, mint ácsmester. 1916. februárjában bevonult a 19-es gy. ezredhez. 1929. januárjától a község birája. Az ujitások barátja, lelkes, agilis harcosa a közügyeknek.

Berlakovich János

róm. kath. plébános

1885-ben született Szabadbárándon (Sopronm.). Középiskoláit Veszprémben, theologiát Pécsett végzett. Több helyen volt káplán, majd 1916-ban tábori lelkész lett. Mint ilyen az olasz fronton is volt. 1917. szeptemberében Petrievczibe került, 1918. márciusában Pakson Virág Ferenc mostani püspök mellett teljesitett szolgálatot. Több állomáshelye után 1928-ban beremendi plébános lett.

A missiós egyl. egyházi tanácsadója, r. k. iparos kör. vál. tagja.

Öccsét, Szántó Róbert főhadnagyot Szamuelly lövette agyon a soproni temetőben és őt is halálra keresték a terroristák.

Zsifkovits Szofrónius

idegl. gör. kel. plébános

1887 Moholban született. A Hopovo zárdában végezte középiskoláit, pappá 1912-ben szentelték fel. Ugyanez évben a Basitianus zárdába lépett.

Több zárdában teljesitette papi kötelességét, majd 1920-ban Dunaszekcsőre, 1925-ben pedig Beremendre nevezték ki a plébániához.

Dr. Weisz M. István

körorvos (Beremend)

Tolnán, 1863-ban született. Középiskoláit Kalocsán és Budapesten végezte, doktorátust 1889-ben Budapesten tett. Egy évig Kalocsán, mint járási orvos, majd Mágocson mint magánorvos működött. 1896 óta, mint körorvos Beremenden van. A háboru alatt a Beremenden állomásozó katonai század orvosa volt.

Több népmüvelődési előadást tartott, a beremendi kaszinó alapitója és sok éven át elnöke volt.

Makári István
r. k. ig. tanító.

Pécsett született 1881-ben. Tanítói oklevelet Pécsett 1900-ban nyert. Kökényben 2 évig működött, majd 1902-ben Beremendre mint kántor tanító jött. 1918-tól ig. tanító, orsz. közp. Hitelszöv. helyi szervezetének igazg. elnöke, az Iparos Olv. Körnek elnöke, a kaszinónak ésPolg. Olvasókörnek ig. tagja, a siklósi járás tanítókörének alelnöke és számos más társ. egyesület vezető tagja. Felesége, szül. *Faller* Klementina szintén érdemes munkása a pedagógiának és férjével együtt dolgozik a község kulturája érdekében.

Gyüd

kisközség, róm. katholikus zarándokhely.

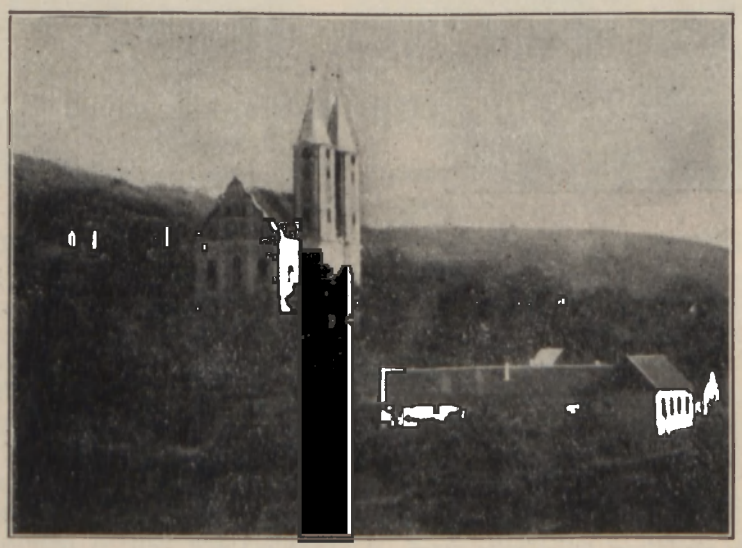

Az évszázados Mária-gyüdi róm. kath. templom.

84

Gyűd kisközség honfoglaláskori alapitás és valamikor a Kán-nemzetség birtoka, mely a későbbiek folyamán csaknem mindig Siklóssal osztozott sorsában. Nevével a hitelt érdemlő okmányok közül már 1291-ben is találkozunk egy III. András előtt tett tanuságtételi okiratban, 1332-ben pedig a plébániák összeirását tartalmazó listán. Régi kulturája a török uralom alatt teljesen elpusztult s lakossága is elpusztult és elmenekült. Egykoru feljegyzések beszámolnak arról is, hogy a megmaradt csekélyszámu lakosság a török időkben barlangokban lakott a község határán kivül.

A mai község nevezetessége a hegy oldalában emelkedő és gyönyörü fekvésü csodatévő temploma, mely zarándokhellyé avatta. A mintegy 800 lakóst számláló Gyűd különösen a háboru óta sokat fejlődött és Baranya legrendezettebb községei közé tartozik. Modern haladásá lényegesen előmozditja vasutvonala és a rajta Pécs felé átvezető műút és Pécs-harkányi autóbuszjárat.

Bartók Gábor
h. körjegyző

Nagyenyeden született 1885-ben. Középiskoláit és egyetemi tanulmányait Kolozsvárott végezte, majd a közigazgatási pályára lépve Alsó-Fehér vármegyében 1907-ben közigazgatási gyakornok, majd 1911-ben szolgabiró, 1912-ben pedig vmegyei aljegyző, később másodfőjegyző lett. Helyét az oláhok üldözése miatt kénytelen volt elhagyni 1929-ben s ekkor jött át Magyarországra. Gyűd h. körjegyzője 1929. szept. lett.

Debreczeni Lajos
segédjegyző

Feketegyarmaton (Arad m.) született 1894-ben. Középiskoláit Aradon végezte, majd a közigazgatási pályára lépett s jegyzői oklevelét Kassán szerezte meg 1916-ban. Pályafutását Darázson kezdte meg, majd Nagytótfalu és Harkány segéd jegyzője volt, mignem 1923 juliusában Gyűd segéd jegyzője lett s azóta itt működik.

85

P. Bonet Valér Ferenc
házfőnök, plébános.

1892. december 9-én Högyészen (Tolna vm.) született. Középiskoláit Pécsett, Budapesten és Baján, theologiai tanulmányait Gyöngyösön végezte.

1910 augusztus 21-én lépett a rendbe. 1917-ben mentették fel.

Baján, Pécsett és 7 évig Budapesten működött.

1928 augusztus 4 óta Mária-Gyűdön a Ferenrendi zárda házfőnöke és a község plébánosa.

Szivós Károly
ref. lelkész.

1891-ben Hirics községben (Baranya vm.) született. Középiskoláit Kecskeméten a ref. kollégiumban, theologiai tanulmányait Budapesten és Pápán végezte.

1925-ben avatták pappá Budapesten. Pályáját Garében kezdte.

1928. julius 9-én választották meg Gyűdön ref. lelkésszé.

1914-1917 szept. 1-ig a pénzint. hadikórházában önk. felügyelő volt. Az olvasókör elnöke.

Vajszló
kisközség.

A legrégibb honfoglaláskori alapitásu községek egyike. A mai község közelében valamikor Baranya egyik jelentős vára állott, melyről még 1257-ben említés történik. Ennek a várnak ma azonban már nyomai sincsenek és azt sem lehet tudni pontosan, hogy hol állott. Vajszló már a XIII. század elején fontos szerepet vitt e környék életében és említésre méltó, hogy már ez időben kiépitett közlekedési ut vitt rajta keresztül, noha akkor utak az egész megyében még alig-alig voltak. Mint plebánia székhely is jelentős szerepet vitt a község a XIII. századtól egészen a török megszállásig, mikor azután ez a község is teljesen elpusztult s a XVII. század végén, a törökök kiüzetése idején alig volt Vajszlónak néhány család lakóssága s a község mai fejlődésének kiinduló pontja csak ettől az időtől számitható.

A vármegyének uradalmak szerinti felosztásáról szóló egyik 1714-ből származó összeirás Vajszlót a sellyei kerületben fekvő államkincstári javak között sorolja fel. Ezek a területek azonban később magántulajdonba mentek át.

Vajszló kivette részét a reformáció küzdelmeiből is, noha abban vezető szerepet nem játszott. Első oratoriumának épitésére az engedélyt — hosszas huzavona után — 1764-ben adta meg a megye helytartótanácsa, melyhez az ilyen engedélyezési ügyek azidőben tartoztak.

A mai Vajszló különösen az utóbbi 20 esztendőben hatalmas fejlődést ért el. Lakósainak száma meghaladja az 1400-at. Számos egyesületén (Iparos Olvasókör, Levente Egylet, Önk. Tüzoltóegylet, Polgári Olvasókör, Olvasó Egylet stb.) és szövetkezetén (Hangya, Futura, Népbank stb.) kivül van három részvénytársasága is, melyek közül a legjelentősebb a Vajszlói Kereskedelmi Bank R. T.

A község ipara és kereskedelme igen fejlett és a háboru óta különösen fellendült. A szép és rendezett Vajszló komoly igyekezettel halad a modern fejlődés nyilegyenes utján.

87

Theisz Endre
körjegyző
Vajszló

Beremenden született 1898-ban. Középiskoláit Pécsett végezte, jegyzői oklevelét pedig a miskolci közigazgatási tanfolyamon szerezte 1921-ben. Pályafutását Vajszlón kezdte meg, hol 5 évig működött mint adóügyi jegyző, majd Majs körjegyzője lett, azután 1929 májusban Vajszló körjegyzőjévé választották.

1916 juniustól részt vett a világháboruban, mint az 52. cs. és kir. gy. ezred önkéntese, az olasz fronton meg is sebesült és mint tart. hadnagy szerelt le az összeomláskor. Kitüntetései: bronz vit. érem, III. oszt. katonai érdem kereszt, Károly cs. kereszt és sebesülési érem.

Működése úgy Majson, mint Vajszlón a legnagyobb elismeréssel találkozott és e községek modern fejlődése sokat köszönhet neki. A testnevelési bizotts. elnöke.

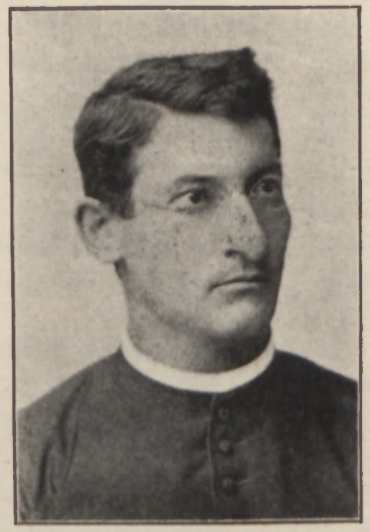

Erdélyi Károly
c. apát, tb. kanonok, róm. kath. esperes plébános
Vajszló

Petárdán született 1863-ban. Középiskoláit és a theológiát Pécsett végezte s 1888-ban szentelték pappá. Pályafutását Abaligeten kezdte meg, mint s. lelkész s ebben a minőségben működött még Kéménden, Püspökbogárdon, Mohácson és rövid ideig Szlavóniában is, hol előbb vikárius, majd 1897-ben Slivoserzin plébánosa lett. 1916-ban Dolni-Miholáczra nevezték ki plébánosnak és 1928 juliusában Vajszlóra.

Tb. kanonoki címét 1921-ben kapta, c. apát pedig 1923-ban lett. Az egyházmegyéhez tartozó alsó részeknek (Szlavónia) $2^1/_2$ évig püspöki provikáriusa is volt 1921—1923-ig. Több társadalmi egyl. és kulturális intézm. vezetője.

Takáts Sándor
ref. lelkész
Vajszló

Mezőlakon (Veszprém m.) született 1897-ben. Középiskoláit és a teológiát Pápán végezte s 1922-ben avatták pappá. Mint s. lelkész működött Bakonymagyarszentkirályban, Nagykároson, Pilismarócon, Kastélyosdombón és Solton, majd 1926 márciusában Vajszló lelkészévé választották. Rövid ideig részt vett a világháborúban is, mint önk., de később betegsége miatt szabadságolták. A helyi Polg. Olv. Egyl. választm. tagja.

Kiss Béla
körállatorvos
Vajszló

Budapesten született 1903-ban. Középiskoláit Kaposvárott, az állatorvosi főiskolát pedig Budapesten végezte s oklevelét 1925-ben nyerte el. Egy ideig Osztopán (Somogy m.), majd Balatonszárszán működött, mint magánállatorvos s 1927-ben lett Vajszló körállatorvosa.

Több kulturális és társadalmi egylet tagja.

Vajszlói Kereskedelmi Bank R. T.

A tekintélyes vajszlói pénzintézetet 1910-ben alapitotta Dosler Samu, Deáky Lajos, Hirsfeld Ödön, Kapnya József, Krausz Ignác, Léderer Sándor és néhai Fonyó Ignác dr. A bank megindulási alaptőkéje 100,000 K volt. Valóban dicséretre méltó, hogy ez a pénzintézet a világháborun, a hadikölcsön jegyzés veszteségein és a háborut követő példátlan krizisseken keresztül nemcsak át tudta magát küzdeni, de sikerült a megye pénzintézetei között biztos és megérdemelt poziciót teremtenie.

A Vajszlói Kereskedelmi Bank R. T. mai alaptőkéje 100,000 P, tartalékalapja pedig 130,000 P, a bank vezérigazgatója Dosler Samu, elnöke Dénes Gyula, alelnöke Hirschfeld M. Ödön, igazgatósági tagjai;

Bencze Kálmán, Deáky Lajos, Kammerer Ferenc, Pápé László, dr. Rózsa Pál és Spierer Aladár. A felügyelő bizottság elnöke Vadnai Jenő, tagjai pedig Ladiszlausz Vilmos és Szigeti Károly. Az intézet főleg klasszikus banküzletekkel foglalkozik, az Első Magy. Ker. Bank főügynöksége. Székháza 1919-ben épült.

Dosler Samu
a Vajszlói Kereskedelmi Bank R. T.
vezérigazgatója

Tengődön született (Tolna m) 1866-ban. Középiskolái és a felsőkereskedelmi elvégzése után Vajszlón telepedett le és magánbankcéget nyitott. Kezdeményezésére alakult meg 1910-ben a Vajszlói Kereskedelmi Bank R. T. és azóta annak vezérigazgatója.

Vm. törv. hat. bizottsági és közs. képv. testületi tag, a vajszlói izr. hitközség elnöke.

KOVÁCSHIDA kisközség.

A község történeti multjáról érdekesebb feljegyeznivaló nincs. Régi időktől kezdve a siklósi várhoz tartozott és annak sorsát osztotta egész a legutóbbi időkig. Vasutvonala megépitése óta indult meg modern fejlődése, melyet azonban a világháboru s az azt követő szerb megszállás hosszu időre megakasztott és csak 10 éve folytatódhatott ujra. A község mai képe ebben az utolsó tiz évben alakult ki és valóban elismerésre méltó az a sokirányu igyekezet, mellyel a község felvirágoztatására és szépitésére törekszik a csaknem 400 főnyi lakósság. Felemlitendő a kovácshidai körjegyzőséghez tartozó Drávacsepelen épült kulturház s a körjegyzőség összes községeiben létesitett tüzoltószertárak, melyek szintén tanubizonysága a környék kulturtörekvéseinek. E vidék népviselete egyike a legszebbeknek s a legtisztább magyar motivumu Baranyában.

KOVÁCSHIDAI NÉPVISELET

Kiss Róbert Zoltán

körjegyző, Kovácshida

Szekszárdon született 1886-ban. Középiskoláit Veszprémben végezte és önkéntes éve leszolgálása után a közigazgatási pályára lépett. Jegyzői oklevelét 1910-ben Pécsett szerezte meg, mely után Keszüben lett s. jegyző, majd 1913-tól a háboru megszakitásával 1921-ig Siklóson működött. Kovácshida körjegyzője 1921-ben lett s a körjegyzősége alá tartozó községek újbóli felvirágoztatása és modern fejlesztése terén elismerésre méltó érdemeket szerzett.

A világháboru kitörésétől az összeomlásig katonai szolgálatot teljesített, részt vett az orosz és olasz front harcaiban, a bronz vit. éremmel, sign. laud. és Károly cs. ker. tüntették ki és mint tart. főhadnagy szerelt le.

A testn., az isk. kiv. népműv. biz. elnöke, a Drávacsepeli Olv. Kör diszelnöke és több más egy. tagja.

SÁMOD kisközség.

Valamikor jelentős község, melynek fejlődését nemcsak megakasztotta, hanem magát a községet teljesen elpusztitotta a törökdulás. Régi plébániája, temploma ép úgy megsemmisült, mint lakóházai s a borzalmas pusztulás után csak lassan sarjadt ki az uj élet. A törökök kiverése után, mint gazdátlan jószág, az államkincstár tulajdonába ment át s csak később került ismét magántulajdonba.

A mai község — bár lakósainak száma csekély (mindössze 300) — szép fejlődést mutat s minden remény meg van arra, folytatni fogja az utat, melyen kitüzött céljai felé megindult.

Deáky István
körjegyző
Sámod

1887-ben Pécsett született és középiskoláit ugyanott végezte. Közigazgatási pályafutását Kaposszekcsőn kezdte, mint gyakornok, majd a pécsi közig. tanfolyam elvégzése után elnyervén jegyzői oklevelét, 1906 ban előbb Vásárosdombó, azután Kaposszekcső (1909) és végül Rácmecske s. jegyzője lett. 1918-ban Hidas, 1923-ban pedig Sásd körjegyzőjévé választották.

A világháboru kitörésétől 1918 februárig katonai szolgálatot teljesitett a 19. honv. gy. e. kötelékében. Részt vett a szerb- és albánfront harcaiban és mint tart. főhadnagy szerelt le. Kitüntetései: signum laudis és Károly csapatkereszt. A helyi Lev. Egyl. elnöke.

KÉMES kisközség.

Jelentősége a török uralom előtti időkben nagyobb volt, mint ma. Ez a község is a Kán-nemzetség birtokai közé tartozott eredetileg és Siklóshoz tartozván, története teljesen egybekapcsolódott ezével. A XIV. században virágzó helység volt plébániával és templommal, melyek azután a XVI. és XVII. század viharaiban elpusztultak és többé helyre nem állittattak. A környék lakóssága ma tulnyomórészt református és igy csak ref. temploma és lelkésze van. Vasutállomása és jó utja révén fejlődése erőteljesen indult meg, több egyesülete és szövetkezete alakult, van gőzmalma és szikvizgyára is. Lakósainak száma meghaladja a 450-et.

Schwarczer Aladár
körjegyző, Kémes

1871-ben Lasancán (Zala m.) született. Középiskoláit Pécsett végezte s ugyanott szerezte meg jegyzői oklevelét 1897-ben.

Mint s. jegyző működött Nagytótfaluban, Nagyharsányban, Gyüdön és Siklóson, azután 1899-ben Kémes körjegyzője lett, hol azóta is elismerésre méltó odaadással tölti be tisztét s minden, ami ebben a községben az utolsó három évtizedben létesült, az ő nevéhez fűződik s az ő munkáját dicséri.

92

Baranyavári (villányi) járás.

93

Villány és járása.

A megcsonkitott, elrabolt baranyavári járás megmaradt néhány községét ma igy jelölhetjük. A baranyavári (dárdai) járás 41 községéből csak 13 maradt! Ehez a baranyavármegyei járáshoz volt legmostohább Trianon, ennek a járásnak szétdarabolása tükrözi vissza leghivebben a *„müvelt entente"* lelkiismeretlen tudatlanságát, a történelem és földrajz teljes ignorálását és ellenségeink aljas aknamunkáját s mindent felenni akaró éhségét.

A világ történetének legnagyobb kulturbotránya, hogy olyanokra volt bizva az uj határok megvonása, akik még a térképről is alig ismerték Magyarországot, nemhogy annak helyi viszonyait tanulmányozták volna. Csak igy történhetett meg, hogy olyan községek, mint Baranyavár, hol az Árpádok egyik büszke vára állt. Dárda, Bellye, Vörösmart, Laskó, Pélmonostor, Kiskőszeg, a magyar történelem lapjain annyiszor szereplő helyek, Hercegszőllős, a magyar reformáció egyik bölcsője és a többi ma idegen járom alatt görnyed.

A baranyavári járás megmaradt csonkja azonban tovább él. A magyar életerőt nem tudta megtörni Trianon!

A járás székhelye Villány lett az elrabolt Dárda helyett s a fejlődés uj korszakát jelentette a község részére a főszolgabiróság idehelyezése.

Villány és a járáshoz tartozó környékének története csak a honfoglalás utáni időkben vette kezdetét. A római kolonizálás idején nem volt még lakott hely s a népvándorlás idejéből is csak a leggyérebb nyomok maradtak. 1330 körül azonban már az esperesi kerülethez tartozó plébániák között szerepel ép ugy, mint *Magyarbóly* is, melyet akkor Desebolyának hivtak. A XIV. és XV. században a Garay és Kórógyi családok birtokai voltak ezen a környéken.

A mohácsi vészt követő hosszu és barbár török uralom ezt a vidéket is elpusztitotta. A törökök kiüzetése után a legtöbb még megma-

radt és valamikor virágzó községekben alig 4—5 családot találtak az első összeirások idején. Az egész megye lakóssága 2554 családból állott a talált 254 községben. Dárdán 75, Pellérden 44 és Vörösmarton 20 család lakott. Ezek voltak akkor a járás legnépesebb községei.

A XVII. század végén ez a vidék (Villány, Lippó, Németmárok) és a ma elszakitott terület legnagyobb része (Baranyavár, Bellye, Vörösmart, Hercegszőllős, stb.) Savoyai Eugén herceg birtokába ment át. A rác és német betelepülések a XVIII. század elején indultak meg ugy itt mint Baranya egyéb részein. 1741-ben templom még csak Dárdán volt. A templomok és iskolák mind később keletkeztek. 1787-ben volt már iskolája Baranyabánnak, Dárdának, Laskafalunak, Bellyének, Németmároknak, Villánynak és Vörösmartnak, azonban ezeket az iskolákat „téli iskolák"-nak nevezték, mert a gyerekek csak télen tanultak.

VILLÁNYI RÉSZLET A PEZSGŐGYÁRRAL.

A tényleges fejlődés a népesség szaporodásával kezdődött csak meg a XIX. század elején, melyet azután a háboru megszakitott ugyan, de a megmaradt területeken ez a fejlődés annál hatalmasabban nekilendült az utóbbi években. Minden felé épitkeznek, egyre-másra alakulnak a gazdasági és kulturális egyesületek és a fiatalság szellemi és testi nevelésére a legnagyobb gondot forditják. Aki a megmaradt községek energikus előretörését szemléli, abban felfakad a bizakodás érzése, mert tudja, hogy ez a teremtő erő lefogja dönteni a Trianon-tákolta határokat.

A csonka járás székhelye: Villány, a megmaradt községek pedig: Villánykövesd, Virágos, Hercegszentmárton, Németmárok, Magyarbóly, Lippó, Bezedek, Lapáncsa, Illocska, Ivándárda, Kislippó és Sárok.

Villány lakósainak száma 2500. Kiváló bora már a békeidőkben világhirüvé tette. Fekvése festőien szép és a község épitkezése valóságos városi jelleget kezd ölteni. Fejlődésére nagy befolyással van vasutvonala és járási székhellyé való alakulása. Számos társadalmi és kulturális egyesülete, 2 pénzintézete, nagy szőlőgazdasága, pezsgőgyára és téglagyára van. Kereskedelme igen fejlett.

Bezedek mindössze 600 lelket számlál, mégis számottevő, gazdag és rendezett község, mely főleg a háboru utáni években indult fejlődésnek. Körjegyzőségéhez tartozik: Lippó, Kislippó, Ivándárda és Sárok.

LIPPÓI UCCARÉSZLET.

Lippó modern haladása csaknem napról-napra észlelhető. Az 1000 főnyi szorgalmas és kultúra iránt fogékony lakósság teljes megértéssel követi vezetői utmutatását. Róm. kath. temploma 1836-ban épült, de csak 1857-ben lett „*curátia*", plébániát pedig csupán 1921-ben kapott, melynek filiálisai: Bezedek, Ivándárda és Sárok. Iskolája 1884-ben épült és mintegy 70 rendes tanulót számlál.

Magyarbóly lakósainak száma meghaladja 1400-at. Villány után a csonka járás legjelentősebb községe, mely a legszebb jövő fejlődést biztositja. Körjegyzőségéhez tartoznak: Lapáncsa, Illocska s Németmárok is.

96

Tóth Dezső

főszolgabíró.

A baranyavári csonka járás nagyrahivatott és szeretett főszolgabírója, kiben járása igaz vezetőt és megértő embert talált.

1882-ben Temesvárott született, honnan azonban már gyermekéveiben Baranyába került és úgy középiskoláit, mint jogi tanulmányait Pécsett végezte.

Jogi tanulmányai elvégzése után a közigazgatási pályára lépett és 1911-ben Dárdán lett szolgabiró, hol 1919 márciusáig működött. Ekkor a szerbek kiutasitották innen és Pécsre internálták.

A szerbek kivonulása után a megcsonkitott baranyavári járás székhelyére, Villányra került, mint szolgabiró, 1925-ben pedig ő lett a járás vezető főszolgabírája.

Rétí József dr.

szolgabíró.

Püspökbogádon született 1891-ben. Középiskoláit Pécsett végezte, jogi tanulmányait pedig Budapesten, Bécsben és Pécsett, hol 1927-ben avatták az Erzsébet tudományegyetemen az államtudományok doktorává.

Tanulmányait a háboru szakitotta félbe. Az 52. cs. és kir. gyalogezredben teljesitett katonai szolgálatot, mint hadapródjelölt őrmester s az orosz fronton hadifogságba esett, honnan 2 évi raboskodás után csak 1918 végén tért vissza.

Közigazgatási pályafutását Pécsett kezdte, hol mint aljegyző működött, majd Villányban lett szolgabíró.

A község és járás társadalmi és kulturális életében aktiv szerepet játszik s különösen feltünik szónoki tehetségével, melyről több hazafias ünnep alkalmával tett tanubizonyságot.

Kienle Ernő
körjegyző.

1895-ben Sombereken született. Középiskoláit Pécsett végezte, a jegyzői tanfolyamot pedig Szombathelyen.

1915-ben bevonult a 69 cs. és kir. gyalogezredhez, mint önkéntes és az összeomlásig teljesitett katonai szolgálatot. 36 hónapig küzdött az orosz, román és olasz frontokon, egyszer meg is sebesült és mint hadnagy szerelt le. A bronz, kis ezüst vitézségi érem, a koronás arany érdemkereszt, signum laudis, sebesülési érem és Károly csapatkereszt tulajdonosa.

Háboru után Püspöklakon lett h. jegyző, hol a megszállásig működött, majd a megszállás után ismét elfoglalta helyét, de nemsokára Himesháza körjegyzője lett. Az ő nevéhez fűződik az itteni tejcsarnok létesitése.

3 év mulva Véméndre ment körjegyzőnek és működése alatt épült meg a csendőrlaktanya, a körorvosi lak s a hatalmas emeletes iskola a kulturházzal. Ő teremtette meg a véméndi dalárdát is.

Villány 1927-ben választotta meg körjegyzőnek s minden igyekezetével a község fejlesztésén dolgozik. Munkája első eredménye az új vágóhid épitése lesz.

Az Ifjusági Testnevelési Egylet elnöke.

Proksch Artur
ny. körjegyző.

Villány és a megye társadalmának régi, érdemes tagja, ki több, mint 4 évtizedet töltött a község szolgálatában s ez idő alatt mindenki osztatlan szeretetét és nagyrabecsülését érdemelte ki.

1862-ben született Baranyavárott. Középiskoláit Pécsett és Eszéken végezte s a jegyzői vizsga letétele után 1884 decemberében Villányon lett körjegyző. Azóta 1927 májusban bekövetkezett nyugdíjbavonulásáig egyhuzamban e tisztet töltötte be s az ő nevéhez fűződik Villány utóbbi 40 év alatt tett minden fejlődése, nevezetesen a gazdasági ismétlő iskola, az iparostanonciskola, a községi ovóda, a tüzoltó egylet stb. létesitése.

A vármegyei törvényhatósági bizottságnak 41 éven át volt tagja, örökös disztagja, a tüzoltóegyesületnek, a Kaszinó, az Olvasókör tagja s a Mohácsi Takarékpénztár Rt. villányi fiókjának egyik vezetője.

Nagycéti és kisgyimóti

dr. Gyimóthy Jenő

körorvos, az O.T.I. körzeti kezelőorvosa.

1894-ben Villányon született. A pécsi cisztercita gimnázium elvégzése után a budapesti Pázmány Péter tudományegyetem orvosi fakultásának hallgatója lett.

Tanulmányait a világháboru kitörése szakitotta félbe. Ő is bevonult és a 6. cs. és kir. gyalogezred egészségügyi hadnagyaként 20 hónapig teljesitett szolgálatot az orosz fronton. A koronás arany érdemkereszt, a II. osztályu ezüst vitézségi érem és a Károly csapatkereszt tulajdonosa.

A háboru után folytatta tanulmányait és orvosi diplomáját 1921-ben szerezte meg. Ezután egy évig a budai Uj Szent János kórházban folytatott gyakorlatot 1922-ben villányi körorvossá történt megválasztásáig.

Az O.T.I. körzeti kezelőorvosa, a Mohács-Pécsi Vasut orvosa, az Országos Orvosszövetség, a MONE és a Magyar Természettudományi Társaság tagja.

Dr. Spitzer Artur

orvos.

Villányban született 1899-ben. Középiskoláit Budapesten, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten, Zágrábban és Pécsett végezte. Orvosi diplomáját 1928 áprilisában nyerte el. Utána egy ideig a budapesti fogászati klinikán és az ujpesti szülőotthonban folytatott gyakorlatot, majd 1928 juniusban Villányon telepedett le és itt magánorvosi gyakorlatot folytat.

Villányi Központi Takarékpénztár R. T.

A takarékpénztárt 1914. január 1-én alapitották Báder Samu, Bartonicsek Antal, Károly és József, Berger Dénes, Fürst Pál, Flack Mór, Seiler Gábor, Weisz Mór és Dr. Fein Jenő.

Jelenlegi alaptőkéje 150.000 P., tartalékalapja 75.000 P., tőketartaléka pedig 4880 P. Egyike a megye legszolidabb és legjobban megalapozott pénzintézeteinek.

A takarék elnöke Fürst Pál, ügyvezető igazgatója Bader Samu, az igazgatóság tagjai: Bartonicsek Károly, Siptár Lajos, Seiler Gábor, Teleki Sándor és Visnya Ernő, a felügy. biz. tagjai pedig: Koch Ede, Bartonicsek Antal, Majomke Valter és Tóth Dezső.

Bader Samu
a Villányi Központi Takarékpénztár R. T.
ügyv. igazgatója

Himesházán született 1868-ban. Középiskoláit Pécsett végezte, a kereskedelmi akadémiát pedig Budapesten.

Tanulmányai elvégzése után Villányban telepedett le és borkereskedelemmel foglalkozott s a takarékpénztár megalakulásakor annak igazgatósági tagja lett.

A világháboruban, mint az 52. cs. és kir. gy. ezred tart. tisztje vett részt, háboru után pedig átvette a Villányi Közp. Takarékpénztár R. T. vezetését, mint annak ügyv. igazgatója.

A pénzintézet nagyrészt az ő munkájának köszönheti gyors fejlődését. Több társad. egyesület tagja és az iparos tanonciskola elnöke.

100

Teleki Zsigmond Vesszőtelepei és Szőlőgazdasága.

Ezen szőlőbirtok egyike országunk legrégibb, amerikai alapon felujitott szőlőgazdaságainak. A termőszőlők és az amerikai anyatelepek zöme Villányon, egyrésze Pécsett és egyrésze Nagyharsányban fekszik; 1911-ben pedig egy Berlandieri X. Riparia anyatelep is létesült Sollenauban, Alsóausztriában. A szőlőtelepet néhai Teleki Zsigmond alapitotta, kinek halála után fiai: Andor és Sándor folytatták édesapjuk munkáját.

A szőlőbirtok körülbelül 100 hold termőszőlőből és mintegy 50 hold amerikai anyatelepből áll, melyhez Villányon egy megfelelő, főleg trágyatermelésre szolgáló gazdaság is tartozik.

A legrégibb termőszőlő a pécsi, melynek rekonstrukciója még 1890-ben vette kezdetét és Franciaországból importált szőlőoltványokkal történt, miután hazánkban szőlőoltványok akkor még nem voltak kaphatók.

A villányi szőlőbirtok alapját szintén mintegy 38 évvel ezelőtt vetették meg és kicsiny kezdetből lassan fejlesztették mai terjedelméig. A termőszőlők egyrésze Villányban, másrésze Nagyharsányban fekszik. A szőlők fekvése a legideálisabb. Legnagyobb részük a kb. 300 m.

magas Kerékhegy déli oldalán terül el, mely észak felől teljesen védve, van. Kora reggeltől késő estig odatűz a nap és a termelt bor egyike Magyarország leghiresebb fajborainak.

A 14—15° alkoholt tartalmazó borok nem tartoznak a ritkaságok közé, az átlagos szesztartalom pedig nem igen szokott 13° alá sülyedni, noha a szüret rendes körülmények között október közepén már be van fejezve.

Vörös borfajok közül a Portugizit, Kadarkát és Nagyburgundit, míg a fehér borfajok közül főleg az Olasz Rizlinget, Pinot és Gamay blanc-ot (fehér burgundi) kultiválják, de van sok más faj is, mint pl. a Mézes, Ezerjó, Folleblanche, továbbá Chasselas és muskotály csemegeszőlők.

Teleki Sándor
a Teleki Zsigmond Vesszőtelepei és Szőlőgazdasága főnöke.

Pécsett született 1890-ben. Középiskolái után elvégezte Budapesten a felsőbb szőlészeti és borászati, majd Bécsben a felsőbb kereskedelmi tanfolyamot.

Édesapjának, a szőlőgazdaság alapitójának halála után bátyjával együtt vette át az egyre fejlődő vállalat vezetését.

A világháboru kitörésekor bevonult, mint a 38 cs. és kir. tüzérezred tart. hadnagya s 30 hónapig küzdött a szerb, orosz és olasz frontokon.

Háboru után tovább vezette a mintaszerü szőlőgazdaságot s az összeomlást követő nehéz viszonyok dacára nemcsak megtartotta annak régi szinvonalát, hanem azt még fejlesztette.

Ma Teleki Sándor nemcsak a a megye, hanem az ország egyik elismert borászati szaktekintélye.

A várm. törv. hat. bizottság tagja, a mezőgazdasági bizottság elnöke, az Országos Szőlészeti és borászati tanács s a Szőlősgazdák Egyesületének választmányi tagja, az alsódunántúli szőlészeti és borászati kamara elnöke stb.

Vitéz Setéth Alfonz

a Villányi Pezsgőgyár és Borpince Rt. ügyvezető igazgatója.

Villányban született 1886-ban. Középiskoláit Pécsett és Szegeden végezte, míg a borászati főiskolát Gesenheim am Rhein-ban, azután Villányban telepedett le, mint borkereskedő.

A világháboru kitörésekor bevonult katonai szolgálattételre s az 52. cs. és kir. gyalogezred önkéntese lett. Résztvett a szerb, orosz és olasz front harcaiban s a nagyezüst vitézségi éremmel és Károly csapatkereszttel tüntették ki. Mint tartalékos hadnagy szerelt le és 1926-ban avatták vitézzé.

Háboru után a Villányi Pezsgőgyár és Borpince Rt. helyettes igazgatója lett, majd 1927-ben annak ügyvezető igazgatója.

Hábel Kálmán

járási m. kir. állatorvos.

Nagymegyeren (Komárom vm.) született 1886-ban. Középiskoláit Nagyszombaton, az állatorvosi főiskolát pedig Budapesten végezte s oklevelelét 1911-ben szerezte meg. Katonai önkénteséve után állami szolgálatba lépett s előbb Zomborban, majd Csáktornyán működött, mint a járási állatorvos mellé beosztott gyakornok, azután pedig Csikszentmártonban és Rahón volt járási állatorvos.

A világháboru kitörésekor bevonult. Előbb a 101. népfölkelő gyalogezredben, később pedig mozgókórházakban teljesitett szolgálatot az orosz fronton. A koronás arany érdemkereszttel tüntették ki.

A háboru befejezése után 1919 januártól Nagykanizsán lett helyettes, 1922 januártól pedig Villányban járási állatorvos.

Kész József
igazgató-tanító

1872-ben született Pécsett. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett és Fonyódon végezte s oklevelét 1890-ben nyerte el. Pályafutását Berkesden kezdte el. Működött továbbá Pécsett és Pélmonostoron, mig azután 33 év előtt a villányi népiskola tanitója, végül pedig igazgató tanitója lett.

A tanitóképzőn kivül elvégezte a gyümölcsészeti, borászati és szőlészeti tanfolyamot, Gödöllőn tanult méhészetet, ipariskolai rajztanfolyamon volt Győrött, házipari tanfolyamon Kecskeméten, gyógynövényi tanfolyamon Kolozsvárt, tüzoltótiszti vizsgát pedig Budapesten tett.

Ő Villány tüzoltóparancsnoka és 3 járás tüzrendészeti felügyelője s 1929-ben királyi diszéremmel tüntették ki a tüzrendészet terén kifejtett 25 évi működése elismeréséül.

A Villányi Kaszinó könyvtárosa, az Iparos Olvasókör igazgatója és a Temetkezési Egylet elnöke. Több társadalmi egyesület tagja.

Csontos Gyula
villányi postamester.

Turkevén született 1887-ben. Középiskoláit Mezőtúron, a postamesteri tanfolyamot pedig Budapesten végezte.

Pályafutását Turkevén kezdte, mint gyakornok, majd Abaujszántón működött és 24 éves korában a poprádfelkai pályaudvar postahivatalának vezetője lett. 7 évig látta el itt hivatala vezetését, mignem a cseh megszállás megfosztotta állásától és menekülnie kellett. Ekkor Apostolra került, hol 1927-ben Villányba történt áthelyezéséig működött.

A Postamesterek Orsz. Egyesülete választmányának póttagja és a fegyelmi bizottság tagja.

Sumlicz Mihály
körjegyző
Magyarbóly.

1880-ban Dunapentelén született. Középiskoláit, az államszámviteli és jegyzői tanfolyamot Budapesten végezte és jegyzői oklevelet 1903-ban nyerte el. Azt megelőzően mint gyakornok Kislődön, (Veszprémm.), Veresmarton, Magyarszéken és Rákospalotán működött.

1903-ban Rácpetre körjegyzője lett, hol az ő fáradhatatlan és kitartó munkájának gyümölcse a Hitelszövetkezet és Hangya alapitása, a telefon és villany bevezetése, a gyógyszertár létesitése, a jegyzőlak épitése és a hősök emlékművének felállitása.

Magyarbóly körjegyzője 1929 májusában lett.

Vm. törv. hatósági bizottsági tag, a Járási Jegyzők Egyletének s a helyi Levente Egylet elnöke.

105

Dr. Peiszer Gyula

körorvos
Magyarbóly.

Budapesten született 1898-ban s középiskoláit ugyanott végezte. 1912-től 1916-ig mint ifjusági atléta Perényi néven több rekordot állitott fel a rövidtávfutás, magas és távolugrás és sulydobásban.

1916 májusban az 51. honv. nehéz tüzérezred önkéntese lett, bejárta az orosz, román és olasz frontokat és hősi magatartásáért a kisezüst, nagyezüst vitézségi érmekkel és a Károly csapatkereszttel tüntették ki. Az összeomláskor mint tart. hadnagy szerelt le.

Háboru után a budapesti egyetem orvosi fakultásának hallgatója lett és diplomáját 1924-ben szerezte. Már mint medikus klinikai gyakorlatot folytatott s angliai tanulmányútjáról visszatérve a pécsi szülészeti klinika tanársegédjeként működött, míg azután 1927-ben Magyarbólyon telepedett le mint körorvos.

Államvasuti pályaorvos, az 5-ik vámőrszakasz orvosfőnöke, több egyesület tagja.

Szauter József

a magyarbólyi r. k. elemi iskola tanitója.

Vörösmarton született 1880-ban. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte s oklevelét 1900-ban nyerte el.

Előbb Sombereken, Diósberényben, Vörösmarton és Vasason működött, mig 1914-től a magyarbólyi rk. elemi iskola tanitója.

A világháboru kitörésekor bevonult és mint a 19. honvéd gyalogezred tartalékos hadnagya, az olasz és orosz fronton harcolt a háboru végéig. A Károly csapatkereszt tulajdonosa.

A szerb megszállás alatt állandó megfigyelés alatt állt, házkutatásokkal zaklatták és többször letartóztatták.

A Polgári Olvasó Körnek 10 éven át volt elnöke s több évig a leventék oktatója. A helyi Gazdakör számvizsgálója.

Alexy Ervin

a magyarbólyi ev. elemi iskola kántortanitója.

1890-ben Sörkuton (Szepes m.) született. Középiskoláit Késmárkon, a tanitóképzőt pedig Eperjesen végezte. Tanitói oklevelet 1910-ben nyert.

Pályafutását Rókuson (Szepes m.) kezdte, hol a cseh megszállásig működött. 1919-ben jött Magyarbólyba. A szerb megszálló csapatok részéről üldöztetésnek velt kitéve és többször le is tartóztatták.

Több társadalmi és kulturális egylet választmányi és rendes tagja s a levente dalárda vezetője.

Vértes (Wescha) József

körjegyző
Bezedek.

Villányon született 1886-ban. Iskoláit Villányon, Siklóson és Pécsett végezte, hol 1905-ben tette le a felsőkereskedelmi iskola érettségijét. Utána a közigazgatási pályára lépett és előbb Villányon, Kevermesen volt gyakornok, majd katonai évét szolgálta le, mint önkéntes, ennek végeztével pedig rövid sombereki gyakornokoskodás után jegyzői tanfolyamot hallgatott Pécsett és oklevelét 1910-ben kitüntetéssel szerezte meg. 1910—1918-ig Hercegszöllősön volt segédjegyző a háboru megszakitásával, mely idő alatt mint tar. hadnagy, majd mint főhadnagy kivette részét a három front harcaiból s két signum laudis a kardokkal, a III. oszt. katonai érdemkereszt és Károly csapatkereszt tulajdonosa.

A háboru után rövid ideig h. körjegyző volt Baranyabánban, állását azonban a szerb megszállás alatt otthagyta. 1921 augusztusban h. körjegyző lett Bezedeken, majd 1922 március óta mint megválasztott körjegyző működik.

Vármegyei törényhatósági bizottsági tag és a Bezedek-lippói lövészegyesület elnöke.

Plank József

adóügyi jegyző Bezedek.

1896-ban Villányban született. Középiskoláit Pécsett végezte, majd a selmecbányai bányászati és erdészeti főiskola bányamérnöki szakosztályának hallgatója lett. 1915. májusban bevonult s a pécsi 19. honv. gy. ezred önkéntese lett s a háboru befejezéséig teljesitett katonai szolgálatot az orosz és olasz fronton

Mint tart. hadnagy szerelt te, majd később tart. főhadnaggyá léptették elő. Kitüntetései: 2 signum laudis a kardokkal, bronz vit. érem, sebesülési érem, a hadiékitményes bronz vöröskereszt diszérem és Károly csapatkereszt.

Háboru után egyrészt, mert bányaterületeink idegen kézre jutottak, másrészt pedig, mert a csehek nem engedték be, kénytelen volt főiskolai tanulmányait félbehagyni. 1920-ban közigazgatási pályára lépett. Bezedeken volt gyakornok, majd 1922-ben elvégezte Szombathelyen a jegyzői tanfolyamot s oklevele elnyerése után előbb Villányban volt s. jegyző, majd 1923-tól Bezedeken adóügyi jegyző.

A Bezedek-lippói Lövész Egyesület lövészmestere, oktatója és jegyzője, a Polg. Olv. Kör számvizsgálója, a körjegyzőség levente egyesületeinek jegyzője és a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület elnöke.

Faller Dezső

rk. elemi iskolai kántortanitó Bezedek.

Szerény, de értékes és hasznos tagja a megye társadalmának.

1887-ben Dunaszekcsőn született. Középiskoláit Pécsett és Csurgón végezte, hol 1910-ben elnyerte tanitói oklevelét is. Pályafutását Illocskán kezdte és 1914-ben lett a bezedeki rk. elemi népiskola kántortanitója.

A helyi Polg. Olvasókör jegyzője a leventék oktatója s az iskolán kivüli népművelés vezetője.

Hivatását igaz odaadással és hazafias buzgalommal tölti be.

Jung Ádám
róm. kath. plébános
Lippó.

Zombón (Tolna vm.) született 1876-ban. Középiskoláit és a theológiát Pécsett végezte s 1906-ban szentelték pappá. Először Laskafalun volt káplán, majd Sombereken, Rácpetrén, Hercegszőllősön, Dunaszekcsőn, Aparon, Pécsett, Vásárosdombón, Tevelen, Mecsekjánosiban, Rácmecskén, Abaligeten, Püspöknádasdon, Mágocson, Ozorán és Egerágon.

1917-ben Alsómocsoládon lett vikárius, és ugyanaz évben adminisztrátor Miszlán. Lippó plébánosa 1928-tól. A róm. kath. olvasókör és az iskolaszék elnöke.

Lutz György
igazgató tanitó
Lippó.

1876-ban Óbányán született. Középiskoláit Bonyhádon, a tanitóképzőt pedig Pécsett végezte s oklevelét 1895-ben nyerte el. Pályafutását Püspöknádasdon kezdte, majd két évi működés után, 1899-ben a lippói róm. kath. elemi iskola tanitója lett, 1920-ban pedig igazgató tanitó.

A világháboru kitörésekor bevonult katonai szolgálattételre, majd 1915 novemberében felmentették a szolgálat alól.

Mint az iskolán kivüli népmüvelés vezetője igen közhasznu munkásságot fejt ki. Kerületi iskola látogató, a helyi Olvasókör és Leventeegylet titkára.

Fert Miklós
községi biró
Lippó.

Lippón született 1882-ben. A helyi elemi iskola elvégzése után Siklóson végzett két polgárit, majd gazdává képezte magát és átvette korán elhunyt édesapjától örökölt birtoka vezetését, melyet szorgalmas munkával gyarapitott s ma már 100 magy. holdat tesz ki.

A világháboru kitörésétől 1918 áprilisban bekövetkezett felmentéséig katonai szolgálatot teljesitett a 19. honv. gy. ezredben s a szerb és orosz fronton harcolt. A Károly csapatkereszt tulajdonosa.

1921-ben választották meg községi birónak s azóta megszakitás nélkül tölti be ezt a tisztet. Bírósága alatt vezették be a községbe a villany világitást és épitették az uj müutat, melyek keresztülvitelében nagy része volt.

A helyi Levente Egylet és a kerületi Kisgazdapárt elnöke.

MOHÁCSI JÁRÁS.

111

MONACSI IARAS.

112

Mohács megyei város története

Irta: Brand Ede
a Mohácsi II. Lajos Muzeum igazgató őre, ny. polgáriiskolai igazgató.

Városunk története visszanyúlik a legrégibb kőkorszakba, mely időből a Csele-pataktól balra, a Duna melletti kb. 6—700 méter hosszú, 7—10 méter magas leszakadozó löszpartban halászaink *egy ősállatnak*, valószínűleg mammutnak 60 centiméter magas, fogszerkezethez hasonló csontját találták és a mohácsi áll. polgári iskola szertárában helyezték el 1905-ben. Sajnos azonban, ezt a szerbek az iskola kizsákmányolásakor (1919) elvitték.

A népek sűrűbb vándorlása keletről már az újabb kőkorszakban megindul s ott vernek tanyát, ahol vizet, halat és vadat találnak. Mohácsnak a Duna mellett földrajzi helyzete ezen körülménynek mindenben megfelel s ez, valamint az itt talált leletek az ember nyomaira mutatnak.

Hazánkba a bronz ismerete Kr. e. a második évezred közepén juthatott el, amelynek több évszázados uralmát semmi sem bizonyítja szembetünőbben, mint a bronzleletek nagy tömege. A bronzkori leletek, bronzlándzsák, fibulák, díszítés nélküli és mészbetétes edények számos változata bizonyítja, hogy ekkor az itt élő népek a Lánycsóktól Dunaszekcsőig húzodó dombokon laktak.

A rómaiak ezen a területen a Krisztus születése előtti században jelentek meg. Több évtizedes küzdelem után elfoglalják az egész Dunántúlt az itt lakó pannonoktól, jazigoktól és agathyrsektől, mely foglalás végleges befejezése Trajánus császár alatt történik, Kr. sz. után 105—107-ben. A keleti részt Pannonia inferior néven a birodalomhoz csatolja s annak kormányzására Aquincumba helytartót küld ki.

A nagy népvándorlás Kr. u. a IV. században Pannoniát is ellepik a barbár népek, a gótok, vandálok, longobárdok, markomannok, quadok, szittya szarmaták, míg végre 380-ban ezt a területet végleg elszakították a birodalomból, kik elől a rómaiak először megerősített városokba, majd a birodalom belsejébe húzódtak s ettől az időtől kezdve csak névleg tartozott Pannónia a római birodalomhoz.

Az V. század elején megjelennek a húnok s a hódító nép nyomán beszivárognak a szlávok. A nagy hún birodalom Attila nevéhez

fűződik, kinek halála után a Dunántúl a gótok kezébe kerül s az alsó vidéken felütik sátraikat a szlávok. Majd megjelennek az avarok, kiknek rövid uralmát több éves nehéz harcok után megtörik a frankok. Pannóniát nyugaton a germánok, délen pedig az itt élő szlávok foglalják el mig végül *896-ban a Kárpátok alján megjelennek a magyarok* Árpád vezérletével s a sok kis államból álló Duna-medencében megalapitják az egységes nagy Magyarországot.

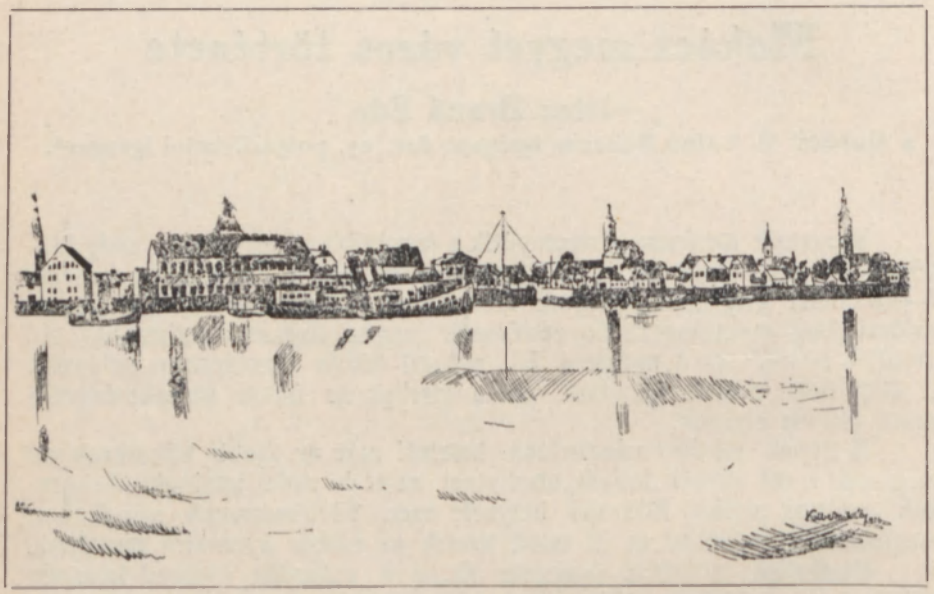

MOHÁCS LÁTKÉPE A SZIGETRŐL

Anonymus szerint Árpád, miután Csepel szigetét elfoglalta, Ete és Bojta vezéreket küldte a Dunántúl elfoglalására. Bojta foglalta el Boronát (Baranya), Árpád Ete fiának adta a Dunavidéket, ki várat épittetett Zakusen (Szekcső?) néven. A honfoglalás után sűrün lakott terület volt Mohács egész vidéke. Már ekkor sűrün laktak magyarok ezen a vidéken, megvolt északon Báta, Szekcső, Mohácstól délre Kölked, Csuza, Vörösmart, Keö, Karancs, Laskó, Daróc, Kopács, Bellye, mindmegannyi tiszta magyar honfoglaláskori telep. Továbbá környékünkön voltak a későbbi török világban sokat szenvedett s általuk felgyujtott és elpusztitott következő Árpádkori telepek: Lajmér, Földvár, Kis-Csele, Nagy-Csele és Jenő (Jenye).

E korban Mohács neve egyáltalán nem szerepel, térképeinken sem lelhető fel, bizonyára ha megvolt, úgy nagyon kis hely lehetett. A város keletkezéséről Fölker „Mohács története" c. művében a következőket irja: Mohács keletkezése minden valószinüség szerint egyidejü

magával a honalapitással. Az országos levéltárban DL. 3200. sz. alatt egy hártyalapot őriznek. Ez egyebek között mint határokat Lanchuk és Mohács falukat is megemliti. Minthogy pedig ezen okmány már 1093-ban mint határt és ismert falut emliti városunkat, tehát feltevésünk teljesen jogosult, hogy Mohács már a honalapitás befejeztével, de legalább is már Szent István idejében ismert falu volt. „Ezen okiratot tekinthetjük Mohács keresztlevelének." Mohács alapitására vonatkozó ezen okiratnál azonban egy régebbi adatot találtunk, nevezetesen Cantu Ceasar (IX. kötet 763 l.) azt mondja: „müveletlen avarok lettek az uralkodók, kiktől azután 796-ban szabaditották fel a vidéket . . . Ekkor a Duna partján épültek, vagy romjaikból felemelkedtek Bécs, Győr, Buda, Mohács és más városok."

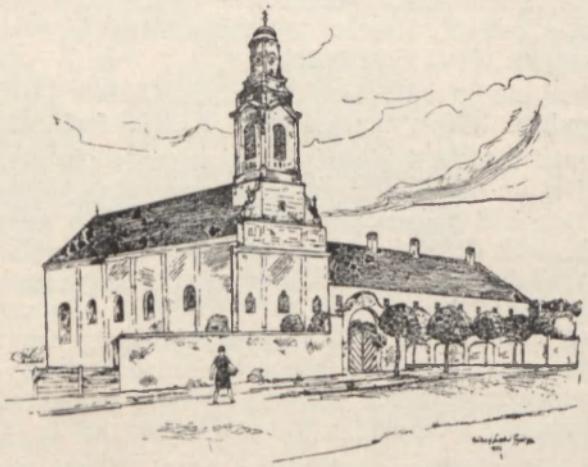

FERENCRENDIEK TEMPLOMA ÉS RENDHÁZA

Már az Árpádok korában, mint „civitas" és „oppidum" szerepel E jelzők — dr. Csánki Dezső magyarázata szerint — olyan középkori mezővárost akarnak jelenteni, amely a királytól országos vásártartásra, bíróválasztásra stb. kiváltságot nyert, de amelynek lakói mint földesúri hatalom alatt élő lakósok, jobbágysorsban éltek.

A kútforrások alapján arra lehet következtetni, hogy a kereszténység elterjedése után rövidesen Mohács a pécsi püspöki birtokhoz tartozott. Az első adat, mely városunkat a Pécs püspöke tulajdonának mondja, 1323-ból való. A XIII. és XIV. században is azonban csak jelentéktelen falu lehetett. Már ebben az időben surlódások tárgya volt Mohács a pécsi püspök és a nyúlszigeti apácák között. A tatárjárás viharа fölöttünk is végigzúgott s hogy nagy pusztitást vitt véghez városunk lakói és házai között is, bizonyitja, hogy 1333-ban a pécsi püspök „jövevényeket" telepitett Mohácsra, akiknek foglalkozásuk kézművesség, főleg az épitkezéseknél használatos iparágak voltak. Ezután fokozatos

és állandó fejlődés jellemzi e várost. A történelem szinpadán 1521-ben jelenik meg ismét Mohács. (A mohácsi csata történetét lásd következő fejezetünkben)

A mohácsi csata után, a török hódoltság alatt a lakósság nagy része átmenekült a Dunán s Kis Mohácson, a Sziget keleti oldalán levő Földvár nevü halmon telepedtek le, amit bizonyit az a tömérdek cserép-lelet és temető, amit e helyen találtunk. Mohácsot a török szandzsák (ami körülbelül a magyar vármegyének felel meg) székhelyévé tette, mely szandzsák egyidőben nagyobb is volt a mai Baranya vármegyénél. Később a székhelyet Dunaszekcsőre helyezte át a török, amikor is Mohács nahie (járás) székhellyé lett. A török szultán II. Szulejmán négyszer táborozott Mohácson. A néphit szerint a szultán sátora a Törökdombon állt s azt török eredetünek tartja a nép. Az 1924-ben eszközölt ásatások ezt megcáfolták, amennyiben a domb felásatásakor 2 méter mélységben római téglákat s császári érmeket találtak, ami azt bizonyitja, hogy ez a III.—IV. században római őrhely volt.

A mohácsi mezőn találkozott a szultán 1532-ben János királlyal is, aki szégyenletes hódolatát mutatta be II. Szulejmánnak.

A városnak a török hódoltság alatti legnagyobb kiterjedése 1554. táján volt, mivel az ezévi defter (adólajstrom) tanusága szerint öt városrészben összesen 318 adózó ház volt (ezenkívül nem adózók is voltak), míg a későbbi évek defterei mindig kevesebb számu adózó házat irtak össze, ami sajnálatosan bizonyitja Mohács szegényedését és pusztulását. Ezzel szorosan összefügg az itteni és környékbeli szinmagyar lakósság szegényedése és kevesbedése is. Az 1570-es évben még nem találni a lakósok névsorában sem szerb, sem sokac hangzásu neveket, de néhány év mulva az egykorú feljegyzések szerint a lakósság egyharmad része szerb, akiket az elpusztitott vidékekre a törökök telepitettek le

Mohács lakósságában mindig élt a közös hazához való tartozás szent érzete, melyet felemelően támogatott 1606-ban Bocskaynak küldötte, Nyári Pál, aki az itt táborozó nagyvezért arra figyelmeztette, hogy ne tegye ki a lábát Mohácsról, mert a magyar rendek készek vérükkel és életükkel megvédeni ellene ezt az elpusztitott hazát.

A török világban kerültek hozzánk a sokacok is, akiket Dalmáciából és Hercegovinából telepitett a török az elpusztult vidékekre, igy Daráczra, Izsépre, Dályokra és Mohácsra is. A szláv, főleg görögkeleti vallásu elem terjedése már annyira jutott, hogy a katholikusoknak a XVI. század végén papjuk sem volt, míg a szerbeknek a város püspöki székhelyül szolgált. Hogy a XVII. században hozzávetőlegesen mely területen épült a város, utmutatást legjobban a temetők — mivel ezek rendszerint a lakott helyek szélén voltak — adnak.

Buda felszabadulása után Mohács is felszabadult a török uralom alól. Még 1686-ban Radonay Mátyás szalavári kapitány, később pécsi püspök 600 főnyi seregével megostromolta Mohácsot, felgyujtotta s akkor a török had ki is ürítette a várost s a török lakósság el is költözködött. Amikor Lotharingi Károly és Badeni Lajos seregükkel az

Alföldről, a Dunán itt hidat verve átjöttek, városunkban és környékén törököt már nem találtak.

A török hódoltság megszünése óta Mohácson az egész nemzetet érdeklő történelmi esemény nem történt. Az 1848-as szabadságharcról sincsenek különösebb feljegyzések.

„A március 15-iki forradalom első hirnöke Mohácson — irja dr. Tarnay, egy komáromi kereskedő volt; ő hozta meg hozzánk a szabad sajtó első termékeit is: a tizenkét pontot és Petőfi: Talpra magyarját. Lázas izgalommal olvasták nálunk is a felszabadult szellem e szent irásait."

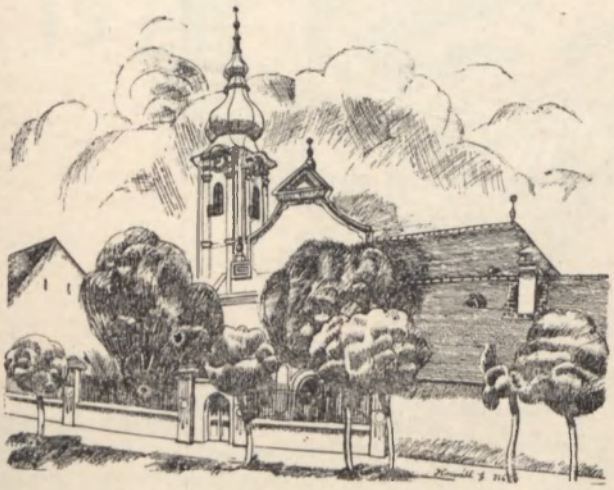

A REF. TEMPLOM

A hajó kikötő ebben az időben az alsó révben, a Sepatz-háznál volt. Ebben a házban volt Bárány Józsefnek „Batthány Kázmér gróf"-hoz a baranyai ellenzék vezérének nevére cimzett dohányüzlete, ahol a lelkes ifjuság az érkező hajókat várta és amelyet „forradalmi csarnoknak" neveztek el. (Ennek emlékére a város ezen teret „Szabadság-térnek" keresztelte el 1925-ben.)

Hatos Gusztáv, Mohács város akkori főjegyzője lelkes szónoklatokat tartott az utcákon. A nép tüntetni akart. Valaki ebben a hangulatban elkiáltotta: „El a sóházhoz." A tömeg a Szent János térről a sóház felé hullámzott. „Le a kétfejű sassal!" és az egy pillanat alatt le is volt szaggatva.

Másnapra a fekete-sárga korlátok, a sóház hatalmas kapuja s az alabárdosok alabárdjának nyelei, nemzeti szinüre változtak át. Ezen idők alatt s azután a következőkben a város lakóssága keserves, de céltudatos munkával gyógyitgatta nagy és fájdalmas sebeit

A PÜSPÖK Ttemplom

s törekedett a polgárosodás s gazdagodás utján előrehaladni. Ez már a XVIII. és XIX. század idejére esik. Hogy a sebekből gyógyult s rövidesen uj erőre kapott, kitünik az 1828-as összeirásból is, amikor Mohácson már 1108 ház és 8313 lélek lakott. (Mohács további fejlődéséről külön fejezetben számolunk be.)

15

26

Mátyás király halálától 1526. augusztus 29-éig száguldva zúg végig az országon a történelem tipró kereke. II. Ulászló és II. Lajos gyenge kezű uralkodása, a főurak hatalmaskodása s a rút pártviszályok elterelik az ország figyelmét a legnagyobb veszedelem: a török támadás felől. Az első támadást az ozmán 1521-ben intézi hazánk ellen, de ekkor megelégszik Nádorfehérvár elfoglalásával s a határon való portyazással. Nagyobbszabású támadást készít elő azonban a szultán 1526-ra. S ekkor a déli végeket csupán Tomori Pál kalocsai érsek védi csekély haderővel, melyet mégfizetni sem tud az udvar tehetetlensége s a vezetők erkölcstelensége miatt. Nincs egységes haditerv sem. Amikor július 2-án II. Szulejmán szultán Nándorfehérvárnál megjelenik, Báthori nádor, akit a király a Dráva-vonal védelmével bíz meg, már Budán van azzal az üzenettel, hogy a nemesség hivatkozva jogara, mely szerint csak a király vezetésével köteles harcba szállni, megtagadta az engedelmességet. A legnagyobb katonai erővel rendelkező Zápolya János erdélyi vajdát pedig a király arra utasítja, hogy a moldvai vajdával együtt törjön be Havasalföldre s a török sereget támadja hátba.

Így teljesen védtelen határokon jön be a török és Péterváradnak, ennek az egyedüli számbavehető erősségnek tart, hogy azt bevegye. II. Lajos hiába rendelte el, hogy július 2-ára Tolnán legyen minden nemes s minden ötödik jobbágy, a gyülekezési határidőre senki sem volt ott. A török pedig július 12-én vívni kezdi Péterváradot s bár Tomori háromezer főnyi seregéből ezer harcost és csekély számú naszádjait Alapi György várparancsnok alá rendelte, a várat 28-án felrobbantják s elfoglalják.

Közben II. Lajos is elindult kicsiny hadával Budáról s július 24-én Csepel szigetén elvált fiatal feleségétől, Máriától örökre és augusztus 6-ára el is ért Tolnára, ahol ekkor is még csak alig néhány főur csapata

1109

volt. Most már drámai gyorsasággal peregnek az események. A török sereg akadálytalanul tör előre, 22-én átkel a Dráván Eszéknél s maga mögött a hidat lerombolja, jelezve azt a hősi elszántságot, amely Szulejmán 2—300.000 főnyi seregét eltöltötte. Ez a halálmegvető bátorság azonban a magyar seregben még fokozottabban megvolt s ha csak ettől függött volna, úgy feltétlenül magyar győzelemmel végződik a mohácsi csata. Szulejmánnak azonban többek között oly 10—15 ezer janicsárja és 30—40 ezer hűbéres harcosa, összesen tehát 40—55 ezer embere volt, akik nemcsak a gyakorlatlan magyar sereggel, hanem bármily akkori európai katonasággal felvehették volna a versenyt. Ehhez számitsuk a kitünö török tisztikart, a végletekig fokozott vallásos lelkesedést s megérthetjük azt, hogy a 24—25 ezer főnyi lelkes, de harctól elszokott és vezértelen magyar sereg nem győzhetett.

Tomori serege eközben folytonos csatározásokkal zavarva az ellenséget, vonult vissza a mohácsi síkra, ahova rövidesen a király is megtért. Maga a király és tanácsosai azon a véleményen voltak, hogy a csatát el kell halasztani akkora, amikor megjönnek a többi csapatok is s kellő számu sereggel vehetik föl a harcot az óriási török haddal. Tomori serege azonban kész lett volna a királyi csapatokat megtámadni, ha visszavonulnak s maga a fővezér is az ütközet elrendelése mellett volt, mivel a török 300 000 főnyi serege legnagyobb részt martalócokból s rendetlen csapatokból áll és csupán 70.000 harcra képes katonája van. Másrészről — úgy hitte — kilátás van arra is, hogy az ellenség jobbára olasz és német ágyúsai a csata közben a török ellen fordulnak. Pedig ekkor igazán nem kellett volna már sokat várni, hiszen Zápolya 5—6000 emberrel Szegeden, Frangepán Kristóf 10—12.000 horváttal Kőrösön állott.

A magyar katonák ily halálosan vakult lelkesülésével s a körülmények ily végzetszerű állásával virradt meg augusztus 29-ike, mikor is a király kiadta a parancsot a magyar hadak fellállására. Mohácstól Buziglicáig terjedö 25 kilométernyi síkon állt fel a sereg hosszú arcvonalon, hogy a bekerités veszélyét elkerülje. Az első csatarend derékhadát Tomori Pál kalocsai érsek és Zápolya György szepesi gróf vezette. A balszárnynak Perényi Péter koronaőr, a jobbszárnynak Batthyány Ferenc szlavóniai bán állt az élén. Mögöttük sorakoztak fel a 80 ágyú, majd egy kőhajitásnyira a második csatasor, a „helytállók" következtek nagyobbrészt lovasokból, két oldalt egy kevés gyalogságból állva. Lajos király előtt hármas sor állt nagyobbrészt udvarnokokból és főurakból, majd a királyi hadosztály középen a királlyal, kinek az egykorú irás szerint: „Jelleme, termete és a vitézség benne csodás volt." A király körül hű embereikkel püspökök és főurak voltak s mögötte ezernél valamivel több páncélos lovag-csapat, közepén a király zászlója, melyet Drágffy János országbiró lovon tartott sarkantyutlanul. Magának a királynak személyes védelmét Ráskay Gáspárra, Török Bálintra és Kállay Jánosra bizták, egyuttal gyors lovakat is rendeltek melléjük. A magyar sereg előtt félkörben dombsor, mely mögött a szultán sátora állt, a dombok alján a kies Földvár, ahol a 400 török ágyu ósitotta halál-torkát a szemben levőkre.

A szultán húzta a csatakezdést s az álló magyar sereg mindjobban fáradt és amikor már egyesek a táborba akartak visszatérni, úgy déltájban mozdult meg a buziglicai halmokról lomhán ereszkedő roppant török sereg. Három órára már felfejlődtek s Nyárád felől Bali bég vezérletével egy bekerítő sereg tünt elő. Ekkor tett Tomori intézkedést arra, hogy az ellenség mozdulatait megakadályozzák s ezt is igen szerencsétlenül, mivel Bali bég ellen a király őrizetére rendelt csapatokat küldte. Végre Lajos király sápadtan jelt ad a támadásra. Délután 4 órakor összecsap a két sereg. A 80 ágyut elsütötték s a magyar sereg legszabályosabban nyomul előre. A törökök csatasora nem tudott a nagyerejű, virtusos támadásnak ellentállni, mire a nádor öccse, Báthori Endre a királyhoz vágtatott és felhívta az előnyomulásra Már az egész

A MOHÁCSI CSATATÉR KÁPOLNÁJA

magyar sereg üldözte a törököt, amikor a török csatasor ketté vált s a 400 ágyú s a janicsárság támad, mig a török balszárny bekeriti a rosszul vezetett. de hősiesen küzdő magyar sereget. S alig két órai harc után a túlerő elől, dacára az első magyar támadás sikerének, futásnak ered az, aki még megmaradt. Mert Tomori a fovezér, 5 puspök 16 zászlós úr és 24.000 magyar vitéz nem futhat, mert itt pusztult a mohácsi síkon. (Gyalokay szerint csak 14.000 fő volt a veszteség.)

A nagy záporban a teljesen elfelejtett s magára hagyott Lajos király is fut néhány fiatal, tapasztalatlan apródjával. de a megáradt Csele elnyeli a királyt. Két kisérője közül a magyar Atzel István utána ugrik, hogy kimentse, de ott veszik ő is, a cseh Czettvitz Ulrik pedig megelégszik azzal, hogy megjegyzi a szerencsétlenség helyét s Budára lovagol a szomoru hirt megvinni.

A szultán nem hiszi a csata után sem, hogy az egész magyar sereg a porba hullt Mohácsnál s most már akadálytalanul folytathatja utját, 5 napig még Mohácsnál marad, miközben martalócai rabolják s égetik a gyönyörü Dunántúlt, hogy azután elindulva, pusztitva szeptember 12-én bevonuljon hazánk szivébe — Budára.

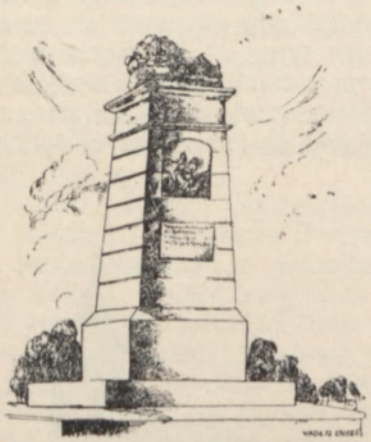

II. LAJOS EMLÉKMŰ A CSELE PATAKNÁL

II. Lajos király holttestét Zápolya János 1526. november 9-én nagy pompával temette el Székesfehérváron.

MOHÁCS.

A város fejlődéstörténetének vázlata.

Irta: vitéz Horváth Kázmér dr.
Mohács megyei város I. oszt. aljegyzője.

Campus erum, quem Rex Ludovicus clade notavit.
Sum domus hospitio praesule digne meo.
(Felirat a mohácsi püspöki kastély egyik szobáján.)

MÁSFÉL ÉVSZÁZADA annak, hogy egyik pécsi püspök, némelyek szerint Eszterházy Pál, mások szerint Klimó György ezt a mondást a mohácsi püspöki kastély egyik földszintes szobájának ajtaja fölé iratta. Ezt a disztichont amelynél jellemzőbbet bajosan találunk a városra, úgyhogy érdemes volna a város kapuja fölé irni. Mikor megszületett, akkor még csaknem fél évszázadnak kellett eltelnie, hogy Kisfaludy Károly megirja halhatatlan költeményét Mohácsról. De mint ezekből a sorokból látszik, a mohácsi sik, — amely fölött egy fiatalon elveszett király és az egész nemzet tragédiája lebegett, — már akkor is a ma felfogása és mentalitása szerint élt a nemzet köztudatában. Mohács már ekkor is az a hely, ahová a magábaszállás nehéz perceiben elzarándokol a magyar lélek, hogy megtisztuljon és erőt meritsen. Mohácsnál — a nemzeti tudat érzékelése szerint — hat évszázad fénye és dicsősége alkonyult le, hogy a végzet vagy talán a világot formáló erők kérlelhetetlen törvényei, évszázados megpróbáltatásoknak vessék alá a nemzetet. Talán a mult bűneiért, talán azért, hogy egyszer az eljövendő időkben a megpróbáltatások tüzében megerősödve világtörténelmi hivatásának annál jobban meg tudjon felelni Ezért Mohácsnak a nagy magyar Golgota őrének kell lenni, hogy legyen egy zúg, ahol saruját levetve a magyar megálljon és magába szállva emlékezzék. . . .

123

Magasabb szempontokból tekintve, ez a közfelfogás, illetve a magyar nemzet multjában elfoglalt szerep az, amely Mohács belső lelkiségének képét meghatározza az ország és a magyarság szivében. A katasztrófális 1526-iki hadjárat és a diadalmas 1687-iki csata Mohács sikján és ahhoz fűződő remineszcenciák azonban bármilyen szépek és elfogadhatóknak látszók, bármilyen kihatással is voltak a városra, annak fejlődésére, mégsem adhatják jellemének teljes képét.

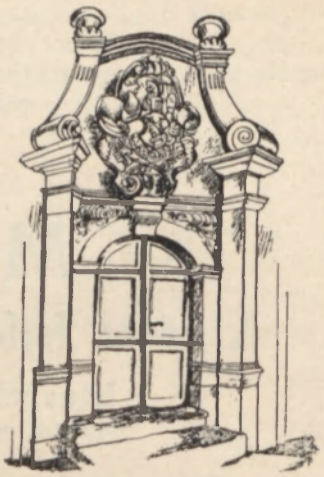

A PÜSPÖK TEMPLOM BEJÁRATA.

Mohács annak előtte is volt, ma is megvan. Élő fejlődő szervezet. Nem zárult le ezzel a két eseménnyel élete. Nem Muhi puszta avagy Catalaum, nem Marne vagy Doberdó. Bár helyzete, földrajzi elhelyezkedése az ország térképén az, ami volt évszázadokkal ezelőtt s ki tudja megmondani, vajjon a közel jövőben, még talán ennek a nemzedéknek életében Baranya kapujáért folyó közdelemben nem játszódnak e le síkján sordöntő események — mégis Mohács nem történelmi helymeghatározó név. Sokkal több annál.

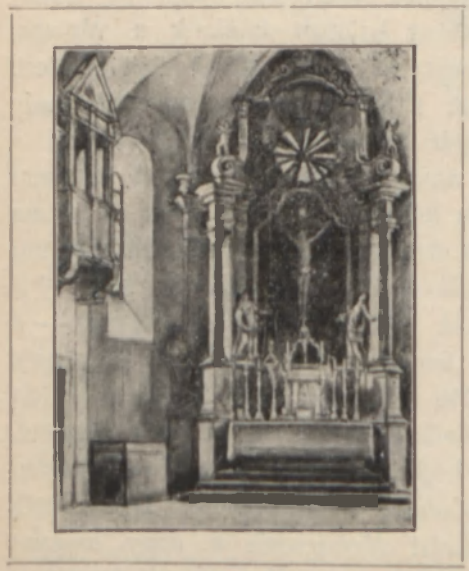

A PÜSPÖK TEMPLOM FŐOLTÁRA

Eleven, lüktető élet mely akkor született meg, mikor az idők végtelenségében egy kóbor halász felütötte sátrát puha zöld legelőjén a Duna partján, ott, ahol most utcák húzódnak és házak ezrei épültek s amelyeket egymásután következő nemzedékek verejtéke teremtett azzá, ami ma.

Ennek az életnek követése, megrajzolása most még nehéz feladat. Mig a nemzet lelkében élő Mohácsnak a monografiák sora, cikkek ezrei volt eddig a tolmácsolója, s tudósok, költők, hadvezérek állitottak neki emléket

országos és világpolitikai viszonylatokban[1]), addig a másik Mohács eddig alig jutott szóhoz s szinte uj utakon kell végigvergődnie annak, aki írni akar róla[2]). Tökéleteset semmiesetre sem alkothat.

BELV. PLÉBÁNIA TEMPLOM

AZ ÉLET KEZDETÉT mindenben a végtelenség ködfátyola borítja, amelyen alig-alig szürődik át itt-ott egy kis fény, amelyet az ember szeme felfoghat. Mikor zendült fel az első madárdal a ponton, hol ma Mohács áll, mikor sarjadt ki az első fű a vizektől szabaddá vált mezőkön, ki tudná megmondani?

Azt tudjuk, hogy tenger hullámzott évmilliókon át erre felé. Tudjuk, hogy jégkorszakot is látott ez a vidék s mamutcsordák vágtattak dombsorain. Végül pedig a Duna 30 kilométeres, tengerszélességben hömpölygő árjai töltötték ki a hegyek homokjával azt az egész sikot, melyet ma bezárnak a Mohácsot környékező dombok: a szőlőhegy, a lánycsóki, nyárádi halmok, a majsi és buziglicai lépcső, keleten pedig a baracskai „fehérhegyek". Csak mikor a Duna lassan

A BELV. TEMPLOM AJTAJA FELETTI DOMBORMU.

[1]) Híresebb monografiák; Brodarics, Stefanus: De conflictu cum Turcis ad Mohatz verrissima descripto. Krakó 1527. Szerémi Gvorgy: Epistole de perditione Regni Hungariae. Kuppelwieses: Die Kämpfe Ungarn mit den Osmanen v. der Schlacht und bei Mohács. Wien 1894. Kápolnai I. A mohácsi hadjárat 1526-ban. (Hadtudományi közlöny 1886.) Ortvay Tivadar: A mohácsi csata elvesztésének okai és következménye. Budapest 1910. Halmay Barna: Az 1526-iki mohácsi csata keletkezése és igazi helye. Debrecen 1926, Angyal Dávid: Mohács. Lukinich Imre: Mohácsi emlékkönyv 1526. Budapest 1926.

[2]) Mohácsról helytörténelmi munkákat irtak: Fölker József. Mohács története. Mohács 1900. Uttörő munka. Azonban sok benne a történelmileg helyt nem álló adat. Brand Ede: Mohácsi évkönyv. 1926. vitéz Horváth Kázmér dr.: Mohács város utmutatója. Mohács 1926. Továbbá lásd Brand Ede cikkeit a „Mohácsi Hirlap"-ban és szerzőét a „Dunántúl"-ban.

125

belemeli a medrét mindenfelé s elöregedve visszahuzódik mai árkába, jöhet utána az ember egész a mostani partokig kalibájával.

MOHÁCS a vidéknek legfiatalabb gyermeke. A környező halmokon már régen megtelepszik az ember, mikor Mohács területe még viz alatt pihen. Majs, Lánycsók, Nyárád már a legrégibb kőkorszakból mutatnak fel leleteket. A szőlőhegyen is találtak ilyet, sőt a Csele partjától északra olyan köszerszámokat, amelyek még csiszolva sincsenek, tehát a kultura legkezdetéről valók. Magának Mohácsnak a helyén és közvetlen a közelében, ami alatt azt a területet értjük, amely ma már lassan beépült, csak akkor jelenik meg az ember és telepszik meg, mikor bronz, réz és vasszerszámai vannak. Az ujkornak a hajnalán. Mikor már edényei vannak, melyeket maga formál és mészbetétekkel lát el. Midőn hálónehezékeinek legnagyobb részét agyagból égeti. Mikor már nem földalatti barlangokban huzódik meg az idő viszontagságai ellen, hanem faházakat tud építeni esetleg cölöpökre, hogy az árvizek ne árthassanak neki.

Pár évvel ezelőtt az volt a véleményünk még, hogy Mohács szinmagyar település. Élet itt csak akkor vetett lábat, midőn a magyarság a Duna-Tisza közén a polgáriasodás útjára lépett. Az azóta előkerült leletek, de főként egyes évezredeken át fennmaradt szavak és az első irásos feljegyzések azt látszanak bizonyítani, hogy már jóval előbb megvolt a város csirája, volt emberi település a város területén.

A jégkorszak a mai Duna partján hatalmas löszhegyeket hagyott vissza. Ezek a löszhegyek félkör alakban övezik és kisérik a Duna inondációs területét, mint elhagyott folyampartok, hosszu kilómétereken át Mohács északi bejáratától le egészen Izsépig és Kiskőszegig Ezt az elhagyott löszlépcsőt a nép „Hajlok"-nak hivja. Mélyebbre nézve ennek a szónak értelmébe, önkénytelenül feltünik, hogy az azonos a Mohács jelentésével. Csakhogy nem magyar szó, hanem azok hagyták örökségül reánk, akik a magyarok előtt itt jártak ezen a vidéken s a kultura fáklyáját először meggyujtották, falvakat, sőt városokat alapitottak. Vannak azután még más szavak a nép ajakán, melyek szintén arra vallanak, hogy volt élet itt ezen a területen. Igy a „bönt" szó, melyet ma az áradások elleni védőművek megjelölésére használnak. Végül egy városrész név, melyről irásos feljegyzés van már Szent István korából „Velente", „Venezia", „Velence", mely magyarul viziváros jelent. Döntő azonban mégis egy nagy lelet volt, melyet két évszázaddal ezelőtt találtak Mohácson s amely megállapithatólag ennek a falut vagy várost ezen a területen épitő népnek legsajátosabb nemzeti kulluráját mutatja

s amely ma is megvan es a berlini muzeum féltve őrzött kincse. Ebből látszik főként az, hogy Mohács kelta telep volt. Neve pedig eredetileg — ez már az én feltevésem — Hajlok lehetett.

Nem volt ez valami nagy falu vagy város. Még a rómaiak idejében sem. Nem volt középpontja a mai mohácsi siknak, mint ma. Bár egyes történetiróink római korbeli ősét ennek a vidéknek azon korbeli középpontjában: „Altinumban" sejtik még a XX. század hajnalán is, bizonyos, hogy Mohács ezt a nevet sohasem viselte, mert azóta a helyi történetkutatás és a helyi régészet megtalálta „Altinum" romjait egy kis halmon Kölked közelében, a ma szőlővel betelepitett u. n. kölkedi

BELVÁROSI R. K. ISKOLA.

várhegyen. Valószinünek látszik azonban, hogy a reájok maradt barbár Mohácsot a rómaiak sem bántották, lakóssága megmaradt bántatlanul, élte kicsiny életét, primitiv kulturáját. Nemcsak ekkor, de később is, a népvándorlás zivatarában.

KÉTEZER ÉV tehát az az idő, melyre Mohács visszatekinthet az eddig összehordott leletek alapján. Lehet, hogy a további kutatásokkal a mult láthatára még kitágul, bizonyos azonban, hogy Mohácsról az első irásos adat magyar s amint nevében a magyarság bélyegét viseli ugy multjának minden nyilatkozása is az. Lakták, mikor be jöttek őseink. Nem is lehetett bántódásuk, békességgel éltek tovább s lassan be is olvadtak kelta, frank és szláv lakói a magyarságba. Hogy Mohács ekkor meg volt, mutatja a pécsváradi apátság alapitó oklevele, melynek egy későbbi másolatában Szent István négy egymás mellett levő helyi-

séget adományoz a Duna mentén az apatság részére. Az okmány szerinti két község neve még ma is közismert. Az egyik, az adománylevél szerint sorban a hetedik: Kuldedy község, amelyben nem nehéz felismerni Mohács déli szomszédját Kölkedet. A nyolcadik a most szerb megszállás alatt levő Dályok. A kilencedik a kezeim között lévő és nyomtatásban is megjelent másolata szerint „Chonas" és a tizedik Velente. Egyik határa valamennyi községnek a Duna. „Chonas" névvel megjelöltté az irás szerint kelet felé szintén a Duna, dél felé egy árok, nyugat felé egy szilfaerdő, észak felé szintén egy árok, az irás szerint Dononyz, amelyben nem nehéz megtalálni az eredeti magyar szót, illetve kettőt „Duna viz."

Velenteről már szóltunk. Ez egy Mohácstól délre vagy délnyugatra fekvő község lehetett mert a török hódoltság kezdetén is volt Mohácsnak egy utcája, mely Velence felé vezetett s Velencei utnak hivták a defterjegyzékek szerint s ma is egy városrészt Velencének neveznek.

„Chonas" helységben Mohácsot kell keresnünk. A régiek az „M" betüt annyira kicifrázták, hogy a másoló „Ch"-t olvasott s az eredetileg „H" betüt szintén elferditette „n"-re. A táj primitiv leirása ugyanis teljesen megfel Mohács későbbi határleirásának. Kelet felé ma is a Duna határ. Dél felé a Bég patakig terjedt még Szent László korában, sőt később is. Észak felé pedig a Dunába folyó Jenei patak volt a határ Zsigmond idejében szintén. Nyugat felé még a XVII. század elején is erdők terültek el.

Ha tehát elfogadjuk ezt a feltevést, akkor Mohács Szent István idejében a pécsváradi apátság birtoka volt[3]). Lakossága pedig nem volt magyar eredetű, mert a magyar telepeket ebben az időben még sem apátságoknak, sem püspökségeknek nem adományoztak.

A MOHÁCSI VÉSZIG alig is tudunk többet már Mohácsról. Az első okmány amely róla megemlékszik 1093-ból való. Ez az okmány Csele község határait állapitja meg, s mint szomszédjáról beszél Mohácsról. Ami feljegyzés megmaradt, annak legnagyobb része a XIV. századból való. Ez is csupa itélet, peres irat, határjárási okmány, hatalmaskodási per. Mohács ekkor már a pécsváradi konvent 1323-ban kiadott irása szerint a pécsi püspöknek birtoka. Valószinüleg csere utján szerzi meg az apátságtól, mert az egész környék az övé. Közte Kölked is.

[3]) Jany püspök a török hódoltság után mint a pécsváradi apátság bérlője I. Lipóthoz terjesztett beadványában szintén erre az okmányra hivatkozva követeli Mohácsot magának.

Élete nem éppen eseménytelen. Lakossága ugy látszik megduzzad, kevés a föld nekik, szoritják a szük határok s ezért magának a püspöknek officiálisával az élén, hol egyik határmenti község határából szeretnének valamit erőszakkal elvenni, hol a másikból. 1323-ban Temok Egyed vezetése alatt elfoglalják Csele községhez tartozó halastavakat, 1331-ben ismét kisebbszerü támadás indul Csele ellen, 1374-ben Lancsok, Nyárád és Mohács lakósai Laymér és Moysával szállnak perbe, 1380-ban a Moháccsal határos Kerekegyház és Majsa község határjeleit rombolják le, 1389-ben a pécsi püspök tiszttartója a mohácsi jobbágyokkal a majsi birtok egész termését elviszi, az utána következő évben pedig a szintén szomszédos Lak községgel kerekedik Mohács lakósságának háboruja.

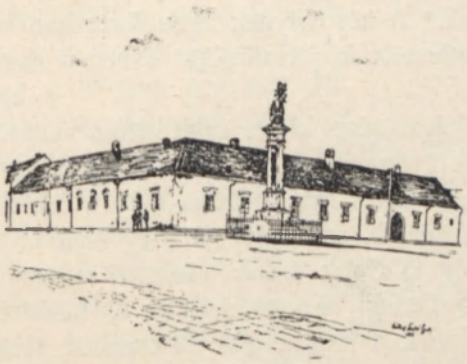

RÉGI KÖZSÉGHÁZA

Ezek a hatalmaskodások egészen a XV. század második feléig tartanak. Azután mintha alább hagynának. A pécsi püspökök védelme alatt ugy látszik Mohács megerősödik, anyagilag jobb módba került lakóssságának nincs szüksége arra, hogy továbbra is szomszédain erőszakoskodva szerezze meg azt, ami a megélhetését és fejlődését biztosithatja. Tudjuk azt, hogy 1334-ben már saját papja van, valami Lőrinc nevezetü, aki pápai tizednek 40 banálist fizet. Egy 1400-ból való okmányból tudjuk, hogy egy temploma van és pedig Szüz Mária tiszteletére rendelve. Az anyagi megerősödést mutatja az is, hogy 1430-ban és utána a bécsi egyetem indexében már mohácsi ifjak is előfordulnak.

Az okmányok már civitasnak, oppidumnak nevezik, lakóit cives névvel jelzik. Ez ugyan sokat nem jelentett. A város lakossága mégis a püspök jobbágya maradt. A civitas és oppidum megjelölése csupán azt a szabadságot jelezte, hogy a püspöki officialis, tiszttartó mellett a községnek valami primitiv közigazgatási önkormányzata volt, biráját, aki a várost képviselte, maga választotta.

Az adóösszeirásokból és egyéb feljegyzésekből megállapithatólag Mohács mégis a nagyobb helységek közé tartozhatott Baranyában. Volt neki 100—200 háza — s mivel a házközösség rendszere uralkodott, — ez annyit jelent, hogy egy-egy házra legalább 10 lakót számitva körülbelül 1000—1500 volt a lakosság száma.

Körülbelül ott állt Mohács abban az időben, az akkori viszonyok szerint, ahol most: közbenső letelepedési és közigazgatási forma volt a falu és a város között. Hogy mennyire igaz ez a megállapitás, mutatja legjobban Brodarics megjegyzése a mohácsi csatáról szóló könyvében. Ő sem tudta eldönteni, hogy micsoda: falu avagy város tehát azt irja: „Mohács *községe vagy városa* elég hires; minden felől sikság veszi körül. . . . Tőle nyugatra Pécs fekszik, mely a mohácsi vész előtt *nevezetes város volt.*“ A két helynek ilyen formában való szembeállitása mutatja Mohács helyzetét és jelentőségét ebben a korszakban a legvilágosabban.

Hogy ezt a jelentőséget elérte szük határa mostoha helyzete dacára is, azt a püspökök gyámolitó kezén kivül legfőképpen földrajzi fekvésének köszönhette. Mohács már a Duna mellett feküdt abban az időben is. Sőt akármit mondanak az öregek, a főág folyt el alatta már akkoriban. Róbert Károly és Nagy Lajos idejében fellendült kereskedelem legnagyobb részt a Dunán bonyolódott le. A hajókat felfelé lovakkal vontatták s a vontatók, a hajószolgák jól kerestek. Mohács lakosságának legnagyobb részét a Duna tarthatta el s főként a hajózás, mert fekvése egyenesen predesztinálta ezt a helységet kikötőnek. A hajósok, ha továbbmentek, már akkor is megállottak itt pihenni és élelmiszert pótolni. Halászata is igen jelentékeny lehetetett, földjét szintén alaposan kihasználhatta, mert ugyancsak Brodaricstól tudjuk, hogy környéke teljesen sik terület volt s közelében seholsem volt erdőség! [4]) Ipara is lehetett. Az első török adóösszeirásokban felsorolt nevekből kitünőleg főként korsós, varga, szabó, kanalas, kovács, mészáros volt köztük megfelelő számban.

A török feljegyzésekből tudjuk azt is, hogy Mohács meg volt erősitve. Azonkivül, hogy oppidumnak jelzik az okiratok, erre semmi adat nem áll magyar részről rendelkezésre. A török történetirók jegyzik fel hogy Szolejmán az 1526-iki csata után felgyujtatta a várat és lerombolta. Valószinű, hogy a város palánkkal volt körülvéve körötte árok volt, melybe a Duna vizét vezették s őrség is lehetett benne, amelynek

[4]) Mohács . . . eléggé hires; minden felől sikság veszi körül, melyet sem dombok, sem erdőség nem szakit meg. Brodarics históriája a mohácsi vészről. Szentpétery I. forditása. 29. oldal.

részére kis őrtorony állhatott bástyákkal és lőrésekkel. Komoly ellentállást semmiesetre sem fejthetett ki.

AZ 1526. ESZTENDŐ tehát egy virágzó és fejlődő helységet talált a Duna partján.

HALASZBÁRKÁK

A végzet azonban már évek óta ott lebegett Mohács felett. Hiszen Nándorfehérvár eleste óta, amikor II. Lajos király már térségein táborzott, a hadak utján feküdt és Pétervár mellett fontos naszádállomás.

A szerencsétlen hadjárat alatt augusztus 26-án a falai között, More pécsi püspök kies kastélyában tölti II. Lajos király éjszakáját. Itt áll meg a királyi hajóhad. Itt rakják ki a táborfelszerelést és az ágyuütegeket.

Mohács eddigi iró emberei 1526. augusztus 29-ét tartották annak az időpontnak, amikor a török uralmát kiterjesztette Mohácsra s erre az egész vidékre. A közfelfogás is ezt vallja még a mai napig is. Ezzel szemben tény az, hogy csak 15 évvel később csatolták a várost a török birodalomhoz. A csata után Szolejmán megelégedett azzal, hogy a várat leromboltatta és csak midőn János király halála után komolyan kezdett foglalkozni Buda elfoglalásának gondolatával, szállotta meg a Duna partján levő fontosabb várakat és helységeket.

MOHÁCSI RÉV

Pedig a török császár különösen szeretett a mohácsi sikon táborozni. 1529-ben itt köt szerződést János királlyal Ferdinánd ellen. 1532-ben itt gyüjti össze hadait és vonul Bécs felé. 1543-ban innen indul Pécs és a baranyai várak meghódítására. 1564-ben innen vezeti a seregeit Szigetvár ellen.

Mohács megszállása 1541-ben történik. Mohamed Jahaoglis, a nándorfehárvári vár parancsnoka katonasággal látja el és ujra megerősítteti. A szultán pedig Kaszin béget kinevezi parancsnoknak. 1542-ben Mohács már nem adózik Ferdinándnak s az akkor készített adójegyzékekben nem is fordul elő. Tehát a magyar király hatalma reá nem terjedt ki. 1543-ban pedig Kaszin bég Siklós elfoglalásánál, mint a mohácsi szandzsák parancsnoka szerepel.

A török uralom kiterjesztése Mohácsra nem volt erőszakos. Szolejman és a török csapatok számos látogatása alatt a vidék lakósága megszokta a török hadakat, amelyeknek ilyenkor szigoruan meg volt tiltva a fosztogatás és rablás. Valószinű, hogy nem is volt senki tisztában azzal, hogy mit akarnak a törökök s mikor már megszállották a kijelölt pontokat, elsáncolták magukat és erődítéseket emeltek mindenfelé, ocsudott fel a magyarság s látta, hogy a török most nem mint jóbarát, hanem mint ellenség áll vele szemben.

Hogy ez így lehetett, mutatja az is, hogy Buda elfoglalása után Pécsnél ugyan nem, de Siklósnál már nagy török hadaknak kell felvonulniok, hogy a védők ellentállását megtörjék, 1543-ban.

A TÖRÖK URALOM 145 évig tartott Mohácson. A megszállás nem ment nagy megrázkódtatásokkal. Nagyok lettek azonban a gazdasági következményei. A népesség jobbára nem volt tisztában azzal, hogy ki az ura. Főként nem az első időben. Ezért kétfelé volt kénytelen adózni, minek következtében gyorsan szegényedett. A törökök csupán a várakat szállották meg, uralmuk is csak ezekre terjedt ki és azok környékére. Azokat a falvakat, amelyek így kiestek a vár fennhatósága alól, folytonos portyázással tartották örökös félelemben. Az ilyen falvak azután elszegényedtek, elnéptelenedtek, a lakosság végül egy nap felkerekedett, elköltözött egy magyar uralom alatt álló vármegyébe vagy pedig valamelyik vár védelme alatt vonta meg magát, mint várjobbágy.

Mohács eleinte nem érezte annak a gazdasági válságnak nagy sulyát, amelyet a török uralom kiterjesztése okozott az egész országban. Már kezdetben megszállották, elég jelentős katonaság székelt benne, bég volt a parancsnoka, voltak védsáncai s így a portyázó hadaktól nem kellett tartania, a katonai parancsnok közvetlen jelenléte pedig biztositotta minden erőszakoskodástól. És még egy rendkivül fontos esemény várospolitikai szempontból: Mohács úgynevezett császári város lett. Egy egész közigazgatási terület, szandzsák székhelye: császári tisztviselőkkel, egész közigazgatási aparátussal, ami jelentőségét szintén fokozta. Hogy anyagilag mit jelentett ez, mutatja az, hogy a török hódoltság első évtizedeiben mindenütt mohácsiakat találunk, mint a vámok, hasznos jogok és gazdátlan birtokok bérlőit.

A második évtizedben ezek legnagyobb része már török nevü, amiből az következik, hogy lassan beszivárognak Mohácsra a törökök is, itt megtelepszenek s a török uralommal elégedetlen, Mohácsról elmenekülő, elköltözködő keresztény lakosság helyét azok töltik ki. 1570 körül az adóösszeirásokból megállapithatólag már 131 házban laktak törökök s a keresztény házak száma 153-ra csökkent.

A török uralom idejéből van az első leirásunk Mohácsról. Ez a leirás más adatokkal összevetve, a törököknél szokásos tulzásokat leszámitva csaknem teljesen megfelelhet a valóságos helyzetnek. E leirás szerint Mohács két részből állott. A városból és a várból. A vár a Duna partján állott fellegvár nélkül, magas erős falakkal. Négy bástyája volt, a négy sarkán, benn ágyukkal. Két kapuja közül az egyik északon a Dunára nézett, ez volt a vizikapu a másik oldalon az u. n. városi kapu a város felé vezetett. A várat árok vette körül s abba a Duna vizét vezették. A várárok felett hidfő állott s ott egy pavillon. A városi oldalon szintén egy pavillon, ahol a jó barátok összejöttek és vendégeskedtek, szóra-

M. KIR. ÁLL. POLGÁRI ISKOLA

koztak. A várban 50 deszkatetejü ház állott, egy dzsámi (templom) két buzaraktár és hadiszertár. A város palánkkal volt védve és árkában szintén a Duna vizét vezették. A földtömésü sövénnyel körülvett városfalakon két kapu volt. A városban 300 deszkazsindelyes ház. Csak a pasa palotája, egy fogadó és egy dzsámi van keramittal fedve. Fürdője is van, egy medressza (mohamedán középfokú iskola), egy mohamedán kolostor és két elemi iskola. Ezek jelzik a kultúrát benne.

A török defterekből tudjuk, hogy Mohácsnak ebben az időben négy uccája volt. Ezeknek neve a megszállás elején Kun ucca, Velence ucca, Szent Mihály ucca és Bakács ucca voltak.

Hogy merre feküdt a vár és merre húzódtak az uccasorok, egyelőre nincsen megállapitva, csupán az a valószinü, hogy Mohács lakós-

ságának zöme a mai Belváros és a református negyed területén lakott. Itt találnak ugyanis házépítések alkalmával kulturrétegeket török és magyar kulturnyomokkal.

Milyen volt már most a lakósság helyzete?

Azokból a gyér adatokból, amelyek rendelkezésre állanak, azt lehet megállapítani, hogy nem éppen a legrosszabb. Tény az, hogy a császári városokban a lakósság sorsa sokkal jobb volt, mint a hűbérbirtokokon. Mohács csak a császárnak adózott. Terhe volt a várfalak rendbentartása, amire robotot szolgáltatott. Néha kocsit és igát kellett adni a török uraknak, egyébként a lakósság nem volt jobbágysoron. Földjeiket szabadon bírták. A katonaság részére kijelölt területek voltak csupán kivéve a városi lakósság tulajdonából[5]). A lakósságnak ezenkivül jogában állott bérleteket szerezni. Ezzel a mohácsiak nagyon is éltek. Egész sor község földje került így Mohács kezére, amelynek lakóssága részben elmenekült, részben elpusztult. Igy a török hódoltság második felében Mohács bérelte Bácsfapuszta, Körtvélyes, Lajmér, Csele, Jenye és Nána községek határát s az 1730-40 körül keletkezett határrendezési perekben egész sereg okmánnyal igazolták azt, hogy már akkor is bírták őket, midőn „*spahik*“ voltak az urak.

Ekkor, a török megszállás alatt került minden valószinüség szerint a sziget jó része is Mohács birtokába. Jelenlegi nagy határát tehát városunk a török hódoltság alatt szerezte, épolyan módon mint az alföldi mamuthatáru városok, akik szintén az elpusztult helységek birtokállományába léptek bérlet vagy foglalás utján. S jellemző, hogy milyen körömszakadtáig védte a város polgársága az elpusztult községektől hozzákerült területeket. A határrendezési pereknél rengeteg vér folyt. De époly szivósen ragaszkodott azokhoz a szabadságokhoz, amelyet a török alatt élvezett. Sehogy sem tudott beletörődni a jobbágysorba, mikor a pécsi püspök joghatósága alá került. És hogy milyen mélyen vésődött a köztudatba ez, mutatja az hogy ennek a törökök alatt szerzett szabadságnak remineszcenciái még egy a XIX. századbeli perben is felbukkannak, persze a török előtti időkre vonatkozva.[6])

Koncsek, Baranyavármegye egyik levéltárnoka a XIX. század elején Baranyavármegye régi levéltárának régi anyagát rendezve, megállapitja,

[5]) Pl. egyik rétet Mohácstól északra még ma is Bég rétjének neveznek. Bizonyos, hogy ez valamikor a városparancsnok bégek örökös tulajdonát képezte.

[6]) Mohács viszonválasza a pécsi püspöki uradalom mint felperes által Mohács városának lakói mint alperesek ellen 1999—872 sz. a. kezdett per iratainál: . . . Mohács lakossága . . . már a mohácsi csata előtt szabadalmakat élveztek és az egesz hatart teljes tulajdonul birták . . . Mohács lakói . . . tradicio utjan beoktatva, mily szabadalmakat élveztek őseik: nem szünték meg a földes ur részéről szenvedett elnyomatás, zsarolás eránt egész a trón zsámolyáig panaszaikkal járulni.

hogy a török alatt a lakosság alig változott. Sok birtokos tulajdonjogát egy-egy birtoktestre a városokban, igy Pécsett is visszatudta vezetni a török hódoltság előtti időkre. Békésen birta ősei házát és földjét a török alatt, sőt gyarapodott is. Mohács többet szenvedett a török alatt, mint Pécs, de a lakosság egy része bizonyosan átélte a török vihart. Ez a lakosság magyar volt. Általános az a hiedelem, hogy Mohács szerbsége és sokacsága a török hódoltság alatt vándorolt be. Lehet, hogy voltak itt szlávok a törökök alatt, bizonyos azonban, hogy a felszabadulás után szinmagyar volt a lakosság. Legfeljebb egy-két török család maradt itt. Ez a magyar lakosság református volt. Körülbelül

MOHÁCSI SZINKÖR ÉS POLG. ISKOLA

1570 körül tértek át a magyarok a református vallásra s bár papjuk sem volt, mesterük[7]) azonban igen. Ennek jogában állott a sacramentumok kiszolgáltatása is.

A FELSZABADULÁS 1686-ban következett be. Ennek az évnek őszén ugyanis csapataink elfoglalták Buda várát s a hadsereg Lotharingiai Károly főherceg vezetése alatt lassu menetben egészen a Dráváig felszabaditotta a Duna mentét. Elfoglalta Pécsett, Siklóst és Dárdát. Mielőtt még ezeknek a váraknak megvivására került volna a sor, a nagykanizsai vár parancsnoka és a Drávamentén összpontositott csapatok vezére Joanovics nagy sereggel betört Baranyába. Végigportyázták

[7]) De ludi rektoribus . . . que sic sequentur . . . Stephanus Mohátsi . . . Hi omnes sancti ministeri functionem subiere . . . Lampe 661. o. Koller: VII. 39. o.

az egész Mecsek alját s az egyik 600 főnyi csapat kapitánya Radonay Mátyás, zalavár parancsnoka megtámadta Mohácsot, azt elfoglalta és felgyujtotta. A támadás alatt 7 embert veszitett el [8])

A török ezután már nem is került Mohácsra.

A következő évben az események középpontjában áll a város. Itt van a császári csapatok főhadiszállása. Innen élelmezik az egész hadsereget. Innen osztják szét a Győrből hajón 60.000 ember részére szállitott élelmiszert, mert Mohácson és Baranyában semmi sem termett. Az előző évi hadjáratban a csapatok mindent felettek és elpusztitottak. A várost a császári csapatok ujra megerősitették. A feljegyzések szerint 450 ember dolgozott rajta, de népessége alig volt. A lakosság a hadseregek elől elmenekült, a házakat felégették, a földeket nem vetették be. Mohácson még ma is beszélnek az öregek arról, hogy miként bujdosott a lakosság a szigetben és mentette át vagyonát oda. . . . A felszabaditó hadjárat esztendei voltak azok, amelyek olyan élénken bevésődtek a lakosság lelkébe. Sokkal jobban féltek a császáriaktól, mint a töröktől, mert a zsoldos katonaság irgalmatlanul rabolt és pusztitott. . . .

A HÓDOLTSÁG MEGSZÜNTÉVEL Mohácsot ugy-szólván ujra kellett alapitani. A város ujjáalapitása talán történelmének egyik legérdekesebb része. Ma még nem látunk ebben a korszakban sem tisztán, még jó pár évnek kell eltelnie, mig képet alkothatunk magunknak arról hogy történt, de bizonyos, hogy nagy munka volt.

A második mohácsi csatában 1687. augusztus 12-én kivivott győzelemmel a magyar király uralmát a Dráváig a császári hadak biztositották. Utána következő évben a teljesen elpusztult várost, mint új szerzeményt a kamara vette ideiglenesen birtokába. Mivel végvár volt és a hadjárat a törökkel tovább folyt, meg kellett újra erősiteni, a falakat rendbehozni. Katonaságot helyeztek el benne, parancsnokot állitottak az élére. Hogy ki volt az első várkapitány, azt nem tudjuk. 1688-ból tudjuk, hogy Szebényi György volt a parancsnok.

Mivel nagy területek szabadultak fel, a kamara a birtokok legnagyobb részét bérbeadta. Mohács és Baranya, sőt Somogy legnagyobb részét Jany Ferenc szerémi c. püspök, pécsváradi apát, esztergomi kanonok bérelte a kincstártól. Közben Lipót Radonayt, a szalavári várkapitányt kinevezte pécsi püspöknek. Ez is igényt tartott Mohácsra. Mohács ugyanis közel 100 adózó házból állott és a többiekhez képest jelentékeny jövedelmet jelentett, mert a török hódoltság után bizony voltak falvak, amelyekben alig volt 4-5 ház. Az ú. n. desertumok (elhagyott

[8]) Monumenta Vaticana II. II. 104. o.

136

községek száma meghaladta a 160-at. Mohács birtokáért per indul meg, amely csaknem másfél évtizedig tart. Mohácsot csak 1703-ban kapja meg a pécsi püspök, egy közigazgatásilag különálló részét Kis Mohácsot még 1711-ben is a pécsváradi apát bírja és csak 1714-ben kerül véglegesen a pécsi püspök földesuri hatósága alá.

Ez a másfél évtized rendkivül fontos a város életében. Alatta lényegesen megváltozik Mohács belső képe. Elsősorban ez a lakósságben, annak összetételében mutatkozik meg. A török eltávozása után mint emlitettük magyar város maradt vissza. Ezt tudjuk Vecchi emlékirataiból, aki a második mohácsi csata esztendejében szintén a hadrakelt seregnél tartózkodott és megemliti, hogy Mohács lakosaiból, akik magyarok, a császári hadvezér kettőt a török táborba küldött kémkedni. A kamara és Jany rögtön megkezdik a betelepités munkáját. És pedig a Szerémségből. A szerbség első töredéke, a sokacság egy része, sőt a katolikus magyarok java is innen érkezett, amit későbbi határrendezési perek iratai és jogositványok okiratai látszanak igazolni[9]). Radonay Mátyás püspök igen ismerős volt Zalavármegyével és Vasvármegyével határos Belovárral. Innen hozott telepeseket. Az 1696-iki nagy török betörés Dalmáciába pedig számos dalmát falut pusztitott el és családot tett földönfutóvá. Baranya lakósságban gyér püspöki birtokain ezzel a török hadjárattal egyidőben csaknem mindenütt megjelennek a bosna-argentiniai barátok és a sokacok. Ez arra vall, hogy papjaik vezetése alatt vándoroltak be. Mohácson szintén ekkor jön az első bosna-argentiniai barát s ami egy évtized előtt nem sikerül Szebényi György által a Veszprémből hozott Ferencesnek, templomot épit és plébániát alapit.

Az első megbizható összeirásban már 1711-ben nagy számmal vannak Mohácson. Főként sokacok. Szerb 1715-ben azonban még mindig alig van felvéve egy kettő. Az országos levéltárban levő összeirás megjegyzésében meg van azonban róluk irva, hogy kereskedéssel foglalkoztak.

A szlávok további betelepitésének a vármegye határozata vet véget, 1715-ben, amikor Veteráni kérelmének elbirálásakor kimondja, hogy a telepitéseket engedélyezi, azonban telepeseket Szerémségből hozni nem szabad[10]). 1715 körül tehát a város lakósságának képe már teljesen kialakul. Csupán a németség hiányzik. Őket Klimó György pécsi püspök telepiti be 1769-70-ben.

---

[9]) Az okmányokban a Szerémségből való származás mindig kitünik, pl. igy Pantyata János tótországbeli származásu lakós.

[10]) L. Baranya vm, jkv. 1715-ből. II. köt.

137

Ennek a betelepedésnek igen fontos háttere van .Alighogy megszünt Rákóczi szabadságharca és megindultak a letelepitések, Mohácson örökös lett a viszály a püspöki uradalom és a város között. A tiszttartók reáfeküdtek a lakósságra, munkát, robotot, tizedet követeltek. Nemcsak a termésből, hanem a jószágból, méhből, sőt a baromfiból is. Ezért a lakósság már a kezdetben nagyarányu mozgalmat inditott meg s igyekezett az uradalommal egyezséget kötni, hogy igy a terheket egy összeggel válthassa meg. Nesselrode 1500 forintban egyezett ki 1725-ben velük, ezt Mária Terézia 1747-ben 500 forintra mérsékelte, megállapitván, hogy a kilenceden és a tizeden kivül más szolgáltatásokat Mohács nem köteles adni. Igy a püspöki uradalom munkás-kezek nélkül maradt. Ezért a szükséges személyzetet újabb és újabb telepitésekkel igyekezett előteremteni. Igy telepitette le a mai Kossuth Lajos uccában a Bajorországból, Elszász Lotharingiából és a különféle rajnai tartományokból a németeket. Összesen 38 családot. Az általuk megszállott terület, a püspöki kastéllyal, a cselédházakkal és a belsőségekkel együtt külön közigazgatási egység lett Uj-Mohács néven külön bíróval és előljárósággal, melyre az u. n. Antiquum Oppidum Mohácsnak (a régi Mohács városnak) semmiféle ingerenciája nem volt. Az egyesitésre irányuló törekvések már II. József idejében megindultak. Uj-Mohács 1796 november 1-ével, a hadiév kezdetével szünt meg mint közigazgatási egység szerepelni, az 1796 május 14-én kötött szerződés értelmében

A MAI MOHÁCS tehát három közigazgatási egységből: Mohácsból, Kis-Mohácsból és Uj Mohácsból alakult ki és négy különböző felfogásu, homlokegyenest ellenkező szokásu népből lett egyetlen várossá. Emellett a kezdettől fogva már túlsúlyban levő magyarságot is kétfelé osztotta a vallás. Az egyes fajok és felekezetek még ma is külön-külön negyedekben laknak, ha nem is szigoruan elkülönitve, de egy-egy tömegben. Az egymás között való érintkezés már a nyelvi különbözőség folytán igen nehéz volt, amihez hozzájárultak még a felekezeti érzékenykedések is. Még ma is érezhetők azok a nehézségek, amelyek ennek következtében a közélet minden megnyilatkozásában régente lépten-nyomon megfigyelhetők. Hogy Mohács fejlődése lassu és gyakran tapasztalható visszaesés, főként éppen erre vezethető vissza még ma is, mert egységes vezetés s a rétegek összefogása egységes és a köz érdekében való munkálkodásra éppen emiatt rendkivül nehéz, sőt néha úgyszólván lehetetlenséggel határos.

Hogy ez mennyire igaz, mutatja az, hogy a kuruckor után, midőn a közigazgatás nincs még teljesen kialakulva, a letelepedett lakósság

nem vesz részt nagyobb mértékben benne, mig a püspök tekintélye úgyszólván lenyügöző a város életében, vagy míg a közigazgatást és a városfejlesztési politikát a kamara és a földesur intézi, körülbelül 1740-ig minden vonalon nagy fejlődés mutatkozik. Egész Mohács alapjait úgyszólván ezalatt az idő alatt vetik meg. Az adózó háztartások száma 80-ról 540-re emelkedik. Nagy épitkezések folynak. A belvárosi katolikus templom, a ferencrendiek temploma, a püspöktemplom, a jelenlegi református templom elődje, az első görögkeleti egyház, a püspöki kastély, a belvárosban jelenleg is meglévő házak jórésze, a sóház, két plébánialak, a ferencrendi rendház, tanitólakok, iskolák stb. megépitése mind erre a korszakra esik. 1740 után már visszaesés tapasztalható s csupán 1770 körül, éppen a németség letelepedése alkalmával érezhető kisebb fellendülés, Klimó püspök és Eszterházy Pál püspök alatt, akik sokat tartózkodtak Mohácson és úgylátszik tekintélyükkel befolyásolni tudták a város lakósságát. Klimónak köszönheti a ferencrendi zárda mai alakját. Eszterházy Pál gróf pedig Mohácsnak most is épitészeti szempontból legértékesebb és legszebb épületét, a mai elhanyagolt állapotában is gyönyörü barokk püspöki kastélyt épitteti ki. Mohács ebben az időben igazán sokat köszönhet a püspököknek, akik szivesen vannak falai között. Radnai, Klimó, Eszterházy, Király, mindenkor Mohácson nyaraltak, Nesselrod is gyakran. Eszterházy itt is halt meg. Király után azonban véglegesen elhidegül a viszony a város és földesura között s azóta a város jobbára saját erejére utalva kénytelen a jövő útjait keresni

Ez az út elég nehézkes, mert a város intelligens rétege igen vékony. A XVIII. század elején alig találunk irástudó embert az alsóbb rétegekben. Több okmányunk van olyan, ahol még a bírák és esküdtek sem tudják a nevüket jegyezni. Csak a ratio educationis kényszeriti a lakósságot arra, hogy iskolát állitson fel. Kántorai (ludi magister) minden felekezetnek vannak, tanitók (rector) csak 1740 után. Az első jegyző neve 1742-ből ismeretes. Orvos 1739-ből. A tisztviselőosztályt a sóhivatal és a püspöki uradalom tisztviselői, a postamesterek képviselték. Az iparosság is gyenge. 1745-ös összeirásban találkozunk velök nagyobb számmal. Kereskedő is aránylag kevés volt.

A közéletre magára azonban úgy az intelligenciának, mint az iparosságnak nem lehetett valami túlnagy a befolyása. Jellemző erre az, hogy midőn 1776-ban egy kereskedőt is jelöl a püspök a birói székbe, szavazatot egyáltalán nem kapott bárhogy is erőszakolták. Maguk a jegyzők sem igen irányithatták a közéletet. Minden évben változtak. Csupán két jegyző volt ebben a korszakban hosszabb ideig alkalmazásban: az egyik Waal László, a másik Pethő Mihály. Ezek alatt a

város tényleg sokat lendül. Pethő Mihálynak köszönheti Mohács az első jegyzőkönyveket, Waal Lászlónak pedig a város jelentékeny anyagi megerősödését, a sziget ügyének, a város határának rendezése, a város belsejében levő püspöki telkek megszerzése, Uj-Mohács egyesülésének előkészítése által. Javulást e téren csak a XIX. század elején tapasztalunk, mikor közigazgatási szervezet fontosságát a lakósság is látja.

Igazi fellendülést Mohácsnak ismét a Duna hozott. A hajózás, mely egész Baranya kereskedelmének ugyszólván középpontjává tette. Minden forgalom a hajózási idény alatt, főként mikor a gőzhajózás is megindult, Mohácson keresztül bonyolódott le. Annak a nagy gazdasági jólétnek, amely ennek következtében beállott, legszebb kivirágzása egy középfoku iskola felállítása és Mohács szabadalmas várossá való átalakulása lett. Az egyik 1816-ban, a másik 1843-ban. 1800 és 1850 között a lakósság 4000-ről 10.000-re szökik, a házak száma 900-ról 1900-ra szaporodik.

A szabadalmas várossá való átalakulás nagy jelentőségü esemény a város életében. Az V. Ferdinánd által adott szabadalom levél 20 pontban a közigazgatási szervezet minden ágát kiépiti, a város élére tanácsot állit hét *„a törvényben jártas és az ügyek intézésére alkalmas tanácsnokból"*, akiket életfogytiglan választanak. A város élén a főbiró és annak helyettese, a másodbiró áll. Őket a városkapitánnyal és a népszószólóval együtt három évenként kell választani. A város közönségének az ügyek intézésébe való beleszólását a külső tanács biztositja, amely 60 tagból áll. Ezek bizalmasa és elnöke a népszószóló. Az előljárókat és a tisztviselőket: a fő és aljegyzőt, pénztárnokot és irnokot a belső tanács (7 tanácsnok, fő és másodbiró) és a választott közönség (hatvanos gyülés) együtt választja. Az uradalomnak csupán a főbiró, másodbiró, kapitány és a tanácsnokok választásába és pedig annyiban van beleszólása, hogy a tisztujitás mindenkor egy az uradalom által delegált biztosnak elnöklete alatt történik.

A város tehát csaknem függetlenné válik az uradalomtól. Ügyeit az uriszéktől teljesen függetlenül intézi a saját törvényszéke előtt a maga hivatalnokaival s mig azelőtt a kijelölési jog a birói székre az uradalmat illette és számos ügybe beleszólása volt, ez a jogkör most már a városi tanácsra hárult!

Egy ilyen széleskörü autonomiánál meglehetett volna minden remény arra, hogy a szépen induló fejlődés tovább folytatódik, ha nem jő közbe a szabadságharc, — melyben aktiv részt a város lakóssága alig vesz — abszolutizmus és gazdasági válság alapján megrenditi a város gazdasági alapjait. A nagy válságot elsősorban az mulatja, hogy

140

a háztartás szakadatlan hiányokkal küzd, amelyekre fedezetet a vezetőség előteremteni nem tud, csupán kölcsönök útján. Beruházásról szó sem lehet. Benn a tanácsban személyi harcok dúlnak, amelyek az egyöntetü működést teljesen megbénitják. Az előljáróság felfrissitését, amelyet pedig a szabadalom levél egyenesen előir s amely különösen olyan helyeken, ahol a magasabb müveltségü réteg vékonysága, a nép bizalmasainak polcra való juttatásával a sérelmek és a szenvedélyek levezetésére rendkivül alkalmas, — a Bach korszak megakadályozza s igy a községi életben is a teljes abszolutizmust vezeti be, aminek nyomán a törvénytelenségek, szabálytalanságok burjánzanak fel. A nagy fellendülés után az alföldi és a Pécs-budapesti vasutak megépitése a szépen fejlődő kereskedelem és ipar pangását idézi elő, ami az egész vonalon elégedetlenséget teremt, melyért a közigazgatást és a városi szervezetet okolják ugy, hogy alig husz évre a várossá fejlődés után a lakósság $^{7}/_{8}$-ad része követeli a nagyközséggé való visszafejlődést, ami 1867-ben bekövetkezik.

Természetesen ezzel a helyzet azért nem javult. A válság azért továbbra is megmaradt, de Mohács éppen akkor, midőn a kiegyezés utáni időkben valamit tehetett volna a saját érdekében, ezzel a lépésével a fejlődés útját vágta el, mert a községi szervezet, különösen a kiegyezés utáni időkben még nem volt arra alkalmas, hogy rendes városfejlesztési politikát vezessen.

Mohács gazdasági válsága csupán évtizedek multán szünik ismét meg, akkor, midőn a sziget felosztása megtörténik s annak gazdasági kihasználása az egész vonalon megindul. Hogy a sziget mit jelent a város fejlődése szempontjából, legjobban mutatja az, hogy az első magyar népszámlálás (1869) a kiegyezés után alig negyven lelket számlált a szigetben, ma ötven év után pedig a város lakósságának negyed része, 4000 polgár a szigetben lakik s mig 1874-ig csak legelő és erdő volt, ma nincs egy talpalattnyi kihasználatlan földje. Mig pl. 1863-ban tehát a sziget felosztása előtt Mohács földjén 8176 mm buza termett, árpa 2666, zab 1596, tengeri 6930, burgonya 6820 mm, addig 1926-ban buza 72.000 mm, zab 15.998 mm, árpa 35.000 mm, tengeri 120.000, burgonya 52.000 mm, cukorrépa 51.000 mm volt az aratás eredménye.

Főként ennek a nagy mezőgazdasági fellendülésnek köszönheti Mohács városa anyagi megerősödését és a lakósságnak szinte ötven százalékos megduzzadását. 1869-ben u. i. a lakósság száma 12.385, 1910-ben 17.060. Erre az időre esik a hajózás fellendülése is. A DGT mellett, amely már 1832-ben érinti hajóival a várost, megalakul a Magyar Folyam és Tengerhajózási társaság és Mohácson is kikötőt állit

fel (1896). Ekkor létesül a járásbiróság (1872), az 1849-ben megszüntetett középfoku iskola helyett az állami polgári iskola (1896) a László közkórház (1896), a selyemgyár (1898), a villanytelep, négy gőzmalom, a Casinó (1873), a Korona szálló (1910), járványkórház (1899) stb. ekkor kezdik meg az utcák kikövezését, a járdák épitését és a közvilágitást. Hogy a város ilyen rohamosan fejlődött, illetve fejlődhetett, nem kis mértékben segitették elő az ármentesitő társulatok. Erre az időre esik és pedig legelejére a szigeti oldalon levő körtöltés (1883) és valamivel később a várost védő betonfal (1895) megépitése is, mely az árviznek veszedelmét, amelytől a város rengeteget szenvedett, egyszersmindenkorra elháritotta.[11]) Csatornák létesitése, szivattyutelepek beiktatása a Duna jobb oldalán és a szigeten mintegy 6000 holdat száritott ki és tett a mezőgazdasági művelésre alkalmassá. Egy átkelési üzem (1889) pedig a szigettel való gyorsabb közlekedést mozditotta elő. A városnak még a XIX. század végén kialakult keretei, melyet egyfelől a vasuti állomásnál kezdődő Hajlokpart, másfelől a Kossuth Lajos-utca, délről pedig a Duna ingoványai szabtak meg, teljesen beépül s a sziget kezd benépesülni, nem csak tanyák, de tanyabokrok nőnek ki ez alatt a pár év alatt a földből.

Az állami hivalalok, járásbiróság, pénzügyőrség, adóhivatal, katonaság, kórház létesitése, a hajózási társaságok, a vasut megtelepedése, a községi közigazgatás megerősödése és a vármegyei hivatalok által szükségelt tisztviselői kar gyarapitja az intelligencia számát. A népoktatásnak az egész vonalon való keresztülvitele, az alsóbb néprétegeknek megadja a kellő műveltséget és látókört, a polgári iskola pedig egy intelligens kereskedő és iparososztályt nevel.

Megalakul az első nyomda (1876) s ezt nyomon követi az első ujság: „Mohács" (1878—1880), Mohács és Vidéke (1882—1915). A város lakósságának már kulturigényei is vannak. 1904-ben épül a szinkör s erre a korszakra esik egy egész sor olvasókör megalapitása, melyek közül egyik-másik tényleg nagy kulturhivatást tölt be a város életében.

Mohács ezekből a jelekből láthatólag jó uton haladt, hogy Délbaranyának nemcsak földrajzi fekvésénél fogva, de kulturszempontokból is középpontjává fejlődjön. Gazdasági szempontokból ugyan szintén feléje gravitál az egész környék, azonban főleg a vasutak kiépülte után mind nagyobb és nagyobb területeket veszit el s mind több és több

[11]) Nagy árvizek voltak feljegyzés szerinti: 1802, 1820, 1838, 1876 esztendőkben. A legutolsó árviz volt 1883-ban. Az 1897 évi árviz már a betonfal elkészülte után kárt tenni nem tudott. A többi árvizeknél egész városnegyedek pusztultak el. Igy 1876-ban mintegy 300 ház került viz alá és ezek legnagyobb része összeomlott.

község kapcsolódik inkább Pécs, mint Mohács gazdasági vérkeringésébe. Mig a XIX. század hetvenes évei-ig az egész mai pécsváradi és villányi járás, sőt a siklósi járás egy része is ide, a mohácsi piacra hozza termányeit, addig a XIX. század vége felé és a XX. század elején a mohácsi járáson kivül már csak Délbaranya a báni hegyek aljában meghuzódó ref. községekig, a pécsváradi járás területe a Karasicáig, Tolna déli része Bátaszékig az a terület, mely Mohács vonzókörébe esik.

Ennek legfőbb oka az volt, hogy Pécsen a fogyasztó fejlettebb ipart és kereskedelmet talált, mint Mohácson. És itt kell egy végzetes hibára reámutatni, ami főként a jelen viszonyok között érezhető s érezhetőbb lesz napról-napra jobban. Ez az, hogy a kiegyezés kora után a község vezetősége nem gondolt az ipar szisztematikus fejlesztésére, nem igyekezett a nagyiparnak helyet szoritani, holott arra, ha nem is másutt de a Duna szigetein mindenképpen meg lett volna a mód. A megtelepedett gyáripar az, amely valójában naggyá tette a modern nagyvárosokat, gazdaggá és erőssé fejlesztette őket, vonzókörüket pedig kitágitva kierőszakolta a vasutakat és közutakat, melyek egy-egy egész vidék centrumává teszik őket. És ha Mohács nem fejlődik vissza 1867-ben községgé s egy szélesebb látókörü vezetőség áll az élen, ma valószinüleg jóval előrébb lenne.

Nem lehet letagadni, hogy igy is sok történt. Ezek azonban jobbára egyéni érdemek s egypár a községi közigazgatáson kivül álló ember agilitásának köszönhető. Serli Sándor orvos, Stajevits János országgyülési képviselő, Margitay Péter ügyvéd, a már elköltözöttek közül nevöket maradhatatlanul be irták a község történetébe. A jegyzők közül főként Halász Mihály és Föller József az, akinek nevéhez a legtöbb alkotás füződik s tényleg sokat tett a városért. Bármilyen nagy agilitás is volt azonban a községi vezetőségben, a folyton nagyobb és nagyobb igényekkel fellépő szükségletekkel csak nehezen tud megbirkózni. Ez hozza magával a folytonosan felujuló mozgalmat a várossá való átalakulásra. Ennek megvalósitása azonban már az utolsó évtizedekre esik.

Hogy a világháboru és a szerb megszállás után Mohács várossá alakult, mutatja legjobban azt, hogy a fejlődés, mely a kiegyezés után megindult még nem fejeződött be, sőt a világháboru után ujabb lendületet vett. Ennek az a magyarázata, hogy az energiaforrások, melyek a fellendülést okozták a XIX. század vége felé, még folytonosan buzognak és a város egyideig még belőlük táplálkozhatik.

A XX. SZÁZAD MOHÁCSA már második évtizedében három sulyos válságon ment keresztül. Az 1914. julius 24-én kirobbant világ-

háboru, az 1918. évi november 16-án kezdődő szerb megszállás s az ezalól való felszabadulást (1921. aug. 26.) másfél évre követő teljes gazdasági összeomlás következményei még ma teljes egészében meg nem itélhetők. Az események még túl közel állanak hozzánk. Hogy Mohács az összeomlás után 1924. szeptember havában várossá alakult át, hogy lassan megindul az épitkezés, hogy a termelés ma már sokkal intenzivebb, mint a háboru előtt volt, hogy lázas tevékenység, öntudatos munka észlelhető minden vonalon, hogy a Mohácsra gravitáló területek ismét egy jelentékeny részének, Délbaranyának elvesztése dacára az egész vonalon fejlődés tapasztalható, Mohács egész sereg közintézménnyel lesz gazdagabb -- mindez annak a jele, hogy a város még szebb napokat fog érni.

Bizonyos, hogy mélyreható változásokat fog megállapitani a város későbbi korának kutatója, ha ehhez az időhöz érkezik. Hogy ilyen változások a közélet minden terén tapasztalhatók, az a megfigyelő előtt már most sem lehet kétséges.

Csak a legfeltünőbbeket emlitjük igy fel.

A nemzetiségek összeházasodása azt mutatja, hogy az ellentétek lassan a magyar és a sokac, magyar és a németség között megszünnek. A város közélete lassan egységesebb lesz. A háborut megjárt generáció sokkal fogékonyabb a reformok iránt, mint a háboru előtti s igy a városfejlesztés nem ütközik annyira akadályokba, mint azelőtt. Mohács határállomás lett s igy jelentősége nagyban fokozódott. Uj hivatalok létesitése és egy ujabb tanultabb generáció felnövekedése által az intelligencia rétege megerősödött. Ez a megerősödés körülbelől a háboru előtti viszonyokkal összehasonlitva 100 %-os.

Viszont a lakosság vagyoni viszonyai a háboru előttihez képest rosszabbodtak. A lakósság lélekszáma 17.000-ről 15.600-ra csökkent. A kereseti lehetőségek nem megfelelőek. A háboru és az összeomlás alatt terheitől megszabadult föld ismét eladósodik, a gazdasági krizis minden téren érezhető.

Délbaranya elszakitása a mezőgazdasággal foglalkozó népesség eladósodása, az intelligencia békebelinél gyengébb keresete, a fogyasztást a legminimálisabbra szoritotta vissza s ezt az ipar és a kereskedelem rendkivüli módon megsinyli. A malomipar, mely legjelentékenyebb iparága Mohácsnak, haldoklik. A vasipar pedig (Mohácsnak három kisebb gépgyára volt) részben beszüntette üzemét, részben máról holnapra él. 1910 óta a dobozgyáron, a bőrgyáron, egy szeszgyáron és jéggyáron kivül ujabb üzemek nem létesültek. Megszünt a sörgyár, a

selyemgombolyitó pedig selyemszövőgyárrá alakult át. Egyedül a téglagyárak azok, amelyek még jelenleg ugy-ahogy megélnek.

Az utolsó évtized hatásaiban legnagyobb jelentőségű esemény a földreform, melynek következtében a város belsejében levő üres telkeket házhelyeknek osztották fel s a város több mint másfél évszázada megrögzitett fejlődési vonalát: a Kossuth Lajos utcát nyugat felé átlépte s megindult az épitkezés a pécsi országút és vasutvonal mentén tovább Pécs felé. (1927) Hat uj utca nyilt (Stajevics János, Levente, Borza, Csele, Fiume és Dárda utca 1928) s csaknem 60 uj ház épült a földreform telkeken. A városház (1926), a posta (1927), az adóhivatal (1929) uj épületben való elhelyezése, a kórháznak 70 ágyasról 150 ágyasra való kifejlesztése (1928), a már épülő vámőrlaktanya (1929) téli gazdasági iskola (1929) azt mutatja, hogy mióta Mohács várossá alakult az állam és a törvényhatóság sokkal nagyobb figyelmet tanusit igényeivel szemben. A szigeten felállitott uj iskolák (1926, 1927, 1929) a népmüvelés kifejlesztése (1925), a kötelező testnevelés 21. életkorig reményt nyujtanak arra, hogy a lakosság életszintje emelkedni fog, igényei nagyobbak lesznek s ennek következtében a városiasodás gyorsabb ütemü lesz. A hajózás fellendülése, a Duna-Rajna csatorna legrövidebb időn belül várható megnyitása szintén nagyban emeli Mohács jelentőségét. A minden irányban ma már közlekedő autóbuszjáratok, — amelyek részben pótolják a vasutvonalakat melyben olyan szegény Mohács, — pedig ujabb vidékeket kapcsolnak be a város gazdasági vérkeringésébe. Mindez arra mutat, hogy akármilyen nagy átmenetileg a gazdasági válság, a város népének életereje minden kishitüséggel dacolva keresi a boldogulás és a szebb jövő utját.

Hogy ezt miként tudja megtalálni, hogy az elmondottak alapján tényleg ki tudja-e magának kényszeriteni, annak megállapitása már nem a városhistorikus, hanem a várospolitika dolga.

†

DR. PRAKATUR TAMÁS

Dr. Prakatur Tamás, a mohácsi járáshoz tartozott Dályok községben született 1879. november hó 11-én. Egyszerü sokac szülők gyermeke. Középiskolai tanulmányait Pécsett és Pozsonyban végezte, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten. Mint jogász és ügyvédjelölt dr. Simonyi Semadam Sándor volt miniszterelnök irodájában dolgozott. Ügyvédi oklevelének megszerzése után 1906 évben nyitotta meg ügyvédi irodáját Mohácson, amely csakhamar a legnevesebb és legkeresettebb irodák egyike lett. Irodai tevékenysége mellett már mint fiatalember a közéletben is élénk munkát fejtett ki, ahol erős katholikus meggyőződése vezette tetteiben.

Az ő megjelenésével kezdett Mohácson életre, öntudatra ébredni a katholicizmus s fáradhatatlan munkásságával csakhamar odafejlesztette az általa kezdeményezett munkát, hogy abban az évtizedben a várme-

gyében minden katholikus megmozdulás innen Mohácsról indult ki, amelynek mozgatója, lelke mindig ő volt.

A vármegyei életben a „Ne temere" és a katholikus egyházi vagyon szekulárizációjának kérdésénél keltett először méltó feltünést.

A keresztény világnézetnek előharcosa volt tehát vármegyénkben. Akkor mert keresztény lenni, akkor merte katholikus öntudatát, meggyőződését hangoztatni, eszméiért küzdeni, amikor ezért megvetés járt, amikor tudatlansággal vádolták azt, aki a liberálizmus e nagy éveiben vallásos volt és vallását nyiltan megvallani is merte.

Ugy a vármegyei, mint a helyi és politikai életben alig volt tárgy, vagy vita, amelyhez ő hozzá nem szólott volna. Beszédeiben mindig öntudatos, tárgyilagos volt és csodálatos nyugalmát a legnagyobb viták hevében sem vesztette el.

Csak az anyanyelve volt sokac, a szive, az érzése azonban mindig magyar s ennek először már mint diák is tanujelét adta, amikor április 11-ét iktatták be hivatalos ünnepnek s ő mint VIII. osztályos gimnázista diáktársai élén az iskola igazgatójától követelte, hogy március 15-ét ünnepeljék meg az iskolában.

Politikai működésének legszebb része a mohácsi sokacsággal van összenőve. Ő látta meg először ennek a népnek nagy értékét, ő érezte meg, hogy ez a nép többre is alkalmas, mint a „voksok" leadására s a Mohácsi Sokacok Magyar Olvasókörének megalapitásával nemcsak kulturát vitt közéjük, de a magyar kulturát, amely alapnak s az ő állandó működésének köszönhető ennek a népnek gyönyörü ellenállása a szerb jugoszlávositó törekvésekkel szemben.

A szerb megszállás alatti politikai szereplésének egyik kimagasló eseménye, hogy amikor a szerbek a mohácsi képviselőtestületet feloszlatták, ő a magyar törvénykönyvvel kezében, az asztalra csapva, erélyesen tiltakozott ez ellen akkor, amikor már egyszer internálták s amikor már szálka volt a megszállók szemében.

1920-ban, tehát még a megszállás alatt a kormány kormánybiztos-főispánná nevezte ki s a kiürités és a magyar hadsereg bevonulása, előkészitése és csendes lebonyolitása az ő érdeme.

A baranyai kisgazdák megszervezése és politikai párttá való alakitása az egész megyében az ő munkája volt. Már a megszállás alatt szervezkedtek s amikor a felszabadulás jött, kész szervezetek voltak már. Kisgazda programmal lépett fel képviselőnek 1921-ben s népszerüségét a legjobban mutatta ez a választás, amikor 1921. október 30-án 5153 szótöbbséggel választották meg képviselőnek, Polgár József és

Spolarich Lajos dr.-ral szemben. Mint képviselő értékes beszéddel tünt fel a nemzetgyülésen is és idehaza valamennyi választója szeretetének örvendett.

A következő választáson azután a körülötte folyt állandó intrika kerekedett felül s ő kimaradt. Ezt az időt aztán teljesen városának szentelte. Erre a cikklusra esik 1924-ben a Városi Keresztény Párt megalakitása, amely mint tudjuk, oly fényes győzelemmel került ki a választásokból, hogy az egész országban felfigyeltek rája.

A legutolsó választáson 1926 decemberében 294 szótöbbséggel Szabóky Alajos pénzügyi államtitkárral szemben választotta meg a mohácsi kerület képviselőjének s 1927-ben vonult be a parlamentbe. Ugyanazon a tavaszon már betegeskedni kezdett s a nyarat a Tátrában töltötte, amikor szépen gyógyulásnak indult, de tulkorán tért vissza munkájához. Az ősz ismét visszavetette annyira, hogy később orvosai tanácsára Davosban keresett gyógyulást, ahonnan később Wienerwaldra küldték. Innen már mint menthetetlen beteg jött haza és 1929 március 15-én meghalt.

Halála pótolhatatlan veszteség Mohács városának.

Zsuzsits András
a „Mohácsi Hirlap" főszerkesztője.

A Margittaszigeti Ármentesítő és Belvízlevezető társulat.

Irta: Porgányi Lajos
ig. főmérnök.

A Bajától egész a bezdáni dunai utig terjedő Margittaszigetet a Duna minden árhulláma szabadon járta. A szigeten legnagyobb részt bozót, erdő volt, s csak a magasabb helyeken itt-ott irtottak egy-egy kis területet ki, ahová egy házikó is került rendesen s ahol a környéket legeltető gazda száraz években egy kis kukoricát, krumplit és gyümölcsöt termelt. Különben a sziget a halászok eldorádója volt.

Mikor 1873-ban a baja-bezdáni tápcsatornát megépitette a Ferenc-csatorna, akkor kezdték az első kezdetleges ármentesitési kisérleteket megtenni. Szeremle, Bátmonostor, majd Dunaszekcső és Mohács kis-méretü, alacsony gátacskákat épitettek a 70-es évek végén és a 80-as évek elején, de a 6 m.-nél magasabb vizek ezeket áthágták. A nyolc-vanas évek második felében azután magasabb töltéseket huztak az érdekeltek s ezzel már az 1897-iki legmagasabb vizet is kivédték.

A 90-es évek elején Mohácson megalakult egy védgát társulat, de elszigetelt voltánál fogva nem volt működésképes. 1899-ben azután az akkori földmüvelésügyi kormány felszólitotta a Baja és Bezdán között fekvő összes érdekelteket, hogy a vizjogi törvény értelmében működő rendes ármentesitő társulattá alakuljanak. Mivel ez a felszólitás eredményre nem vezetett, az akkori kormány hivatalból megalakitotta a társulatot s miniszteri biztosul Tormay Károlyt, Baranyamegye akkori alispánját nevezte ki.

A társulat 1899. szeptember 1-én meg is kezdte működését. Igazgató főmérnöke Küzdényi Szilárd volt, szakaszmérnöke az öreg Nendtvich Gyula a vármegyének a 40-es évektől kezdve szereplő tagja.

A társulat még 1900—1901 években megépitette a gátjának legnagyobb részét és megtervezte belvizlevezetését is.

1902-től kezdve a miniszteri biztos személyében változás állott be, amennyiben arra a tisztségre Német Lipótot nevezte ki a kormány. Ő vezette azután a társulatot 1907-ig mint miniszteri biztos, attól kezdve mint elnök egész a szerb megszállásig.

1903-ban az igazgató főmérnök vált meg állásától és ekkor vettem át én a társulat vezetését, szakaszmérnököm pedig Ihrig Dénes lett.

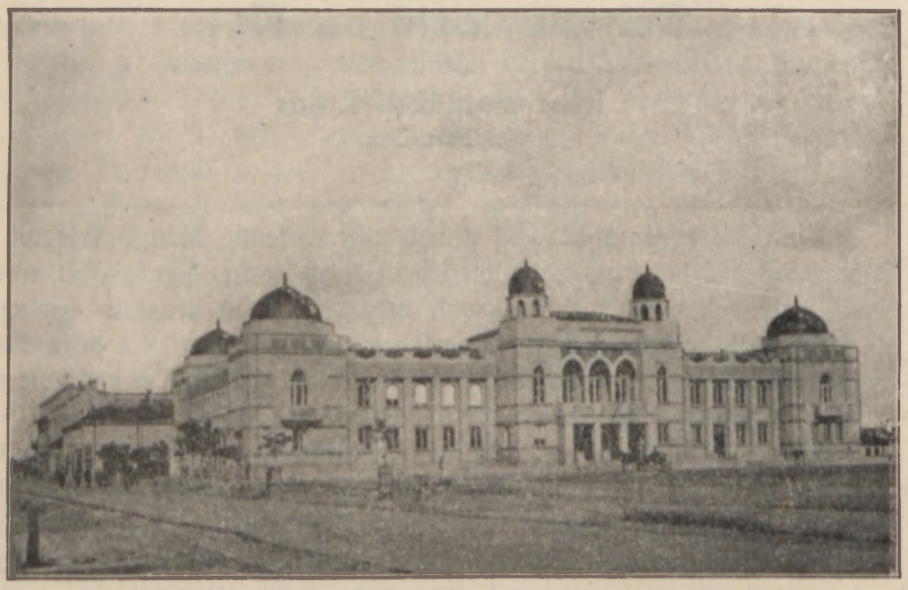

MOHÁCS UJONNAN ÉPÜLT VÁROSHÁZA

A társulat 1904—1906 években megépitette a szeremlei felső 10 kilóméteres védő gátat és belvizlecsapolásának alapvető munkáit, mintegy 100 km.-es csatornát és két szivattyu telepét, melyek közül az egyik 150 lóerővel $3m^3$ a másik 35 lóerővel $0.9m^3$ viz kiemelésére lett berendezve. Ezek a szivattyutelepes voltak az országban az elsők, melyeket nem gőz, hanem szivógáz gépekkel szereltek föl s amelyek modern, turbinás szivattyuval dolgoztak.

Az 1907—1914-es években a fenntartási munkákon kivül a belvizrendezés teljessé tételének tervei készültek el s 1914. nyarán jutottak arra a pontra, hogy azok kivitele megkezdhető legyen, sajnos azonban a háboru kitörése az épitkezést lehetetlenné tette.

150

A háboru befejeztével a szerb megszállás következett. A megszállók a társulat ügyeibe is beleavatkoztak, megvonták az autonómiát és miniszteri biztost neveztek ki egy mohácsi ügyvéd Andrics Tivadar, majd Brkics Dávid személyében. A felszabadulás után az autonómia vissza állt és 1921 év végén dr. Prakatur Tamás lett a társulat elnöke, aki haláláig, 1929 márciusáig volt állandóan ebben a tisztségben. A jelenlegi elnök dr. mohácsi Német Kálmán, alelnök pedig dr. Schmidt Miklós.

A megszállás alatt az állapotok még rosszabbak voltak, mint a háboru alattiak. Sem pénz, sem fentartási anyag nem volt soha elegendő s igy a védművek és épületek nagyon megromlottak. A megszállás után három-négy évig tartó munkát igényelt aztán az, hogy mindent rendbe lehessen hozni. Ekkor kerülhetett csak rá a sor arra, hogy a már 1914-ben kivitel előtt álló belvizlevezetési munkák végrehajthatók legyenek.

1925-ben az államtól kapott kölcsönből megkezdte a társulat ujabb épitkezését s 1928-ban fejezte be. Megépitett kereken 100 km. ujabb belvízcsatornát s ezeken 180-nál több hidat és áteresztőt s ezzel a Margittasziget megmaradt 50 000 holdjával a káros belvizeknek teljes elvezetését tette lehetővé s ujra mintegy 5000 holdat tett művelhetővé és még legalább annyival biztositotta és emelte termőképességét.

A trianoni határ megvonás a társulatot is meglazitotta, mert déli végéből mintegy 4500 hold területet, hat kilóméter gátat, mintegy 8 km. csatornát és a kisebbik szivattyutelepet Jugoszláviához csatolta.

A felszabadulás óta egy óriási árvizet is kiállt a társulat, az 1926-it, amikor a vonal alsó végén a viz magassága az eddigi legmagasabbat is meghaladta s amikor az árvédekezés eddig nem tapasztalt hosszu időre nyult, mert junius 20-ától augusztus 20-áig tartott.

Ez az árviz volt az, amely Jugoszlávia alattunk fekvő területében 50—60 ezer holdat elöntött. Nálunk azonban a gondos és előre látó felügyelet és munka minden veszélyt elháritott, bármennyire át is volt a gát ázva és bármily veszedelemmel fenyegetett egyes helyeken gátszakadással.

Dr. Margitay Lajos

Mohács megyei város polgármestere.

Az a nagy fejlődés, amit Mohács városa az utolsó években felmutatott, az a gyors, friss lendület, ami felváltotta az évtizedes patópálos nemtörődömséget és a lehiggadt polgári és felekezeti béke, amely a gyülölködést váltotta fel, mind dr. Margitay Lajos polgármester érdeme.

Nehezebb időben és sulyosabb megpróbáltatások között kevesen ültek egy város polgármesteri székébe, mint Mohács ifju, tetterős és agilis vezetője. Egy város haldokló életébe új vérkeringést hozni, a rombolás és széthúzás szelleme helyett a lelkeket az épités munkájának ritmusára meghóditani, olyan feladat, ami egész embert követel. Egész férfit, aki hitével, becsületével és tehetségével maradéktalanul álljon az eszme szolgálatába.

Dr. Margitay Lajos ilyen ember és ezért bizalommal tekinthetünk további épitő munkásságára.

Dr. Margitay Lajos 1881 aug. 16-án Mohácson született. Édesapja tekintélyes ügyvéd volt. Középiskolai tanulmányait Ujvidéken végezte. Egyetemi éveit Budapesten töltötte, az államtudományok doktorává 1903 február 1-én avatták. Pályáját Mohácson, mint közigazgatási gyakornok kezdte. 1904-ben tb. szolgabiró, 1907-ben szolgabiró. Négy hónapig Pécsett, egy és negyedévig Sásdon, 1910-től Mohácson teljesit szolgálatot. 1917-ben tb. főszolgabiró.

A forradalom kitörése után a megszállóktól a közigazgatás visszavételéig vezette a főszolgabírói hivatalt, a titkosan működő magyar hatóságok exponense volt. A felszabadulás után 2 hónappal ismét átvette a főszolgabíróság vezetését 1923 végéig, amikor a szentlőrinci járás főszolgabírája lett.

1924 szeptember 24-én választották meg a várossá alakult Mohács első polgármesterévé,

A Mohácsi Mentő Egylet, Stefánia Egylet, Tornaegylet, Vadásztársaság, Mohácsi Credo Egylet elnöke, a „Somogy és Tolna vármegyei Cserkész Egylet" társelnöke.

Németh Károly

a mohácsi járás főszolgabírója.

Régi, érdemes közigazgatási tisztviselő, aki még azok közé tartozik, akik nemcsak feljebbvalói a népnek, hanem megértő és igazságos vezetői, akikhez szeretettel és bizalommal fordul mindenki és akik a csip csup ügyeiket és bajaikat is türelemmel és jóindulattal intézik.

Mohácson, 1876. február 1-én született. Középiskoláit Szabadkán, Ujvidéken és Pécsett végezte. Jogot a pécsi jogakadémián hallgatott.

A vármegye szolgálatába 1899. január 15-én Pécsett, mint díjtalan közigazgatási gyakornokot helyettesítő díjnok lépett, 1899 junius 29-én közigazgatási gyakornok és egy nappal később már tb. aljegyző. 1901-ben V., később IV. aljegyző. 1903 januárjában választják meg szolgabírónak a mohácsi járásba, ahol 1915 áprilisáig teljesit szolgálatot. Innen Siklósra megy, majd 1924 januárjában megválasztják a mohácsi járás főszolgabírájának.

1918-ban a szerbek Vadnay Jenő akkori főszolgabírót letartóztatták és így ő lett a hivatal vezetője. Megszökött és átment Magyarországra.

Később alispáni rendeletre karhatalom nélkül sikerült megakadályoznia személyes közbenjárására, hogy a szerbek a marharekvirálást beszüntették. 1919. márc. 2-án a szerbek a templomból hurcolták el és mert a szolgálatot megtagadta, Mohácsra toloncolták. 1920 október 17-én 6-od magával a selyemgyár pincéjébe zárták, másnap Pécsre hurcolták, onnan Belgrádba és ott 2 napig gyilkosok közé zárták, majd Valjevóba internálták, ahol 1920 december 22-ig volt dr. Margitay polgármester, dr. Fekete Tamás, Schmidt Károly, Endl János és Zdillár György társaságában.

A Mohácsi Takarékpénztár R. T. ig. tagja, a Közalkalmazottak nemz. csoportja elnöke, stb. A „Porosz királyi vörös vasrend" lovagja. (1904)

Lipokatits János
h. polgármester,
Mohács megyei város főjegyzője.

Mohács várossá alakulásában és a város fejlődésében a polgármester mellett nagy érdemei vannak Lipokatits János főjegyzőnek is.

Mohácson 1879-ben született. Középiskoláit Zomborban végezte. Jegyzői oklevelet Budapesten nyert. Pályáját Dunaszekcsőn, mint s. jegyző kezdte 1899-ben. 1902-ben Mohács forgalmiadó nyilvántartója lett. 1905-ben községi pénztárnok, 1914-ben jegyző, 1918-ban főjegyző, 1925-ben városi főjegyző.

A háboru alatt Mohács egész adminisztrációját ő vezette. A forradalomkor és a szerb megszállás alatt sok üldöztetésben volt része. A szerbek le is tartóztatták 1920. szeptember 18-án Pestre szökött az internálás elől. Budapesten a Közp. Távirócenzurán kapott beosztást.

1921. augusztus végén ismét elfoglalta állását.

Több társadalmi egyesület választmányi tagja.

154

Dr. Liedemann Hugó

m. kir. rendőrtanácsos.

Zalaegerszegen 1876-ban született. Középiskoláit Budapesten az evangélikus gimnáziumban végezte, majd a Ludovica akadémiára iratkozott be, ahonnan 1894-ben kerül ki, mint hadapród-tiszthelyettes. 1895 novemberben hadnagy, 1898 májusban t. főhadnagy. Budapestről 1898-ban Sopronba került, 1904-ben elvégzi a honvéd felsőbb tiszti tanfolyamot. 1907 október 1-én nyugdijba megy és Hunyad vm. szolgálatába lép. 1911-ben Déva város vezető rendőrkapitánya, 1911—1914-ig Nagyváradon jogot tanul. 1916-ban önként katonai szolgálatra jelentkezik. Szkutariban maláriában megbetegedett és igy hadtápszolgálatra osztották be, 1917-ben századossá nevezték ki.

A háboru után menekülni volt kénytelen és Budapesten az államrendőrséghez lépett be A kommün alatt nem teljesített szolgálatot. A kommunisták elfogták, majd besorozták, de megszökött. Utánna a Belügyminisztérium kihágási osztályán működik.

Később Kaposváron, Szentgotthárdon, Rádafalván, Pinkafőn, Nagykanizsán, majd Kiskunhalason és 1925 áprilisa óta Mohácson működik, mint a kapitányság vezetője.

1924 óta rendőrtanácsos.

Horváth Miklós
tb. főszolgabíró.

1893. október 27-én Siklóson született. Középiskolai és jogi tanulmányait Pécsett végezte. 1915 julius elsején lépett a vármegye szolgálatába, mint közigazgatási gyakornok a szentlőrinci főszolgabirósághoz. 1916. november 1-től 1919 februárig Dárdán szolgabiró. A megszállás alatt nem működött, majd 1921 augusztustól októberig Pécsett, utánna egy évig Pécsváradon és 1922 októbertől Mohácson teljesit szolgálatot.

Élénken résztvesz a város társadalmi életében és számos egyesület választmányi tagja.

Keserű János
tb. szolgabíró.

Pécsett 1903-ban született és az ottani cisztercíták főgimnáziumában tett érettségit. Tanulmányait a jogakadémián és az Erzsébet Tudományegyetemen folytatta, ahol államvizsgát tett.

Baranyavármegye törvényhatósága 1925 április 11-én választotta meg közigazgatási gyakornoknak. 1926 augusztusában tb. szolgabiró lett. 1929 január 7 óta a mohácsi járásban teljesit szolgálatot.

A P. A. C., Pécs-Baranya tagja. A P. A. C. aktiv foutballistája volt.

Szabadszentkirályi
Éva László
közigazgatási tanácsnok.

Fiatalsága ellenére is szép és munkás mult van mögötte. A város közönsége értékeli is Éva László emberi és hivatalnoki erényeit és ennek köszönheti, hogy 29 éves korában, minden „protekció“ nélkül megválasztották Mohács városa közigazgatási tanácsnokává. Eddigi működésével bebizonyitotta, hogy erre a bizalomra méltán rászolgált.

1895-ben Óbecsén (Bács vm.) született. Középiskoláit Cegléden, jogi tanulmányait Pécsett végezte. 1918-ban lett közigazgatási gyakornok Mohácson és 1922-ben szolgabíró.

1924-ben közigazgatási tanácsnokká választják.

156

vitéz Szőnyi Alajos

Mohács megyei város
adó-pénzügyi és gazdasági tanácsnoka.

Siklóson 1893. november 17-én született. Középiskolai tanulmányait Szegeden az állami főgimnáziumban végezte, jogi tanulmányait a budapesti Tudomány-Egyetem jogi fakultásán folytatta, államvizsgát a pécsi jogakadémián tett.

A világháborut a cs. és kir. 78 gy. ezred kötelékében 1914 augusztus 11-től harcolta végig a galiciai orosz harctéren. 1916 juliusában orosz hadifogságba kerül, Szibériába viszik, ahonnan 1918 májusában sikerül megszabadulnia. Tart. főhadnagy. Kitüntetései: nagy ezüst, vitézségi érem, Károly csapatkereszt és sebesülési érem. 1929-ben avatják vitézzé.

1921 szeptemberében Mohács nk. jegyzőgyakornoka, 1922-ben pénztári ellenőrje, majd pénztárnoka, 1924 októberében városi I. oszt. aljegyző, 1924 dec. 17-én városi adóügyi tanácsnok.

Városi képviselőtestületi tag.

Fehérváry István

város műszaki tanácsnok.

Budapesten 1891-ben született. Középiskoláit Budapesten a belvárosi reáliskolában, egyetemi tanulmányait a József kir. Műegyetemen végezte. Párisban egyetemi ösztöndijjal tanulmányuton volt.

A háboru kitörésekor bevonult a déli és északi fronton. 1915 elején orosz hadifogságba került. Innen 1918 tavaszán jött vissza és ismét a szerb frontra ment. Tart. főhadnagy. Katonai érdemkereszt, bronz csapatkereszt és a 2 sávos sebesülési érem tulajdonosa.

Később katonai tanár és összekötő tiszt lett az antant bizottságnál. Aradon oláh fogságba jut $^1/_2$ évre.

1925-ben választották meg Mohács főmérnökévé.

A jéggyár és vágóhid tervezője Siklós és Szentlőrinc vágóhidját szintén ő tervezte.

A Földmivelők Olvasókörének elnöke.

157

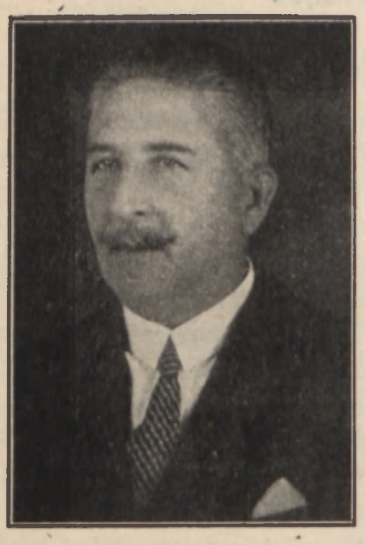

Dr. Vida Lajos
járási tisztiorvos.

1869 szeptember 20-án született Mohácson. Pécsett érettségizett, majd Budapesten beiratkozott az egyetem orvosi fakultására. 1894 januárjában nyerte orvosi diplomáját. Wienben és Berlinben tanulmányokat folytat a gyermekklinikákon, majd Budapesten leteszi az iskolaorvosi, egészségügyi és tisztiorvosi vizsgát.

1898-ban telepszik le Mohácson. Tiz hónapig h. alorvos a közkórházban, 1899 szeptember 4-én Mohács nk. orvosává választják, 1916 március végén járási tisztiorvos.

Az 1910 i kolerajárványkor teljesitett szolgálataiért miniszteri elismerésben részesitették.

A Mohácsi Takp. Rt. igazg. tagja, a polgári iskolának 25 éven át volt egészségügyi tanára, az izr. hitk. iskolaszékének elnöke, több társadalmi egyesület tagja.

Dr. Vas Jenő
városi tisztiorvos.

1887-ben Dombováron született. Kaposváron tett érettségit, orvosi diplomáját 1910-ben Budapesten szerezte meg.

Pályáját, mint kórházi gyakorló orvos Budapesten a belklinikán, majd Kaposvárott a közkórházban kezdte. Utána rövid ideig Siklóson magánprakszist folytat. 1913-ban Mohácson munkásbiztositói orvos, 1916-tól községi ill. városi orvos.

A világháboru alatt a 32. gyalogezred ezredorvos főnöke volt. Kitüntetései: ezüst és bronz Sygnum Laudis a kardokkal és Károly cs. kereszt.

A „Duna Fürdő Egyesület" gondnoka.

178

Dr. Halász Ármin
városi állatorvos.

Született Mohácson 1882 aug. 25-én. Középiskoláit és állatorvosi tanulmányait Budapesten az állatorvosi főiskolán végezte. Oklevelet 1904-ben, doktorátust 1926 ban nyert.

Pályáját Békésen, mint községi állatorvos kezdte, majd önkéntesi éve után 1905 január 19-én Mohács nk. állatorvosa lett. A háboru alatt a 12. tábori tüzérezred főnök állatorvosa lett. A szerb, olasz, és orosz fronton müködött, hadseregparancsnoksági elismerésben részesitették.

Több egyesület választmányi tagja. Ismeretterjesztő előadásokat tart, 1909-ben Hágában a nemzetközi állatorvosi kongresszuson részt vett.

A közvágóhid épitéséért sokat fáradt. A közvágóhid egészségügyi vezetője.

Herger Zoltán
városi főszámvevő.

Mohácson 1901-ben született. A pécsi főreáliskolában érettségizett, a jegyzői oklevelet Szombathelyen szerezte meg. Budapesten pénzügy-államszámviteltani vizsgát tett. 1921-ben községi jegyzőgyakornok, majd 1924 okt.-tól számtiszt. 1925 áprilisában alszámvevő és 1929 ápr. Mohács megyei város főszámvevője.

Herger Zoltán is azon városházi vezető tisztviselők sorába tartozik, akik szivükön viselik a város közönségének érdekeit és minden tettükkel azon vannak, hogy azt szolgálják.

Fiatal, ambiciózus tisztviselő, aki élénken résztvesz a társadalmi életben is, amelynek egyik népszerü és sokat szereplő tagja.

159

mohácsi

Német Lipót

Frigyes kir. herceg udvari tanácsosa, földbirtokos, ügyvéd.

A mohácsi ügyvédek nesztora, ahhoz a régi gárdához tartozik, melyre a mai generáció csak nagy tisztelettel tekinthet fel. Mohácsi Német Lipót nemcsak ügyvéd volt, hanem igaz magyar úr, akiben Frigyes kir. herceg nemcsak ügyészét, hanem barátját tekintette. Barátsággal és megértéssel fogadta azonban a nép egyszerű gyermekeit is, ha hozzá ügyes-bajos dolgaiban fordultak. Bámulatos szellemi frissesége még ma sem hagyja el és fáradhatatlan munkavágya még ma is serkenti.

Német Lipót 1846 október 21-én született Mohácson. Középiskoláit Pécsett és Nagyszombaton végezte, egyetemi tanulmányait Budapesten. Ügyvédi diplomáját 1871 decemberében kapta.

Ügyvédi irodáját 1872 január 1-én nyitotta meg Mohácson. 1893 október 12-én Frigyes kir. herceg ügyésze lett.

Ezt megelőzően 1881-től 2 cikluson keresztül 1887-ig a mohácsi kerület országgyülési képviselője volt.

1903-ban Őfelsége I. Ferenc József a *mohácsi* előnevet adományozza néki.

A Margitta-szigeti Ármentesitő Társulat miniszteri biztosa volt 1889-ig, azóta elnöke a szerb megszállásig. Miniszteri biztosa még a Mohács-Kölkedi Árvizszabályzó Társulatnak. (1889.)

A polgáriiskola létesitésének kezdeményezője és gondnokságának elnöke a szerb megszállásig.

160

A Mohácsi Takarékpénztár R. T. alapitója (1872) ügyésze, titkára és 1889 óta elnöke.

1875 óta vm. törv. hatósági és vm. közig. bizottsági tag. A Mohácsi Kaszinó Egyletnek 1878-tól 1924-ig elnöke, a mohácsi Vöröskereszt Egyesületnek 40 éve elnöke, r. k. hitközségi elnök, városi képviselő stb., stb.

A szerb megszállás alatt a főhercegi uradalom érdekeinek buzgó képviselője volt.

Vida Dezső
gabonakereskedő,
az OMKE, stb. elnöke.

Mohács kereskedőinek hivatott vezetője, aki magas intelligenciájával és áldozatkészségével messze kimagaslik a vidéki kereskedők átlagából.

1878-ban Mohácson született. Középiskoláit a Budapesti Keresk. Akadémián végezte. Pályáját Budapesten, mint hivatalnok kezdte.

1901-ben alapitotta Mohácson a Vida Béla és Dezső gabonakereskedelmi céget, amelynek azóta faüzlete és gőztéglagyára is van.

Husz éve várm. törvényhatósági tag és városi képviselő, az Izr. Hitközségnek 12 éve, az OMKE-nak 5 éve, a Belvárosi Kaszinónak 5 éve és a Délbaranyai Bank Rt.-nak 5 éve elnöke. A Pécsi Keresk. és Ipar Kamara tagja.

† Dr. Frey János

kávai c. apát, kiérd. esperes, Mohács belv. plébános, volt országgyűlési képviselő.
1871 november 3. — 1929 augusztus 23.

Dr. Frey apát született 1871 november 3-án Mágocson, jó módu polgárszülőktől. Nagytudását már ifju korában felismerték a szemináriumban és püspöke Bécsbe küldte ki tanulmányainak befejezésére. 1900-ban a kisebb papnövelde lelkiigazgatója és reáliskolai tanár, 1901-ben püspöki aulista lesz és a nagy szeminárium tanára, 1903-ban már mint németmároki plébános működik. 1907—1924-ig himesházai esperes plébános. 1910-ben választják meg a pécsváradi kerület képviselőjéül, melyet 1918-ig tart meg. Itt is kitünt mint kiváló szónok. 1917-ben Károly király kávai apáttá nevezi ki és Ő volt az utolsó apát akinek okmányát Károly király aláirta.

1924-től mohácsi apátplébános. Diadalkapuval fogadta Mohács közönsége, mely szeretetébe zárta és tartja jóságos lelkipásztorát.

1929 augusztus 23-án történt váratlan elhunyta alkalmából Dr. *Rausz* Alajos k. esperes plébános megható cikket irt, amelyből a következő részletet idézzük :

Dr. Frey János apát-plébános a lelkek embere volt. Bevezette őket az Egyházba a keresztség által. Táplálta őket a kinyilatkoztatott igazsággal, Isten tiszta igéivel. A bünösöket megtisztitotta a bünbánat szentségében. Istennel egyesité őket a legméltóságosabb Oltári szentség által. Örömmel adta áldását a megkötött frigyre.

162

Ismerte, szerette hiveit. Csak nekik élt és élete utolsó percei igazolják, hogy meg is tudott halni hiveiért és ép ezért az a szép fogadalmi templom, melyet elhunyt papunk utolsó perceiben segitett a megvalósulás utjára, mely az Ő elgondolását, az Ő terveit, az Ő nagy munkáját fogja hirdetni és jó hiveinek, valamint az egész Nemzetnek áldozatkészségét időtlen-időkig oly kisértetiesen komor, oly rideg lesz azoknak, akik vele éltek és dolgoztak és akik az áhitatra hangoló földi menyország ünnepélyes avatását majd megérik, hogy a gondolatuk eleinte, nem fog tudni ott megpihenni, hol a gyertyák lobogó csillogását kioltja a Reá való emlékezés hálás könnyeinek harmata.

P. Szencsár Péter
a Ferencrendi zárda házfőnöke, plébános.

1882-ben Drávavásárhelyen született. Középiskoláit Csáktornyán, theologiai tanulmányait a rendben végezte. 1905-ben szentelték fel. Papi pályáját Máriaradnán (Aradm.) kezdte 1905-ben, ahonnan 2 év mulva Dunaföldvárra ment tanári minőségben. Itt egy évet töltött, majd Budapestre a rendbe helyezték mint hitoktatót és mint hitszónokot. Innen 1908-ban Pécsre került, majd 1911-ben Dunaföldváron a rend házfőnöke lett. 1914. augusztusában egy évre ismét Pécsre ment, aztán félévet Szabadkán és 6 évet ismét Dunaföldváron töltött.

1922-ben lett elsőizben a mohácsi zárda főnöke és a rendtartomány kormánytanácsosa.

1925-ben Mária Gyüdre ment hitszónoknak, majd 1928 augusztusában ismét a mohácsi zárda házfőnökéül jött vissza.

A r. k. hitközség másodelnöke, a külvárosi plébánia vezetője. A Szt. Ferenc harmadrend igazgatója, a Credo Egyesület társelnöke, városi képviselő.

163

Mányoki Sándor
református lelkész.

1889-ben Kecskeméten született. Iparos családból származik. Középiskolai tanulmányait Kecskeméten végezte. Theologiát Budapesten és Edingburgban tanult. Pappá 1913-ban avatták fel.

Papi pályáját Nagyvágyon kezdte, mint rendes lelkész. Itt 11 évig működött.

Mohácsra 1927-ben jött.

A városi képviselőtestület, a Külvárosi Kaszinó és a Nemzeti Szövetség tagja.

Mányoki Sándor még új ember Mohácson, de ez a rövid két esztendő is megmutatta, hogy a mohácsi református egyház valóban hivatott és értékes lelkipásztort nyert személyében.

Dr. Dákits Mihály
gör. kath. esp. plébános.

1901 október 12-én Szegeden született. Középiskoláit ott a kereskedelmiben és Budapesten gimnáziumban, ahol másodszor érettségizett, végezte. Államtudori doktorátust Szegeden, jogi doktorátust Pécsett szerzett, theologiát Szentendrén tanult.

1926 december 14-én avatták pappá.

1927 január 1 óta Mohácson helybeli esperes-helynök.

Igaz magyar ember, akinek hazafias cikkei a Dunavidékben feltünést keltenek. A „Valutánk ingadozása a háboru alatt" cimmel könyve jelent meg.

Az Önk. Tüzoltó Testület alparancsnoka, a Nemz. Szövetség Külv. Kasino, Iparoskör tagja.

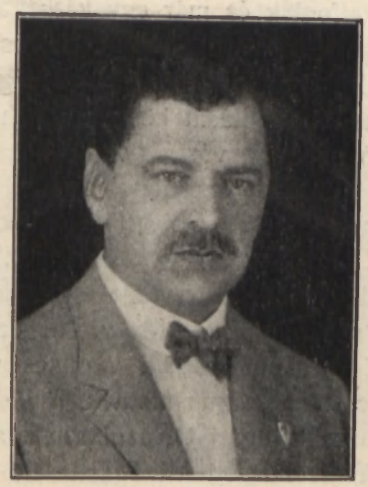

Schmidt Lajos
malomtulajdonos.

Nagykoncepcióju, széles látókörü, nagy feladatokra és vezetésre hivatott ember. Mohács közéletében és politikai irányitásában döntő sullyal esik latba szava és nagy érdeme, hogy befolyását mindig igaz és nemes ügy szolgálatában használja fel. Amikor azt mondjuk, hogy Schmidt Lajos karrierje még csak ezután fog igazán magasba ivelni, akkor véleményünkben osztozik Mohács egész közönsége, amely jövendő politikai vezérét látja benne.

1881-ben Mohácson született. Budapesten tett kereskedelmi iskolai érettségit. Önkéntesi évét a pécsi 52-es cs. és kir. ezrednél töltötte és mint tart. hadnagy szerelt le. Mohácson a háboru kitöréséig egy téglagyárat vezetett.

1914-ben bevonult, a háborut végigküzdötte, megsebesült és mint tart. százados szerelt le. Két Sygn. Laudis tulajdonosa.

1919. január 1-e óta vezeti gőzmalmát, amely ma a vármegye legnagyobb üzemei közé tartozik.

A forradalom alatt Mohács nemzetőrségének parancsnoka volt és ugyancsak ő szervezte meg és fegyverezte fel a háboru alatt a polgárőrséget. A megszállás alatt több izben letartóztatták. Különösen sulyos kellemetlensége volt akkor, amikor egy fontos belgrádi jelentés nyomára jött, amelyet a magyar parancsnokságnak két küldönccel át akart küldeni,

de a szerbek az egyiket elfogták és igy a jelentést is megkaparintották. Ezért a szerbek őt is elfogták és már egy kész halálos itélettel ellátott haditörvényszék elé akarták állitani. Mohács lelkes közönsége és különösen az itteni szerbek szinte forradalmi jelentőségü fellépéssel az akkori szerb főispántól szabadonbocsájtását követelték. Ennek ellenében elkellett vállalnia az utolsó napon a város parancsnokságát és azt, hogy a járásbeli községekben ittmaradó szerb polgárokat megvédelmezi a magyarok felháborodásának következményeitől.

Nagy társadalmi tevékenységet fejt ki. Parancsnoka a járási Nemzeti Munkavédelemnek, elnöke a Levente egyesületnek, parancsnoka a Polgári Lövész Egyletnek, elnöke a Magy. Nemzeti Szövetség mohácsi körének, a mohácsi Egységespártnak, a Mohács városi Mezőgazdasági bizottságnak, a Mohácsi Ált. Ipartestületnek, a Mohácsi Önkéntes Tüzoltótestületnek, a Mohácsi Polgári Olvasókörnek, az 1926-ban a mohácsi csata 400 éves emlékére rendezett Mezőgazdasági Ipari és Néprajzi Kiállitásnak, r. k. hitk. tag, vármegyei törvényhatósági bizottsági tag és városi képviselő.

Dr. Auber Tivadar
ügyvéd.

Mohács ügyvédi karának egyik legtekintélyesebb tagja, aki nemcsak szaktársai, hanem a város minden polgára között kedveltségnek és megbecsülésnek örvend.

1871 november 5-én született Mohácson. Középiskoláit Kalocsán, jogi tanulmányait Budapesten végezte, ahol 1897-ben ügyvédi vizsgát tett. Mohácson nyitja meg ügyvédi irodáját, amely a megye legnagyobb forgalmu irodái sorába tartozik.

Városi képviselőtestületi tag, a várm. törvényhatóság és állandó választmány tagja, a Mohácsi Mezőgazdasági és Iparbank Részvénytársaság igazgatósági tagja, a Németbólyi Kölcsönös Segély Egylet ügyésze.

Schmidt Károly
gyógyszerész.

Mohácson született 1879-ben. Középiskoláit Pécsett, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1901-ben gyógyszerészi diplomát nyert. 1904-ben veszi meg Mohácson gyógyszertárát.

A megszállás alatt rengeteget szenvedett a szerb megszálló csapatoktól. 1919-ben mint tuszt lefogták, és vasraverték. 1920 okt. 16-án ismét elfogták és Valjevoba internálták.

Aktiv néppárti politikus volt dr. Prakatur Tamással (1912), később a ker. szoc. pártban vitt vezető szerepet. A Mohácsi Néppárt egykori elnöke. A mohácsi sportkulturát Rüll János orvossal együtt ő alapitotta meg. 1927-ig elnöke volt a Mohácsi Torna Egyletnek. A Mohácsi Mezőgazdasági és Iparbank Rt. ig. tagja, városi és vármegyei bizottsági tag.

Népszerüségére jellemző, hogy ez évben őt választották meg a Mohácsi Róm. Kath. Hitközség világi elnökévé.

Brand Ede
ny. polgáriiskolai igazgató,
a II. Lajos múzeum igazgatója.

Brand Ede igazgató régi mohácsi sarj, atyja ügyvéd volt. Született 1865-ben március 10-én. Iskoláit Pécsett és Budapesten végezte a tanárképző főiskolán, ahonnan Fiuméba került 1889-ben mint a nyelv és történelem tudomány szak tanára. A polgári iskola felállitásakor egyedül a már akkor elismert kiváló pedagógus jöhetett szóba, mint az intézet igazgatója és 1885-ben szept. 12-én kelt magas elhatározással ki is nevezte a kormány a mohácsi állami polgári iskola igazgatójává. 1898-ban történt megerősitése óta 34 éven át szakadatlanul munkálkodott, generációkat nevelt az életnek és a tudománynak.

Élete nyitott könyv volt mindenki előtt. Szerették a növendékek, tanácsát nem egyszer kérték ki az intézet végzett tanulói és künn az életben is figyelemmel kisérte szivéhez nőtt tanitványainak sorsát. Mint kiváló zenész számos daljátékot zenésitett meg és kiadta az „Égi lant" cimű iskolai énekeskönyvet. Karnagya volt a Mohácsi Dalárdának, majd később a Zenekedvelők Egyesületének. A Szinpártoló Egyesület elnöke még ma is és nevéhez fűződik minden kulturmozgalom, melynek nehéz munkáját mindenkor kész örömmel vállalta.

1925-ben volt tanitványai fényes ünnepségben részesitették szeretett igazgatójukat, amikor az intézet 30 éves fennállásának emlékét egybekapcsolva, igazgatóságának 30 éves ünnepére több százan gyűltek

össze. Kedves volt a bankett lefolyása, amikor idősebb hölgyek és urak az ifjabb generációval egy asztalnál ülve éltették szeretett igazgatójukat. Hervadhatatlan érdemeket szerzett mint pedagógus és örök betűkkel irta be nevét a mohácsi polgáriiskola történetébe, de szivébe zárta minden tanulója az intézetnek.

Leghatalmasabb és maradandó alkotása a II. Lajos múzeum, melyet semmiből, időt és fáradságot nem kimélve egymaga teremtett meg. Ásatásokat végzett, járt, kért és törhetetlen hittel munkálkodott a múzeum megvalósitásán, mely 1926-ban a mohácsi vész 400. ünnepén nyilt meg. A múzeum legértékesebb anyaga közé tartozik Brand Ede pénzgyűjteménye, melyben szent István korától II. Lajosig minden uralkodó pénze ott van. Kivette részét minden városi mozgalomból is, mint a város képviselőtestületének, számos bizottságának tagja.

169

Mohács kulturális és társadalmi élete.

Irta: Bálint István
a Berzsenyi Társaság rendes tagja

Érdekes lenne egyszer megvizsgálni, hogy milyen tényezőktől függ egy város kulturális helyzete, milyen módon kap egyéni szint, zamatot, más helyektől elütő jellegzetességet. Mert mint, nincs két teljesen egyforma ember a világon, úgy egyforma városok sincsenek, mindegyik magán viseli lokális sajátságok bélyegét. Azután meg saját városával az ember sohasem lehet igazságos, ugy vagyunk vele, mint anya a gyermekével, ha egyedül van akkor szidja, de ha mások is hallják, akkor az égig dicséri. Mi is szidjuk városunkat egymásközött, de ha kell, mások előtt meg is védjük. Talán megbocsájtanak az igazságos elfogulatlan sorokért, ha fájdalmasan is hangzanak, de Mohács társadalmi és kulturális élete nem olyan, mint amilyent egy majd 20.000 lakósú, nagyrahivatott fejlődőképes várostól elvárhat a XX.-ik század intelligens, művelődni akaró embere. Valahogy, mintha tényleg a mohácsi vész 400 éves lelki örökségét éreznénk magunkon. Átkos széthuzás, szeretetlenség, gyülölet, megnemértés uralkodott sokáig társadalmi és kulturális életünkben, de az utóbbi években ismét magára talált a szeretet, felebarátaink megbecsülése, a józanság és ha nem is teljes mértékben, de már biztató jelenség arra, hogy Mohács társadalmi és kulturális tekintetben most már rohamosan fogja behozni az elmulasztottakat. Jobb későn, mint soha.

Ha csak pár sorban is beszámolót tartunk Mohács kulturális életéről, legelőször is a *II. Lajos Muzeumról* kell megemlékeznünk és annak nagyszerü, tudós vezetőjéről *Brand* Ede ny. polgáriiskolai igazgatóról, aki ezt a fiatal muzeumunkat máris országhirüvé fejlesztette. Brand Ede szerető keze alatt nemcsak generációk nevelődtek fel, mert ő Mohács zeneéletének, szinházi kulturájának főirányitója és ugyszólván

170

megalapitója. Közismert szerénysége ellenére is Mohács egész társadalmának őszinte hálája veszi körül.

Mohács irodalmi és művészeti téren is elég sokáig érezte a közönyt és megnemértést, napilapja, még máig sincs, irodalmi és művészeti egyesülete, dalárdája részben a multé, részben a szines jövőé, szini-évadja 4—6 deficites hétig tart, tervszerü képzőművészeti kiállításai nincsenek, hangversenyek, irodalmi előadások rendezésére nem akad vállalkozó, szóval sok mindennel el vagyunk maradva és ép azért megbecsülésre méltó minden akció, minden legszerényebb megmozdulás is,

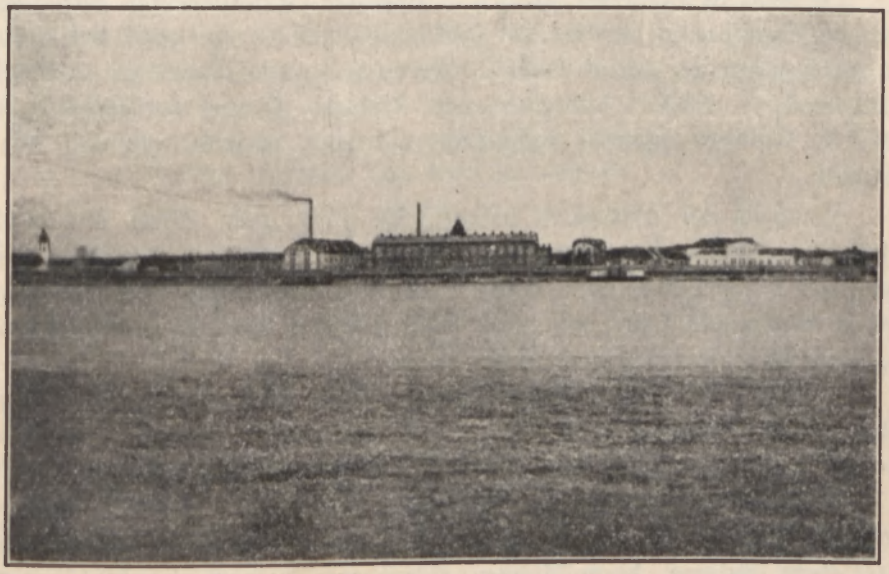

MOHÁCS LÁTKÉPE A SZIGETRŐL

ami Mohács kulturális életébe uj szint, ujult vérkeringést visz be. Mohács városa ébredezik 400 éves halotti álmából és talán nincs is olyan messze az az idő, amikor majd a jövő krónikása büszkén, örömmel számolhat be Mohács kulturális fejlődéséről.

Hála Istennek, azért akadnak városunkban olyan férfiak, akik minden közöny, fásultság ellenére is a legtisztább lelkesedéssel és nem csüggedve munkálkodnak kulturális és társadalmi életünk fejlesztésén és ezek közül elsősorban a két helyi lap szerkesztőjéről kell megemlékeznünk *Zsuzsits* Andrásról és *Keinráth* Zsigmondról, akik lapjuk hasábjain minden nemes eszmét támogatnak és akik a legnagyobb odaadással karolják fel városunk kulturális megmozdulásait. A sajtó mun-

kásai között még hervadhatatlan érdemei vannak *Rátkay* Istvánnak, a Dunavidék volt szerkesztőjének, aki bár harcos modorban, de mindég önzetlenül harcolt Mohács kulturális fejlődéséért és szegény megboldogult *Inkei* Józsefnek, akinek áldott jószivüsége és kedélye szinte közmondásos volt már. Vitéz *Horváth* Kázmér v. aljegyző a Pécsi Est volt szerkesztője város történeti szempontokból sok érdekes adatot hozott napvilágra, ő városunk kulturéletének egyik legagilisabb harcosa, a festő kolonia patronusa. Irodalmi munkásságuk révén városunk határain kivül is jó hirnévre tettek szert *Kipper* Ila, *dr. Flesch* Armin, *dr. Dákity* Milutin és *dr. Popper* Manó.

A sajtó és irodalom lelkes munkásainak felsorolásánál még meg kell emlékeznünk a helybeli két lapkiadóvállalat és nyomdai műintézet tulajdonosairól névszerint *Pollák* Róbert és *Fridrich* Oszkárról, akiknek szakszerü és értékes vezetése alatt fővárosi nivóra emelkedett vállalatuk. Mindkét nyomdai műintézet a megye legjobb nyomdái közé tartozik.

Zene és dal kulturánk fejlesztésén, mint már előbb emlitettük elsősorban *Brand* Ede igazgató buzgolkodott, de nem hagyhatjuk ki még *Miskolczy* Sándorné, *Fischoff* Lajosné urnők, *Mayer* Ferenc, *Pápay* János és Székely Lajos igazgatók, vitéz *Tófalvy* Ágoston, *Adler* Sándor és *Rosenthal* Rezső neveit sem.

Külön kell felemlitenünk *Schneider* Lajos elemi isk. igazgató érdemeit, miután vezetése alatt a Levente zenekar olyan bámulatos fejlődést ért el, hogy nem túlzás ha azt állitjuk, hogy megyeszerte hiressé vált.

Mohács testnevelése és sportélete összenőtt a *Schmidt* névvel, miután Schmidt Károly gyógyszerész és Schmidt Lajos malomtulajdonos személyes érdeme, hogy Mohács ebben sem maradt el a többi város mögött és ha most ideiglenesen sportéletünk halódik is, Schmidt Károly elkedvetlenedése folytán, már is biztató jelek mutatkoznak, hogy Mohács város sportja ismét ott tündököljön az elsők között. Ifjun elhalt *Klein* Jenő intéző emlékét is örökitsük meg az utókornak, aki fiatal életének egész lelkesedését vitte be sportéletünk felvirágoztatásába.

Mohács kulturális és társadalmi életében jelentős szerepet játszanak a különböző társadalmi egyesületek műkedvelőgárdái, akik jótékonycélu előadásaikkal nemcsak a szegények könnyét törölik le, hanem a kultura fáklyavivői is. *Petrovics* Dezső a mohácsi műkedvelők közszeretetben álló vezére évtizedes sikereket könyvelhet el magának, úgyszintén *Káldor* Jenő, aki a műkedvelői rendezést és játszást, műkedvelői nivót jóval fölül muló fokra fejlesztette. A mohácsi műkedvelők egész Dunántúlon előnyösen ismertek.

172

Még sokat sorolhatnánk fel, akik szintén érdemeket szereztek, fáradhatatlan és önzetlen munkálkodásuk folytán, de e rövid cikkemben csak futó keresztmetszetét akartam adni Mohács város kulturális és társadalmi életéről és annak nemes harcosairól. Megemlékeznünk kellett volna különböző társadalmi egyesületeink vezetőiről is és még sokakról, akik szintén lelkük, szivük egész melegét adták bele munkásságukba, de mostan inkább azokat emlitettem fel, akik szerénységük miatt eddig alig részesültek köszönetbe, akik minden önző érdek nélkül dolgoztak, akik sokszor hálátlanságot, megnemértést kaptak munkásságuk jutalmául. Rájuk szerettem volna irányitani, ha csak egy pillanatra is az emlékezés reflektorát, mert ők azok, akik révén Mohács kulturális és társadalmi élete fejlődni, virágozni fog, mint ahogy a költő is belesóhajtotta az emlékezés gyászos borus ködébe azt az óhajtást, amit mindannyian sóvárgunk, hogy:

„És te virulj gyásztér a béke magasztos ölében! . . .
Nemzeti nagylétünk nagy temetője Mohács!"

173

Dr. Flesch Ármin

főrabbi.

1865 április 15-én Bácsalmáson született. Középiskoláit Zentán és Ujvidéken végezte. Budapesten az Orsz. Rabbiszemináriumban és a Tudomány Egyetemen folytatta tanulmányait. 1887-ben tette le a bölcsészeti doktorátust és 1888-ban avatták rabbivá.

1889-ben egyhangulag Mohács izr. hitközsége főrabbivá választotta.

Flesch Ármin dr., nemcsak mint hitszónok, hanem, mint a zsidó irodalom kiváló munkása is országos hirü. Fontosabb munkái: „Gondolatok a Talmudból", „A zsidó", „Az élet meghosszabbitása", „Haggáda", „A mohácsi chevra története". Számos felolvasást tartott.

I. M. I. T. választmányi tagja, a Baranya, Somogy és Tolnavármegyék tanitóegyesületének tb. alelnöke.

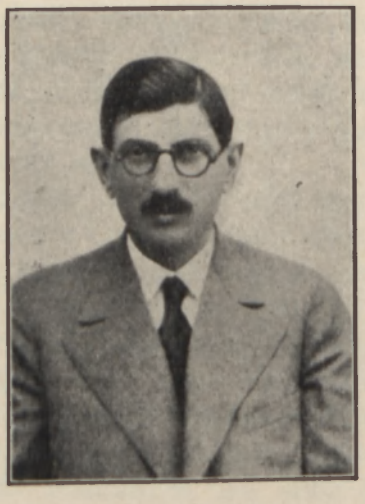

Rosenthal Ernő

téglagyáros

1881-ben született Mohácson. Középiskoláit Budapesten végezte. A „Rosenthal Samu és fiai R. T." céget apja alapitotta 1881-ben. A gyár vezetését apjától 1905-ben vette át. 1907-ben géperőre rendezte be, megnagyobbitotta és minden tekintetben modernizálta.

Az Izr. Szentegylet elnöke, a Belvárosi Kaszinó alelnöke, vármegye törvényhatósági bizottsági tag, városi képviselő.

Jótékonyságáról és megértő szivéről ismert és közkedvelt notabilitása Mohács kereskedő világának.

A Mohács Kölkedi Ármentesítő és Belvízlevezető Társulat.

Közli: Topálovich János
társulati igazgató.

Alakulási éve 1899. Miniszteri biztosa Német Lipót ügyvéd, aki a társulat ügyeit 1922. évig vezette, amikor a társulat autonomiát kapott és ekkor választották meg elnöknek dr. Beck Alajos ügyvédet, aki jelenleg is a társulat élén áll. Alelnöke dr. Margitay Lajos polgármester, jegyzője dr. Paschke Ferenc ügyvéd, igazgatója Topálovich János.

A társulat árterülete 2303 kat. hold 1375 □ öl, melybe beleesik Mohács megyei város belterületének legnagyobb része, továbbá a mohácsi és kölkedi réti földek.

Mohács város északi részét másfél kilométer hosszuságban betonfal védi, melyhez dél felé 6 és fél kilométer töltés csatlakozik és amely Kölked községnél kapcsolódik Frigyes főherceg uradalmának töltéséhez.

A társulat vezetőségének már csaknem a megalakulás óta legfőbb gondját képezte az árterületen keresztül folyó Bég patak vizének magasparti elvezetése, mely terv azonban közbejött akadályok miatt, -- háboru, szerb megszállás stb. — csak 1927 évben vált valóra. Eddig ugyanis magas vizállás alkalmával a Bég patak vizét a társulat kölkedi szivattyutelepe nyomta a Dunába s ezzel a szivattyutelep teljesitőképessége ki is merült ugy, hogy a fakadó és belvizek a birtokosoknak mérhetetlen károkat okoztak. A Bég magasparti elvezetésére a társulat 120.000 pengő költséggel hat kilométer hosszu új csatornát épittetett, mely Mohács város felett, — a régi torkolattól kilenc kilométerrel északra — torkollik a Dunába. A 1928. és 1929. években a belvizlevezető csatornák kiépitésével a társulat kitüzött célját elérte s ezentúl a védőművek és csatornák jókarban tartása, továbbá árviz esetén a veszély elháritása képezik feladatát.

175

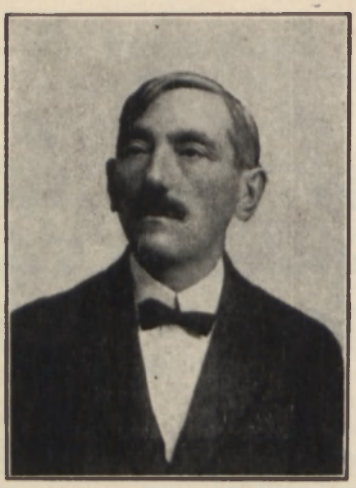

Erős József

a belvárosi rk. elemi népiskola igazgató tanitója.

Több mint három évtizedes mohácsi működésre tekinthet visszsza. Szaktudása, organizáló ereje, puritán jelleme révén Mohács társadalmának megbecsülését és szeretetét érdemelte ki.

1872-ben Mohácson született, középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte, majd tanitói oklevelének megszerzése után 1892-ben Kistapolcára került tanitónak, honnan azonban már 1894-ben Mohácsra választották meg Igazgató tanitó 1921-ben lett.

A megyei és városi közéletben erősen kiveszi részét. A Pécsegyházmegyei Rk. Tanitó Egyesület és a mohácsi esperesi kerület Tanitókörének világi elnöke, a helyi Népművelés ügyv. igazgatója, az iparos és keresk. tanonciskola igazgatója s a községi iskolaszék elnöke. A rk. iskolák részére előirt tankönyvek és tantervek biráló bizottságának tagja, elnöke a mohácsi Kisgazdapártnak és alelnöke a helyi Önk. Tüzoltóegyesületnek. Megyei és városi biz. tag, a Mohácsi Mezőgazdasági és Iparbank ig. tagja.

Auber Vilmos

gyógyszerész.

Mohácson 1869-ben született. Középiskolai tanulmányait Baján és Pécsett végezte. Gyógyszerészi diplomáját Budapesten 1891-ben kapta. Sopron, Debrecen és Mohács városában kezdte pályáját, a gyógyszertárát 1894-ben vette át.

A Délbaranyai Takarékpénztár Rt. társelnöke, a Dobozgyár alapitója és elnöke. A dunántúli autóbuszforgalom előharcosa és az első autóbusz vállalat alapitója.

Az egykori függetlenségi párt alelnöke. Vármegyei törvényhatósági bizottsági tag, városi képviselő, a Kath. Népsz. volt elnöke.

176

Dr. Mihályfi István

a mohácsi László közkórház igazgató főorvosa.

Országos hirű művészcsaládból származik. Édesapja és bátyja a Nemzeti Szinház örökös tagjai.

1887-ben Budapesten született. Ott érettségizett a piaristák főgimnáziumában és nyerte orvosi diplomáját 1912-ben a Tudományegyetemen.

1914-ben bevonult, 1927-ben megrokkant és Szolnokon teljesitett szolgálatot, mint ezredorvos. Innen Verebély professzor klinikájára került, mint 1. tanársegéd. (1922-ig.) Ekkor aktiváltatta magát katonaorvosnak és Pécsett honvéd sebész ezredorvos lett. 1927 január 1-én szolgálaton kivüli viszonyba lépett és elfoglalta a mohácsi László kórház igazgató főorvosi állását, amelyre 1926 december 16-án választották.

Az ő vezetése alatt épült ki a kórház és ő létesitette a műtő és sebészeti osztályát, valamint a röntgen laboratóriumát.

Dr. Epstein Pál

a László kórház tb. főorvosa.

1896-ban született Budapesten ahol középiskolái után az egyetem orvosi fakultására iratkozott be. 1920-ban avatták orvossá. Budapesten a Zitta kórházban és Scipiades tanár klinikáján működött. 1922-től 1925-ig tanársegéd. Azóta a László kórház tb. szülészfőorvosa.

A Stefánia Egyesület szülészorvosa, a vm. Orvosszövetség tagja.

Neumayer József

a László kőzkórház belgyógyász-főorvosa.

1895 március 1-én Budapesten született. 1922-ben avatták a budapesti Pázmány Tudományegyetemen orvossá. Jendraschik, Hercka és Ángyán tanárok klinikáján működött, utóbbinak 1924-1927 szeptemberéig tanársegédje volt. 1927 szeptember 1-én lett a László kórház belgyógyász-főorvosa.

1915 május 16-án a 32. gy. ezredhez vonult be. 1916-ban sebesülten fogságba esett, onnan Norvégiába került, ahol a krisztiániai egyetemen dolgozott. Tart. hadnagy, az I. oszt. ezüst vitézségi érem tulajdonosa.

A Reviziós Liga, az Orvos Szövetség és a pécsi egyetem orvosi szakosztályának tagja.

Dr. Faltay János

a Stefánia fiókszövetség főorvosa, lánycsóki körorvos, az O.T.I. kezelőorvosa.

1891-ben Budapesten született. Középiskoláit a piarista főgimnáziumban végezte. Utána édesapja, Dr. Faltay László eg. ü. főtanácsos pályáját követve 1922 ben orvosdoktorátust szerzett.

A háboru kitörésétől az összeomlásig katona volt 25 hónapig frontszolgálatot teljesitett. Tart. eg. ü. hadnagy. Kitüntetései: Arany-érdemkereszt a kardokkal és Károly cskereszt.

1922-ben lesz lánycsóki körorvos. 1927-ben a Stefánia fiókszövetség főorvosa, 1928 január 1-én az Országos Társadalombiztositó Intézet orvosa.

Sportember. Több autó és galamblövőversenyen nyert dijat.

Dr. Lichtenstern Miksa

fogorvos.

Gyöngyösön 1895-ben született. Iskoláit Gyöngyösön, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Orvosi diplomáját 1925-ben a pozsonyi egyetemen nyerte.

Pályáját Budapesten kezdte, Mohácsra 1928-ban jött, mint magán fogorvos.

A háboru alatt a cs. és kir. 26. ezredhez vonult be és 1915 májusától a leszerelésig az orosz és olasz fronton harcolt. Tartalékos főhadnagy, egyszer megsebesült. Kitüntetései: ezüst vitézségi érem, Károly csapatkereszt és a nagy ezüstre fel volt terjesztve.

Fogorvosi müterme a legmodernebbül van felszerelve.

Dr. Mózes Gyula

az O.T.I. mohácsi fiókja ellenőrző orvosa.

1900-ban Budapesten született. Középiskolai és egyetemi tanulmányait ott végezte. 1925-ben avatták orvossá. Egy évig a II. sz. belgyógyászati klinikán gyakornokoskodott. Utánna az O.T.I. zalaegerszegi Tüdőszanatóriumának lett orvosa. Innen 1928 májusában Mohácsra helyezték át, mint az Országos Társadalombiztositó Intézet mohácsi fiókjának ellenőrző orvosaként.

szentmihálytelki

Dr. Moldován István

orvos.

1891 november 28-án Csikszeredán született. A kolozsvári egyetemen 1919-ben szigorlatozott és Budapesten 1920 julius 12-én orvosdoktorrá avatták.

Pályáját Szekszárdon kezdte a kórházban, mint sebész és nőgyógyász osztályos orvos. Működött a budapesti kereskedelmi kórházban, Barta, Pólya és Frigyessy tanárok klinikáin is.

1926-ban telepedett le Mohácson. 1928-ig Frigyes kir. herceg uradalmi orvosa, azóta magánprakszist folytat.

1914-ben bevonult, 3 évig harctéren volt és 4 ½ év mulva szerelt le. 1915-ben agyvérzést kapott, de még ez évben saját kérelmére ujból visszakerült a harctérre. Kitüntetései: 2 Sygn. Laudis a kardokkal, bronz vitézségi érem, Károly csapatkereszt, sebesülési érem.

Több társadalmi egyesület tagja.

Dr. Müller Samu

orvos.

1873-ban Németbólyban született. Középiskoláit Pécsett, egyetemi tanulmányait Wienben és Budapesten végezte. 1901-ben nyerte orvosi diplomáját Budapesten.

Pályáját Mohácson kezdte, mint magán általános és fogorvos.

1914-ben az 52. gyalogezredhez vonult be és mint tartalékos főorvos szerelt le.

179

Jávor Lehel

a mohácsi kir. járásbíróság elnöke.

Aranyosmaróton (Bars vm.) született. 1881. szept. 23-án. Középiskoláit Besztercebányán, Temesváron és Eperjesen végezte, ahol jogi tanulmányait is folytatta. Pályáját Budapesten, mint joggyakornok kezdte, törvényszéki jegyző 1905-ben lett. Bírói vizsgát 1910-ben tett.

1914-ben nevezték ki albiróvá a budapesti polgári törvényszékhez. Onnan a lakásügyi bírósághoz, először a végrehajtáshoz osztották be, majd 1922 közepéig ő lett az elnökség vezetője. Innen ismét a polgári törvényszékhez került.

A háboru kitörésekor bevonul a 30. gyalogezredhez és 4 hónapig harcol. Innen mint beteg hazakerül és egy évi szabadság után a háboru végéig segédszolgálatos.

1927. aug. 4-én nevezik ki a mohácsi kir. járásbíróság elnökévé.

Harczi Sándor

épitési vállalkozó.

1877-ben született Mohácson. Elemiiskoláit és mesterségét Mohácson tanulja ki, majd saját szorgalmával képezi tovább magát. A háborut elejétől végig szolgálta.

Mohács legtöbb épitkezését ő végzi. Igy az Abonyi és Bartaféle házat, a bőrgyárat, kórházkibővitést, csatornázást stb.

A Mezőgazdasági és Iparbank Rt. igazg. tagja, városi képviselő.

180

Porgányi Lajos

a Margittaszigeti Ármentesitő és Belvizlevezető Társulat igazgató főmérnöke.

Született 1873-ban Szegeden, középiskoláit itt és Zomborban végezte. 1891-ben került a kir. József műegyetemre Budapestre, s 1895 juniusában kapta meg mérnöki oklevelét. Ugyanezen év őszén bevonult a szegedi 5. honvéd gyalogezredhez, s a tiszti vizsga letétele után 1897-ben tartalékos hadnaggyá lett.

Mérnöki gyakorlatát a Vágbalparti társulatnál kezdte meg mint technikus vakációs munkás. Itt gát és csatorna épitéseket végzett, s részt vett az 1897-i nagy árvédekezés munkálataiban, mely a legnagyobb volt eddig a Duna középső és felső részén.

1898. májusában kinevezték a Monostorszeg-apatini ármentesitő társulat igazgató főmérnökévé, de innen a következő év végén kivált s a Margittaszigeti társulathoz került mint mérnök, később Békés község szolgálatában töltött másfél évi idő után 1903 októberében mint igazgató főmérnök s azóta állandóan ez állást tölti be.

A társulatnál 1904-1906 években ő épitette az árterület belvizlevezetésének alapvető munkáit, mintegy 100 km. csatornát és két szivattyutelepet s ugyanezen időben a még kiépitetlen bajaszeremlei 10 km-es gátszakaszt. Ő tervezte s épitette meg 1925-1928 években a belvízlevezetés kiegészitő munkáit.

Tagja virilis jogon Mohács város képviselőtestületének, alelnöke a mohácsi vadásztársaságnak és felügyelőbizottsági tagja a mohácsi Termény Értékesitő Szövetkezetnek.

Ihrig Dénes

okleveles mérnök.

1899-ben Moszlanácson (Horvátország) született. Középiskoláit Pécsett, Zomborban és Ujverbászon végezte, mérnöki diplomáját pedig a kir. József Műegyetemen szerezte 1924-ben. A világháboru kitörésekor a 6. honvéd gyalogezred kötelékében teljesit katonai szolgálatot és mint önk. hadapródjelölt szerel le.

Mérnöki oklevelének megszerzése után 1927-ig Oltay Károly professzor mellett tanársegéd a budapesti műegyetemen, majd Mohácson telepedik le, hol a Margittaszigeti Ármentesitő és Belvizlevezető Társulat szakaszmérnöke.

Mérnöki szakirodalommal foglalkozik és több tanulmányával és előadásával vonta magára a tudományos világ figyelmét.

Dr. Beck Alajos
ügyvéd.

A mohácsi ügyvédi kar és a város társadalmának egyik vezető egyénisége. Régi mohácsi család sarja s őt minden szál szülővárosához fűzi. Középiskolái s egyetemi tanulmányai elvégzése után az ügyvédi pályára lépett s diplomájának elnyerése után azonnal önálló irodát nyitott. Kivételes tehetsége folytán már mint fiatal ügyvéd megteremtette pozicióját s az idők folyamán a város egyik vezetőjévé emelkedett.

A közügyekben élénk részt vesz s a város politikai mozgalmainak egyik irányitója. A mohácsi Városi Párt, a Mohácsi Takarékp. Rt. és a Kölkedi Árm. Társ. elnöke, várm. törv. biz. tag és a városi képv. testület tagja.

Dr. Miskolczi Gyula
ügyvéd.

1878-ban Dunaszekcsőn született. Gimnáziumi tanulmányait Baján, az egyetemet pedig Budapesten végezte. Jogtudományi doktorátusát 1901-ben, ügyvédi oklevelét 1904-ben szerezte. Mint ügyvédjelölt Budapesten és Kalocsán folytatott gyakorlatot s 1904 májusában nyitotta meg Mohácson irodáját, melynek fokozatos fejlődését a háboru kitörése 4 évre megszakitotta. Dr. Miskolczi ügyvéd is bovonult s előbb a 19-es honv. népf. gy. ezredben harcol a szerb és orosz fronton, majd 1916. közepétől a hadosztálybiróságnál teljesit szolgálatot mint ügyész. Katonai kitüntetései: két signum laudis a kardokkal, koronás arany érdemkereszt és Károly csapatkereszt.

A Délbaranyai Bank Rt. ügyésze, a városi képv. test. tagja.

Dr. Kaufmann József
ügyvéd, vm t. tiszti főügyész.

A mohácsi ügyvédek nesztora, kinek hatalmas jogi tudása, puritán jelleme, munkás élete csak igaz tisztelőket és hiveket szerzett.

1852-ben született Magyarfalván Liptómegyében és tanulmányai elvégzése után ügyvédi irodát nyitott. Mohácson 1880-ban telepedett le, hol rövidesen a legkeresettebb ügyvédek sorába emelkedett. Nemrégen ünnepelte ügyvédi működésének ötven éves jubileumát és ugy kartársai, mint a város közönsége meleg ünneplésben részesitette az „arany diploma“ átnyujtása alkalmával.

Dr. Fischer Ernő
ügyvéd.

Mohácson született 1889-ben. Középiskoláit Baján, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten végezte. Jogtudományi doktorrá 1913 ban avatták, azután az 52. közös gy. ezredhez vonult be, hogy önkéntesi évét szolgálja le. A világháboru kitörésekor azonnal a szerb, később az orosz, majd az olasz frontra kerül s az egész háborut végigküzdi. Mint tart hadnagy szerelt le. A bronz vitézségi érem és Károly csapatkereszt tulajdonosa.

Háboru után dr. Auber Tivadar irodájában volt ügyvédjelölt, oklevelét elnyervén, önálló irodát nyitott.

Városi képv. test. tag, a budapesti Magy. Ált. Takarék mohácsi ügyésze, az Alt Gyula Bőrgyár és Kereskedelmi Rt. ügyésze és felügyelőbizottsági tagja.

Dr. Paschke Ferenc

ügyvéd.

1890-ben született Szilbereken (Bácsm.). Középiskoláit Kalocsán, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten végezte. A háboru kitörésekor bevonult katonának s a szerb frontra került, hol 1914 decemberében szerb hadifogságba esett. Fogságából azonban egy év mulva sikerült megszöknie és visszatérnie. Egy ideig még az orosz front harcaiból is kivette részét, majd félbemaradt jogi tanulmányait befejezve, a doktorátus megszerzése után, a honvéd ügyészségnél nyert beosztást. A nagyezüst vitézségi érem és Károly csapat kereszt tulajdonosa.

Ügyvédi oklevelét 1921. márciusában szerezte s ugyanez év novemberétől dr. Auber Tivadar ügyvéd irodájának vezetője 1923 januárig, mikor is önálló irodát nyitott.

A kath. hitélet terén elismerésre méltó tevékenységet fejt ki.

Zsuzsits András

A Mohácsi Hirlap felelős szerkesztője.

Mohácson született 1893-ban. Szegény sokac szülők gyermeke s már kis diák korában megismerkedik a kenyérszerzés gondjaival. Iskolái elvégzése után, 1910-ben a Mohácsi Kerületi Munkásbiztositó Pénztár tisztviselője lett és ekkor kezdett el irodalommal foglalkozni. 18 éves korában a Mohács és Vidékében jelentek meg első novellái, majd a Mohácsi Hirlapba irt cikkeket.

183

A világháboru őt is a küzdők sorába szólitja s előbb az 52. cs. és kir. gy. ezredben szolgál, majd 1916-ban a repülőkhöz nyer beosztást. A háboru utolsó évében tifuszban sulyosan megbetegedett és igy a további harctéri szolgálatra alkalmatlanná vált. A bronz vit. érem, vas érdemkereszt és Károly csapatkereszt tulajdonosa.

A háborut követő szerb megszállás után lett a Mohácsi Hirlap segédszerkesztője, majd öt év előtt annak felelős szerkesztője. Irásai a budapesti lapok közül a „Magyarság"-ban jelentek meg.

Mohács város képviselőtestületének választott tagja, továbbá tagja a r. k. hitk. képvtestületének és a szinpártoló bizottságnak.

Keinráth Zsigmond
a Dunavidék szerkesztője.

1889-ben született Bátaszéken. Iskoláit Mohácson és Pécsett végezte, majd postatisztviselő lett. 15 évi szolgálat után mint postaellenőr nyugalomba vonult és 1926-tól a Dunavidék szerkesztője.

Irodalommal és zsurnalisztikával már régen foglalkozik. Első cikkei és riportjai 1903-ban jelentek meg a Mohács és Vidékében, majd a Tolnamegyei Közlöny, Pozsonyi Hiradó és Pécsi Napló közölte sok cikkét és tárcáját.

Az ujságiráson kivül különös szakszerüséggel és gyönyörü eredménnyel foglalkozik fajbaromfi tenyésztéssel. Kezdetben kis tenyész-telepét egyre nagyobbitva, megteremtette a Délbaranyai Faj-

baromfi Gazdaságát. Tenyész baromfiival 5 kiállitáson lett kitüntetve s az idei pécsi kiállitáson is ő nyerte el az első dijat.

Állandó munkatársa a Baromfitenyésztők Lapjának, Baranyavármegye Gazd. Egyesület Hivatalos Lapjának és a Pécsi Kertészeti Lapnak.

A ker. szoc. munkások mohácsi szervezetének elnöke, városi képv. testületi tag.

Bálint István

hírlapíró.

Mohácson született 1906-ban. Középiskoláit Mohácson, Pécsett és Kaposvárott végezte. Iskolái elvégzése után a már diákkorában megkezdett irodalmi és hírlapirói tevékenységét egyre intenzivebben folytatta. Cikkei és riportjai diákkorában a Tamás István és Zsadányi Oszkár által kiadott „Ifjuság“ cimü lapban, később pedig a Pécsi Szinházi Életben, kaposvári és mohácsi lapokban, majd a Pesti Hírlapban, Ma Estében, Érdekes Ujságban, jelentek meg. 1924-ben a Dunavidék s ezzel kapcsolatban a Mohácsi Társaság szerkesztője volt. Első könyve a „Sirások-nevetések“ (1923) s ezt követte a „Gyöngykaláris“ (1926) most pedig „Breviárium“ cimmel egy idézetlexikon elkészitésén dolgozik.

Mohács kulturális életében tevékeny részt vesz. Több irodalmi előadást tartott. Ujabb irásai a Dunántúli Irók Antológiájában most jelennek meg. A Berzsenyi Dániel Művészeti és Irodalmi Társaság rendes tagja.

185

Ihrig Pál

a Mohácsi Terményértékesitő Szövetkezet vezérigazgatója.

1867-ben született Bakócán. Középiskoláit a pápai református kollégiumban végezte, majd a keszthelyi gazdasági akadémia hallgatója lett s 1890-ben, oklevele elnyerése után, gróf Majláth József perbenyiki uradalmában vállalt gazdatiszti állást, hol apja is 40 évig működött. Innen a daruvári uradalomba került, majd gróf Széchenyi Elemér jószigazgatója lett. Nagy szervezőképessége és szaktudása azonban más érvényesülést keresett. 1898-ban ő lett a Magyarországi Kisbirtokosok Szövetkezetének pécsi vezetője, majd a Bácsmegyei Gazdasági Egylet élére hivták meg.

A világháboru kitörésekor bevonult és 1919. februárig szolgált a 6. honvéd gyalogezredben. A szerb fronton meg is sebesült és mint tartalékos százados szerelt le. Ezután zombori földbérletén gazdálkodott, míg 1921 februárjában a szerbek meg nem fosztották bérletétől Egy ideig a Dombóvár és Vidéke Hitelszövetkezet igazgatója, majd a bellyei cukorgyár inspektora. 1927-ben Mohácsra jött és itt a Margittaszigeten megszervezte a Mohácsi Terményértékesitő Szövetkezetet melynek vezérigazgatója lett és minden törekvésével a magyar gyümölcsexport emelésén és a többtermelés fokozásán fáradozik

A Margittaszigeti Ármentesitő és Belvizlevezető Társulat igazgatósági tagja.

Sillay Gyula

ny. jószágfelügyelő.

Pécsett született 1860-ban. Középiskolái elvégzése után a magyaróvári gazdasági akadémiára iratkozott be.

Oklevelének elnyerése után 1883-ban a hatalmas gróf Majláth uradalom intézője, majd jószágfelügyelője lett. A világháborut követő szerb invázió megfosztotta állásától és menekülnie kellett.

Rövid ideig tartó tétlenség után a marcali-i gróf Széchenyi uradalom vezetését vette át és 7 évig itt tölti be tisztét, majd Mohácson telepedett le, hol elvállalta a mohácsi járás gazdasági felügyelői állás teendőinek ellátását.

Mayer Ferenc

áll. polgáriiskolai igazgató.

A Brand Ede igazgató távozásával megüresedett igazgatói állást, a tantestület régi és érdemes tagja s a polgáriiskola eddigi igazgató helyettese töltötte be Mayer Ferenc személyében.

1883-ban Mohácson született, középiskoláit Mohácson és Baján végezte, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten. Tanári oklevelének megszerzése után a mohácsi áll. polg. isk. tanára, igazgató helyettese, majd ez év őszétől annak igazgatója lett.

A világháboru kitörésétől 1917 decemberig az 52 gy. ezred kötelékében teljesitett katonai szolgálatot s mint önk. szakaszvezető az orosz front harcaiban is részt vett. Több társ. egyesület tagja.

Schneider Lajos

a mohácsi külvárosi elemi iskola igazgatója.

1889-ben Mohácson született. Tanitói oklevelét 1908 ban szerezte meg Baján, majd elvégezte Budapesten a zenekonzervatóriumot, később mezőgazdasági tanfolyamot is végzett Somogyszentimrén és borászati tanfolyamot Budafokon.

Tanitói pályafutását Kiskőszegen kezdte s 1914-ben Mohácsra választották meg. Állását azonban a háboru miatt, mely alatt az 52 gy. ezredben teljesitett szolgálatot s részt vett az orosz front harcaiban, csak 1919-ben foglalhatta el.

Mohács zenei életének egyik vezetője, a 32 tagu levente fúvós zenekar megteremtője és vezető főoktatója. A rk. hitközség képv. test. tagja, Kath. Legényegylet, Credo egyesület, II. Lajos múzeum egyesület vál. tagja. A községi iparos és keresk. tanonc iskola felügy. biz. tagja stb.

Petrovics Károly

tanitó.

1895-ben Mohácson született. Középiskoláit szülővárosában s a tanitóképzőt Baján végezte. 1915-ben már megválasztották a mohácsi belvárosi róm. kath. elemi iskola tanitójává, azonban állását a háboru miatt csak 1920-ban foglalhatta el. 1915-ben bevonult a 19. honv. gy. ezredhez, előbb a szerb, majd az orosz fronton harcol, hol 1916-ban sebesülve hadifogságba esik és szibériai fogságából csak 1920-ban kerül haza. Kitüntetései: II. oszt. ezüst vitézségi és sebesülési érem.

Tanitói tevékenységén kivül a politikai és társadalmi életben is aktiv szerepet játszik. A városi képv. testület, a Keresztény Városi Párt tagja, a helyi Kisgazdapárt titkára és a leventék főoktatója.

Vitéz Tófalvi Ágoston

róm. kath. kántor.

1886-ban született Ócsán (Baranya vm.) Középisláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte s oklevelét 1905-ben nyerte. Előbb Rácpetrén, majd Bátaszéken volt kántortanitó, mig 1909 novemberétől Mohács róm. kath. kántora. 1915 januárban az 5 honv. huszárezredhez vonult be, hogy hazafiúi kötelességét teljesitse. Az orosz fronton 1916 juliusában fogságba esett, ahonnan csak a háboru befejezése után tért vissza.

Az I. és II. oszt. ezüst vitézségi érem és Károly csapat kereszt tulajdonosa. Vitézzé 1926-ban avatták.

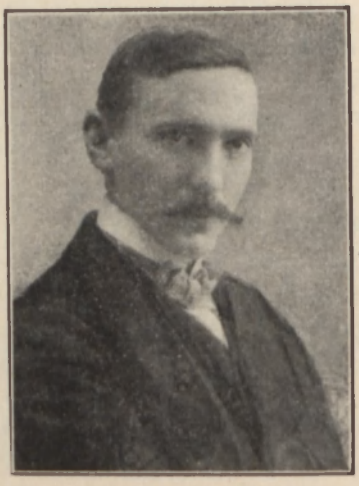

Risztovits Milán

gör. kel. igazgató tanitó.

1880-ban Lóréven (Pestm.) született. Középiskoláit Budapesten és Kunszentmiklóson végezte, mig a tanitóképzőt Zomborban. Előbb Ivándán (Torontálvm.), majd 20 évig Lóréven és 5 évig Villányban volt tanitó. Mohácsra két év előtt jött. A világháboru kitörésétől 1917. októberéig, mikor mint rokkant szerelt le, az 1. honv. gy. ezr. kötelékében teljesitett szolgálatot. Az olasz fronton két izben sebesült meg.

Lóréven és Villányban fáradhatatlanul dolgozott a népmüvelődés terjesztésén, számos népmüvelődési, ifjusági előadást és analfabéta tanfolyamot tartott. Kerületi iskolalátogató.

mohácsi Németh Kálmán dr.

ügyvéd.

Mohácson született 1893-ban. Középiskoláit a pécsi cisztercita főgimnáziumban, egyetemi tanulmányait pedig a budapesti Pázmán Péter tudományegyetemen végezte, hol 1917-ben a jog- és államtudományok doktorává avatták. Ügyvédi diplomáját 1920-ban nyerte el, majd Mohácson nyitott ügyvédi irodát. A világháboru egész tartama alatt katonai szolgálatot teljesitett s a 69. cs. és kir. gy. ezred kötelékében az orosz fronton harcolt, a bronz vit. éremmel és Sygnum Laudissal tüntették ki és mint tart. hadnagy szerelt le.

Aránylag fiatal kora dacára irodája egyike a legkeresettebbeknek. A főhercegi uradalom ügyésze, a Margittaszigeti Ármentesitő és Belvizlevezető Társulat elnöke, vmegyei törv. biz. tag. és a városi képv. testület tagja.

Endl János

kölkedi körjegyző.

Mohácson született 1885-ben. Középiskoláit Pécsett és Szegeden végezte, mig a jegyzői tanfolyamot Pécsett. Közigazgatási pályafutását Baranyajenőn kezdte, segédjegyző volt Darázson, Szederkényen, Hidason, majd jegyző Sombereken és 1917 óta Kölked körjegyzője Mohács székhellyel. 1915-ben bevonult katonának, majd felmentették. A háborut követő szerb megszállás alatt ő is a magyarság legexponáltabb vezetői közé tartozott és a szerbek Német Károly főszolgabiróval, Margitay Lajos polgármesterrel és a többiekkel elfogták és Valjevóban internálták.

A mohácsi II. Lajos Muzeum Egylet választmányi tagja.

189

Pollák Róbert

könyvnyomdatulajdonos, a „DUNAVIDÉK" pol. lap kiadóhivatalának főnöke.

1881. évben Nagybecskereken született. Középiskolái elvégzése után a nyomdai pályára lépett, amelyben 1900 után Budapesten és a külföldön, Bécsben, Berlinben bővitette szakismereteit.

1908-ban önállósitotta magát Mohácson, könyvkereskedéssel és nyomdai üzemmel. 21 évi fennállása óta fokozatosan és céltudatosan fejlesztette a még ma is mindig nagyobb arányt öltő üzemét, mely ma Mohács legtekintélyesebb ilynemü vállalata. Üzeméből időszaki lapok és a legszakképzettebben előállitott művek kerülnek ki, igy a jelen mű is, a „Baranyai Fejek", ugyszintén a DUNAVIDÉK helyi politikai lap is, mely ez évben immár VIII-ik évfolyamába lépett.

Megalapitója ezenkivül a több mint 2000 kötetes kölcsönkönyvtárának, mely Mohács kulturáját emelni és fejleszteni nagymértékben elősegiti.

Mint aktiv katona már az 1908. évi Bosznia annektálásakor és az 1912-ik évi balkán háboru elleni XIV., XV. hadtest mozgósitásakor volt bevonulva, 1914-től pedig a világháborut elejétől végig küzdötte a szerb, orosz és olasz frontokon. A boszniai érem, az 1908-as I. Ferenc József jub. érem, ugyszintén a nagy ezüst, kis ezüst és Károly csapatkereszt vitézségi érmek tulajdonosa.

Számos társadalmi egyesület választmányi és rendes tagja. — A sportéletben tevékenyen részt vesz.

Uhl Ferenc

a Mohácsi Dobozárugyár Rt. vezérigazgatója.

Az 1909-ben alakult és fokozatos fejlődéssel emelkedő Mohácsi Dobozárugyár Rt. vezérigazgatója, ki minden tudásával és fiatal energiájával az üzem tökéletesitésén és nagy méretű modern gyárrá való fejlesztésén fáradozik.

Mohácson született 1900-ban, középiskoláit és a felsőkereskedelmi iskolát Pécsett végezte. Tanulmányai elvégzése után a Mohácsi Dobozárugyár Rt.-hez lépett be s annak rövidesen vezérigazgatójává lett.

Bodnár Antal

kórházi gondnok.

Baján született 1878-ban. Iskoláit Mohácson és Szolnokon végezte, majd a pék-iparos mesterséget tanulta ki. Katonaéveinek leszolgálása után tényleges katonai szolgálatba lépett s előbb a budapesti katonai raktárban, majd mint I. oszt. számvevő őrmester Szolnokon, Kecskeméten, Székesfehérvárott, Zágrábban és Eszéken teljesitett szolgálatot. 1910-ben magántisztviselő lett Mohácson, majd 1912-ben a ker. Munkásbiztositó számtisztje. 1922-ben visszatért iparához, de már 1924-ben, Inkei József nyugalombavonulásakor, kórházi gondnokká lett.

Az Iparos Olvasókörnek 14 évig jegyzője, majd két év óta annak elnöke.

Szingstein János

iparos.

Szakadáton (Tolna vm.) született 1860-ban, iskoláit Szászvárott és Bonyhádon végezte, majd apja üzemében a kocsigyártás mesterségét tanulta ki. Egyideig a főhercegi uradalomban is dolgozott, mig 1901-ben önálló iparosként telepedett le Mohácson. A közügyek intézésében kezdettől fogva tevékeny részt vesz. A mohácsi ipartestület választmányi tagja, 1906 óta a Hadastyán Egyesület és 1925-től a Magyarországi Munkások Rokkantsegélyző és Nyugdijegyletének és az OKH Mohácsi Hitelszövetkezetének elnöke.

191

A MOHÁCSI KISGAZDA TÁRSADALOM.

Varga Pál
gazdálkodó.

Mohácson született 1900-ban s iskoláit is itt végezte. Apja gazdaságában gyakorlati gazdává képezte magát s később maga vette át a 83 kat. holdas birtok vezetését. A világháboru után, melyben fiatal kora folytán csak néhány hónapig vett részt mint katona, teljes erejével a közügyek szolgálatába állt. Résztvett a kisgazdapárt megszervezésében s képességei rövidesen a helyi Kisgázdapárt elnöki s a megyei Kisgazdapárt alelnöki tisztségére tették érdemessé.

Mohács város képv. testületének tagja, a Földműves Olvasókör alelnöke, a Központi Szeszfőzde Szövetkezet ügyvezető igazgatója stb.

492

Böröcz István
gazdálkodó.

1875-ben Mohácson született. Iskolái elvégzése után gyakorlati gazdává képezte magát és később átvette az 51 holdas öröklött birtok vezetését. Fiatal éveitől kezdve a közügyek szolgálatába állt. 1918 óta tagja Mohács képv. testületének, nagy része van a Földmíves Olvasókör megalakitásában s egy ideig a helyi Kisgazdapárt elnöke volt. A Kisgazda Hitelszövetkezet ig. tagja, a Szeszfőzde Szöv. és Tejcsarnok elnöke.

A világháboru alatt a 19. honv. gy. ezredben teljesitett katonai szolgálatot mint altiszt. 21 hónapig harcolt az orosz fronton s a bronz vit. érem és Károly csapatkereszt tulajdonosa.

Gazdasága mintaszerü vezetéséért, különösképen bor és gyümölcs termelése kiválóságának elismeréseül a pécsi és más kiállításokon Albrecht kir. főherceg, földm.-ügyi miniszter és a Hangya dijait és elismerő okleveleit nyerte.

Matkovics Mátyás
gazdálkodó.

Mohácson született 1893-ban. Iskoláit ugyanott végezte, majd apja gazdaságában képezte magát gyakorlati gazdává, később pedig átvette a 83 holdas gazdaság vezetését. A világháboru kitörésekor bevonult és 1918 juliusáig harcolt a szerb, orosz, román és olasz frontokon. Három izben sebesült meg és kitüntették az I. és II. oszt ezüst, a bronz vitézségi, három sebesülési éremmel, valamint a Károly csapatkereszttel.

A háboruból való visszatérése után a közügyekkel és politikával kezd foglalkozni. Tagja a városi képviselőtestületnek és az adó és városfejlesztési bizottságnak, választmányi tagja a róm. kath. hitközségnek, az Erdőbirtokosságnak és a helyi Kisgazdapártnak. A Polgári Olvasókör pénztárnoka, a Tejszövetkezet és a Mezőgazdasági bizottság másodelnöke és számos más egyesület tagja.

193

Sirok József
okleveles gazda.

Nagybaracskán született 1903-ban. Középiskoláit Baján végezte, majd tanulmányait a keszthelyi gazdasági akadémián folytatta, hol 1924-ben nyerte el oklevelét. Oklevele megszerzése után apjától örökölt 120 holdas birtoka vezetését vette át, melyet pár év alatt szakszerü gazdálkodásával valóságos mintagazdasággá formált át.

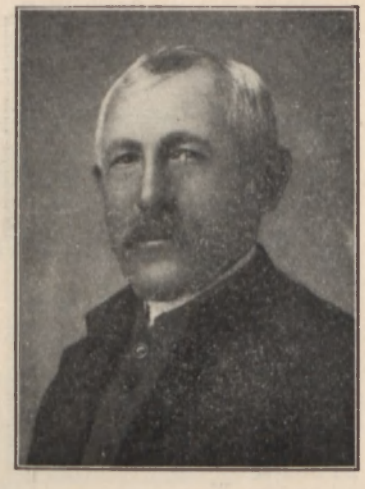

Oswald István
gazdálkodó.

Vaskuton (Bácsmegye) született 1868-ban. Iskolái elvégzése után egyideig apjával együtt gazdálkodott kis birtokukon, majd 36 évvel ezelőtt Mohácson telepedett meg. Előbb kisebb földbérletet szerzett a Margittaszigeten, majd 1925-től dr. Beck Alajos 71 holdnyi birtokát vette bérbe s most azon gazdálkodik. A világháboruból ő is kivette részét és a 19. honv. gy. ezr. kötelékében szolgálta hazáját.

Csupits Lukács
tisztviselő.

1875-ben Mohácson született és Iskoláit is itt végezte. Amellett, hogy 20 holdas gazdaságát vezeti, a közügyek felé fordult minden érdeklődése s azokban 1906 óta aktiv részt vesz. A világháboru őt is a katonák sorába állitotta s a 19. honv. gyalog ezred kötelékében harcolt az orosz fronton, hol fogságba esett es 3 ½ évig volt Szibériában mint hadifogoly.

A mohácsi Sokacok Magyar Olvasókörének s a mohácsi Legelő Társulat alapitó jegyzője, az Erdőközbirtokosság jegyzője, a helyi Kisgazdapárt alelnöke.

194

Pafkovics Antal Pál
városgazda.

1880-ban Mohácson született. Iskolái elvégzése után testvéreivel közös 40 holdas birtokán gazdálkodott. 1913-ban Mohács albirója lett s ebben a pozicióban maradt a várossá alakulásig, mikor is városgazdává választották.

A háboru alatt 1915 márciustól az 1916 juniusban bekövetkezett felmentéséig a 19. honv. gy. ezr. katonája s az olasz fronton küzd. Egy ideig a pécsi püspöki uradalom margittaszigeti uradalmában volt alkalmazva, majd néhai Prakatur Tamás bergazdaságát vezette. Ma Mohács városának mintegy 200 h. birtokát kezeli.

Sirok Péter
gazdálkodó.

Nagybaracskán 1891-ben született. Iskolái elvégzése után apja vezetése mellett gyakorlati gazdává képezte magát. Háboru alatt a 23. közös gy. ezredben katonáskodott, részt vett a szerbek és oroszok elleni nehéz harcokban és kétszer is megsebesült.

Apja halála óta a testvéreivel közös 230 holdas öröklött birtokot vezette a mult évben bekövetkezett megosztásig. 1925. óta Mohács képviselőtestületének virilis tagja.

Horváth János
gazdálkodó.

1884-ben született Zomborban. Iskolái egy részét szülőhelyén végezte, majd — már mint gyermek Angliába kerülvén — külföldön fejezte be tanulmányait. 1903-ban Amerikába vándorolt ki és szorgalmas munkával végül is 486 hold kiterjedésü farmot szerzett s azon gazdálkodott.

1923-ban hazahozta a honvágy és amerikai ingatlanát eladva a mohácsi szigeten vett egy 116 kat. holdas birtokot. A városi képv. testület virilis tagja, a helyi Kisgazdapárt és Mezőgazdasági Egylet választmányi tagja.

Azonkivül tagja számos más egyesületnek.

195

NÉMETBÓLY

197

KÖNYVÜKNEK NÉMETBÓLYRÓL SZÓLÓ
RÉSZÉT, A NÉPÉT MEGÉRTŐ ÉS
SEGITŐ, A FENKÖLT GONDOLKOZÁSU
ÉS SZIVÉBEN IS MAGYARRÁ LETT

HERCEG

Montenuovo Nándor

császári és királyi kamarás
főméltóságu úrnak

MÉLY HÓDOLATTAL AJÁNLJÁK
A SZERZŐK.

192

Németbóly története.

Legrégibb nyomok.

Szent László király 1093-ban a bátai benedekrendi apátságnak adományozta Nyárádot s az akkori szokás szerint a birtok átadásakor bejárták a határt, hogy az adományozott birtok terjedelmét pontosan megállapitsák. Az erről szóló okirat emlit a faluk között egy „Bolok“ nevüt is, melyről földrajzi fekvésének megjelölése folytán biztossággal állithatjuk, hogy az csakis Bóly, azaz a mai Németbóly lehetett. Ezt az első dokumentumot egy 1235-ből és egy 1367-ből, majd 1380-ból származó hasonló okiratok követik, melyek a községről említést tesznek.

Az egyházi feljegyzések közül az elsők 1333 és 1335-ből valók. Ezek Bóly akkori papjának a pápának fizetett adóról készült regiszterei. Ezek az okmányok már „Bol“ és „Bold“ néven emlitik a községet.

Földesurak.

Arra nézve, hogy kik lehettek Bóly legrégibb birtokosai, megbizható adat nincs. A Beke Boli család nevével találkozunk először 1380 körül különféle okmányokban, perekben s igy tudjuk meg, hogy a Beke Boli család ez időtájt már régi ura lehet Bólynak.

1382-ből szóló okiratok szerint Beke András, Bóly ura, a megye alispánja. A Beke Boli családról szóló utolsó feljegyzést 1433-ból találjuk. Valószinü, hogy a Boli család kihalása után a pécsi püspökség lett Bóly ura, azonban erre vonatkozó megbizható okmányok nincsenek. Tudjuk, hogy a török inváziő idején ezt a vidéket is teljesen feldúlták s 1559-ből találunk ismét hitelt érdemlő dokumentumokat, melyek szerint Bóly ura a pécsi püspök lett volna, de egy 1564-ből származó összeirás azt már a pécsi káptalanhoz tartozó községek között emliti. Annyi tény, hogy ez időben Bóly egyházi birtok volt és a szigetvári várkörzethez tartozott.

1579-ben Üvejsz budai pasa volt Bóly ura és a község neki fizetett adót.

Az emlékezetes nagyharsányi csatában (1687. aug. 12.), melyben a törökök felett döntő győzelmet arattunk, részt vett Batthyány Ádám hor-

vát bán is 2000 harcosával s a csata előtt Bóly és Borjád között táborozott. Ekkor nyerte meg tetszését a szép vidék s ekkor határozta el magát, hogy ezt birtokául megszerzi és bár az adománylevél csak 1703-ban kelt, tényleg már a XVII. század végén birtokába is vette azt a gyönyörü területet, mely mintegy 40 községet foglalt magában. Ezek között voltak többek között Belvár, Virágos, Palkonya, Rácherend, Vókány, Magyar-Peterd, Mislény, Birján, Budmér, Olasz, Töttös, Nyomja is.

Az 1700 és 1701-ben kelt okmányokban Bollya és Bolly néven szerepel a község, melyet pusztánként emlitenek s alig számlált 25 házat. További gyors fejlődése nagyrészt annak köszönhető, hogy az a Batthyány, majd a Montenuovo hercegi családok székhelyévé lett.

KÖZSÉGHÁZA

A Batthyány család legrégibb eredetére nincsenek egészen pontos adataink, annyi bizonyos csupán, hogy a család Örs vezér nemzetségéből származik. Az első történeti adat csak Kővágó-Örsi Györgyről van, kinek képe a németbólyi kastélyban is látható s aki a „*Batthyan*“ család alapitója volt. Ez kiváló katonai szolgálatai jutalmazásául 1398-ban Zsigmond királytól kapott adománylevelével elnyerte „Batthyan“ város tulajdonjogát a pallós joggal. Ennek a családnak későbbi leszármazottjai közül II. Kristóf, a török világ után Németbóly első urának, II. Ádámnak apja nyerte el a hercegi rangot.

Herceg Batthyány Ádám egyike volt kora legnagyobb hadvezéreinek és az ő nevéhez fűződik Székesfehérvárnak (1688) és Kanizsának (1690) a törököktől való visszahóditása is. 1703-ban halt meg, az évben tehát, melyben a királyi adománylevél kelt. Felesége Strattman Eleonóra grófnő

200

a „szép Lóri“ volt, ki azonban nemcsak szépségével tünt fel, hanem nagyszerü gazdálkodási és takarékossági érzékével is. Ő vásárolta meg Caprara halála után (l. Siklós történetét) a siklósi várat a hozzá tartozó birtokokkal, a Pálffy családtól pedig az üszögi uradalmat.

A Batthyány család további történetéről s a birtokoknak a Montenuovo hercegi család tulajdonába való átmeneteléről magáról a birtokról szóló cikkünk számol be.

Az uj Németbóly.

A török uralom bukása után a község teljesen néptelen volt s a XVIII. század legelejéről való adóregiszterekben egyáltalán nem is szerepel. Papanek feljegyzései szerint az első 12 család 1710-ben telepedett le,

HŐSÖK EMLÉKMŰVE

azonban valószinübb, hogy csak 1713-ban, mert az adólajstromban csak 1714-ben szerepel a község „Rácz-Boll“ néven. Mint a névből is látható, a betelepültek rácok voltak. 1717-ben már 22 család lakik a községben de még 1724-ben is valamennyien rácok, bár számuk emelkedett.

A német betelepülés 1730-ban kezdődött. Ekkor 2, majd 1733-ban további 8 német család települt le. 1737-ben 28 rác és 23 német családot számoltak össze, 1738-ban pedig 39 rác és 23 német családot. Ez időtájt indult meg a rácok és a különféle országokból betelepülő németség között az a csendes harc, mely 1748 körül a rácoknak Rácttöttösre való áttelepitésével végződött. Érdekesen rávilágit a németség gyors szaporodására, hogy mig 1747-ben csak 50 ház volt még a községben, addig egy év mulva, 1748-ban már 178. Egy év alatt 128

ház épült! 1752-ben, bár előbb a rácok kitelepitése folytán sok ház megürült, mégis további fejlődést találunk. A házak száma akkor már 206.

A templom.

1744-ben létesült az első róm. kath. plébánia. Ebben az időben még semmiféle templom nem volt a községben. A templomot 2 évvel később (1746) épittette herceg Batthyány Károly s 1852-ben a család ujabb nagy áldozattal teljesen restauráltatta azt.

A rácoknak Ráctöttösre való áttelepitése óta a lakosság ugyszólván teljesen katolikus. Protestánsok és reformátusok csak itt-ott tünnek fel, ezzel szemben a zsidók száma itt is megszaporodott, noha az első zsidó család csak a XVIII. század végén települt le. 1829-ben 2075 katholikus, 3 lutheranus, 2 calvinista és 36 zsidó volt a község lakossága.

Iskola, gyógytár, pósta

Az első tanitóval 1748 körül találkozunk, mig az első iskola alapitását és épitését 1867-ben határozta el a község. Érdekes az a hosszantartó per, mely egy félreértésből eredt s évekig tartott a pécsi püspökség és a község között. A püspökség a félreértést ki akarván használni magának követelte az iskolát, melyet pedig nagy áldozatok árán épitett fel a község. Bár az iskola a községé lett, később mégis kath. iskolává változott és mai napig is az. Jellemző, hogy Németbóly lakossága milyen hazafias magyar érzéssel gondolkozott már a mult század közepén is, mikor iskoláját létesitette. Az már akkor kizárólag magyar nyelvü volt.

A gyógytár alapitása 1838 ban történt, mig postahivatalt 1856-ban kapott a község s 1881-ben ez táviróhivatallal bővült ki.

A kastély.

A mostani kastély helyén előbb egy vadászkastély állott, melyet Batthyány Lajos épittetett. Ezt valószinüleg 1800 után bontották le, hogy helyet adjon az uj kastélynak, melynek épitési idejére nézve egészen pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre. 1806-ból találunk az épitkezési költségekre forditott különféle összegekről feljegyzéseket és 1808-ban már teljes inventárt vettek fel a kastély berendezéséről.

Ma a kastélyban lévő bulorok között egész sereg I. Napoleon korabeli pompás darabot láthatunk, a képek között pedig Mária Lujzának több portréját, valamint I. Nepoleonnak egy egykoru olajfestményét. Itt találjuk továbbá Erzsébet királynő két értékes képmását.

Nagy értéket képvisel a kastély hatalmas könyvtára és a Montenuovo Alfréd herceg által a világ minden táján összegyüjtött exotikus, etnografikus kollekció.

202

A mauzoleum.

Németbóly egyik látványossága a Montenuovo hercegi család gyönyörü, tiszta gót stilusban épült mauzoleuma, mely a temető északi oldalán emelkedik. Ez Montenuovo Vilmos hercegné sz. Batthyányi Julia grófnő kivánságára, de annak halála után (1879—1894) épült és annakidején 118.000 forintba került. A mauzoleumon a Batthyány, Montenuovo és Kinsky családok cimerei láthatók s bent két oldalán 24 sirhely van a földalatti „katakombá"-n kivül.

Modern fejlődés.

Németbóly egyike nemcsak Baranyavármegye, de egész Magyarország legrendezettebb, legmodernebb és rohamos tempóban fejlődő községeinek Széles, tiszta uccái, rendezett házsorai, gyönyörüen berendezett egyesületei mintaszerüek.

A Németbólyi Kölcsönös Segélyzőegylet 1874-ben alakult és azóta valóságos komoly pénzintézetté fejlődött. Van a községben még Magyarországi Munkások Nyugdij és Rokkantegylete, Temetkezési Egylet, Önk. Tüzoltóegylet, Tejszövetkezet, Kaszinó, Olvasókör, Katholikus Legényegylet, Katholikus Ifjusági Egylet, Leventeegyesület, Katholikus Iparoskör, Polgári Lövészegylet stb. Ez évben pedig már mozit is nyitottak, mely hetenként 2 előadást tart.

Németbóly volt egyike a legelső községeknek, mely a háboruban elesett hősi halottjainak méltó emlékművet állított.

Lakósainak száma ma 3200, de állandó, gyors emelkedőben van.

207

Herceg Montenuovo Nándor

cs. és kir. kamarás

Ereiben csak kevés magyar vér csörgedez. Családja idegenből származott hozzánk, de egyike hazánk ama főurainak, kik aránylag rövid idő alatt nemcsak megszerették a magyar földet, de azt hazájuknak is tekintik. Tetteiben, érzelmeiben igaz magyarrá lett s az idegeneknek oly nehéz magyar nyelvet bámulatosan rövid idő alatt tökéletesen megtanulta.

1888 május 29-én született Margarethen am Moos-ban, Ausztriában. Gimnáziumi és jogi tanulmányait Bécsben végezte, majd a 9-es Nádasdy huszároknál szolgálta le önkéntesi évét. 1912-ben több hónapig tartó expedíciót vezetett Sudánba s egészen a Kongoig jutott el. Diplomáciai pályára készült s a külügyminisztériumban nyert beosztást, mint fogalmazó. A világháboru kitörése azonban más fordulatot adott életének.

A háboru első napjától az összeomlásig teljesitett katonai szolgálatot. Másfél évig a 10. cs. és kir. lovashadosztály segédtisztje és két és fél évig a 9-es huszárok kapitánya és századparancsnoka. Harcolt mind a négy fronton, résztvett a limanowai, lutzki és assiagoi véres harcokban is. Kitüntetései: 2 katonai érdemkereszt, 4 signum laudis a kardokkal, a német vaskereszt II. osztálya és a Károly csapatkereszt.

A forradalom kitörése után ő is leszerelt és haza készülődött, hogy átvegye baranyai uradalmának vezetését. Ekkor azonban már megszállták Baranyát a szerbek és a hercegnek nem adtak beutazási engedélyt; így csak a szerbek kivonulása után vehette kezébe gazdasága ügyeinek intézését. Azóta németbólyi kastélyában él, magát teljesen a gazdálkodásnak szenteli, de tevékeny részt vesz megyéje kulturális és gazdasági életében is.

1927-ben nőül vette Solymossy Ilona bárónőt s ez egy újabb kapocs, mely még erősebben fűzi ehez az országhoz, mely immár hazájává vált.

A vármegyei törvényhatósági bizottság és az állandó választmány tagja, valamint községi képviselő testületi tag, a Drávavölgyi Villlamossági Rt. és az Alsódunántúli Szarvasmarhatenyésztő Egyesület elnöke, igazgatósági tagja a pesti Első Hazai Takarékpénztár Rt.-nek és tagja a Baranyavármegyei Gazdasági Egylet ig. választmányának. Tagja a Nemzeti Kaszinónak, a bécsi Joke Clubnak és számos más egyesületnek.

205

A Montenuovo hercegi uradalom ismertetése.

Montenuovo Nándor herceg mai birtokát képező németbólyi és felsőnyéki uradalom, valamint a szálkai erdő 1687 óta családi birtok és első birtokosa Batthyány Ádám volt, akinek Savoyai Jenő herceg oldalán a törökök kiverésében oroszlánrésze volt. A birtok osztatlan állapotban maradt Batthyány János Baptist herceg hálláig, ki fiu örökös nélkül halt meg. Az óriási birtok, mely Bécstől, Trautmannsdorftól kezdve

NÉMETBÓLYI KASTÉLY

egészen a németbólyi uradalmat is beleöltve ért végett, részben hitbizomány, részben pedig szabad birtok volt. János Baptist hercegnek 2 leánya között osztatott el a szabad birtok, mig a hitbizomány a másik Batthyány ágra szállt át. Igy esett Julia hercegnőre a németbólyi, felsőnyéki uradalom és a szálkai erdő, mig a másik nővér az enyingi, sellyei uradalmat kapta. Batthyány Julia hercegnő férjhez ment Montenuovo Vilmos herceghez, aki Neipperg gróf, Mária Lujza királyi hercegnővel, I. Napoleon özvegyével történt házasságából született. 1871-ben Julia hercegnő elhalálozásával a birtokot fia Montenuovo Alfréd herceg,

206

Ferenc József király volt első udvarmestere örökölte, aki 1879-ben nősült meg, feleségül választván Kinsky Fanny birodalmi grófnőt. Ezen házasságból 4 gyermek született: Julia, Mária, Fanny hercegnők és Nándor herceg.

Montenuovo Alfréd herceg, Ferenc József király halála után a nyilvánosságtól visszavonultan még életében fiának Nándornak, annak a harctérről történt visszajövetele után, ajándékozási okirat alapján összes birtokát átadta.

Montenuovo Nándor herceg 1921 augusztus 21 óta, vagyis a szerbek kimenetele óta állandó lakhelyül Németbólyt választotta és 1927 november hó 10-én házasságot kötött Solymosy Ilona bárónővel.

Az uradalom a háboru előtt házi kezelésben csak a békási és Fanny-majori gazdaságot és a borjádi, ráctöttösi, kistótfalusi és szálkai erdőket tartotta, mig a többi birtok bérben volt.

A magyarországi birtok kiterjedése a földreform előtt 23416 kh. 1358 n. öl volt. A házi kezelésben lévő békási gazdaság már a háboru alatt is sokat szenvedett, amennyiben igásállat állományának nagy részét a hadvezetőség rögtön a háboru kitörésekor elrequirálta.

A háboru befejezése után szerb megszállás alá került az uradalom és a szerbek el is sequestrálták. A szerb állam a házi kezelésben lévő békási és Fanny-majori gazdaságból, egyebek mellett, 102 drb. tehenet és 8 drb. lovat a hozzátartozó felszerelést és a kastélyból 4 vaggon butort rabolt el, megdézsmálva az ott elhelyezett értékes könyvtárat is. Az összes kár kb. 2.200.000 dinár értéket képvisel. Azonkivül el kellett tartani a szerbek által ide hozott 14 orosz menekültet, köztük a Spiridion Tolsztoj család tagjait, az orosz Nemzeti Bank volt igazgatóját Wadkovszky Vaszilt és családját és Dr. Kurilov volt orosz tartományi főnököt és családját. Azonkivül 3 szerb sequester kurátort.

Hosszu volna az egész szerb megszállás alatti élményeket és megaláztatásokat leirni amiben az uradalom tisztikarának 38 hónapi megszállás alatt része volt.

Az egész szerb megszállás alatt a németbólyi kastély a szerbek tanyáját képezte, akik kivonulásukkor oly rettenetes állapotban hagyták azt hátra, hogy az egész kastélyt majdnem teljesen ujra kellett tatarozni és részben épiteni. Az elrabolt dolgokért természetszerüleg a szerb állam semmiféle kártéritést nem adott, holott azok átvételét nyugtázták.

A szerbek kivonulása után a fiatal herceg, támogatva a minden téren bevált tisztikarától, neki látott nagy áldozatok árán uradalmának rendbehozatalához és átlátva a helyzetet 1922-ben a bérletből visszavette a 280 hold kiterjedésü palkonyai gazdaságot, 1923 őszén a 2800 holdat kitevő belfürgedi és 1927 év tavaszán pedig az 1800 holdat kitevő kül-

fürgedi gazdaságot is. Azóta áldozatot nem ismerve az uradalom évről-évre intenzivitásban emelkedett, s ma az ország vezető uradalmai közé tartozik.

A házi kezelésben lévő terület ma mintegy 7000 hold szántóföld és 3600 hold erdő.

A békási gazdaságban 8 ½ km. hosszu, a fürgedi gazdaságban 17 km. hosszu gazdasági vasut létesült, az első Németbóly, az utóbbi Fürged vasutállomás végállomással.

A németbólyi gazdasághoz tartozó palkonyai gazdaságban 125, a fürgedi gazdaságban pedig 27 k. hold kiterjedésü halastavat létesitettek.

Németbólyon az egész központ villamositva lett, s Németbólyban létesült 1923-ban a ma már jó hirnévnek örvendő Montenuovo féle Roquefort-sajtgyár is.

A szerbek kimenetelekor az állatállomány a következő volt: 32 ló, 9 csikó, 92 ökör, 25 tehén, 2 bika, 51 növendékmarha.

Ezzel szemben 1929. augusztus 1-én a békási és füredi gazdaságban: 106 ló, 37 csikó, 226 ökör, 343 tehén, 15 bika, 165 növendékmarha, 92 borju. A sertésállomány 1244 drb és 329 hizó. A juhállómány 945 drb.

Ebből is látható, hogy a fiatal herceg mennyi áldozatkészséggel igyekszik a sanyaru viszonyok között is gazdasága fejlődését és felvirágzását előmozditani.

A földbirtokreform kapcsán az uradalom vagyonváltság fejében kénytelen volt Tolnában és Baranyában 4400 holdat meghaladó területet leadni, ami a továbbfejlődést nagyban akadályozta ugyan, de a herceg szivós akaratereje és további áldozatkészsége folytán azt meg nem akasztotta. 1927 szeptember 6-án Montenuovo Alfréd herceg elhalálozásával ujabb terhek nehezedtek a mostani birtokos vállára, amennyiben nővéreit kellett az elhunyt herceg végrendelkezése alapján kielégitenie, ami ugyancsak több pusztának leadásával nyert megoldást. Az uradalom mai összterülete tehát 17416 kh. 1358 n. öl.

Az uradalom 7 patronátusi templomot és paplakot, és 3 elemi népiskolát tart fen, azonkivül Németbólyban egy 80 gyermek befogadóképességü ovodát és zárdát, ahol jelenleg 8 Paulai Szt. Vince nővér tartózkodik, köztük 3 tanitónővér, akik a községi iskolákban teljesitenek szolgálatot.

Az uradalom, különösen a németbólyi telivér szimmenthali tenyészetével az ország vezető tehenészetei között szerepel, ugy hogy az idei kaposvári orsz. kiállitás alkalmával a telivér szimmentháli csoportban a tehén nagy dijat, a szimmentháli csoportban a bika nagy dijat nyerte el. Ezen tehenészetből évente kb. 15-20 drb. bikát adnak el köztenyésztés

céljaira. Ugyanezen a kiállitáson az uradalom a mezőgazdasági csoportban is a nagy dijjal lett kitüntetve az évsorozatos nemesitett buzafajták kisérleti eredményeinek grafikus ábrázolásáért.

Az uradalom mai tisztikara: egy igazgató, egy központi számtartó, egy számvevő, négy gazdasági intéző, három gazdasági segédtiszt, három erdész, egy erdőmérnök segédtiszt, három központi irodaszemélyzet és egy sajtgyárvezető.

Manninger Adolf
jószágigazgató.

A hercegi uradalmaknak a nehéz viszonyok mellett mintaszerü gazdasággá való fejlesztésében, a mezőgazdaság és állattenyésztés terén a háboru óta produkált gyönyörü eredmények elérésében nagy része van Manninger jószágigazgatónak, ki lankadatlan tetterővel, nagyszerü szaktudással és kipróbált gyakorlati érzékkel vezeti Montenuovo herceg hatalmas kiterjedésü magyarországi uradalmait.

1880-ban született Sopronban s középiskoláit ugyanott végezte el, majd a 48-as cs. és kir. gyalogezredben szolgálta önkéntesi évét. Utána

egy évig a nagycenki cukorgyárban volt gyakornok, azután a magyaróvári gazdasági akadémia hallgatója lett s oklevelét 1902-ben nyerte el. Előbb Szulkovszky herceg pankotai (Aradvm.), majd Drasche Richárd báró tolnai uradalmában segédtiszt, 1907-ben pedig Schamburg Lippe herceg dárdai uradalmának intézője lett.

A világháboru kitörésekor bevonul mint népfölkelő hadnagy és 1917. októberben bekövetkezett felmentéséig teljesit katonai szolgálatot, mikoris mint népfölkelő százados szerelt le. A polai haditengerészeti parancsnokságnál volt beosztva, mint Isztria gazdasági referense. A signum laudis, a Károly csapatkereszt és a Schamburg Lippe házirend tulajdonosa.

Felmentésekor ismét a dárdai uradalomba tért vissza és 1918. december 1-én vette át Németbóly központtal herceg Montenuovo összes uradalmainak igazgatását.

Az OMGE és a Baranyavármegyei Gazdasági Egylet ig.-választmányának tagja, vármegyei törvényhatósági bizottsági tag.

Görgey Mihály
intéző.

Felsődobszán (Abauj vm.) született 1877-ben. Gimnáziumi tanulmányait Iglón és Sárospatakon végezte, a gazdasági akadémiát pedig Debrecenben. Oklevele megszerzése után (1899) önkéntesi évét szolgálta le a 12. kassai honv. gy. ezredben, azután egy ideig báró Biedermann Rezső uradalmában volt gazdasági segédtiszt Okorágkárászon, majd 1903-ban Bölöny József biharugrai (Bihar m.) uradalmának lett intézője. Itt érte őt a háboru kitörése s ekkor mint népf. hadnagy ő is bevonult ezredéhez, mellyel mint zászlóalj segédtiszt az orosz frontra került s az oroszok Mármarosszigeti betörésekor (1914 okt.) Rahónál fogságba esett.

Csak 1922 augusztusában sikerült hazakerülnie az utolsó tiszti túszokkal turkesztáni fogságából. A Tisza-gyilkosságért elitélt Kéri Pál kiadása volt szabadsága ellenértéke. Hazaérkezte után egy ideig Nagykárolyban lakó édesanyjánál volt s 1923. áprilistól a hercegi uradalom békási pusztájának intézője.

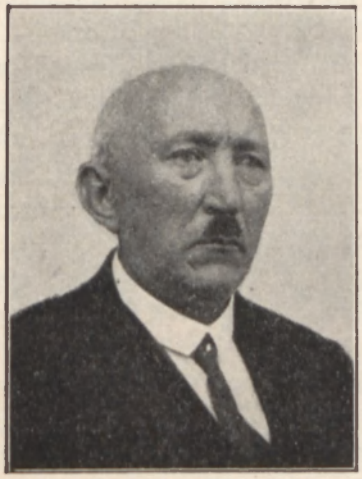

Schippert János
községi főjegyző.

Tolnán született 1872-ben. Középiskoláit, a felső kereskedelmi iskolát Pécsett végezte s ugyanott tette le 1893-ban a jegyzői vizsgát. Előbb Magyarbólyon gyakornokoskodott, majd segédjegyző volt Hercegszőlősön, Pélmonostoron, Versenden és Németbólyban. 1900-ban Ráctöttös, majd 1905-ben Beremend vezető jegyzője lett. A szerbek passziv rezisztenciája folytán felfüggesztették állásától s azt csak a magyar csapatok bevonulása után foglalta el ismét. A Soós tábornok miniszteri kiküldöttel működő határmegállapitó bizottság angol, francia, olasz és szerb tagjai, valamint az alispán az ő vendégei voltak. Az első határmegállapitás a Beremend határában fekvő 80 holdas birtokát Szerbiához csatolta s ezért kényelen volt eladni. A határkiigazitó bizottság visszaitélte ugyan, de birtoka ekkor már elveszett s az eladási árból befolyt pénzét felemésztette a devalváció.

Németbóly főjegyzőjévé 1924-ben választották meg s azóta lelkes munkával fáradozik a község továbbfejlesztésén. A Németbólyi Kölcsönös Segélyegylet ig. tagja.

Bok József
tanfelügyelő plébános.

Nemcsak a község hítéletének, hanem annak társadalmi és kulturális vezetője. Ő áll csaknem az összes helyi egyesületek élén és nagyrészt az ő kitartó, fáradhatatlan tevékenységének köszönhető az egyesületek utóbbi évek alatti hatalmas fellendülése.

Lippón született 1886-ban s középiskoláit valamint a theologiát Pécsett végezte, majd Prágában a Ferdinánd egyetemen folytatott tanulmányokat. 1914 aug.-tól 1918 májusig katonai szolgálatot teljesitett részben a szerb fronton, részben pedig Prágában. Kitünő szolgálatai elismeréseül a II. oszt. lelkészi érdemkeresztet a kardokkal és a hadiékitményes II. oszt. vöröskereszt jelvényt kapta.

Háboru után Mohácson és Pécsett volt segédlelkész s ez utóbbi állomáshelyén sok kellemetlenség érte a kommunisták ellen tartott beszédei miatt. 1923. januárban jött Németbólyba mint vikárius, majd ugyanez év juliusától plébános. Lelkipásztori működése alatt épült Borjádon templom és iskola, ujra festették a németbólyi templomot s abban domborművü kálváriát helyeztek el, restaurálták a Vendel és Kálvária kápolnát, amik mind az ő agilitásának tanubizonyságai. Egyház irodalmi tevékenységet is folytat. Szerkesztett egy németnyelvü imakönyvet, több ujságban foglalkozott a gyermekvédelem kérdésével s a Németbólyban megjelenő németnyelvü „Németbólyer Pfarblatt“ felelős szerkesztője.

A helyi egyesületekben minden télen számtalan ismeretterjesztő előadást tart a mezőgazdaság, egészségügy, irodalom, számtan és illemtan köréből. Az ő kezdeményezésére létesült Montenuovo herceg és a főispán közbenjárására miniszteriumtól kapott segéllyel az uj, modern óvoda, s a kisgazdák leányai számára is ő kezdeményezte a továbbképző tanfolyam felállitását.

Elnöke a Róm. Kath. Legényegyletnek, Ifjusági egyletnek és Iparoskörnek, valamint a Kath. Magyar Népnevelési Egyletnek és a Szent László Temetkezési Egyletnek. A Németbólyi Kölcsönös Segélyző Egylet felügy. biz. tagja és a pécsegyházmegyei papok Missiós Egyesületének tagja. Községi képviselőtestületi tag.

Az ő nevéhez füződik az Ifjusági egylet gyönyörü, szinpaddal ellátott nagy termének épitése és a Legényegylet helységeinek nagyszabásu átalakitása. Most egy közadakozásból létesitendő muzeumtársaság felállitásán fáradozik.

212

Schneider József
a Németbólyi Kölcsönös Segélyző Egylet igazgatója.

Egyike a község vezető egyéniségeinek. Nem a születése, nem a vagyona biztositotta számára a poziciót, hanem lelki és szellemi kvalitásai, ernyedetlen akaratereje s egy emberélet becsületes munkája.

1867-ben született Németbólyban. Mindössze 6 elemit végzett, azután apjának lett segitőtársa a 45 holdas birtokon való gazdálkodásban. Ambiciója azonban magasabbra tör. Sokat olvas és tanul magától és magának, hogy látókörét nagyobbitsa. Egyre behatóbban foglalkozik gazdasági és társadalmi probblémákkal és figyelme csakhamar a közügyekre terelődik. 26 éves korában már választott tagja a törvényhatóságnak és lelkes előharcosa községe fejlesztésének s annak egy ideig birája is. Az ő kezdeményezésére létesült a közmalom, ő alapitotta a Tejszövetkezetet s egyike az uj óvoda kezdeményezőinek.

A kath. hitélet terén is szerepet visz. Több izben világi elnöke a hitközségnek és iskolaszéki tag, az 1912-ben tartott kath. nagygyülésen pedig mint szónok vesz részt. Majd a politikára is ráterelődik figyelme. Több közgazdasági és politikai cikket irt s főképen sokat foglalkozik a nemzetiségi kérdésekkel, melyekben a pángermánokkal szemben a legintansigen-

sebb, magyar nemzeti álláspont harcosa. Egy izben a dárdai kerület képviselőjelöltje is volt.

A Németbólyi Kölcsönös Segélyző Egyletnek 37 év előtt lett igazgatósági tagja, majd másod igazgatója és 12 év óta annak igazgatója.

A háborut követő szerb megszállás alatt sok üldöztetés érte a szerbek részéről hazafias, magyar magatartása miatt s a magyar csapatok élén bevonuló Horthy kormányzót ő üdvözölte a község nevében magyarul és biztositotta őt e németajku vidéknek a magyar hazához való törhetetlen ragaszkodásáról. A hősök emlékművének leleplezésekor az ünnepi beszédet ugyancsak ő tartotta magyar nyelven, hogy ezzel is dokumentálja, mennyire magyar ez a község minden érzésben és megnyilatkozásban.

Királyhelmeci
dr. Szentpétery Kálmán
orvos

1867-ben Nagykörösön született s középiskoláit is itt végezte, mig egyetemi tanulmányait Budapesten, Bécsben és Párisban. Orvosi diplomája elnyerése után (1894) a budapesti 16. helyőrségi kórházban szolgálta katonaévét, majd a Szt. István közkórház alorvosa. Innen Bösre (Pozsony m.) onnan Nemesócsára és 1902-ben Szentelekre kerül, mint körorvos. Háboru alatt ezredorvosi rangban teljesitett katonai szolgálatot. Előbb a szombathelyi tartalék

214

kórház egyik osztályát vezette, majd a szenteleki vöröskereszt kórház parancsnoka volt és szolgálatai elismeréseül a vöröskereszt hadiékitményes ezüst diszérmével tüntették ki.

Az összeomlást követő szégyenletes trianoni határ nemcsak állásától, de gyönyörü birtokától is megfosztotta. Ő volt a nyugatmagyarországi felkelés egyik áldozatkész támogatója és fia Kálmán, tart. huszárfőhadnagy annak egyik vezére.

1918—1929-ig Magyargencsen volt körorvos, majd nyugdijazása óta Németbólyban telepedett le.

A szenteleki és magyargencsi Uri Kaszinó volt elnöke, az Orsz. Orvosszövetség és MONE tagja.

Dr. Schneider József

körorvos, az OTI. körzeti kezelőorvosa.

Németbólyban született 1887-ben, középiskoláit Pécsett, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten végezte. Orvosi diplomáját 1914-ben szerezte meg.

A háboru egész tartama alatt katonai szolgálatot teljesitett az orosz és olasz fronton mint főorvos és az ezüst és bronz sign. laudis a kardokkal, a koronás aranyérdemkereszt, a hadiékitményes tiszti vöröskereszt jelvény és a Károly csapatkereszt tulajdonosa. Háboru után a budapesti Szt. László és a pécsi közkórházban folytatott gyakorlatot.

Németbólyban 1920 óta körorvos. A Németbólyi Kaszinó elnöke, az Orvos Szöv. tagja.

Héra Jenő

körállatorvos.

Ráctöttösön született 1880-ban. Középiskoláit Bonyhádon és Baján, az állatorvosi főiskolát pedig Budapesten végezte s 1906-ban nyerte el oklevelét. Még ugyanez évben Németbólyon telepedett le, mint magánállatorvos, majd 1913-ban körállatorvossá választották.

A világháboruból ő is kivette részét. 1915 januártól a háboru végéig a 4. hegyi tüzérezredben szolgált mint állatorvos és bejárta ezredével az orosz, olasz és román frontokat. Háboru után Németbólyba tért vissza, hol a megszálló szerb csapatok részéről sok üldöztetésben volt része. Egy izben le is tartóztatták és megverték.

A Montenuovo hercegi és Frigyes főhercegi uradalom állatorvosi teendőit is ő látja el. Közs. képviselőtestületi tag és a Németbólyi Polgári Lövészegylet elnöke.

Dr. Guth József
szajki körorvos, az OTI. körzeti kezelőorvosa.

1887-ben Németbólyon született. Középiskoláit Baján és Zomborban, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten végezte s orvosi diplomáját 1914-ben nyerte el. A világháboru első napjától az utolsóig katonai szolgálatot teljesitett és mint főorvos szerelt le. A háboru elején a kittenfeldi fogolytáborban teljesitett szolgálata közben kiütéses tifuszt kapott s egyike azoknak a kevés szerencséseknek, ki ebből a betegségből kigyógyult. Később az orosz és olasz frontot is bejárta, hol mint ezred orvosfőnök működött és két signum laudis a kardokkal, valamint a Károly csapat kereszt tulajdonosa.

Háboru után előbb a budapesti Szt. László, majd a pécsi közkórházban folytatott gyakorlatot, azután 1920-ban Németbólyban telepedett le s 1922-től Szajk körorvosa Németbóly székhellyel.

Käszdorf Károly
elemi és gazdasági iskolai igazgató tanitó.

1888-ban született Németbólyban. Középiskoláit Budapesten és Pécsett, a tanitóképzőt pedig Baján végezte s oklevelét magyar és németnyelvü tanitásra 1916-ban nyerte el. Ugyancsak Baján szerezte kántori oklevelét is. Később elvégezte még a szőlészeti és borászati, borkezelési, méhészeti, gyümölcsfatenyésztési, faiskolafelügyelői és az iparostanonc iskola közismereti és módszeres továbbképző tanfolyamait is.

Előbb Kisdorogon, majd Nagyvejkén (Tolnavm.) működött s 1913 óta van Németbólyon a háboru megszakitásával, mikor is az 52. gy. ezredben teljesitett szolgálatot és részt vett a szerb és orosz front harcaiban.

A Róm. Kath. Iparoskör másodelnöke, a Kaszinó, Polg. Lövészegyl, Kath. Legényegyl. vál. tagja, az iskolán kivüli népm. vezetője, a róm. kath. hitközs. gondnoka stb.

Kämmerer János
igazgató tanitó.

Apatinban született 1881-ben s ugyanott végezte a polgári iskolát, majd a temesvári tanitóképző tanulója lett. Oklevelének megszerzése után 1900-ban Máriakéménden kezdte meg tanitói pályafutását, honnan 1907-ben került Németbólyra, hol előbb mint osztálytanitó működött, majd igazgató tanitóvá lett.

A háboru első napjától katonai szolgálatot teljesitett mint őrmester, a 23. közös gy. ezrednél. Hosszabb ideig volt a szerb fronton s a szolgálati érdemkereszttel tüntették ki. 1917 decemberében, mint a község nélkülözhetetlen tanerőjét felmentették katonai szolgálat alól.

A helyi Uri Kaszinó volt elnöke, Levente főoktató, a Némelbólyi Kölcs. Segélyző Egy. felügy. biz. és számos más egyesület vál. tagja.

Ursits Alajos
vasuti főellenőr, állomásfőnök.

Pécsbányatelepen született 1887-ben s a pécsi cisztercita főgimnázium elvégzése után előbb Szabolcsbányatelepen, Üszögön, majd Siklóson volt vasuti gyakornok. A vasuti tisztiképző tanfolyam elvégzése után 1910-ben a villányi állomáson teljesitett szolgálatot s ő fogadta a szerb megszálló csapatok első vonatát. Megszállás alatt sok kellemetlenség érte. A második vasuti sztrájk idején le is tartóztatták a szerbek és karhatalommal kényszeritették szolgálattételre s lelövetéssel is megfenyegették. A megszálló csapatok kivonulását is ő bonyolitotta le ezen a vonalon.

1928 juliusa óta Németbólyban állomásfőnök.

Eöry István
gyógyszerész.

Jobláncon (Nyitram.) született 1901-ben s középiskoláit a nyitrai piarista gimnáziumban végezte, majd Budapesten a kir. József műegyetem hallgatója lett s 1925-ben elnyerte vegyészmérnöki oklevetét, 1927-ben pedig gyógyszerészi oklevelét. Rövid külföldi tanulmányút után édesapja németbólyi gyógyszertárában folytatott gyakorlatot, majd annak vezetését vette át apja elhunytával.

A műegyetemen szerzett tanulmányait igyekszik hasznositani. Sokat kisérletezik és reméli hogy a vegyészet terén uj eredményeket fog elérni.

Édesanyja helyetteseként virilis jogon a közs. képviselőtestület tagja.

Feldmann Zoltán
állatorvos.

1897-ben született Pécsett s a pécsi reáliskola elvégzése után a budapesti állatorvosi főiskolán folytatott tanulmányokat, melyet azonban a háboru félbeszakitott. 1916 augusztusától katonáskodik, előbb a 8. pécsi honvédhuszároknál, majd a 74-es tábori ágyusezrednél s végül a 74-es hegyi tüzérosztálynál. Az orosz és olasz fronton harcolt s az összeomláskor, 1918 november 3-án olasz hadifogságba esett, honnan 1919 októberében tért vissza. A bronz vitézségi érem tulajdonosa, tartalékos zászlós.

Hazatérte után előbb elvégezte Brünnben a textilipari főiskolát, majd folytatta állatorvosi tanulmányait. Oklevele megszerzése után (1924) Németbólyban telepedett le, mint magánállatorvos. Néhány évi működése alatt már is sok hívet és barátot szerzett.

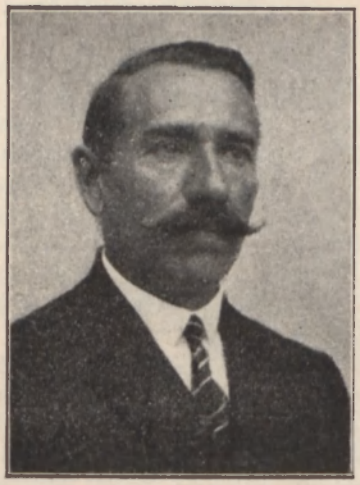

Schneider Károly
községi biró.

Németbólyban született 1884-ben. Elemi iskoláit és két polgárit Pécsett végezte, utána apja mellett a mázoló-mesterséget tanulta ki. A háboru elejétől az összeomlásig katonai szolgálatot teljesitett. Előbb Pólában volt a munkásosztagnál, azután az 52-eseknél és kiképzés után a 63. gy. ezredben szolgált. Háboru után ipara és szőlőgazdasága teendőin kivül a közügyekkel foglalkozik. Előbb 3 évig volt esküdt majd 1926-tól helyettes biró és 1929-tól biró.

Reisz Károly
községi pénztárnok.

A község régi hűséges és közszeretetében álló tisztviselője, ki bár cipészmester, ház és szőlőtulajdonos is, előbbre valónak tartja községi hivatalának intézését.

1864-ben született Németbólyon. Iskolái elvégzése után cipész mesterséget tanult, de azt nemsokára feladta s a köz szolgálatába állt. 1902 óta a község pénztárnoka.

BABARC

219

Babarc

kisközség.

Keletkezésére nézve nincsenek megbizható adatok. Története ép úgy elvész a tatárjárás és törökpusztitás zürzavarában, mint annyi más baranyai községé s a törökök uralma alatt elnéptelenedett község régi magyar lakósainak családjai közül csak kevéssel találkozunk ismét a törökök kiverése után, mikor a Babarc határában fekvő földek részben az államkincstár, részben adományozás utján a Pálffy család birtokai közé tartoznak.

A XVIII. században kezdődött itt is a német bevándorlás, a Rajna mentéről, Ausztriából és más vidékekről s az ősi magyar lakósság mellett egyre több tért hóditanak. A község igazi lendületes fejlődése a XIX. század második felében kezdődött, melyet a háboru s a megszállás rövid időre visszavetett ugyan, de az utolsó 10 esztendőben ismét hatalmas lendületet vett.

Az utóbbi időben épült a róm. kath. iskola új háza, a községháza a jegyzői lakkal, a róm. kath. templomot 13.000 pengő költséggel restaurálták, Kulturházat épitettek, a háboruban elesett hősöknek emlékművet állitottak s bevezették a villanyt és telefont.

Erről a szépen rendezett, céltudatosan fejlődő modern községről mégis van egy szomoru feljegyezni való. Kevés helyen divik annyira a református magyarság között az „egyke“ mint itt, ahol már megszünik az egyke is, mert gyerek egyáltalában nincs. A ref. iskolában ez évben hat tanitvány volt mindössze, holott néhány év előtt ugyanennek az iskolának még mintegy 40 tanulója volt.

Az 1580 lakóst számláló község gazdasági és kereskedelmi fejlődését károsan befolyásolta az a körülmény, hogy a nagy műúttól mintegy 2 km. távolságra fekszik. Az összekötő utat most fogja a község megépiteni s ez további fejlődésének ujabb lendületet fog adni.

220

Rausz Alajos

róm. kath. esperes plébános, Babarc diszpolgára.

A megye társadalmának egyik értékes és markáns alakja. Élete minden megnyilatkozásában igazi pap és a közért fáradozók lelkes zászlóvivője.

Kaposvárott született 1875-ben s középiskolai tanulmányait a budapesti kegyesrendi és a pécsi cisztercita gimnáziumban végezte. Theologiai tanulmányait előbb Pécsett, majd Budapesten, azután ismét Pécsett folytatta. Tanulmányait jeles sikerrel végezvén, 1899 márc. 25-én Hettyei Sámuel püspök őt egy szemeszterrel hamarább szentelte pappá évtársainál. Három hét mulva már Babarcon segédlelkész s itt, valamint Liptódon és Kisnyárádon ő alapitotta meg másfél évi müködése alatt a ma is virágzó hitbuzgalmi egyesületeket, olvasóköröket és szövetkezeteket; Szende Mátyás ig. tanitóval pedig egy azóta több kiadást elért németnyelvü imakönyvet szerkesztett. Túlfeszitett lelkipásztori munkája beteggé tette s ötnegyed évig Meránban és Gleichenbergben kereste gyógyulását.

1902-ben a mohácsi Margittaszigeten, Püspökpusztán lett önálló lelkész, majd a plébánosi vizsga letétele után 1905-ben a Frigyes főherceg kegyurasága alá tartozó Bellyén lett plébános, hol a templomot értékes freskókkal festette ki. Itt azonban nem sokáig marad, mert ma-

láriában megbetegszik s kénytelen más vidékre kérni áthelyezését. 1909-ben Tolna-Cikón lett plébános, hol ismert agilitásával tölti be tisztét, templomot restauráltat, iskolát épittett az egyik filiálisban, uj tanitói állásokat szervez, stb. és itteni működése alatt jelent meg a nagyhatásu „Emléklapok a lourdesi zarándoklatról" cimü műve.

1915-ben Kárász plébánosává nevezte ki a püspök. Itt 1926-ig működött s az ő nevéhez fűződik az orgona beszerzése és a hősök emlékművének felállitása.

Babarcra 1926-ban jött s már rövid egy év alatt is olyan hervadhatatlan érdemeket szerzett, hogy a község hálája jeléül 1927. december 10-én Babarc diszpolgárává avatta. A templomot teljesen restauráltatta s a Gebauer pécsi festőművésszel festetett gyönyörü freskókkal a vidék egyik legszebb templomává avatta a XVI. század barokk stilusában épült plébániatemplomot. Az ujjá alakitott templomot 1927. okt. 9-én szentelték fel.

Babarc modern fejlődésének minden mozzanata szorosan összefügg az ő nevével. Az ő inditványára szavazta meg a község 93.000 pengő költségvetéssel az új iskola és óvoda megépitését s ugyancsak az ő kezdeményezésére járult hozzá a község a baranyavármegyei gépmadár költségeihez, mig 1929. októberben nemkevésbé az ő inditványára határozta el a község az országuttól a faluig egy 2 km. 200 m. hosszu műutnak 66 ezer pengő költséggel való megépitését is.

Egyházirodalommal és ujságirással már theologus kora óta foglalkozik. Számos cikke és tárcája jelent meg a megye s az ország kath. lapjaiban, melyeket a közönség és kritika elismeréssel fogadott. Számos irodalmi társaság tagja.

1929-től a vm. törv. hat. biz. tagja.

Bartos József

körjegyző.

1882-ben Kiskőszegen született. Középiskoláit Kiskúnhalason végezte s érettségi bizonyitványát a kiskunhalasi főgimnáziumban nyerte el. A jegyzői tanfolyamot Nagybecskereken végezte s pályafutását Darázs községben kezdte el.

Háboru alatt Bezedek körjegyzője volt s itt érte őt a szerb megszállás is. A megszálló csapatokkal sok kellemetlensége volt, el is fogták s egy hétig börtönben tartották.

A szerbek kivonulása után jött Babarcra s nagy része van a község utóbbi évek alatti lendületes fejlődésében. Azóta épült a községháza, a kulturház, készült a hősök emlékműve s ez időre esik a villany és telefon bevezetése is.

122

Gossmann Márton

földbirtokos, v. nemz. gyül. képv.

A község és vármegye kisgazdatársadalmának egyik köztiszteletben és közszeretetben álló vezetőegyénisége.

1891-ben született Babarcon. Középiskoláit és a felső keresk. iskolát Pancsován végezte, majd a késmárki felsőbb textiliskola növendéke lett s tanulmányai befejezése után 1911-ben visszatért szülőhelyére és gyakorlati gazdává képezte magát.

A háboru kitörésétől 1913 májusig az 52. cs. és kir. gy. ezredben teljesitett katonai szolgálatot az orosz fronton s a II. oszt. ezüst és bronz vit. érem, a vas és ezüst szolgálati érdemkereszt tulajdonosa.

Háboruból való visszatérte után birtokán gazdálkodik, de békés életét a szerb megszállás zavarja meg. Mint a község egyik exponensének, neki is sok kellemetlensége van a megszállókkal, kik le is lartóztatták, gúzsba kötözték, kinozták.

Már fiatal korában sokat tanul és olvas, hogy magát tovább művelje. Különösen sokat foglalkozik nemzetgazdasággal, s mikor a szerbek kivonulnak, őt is a kisgazdapárt szervezői között látjuk. 1921 októberében a villányi kerület az első nemzetgyülés képviselőjévé választja s mint ilyen részt vesz a felforgatott ország helyreállitásának első és legnehezebb munkájában. De nem szereti a nagynyilvánosság előtti szereplést és hivei kérése dacára, többé nem lépett fel képviselőnek.

Csendes visszavonultságban él, de mikor községének, vagy megyéjének érdekeiről van szó, az első vonalban harcol azokért. A babarci kulturház létesitésének első apostola, ki saját pénzén és felelősségére vette meg a telket, melyen később a kulturház megépült.

Vm. törv. hat. biz. és közs. képviselőtestületi tag, a vármegyei Kisgazdapárt alelnöke, a babarci Kulturház elnöke, a pécsi Tejcsarnok ig. tagja és számos egyesület választmányi tagja.

223

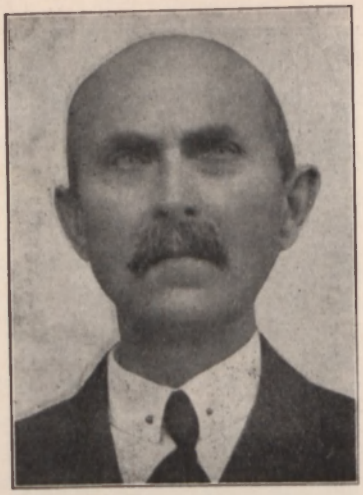

Szende Mátyás

ny. igazgató kántortanitó.

Babarc kulturális és gazdasági fejlődésének lelkes harcosa volt a multban a 11 éve nyugdijba vonult igazgató tanitó, kinek 7 élő gyermeke közül egyik Németbólyban s egyik Babarcon kántortanitó, mig legidősebb fia Szende Ferenc, a kiváló operaénekes és a budapesti operaház egyik büszkesége.

1853-ban Ladományon (Tolnamegye) született. Középiskoláit s a tanitóképzőt Pécsett végezte. Pályafutását Mözsön kezdte meg 1871-ben, mint preceptor. 1879-ben Dunabogdányban, 1880-ban pedig Hanton (Tolnam.) lett kántortanitó. Babarcra 1888-ban került, 1906-ban lett ig. tanitó s 1918-ban vonult nyugdijba. Azóta babarci szőlőjében él csendes visszavonultságban.

Évtizedeken át elnöke volt a Mohácsi Tanitó Egyletnek, a babarci Hitelszövetkezetnek a Tejszövetkezetnek s a Fogyasztási Szövetkezetnek.

Fiatalabb évei legnagyobb sikere a „Flammen der Liebe" cimü német imádságos és énekes könyve volt, mely már négy kiadást ért el.

Dittrich József

földbirtokos.

1899-ben született Babarcon. Középiskoláit és a felsőkereskedelmi iskolát Pécsett végezte, majd 1917 januárban ő is a harcolók közé áll és előbb az 52. gy. ezred, később pedig a 9. kassai huszárezred önkéntese és Lengyelországban teljesit szolgálatot az összeomlásig, azóta pedig birtokán gazdálkodik.

Sokat olvas, főleg mezőgazdasági és nemzetgazdasági munkákat

A kulturház megalapitásán Gosmannal együtt fáradozott s általában a község fejlődésének lelkes harcosa.

Vm. törv. hat. biz. és közs. képv. test. tag, a babarci Kulturház alelnöke a Levente Egylet biz. tagja, stb.

224

Szendrey Gyula

ref. lelkész és tanító.

Dunapatajon (Pestm.) született 1884-ben. Gimnáziumi tanulmányait Kúnszentmiklóson és Kecskeméten, a theologiát pedig Pesten végezte s 1908-ban avatták lelkésszé. 1909-ben választották meg lelkész-tanitónak Babarcra s azóta itt működik egy évi rövid megszakitással, mikor is a pécsi cs. és kir. csapatkórházban teljesitett tábori lelkészi szolgálatot.

A község és a népművelödés fejlesztésén sokat fáradozik s mindent elkövet, hogy az „egyke" folytán csökkenő ref. magyarságot megállitsa a pusztulás útján. A közs. képviselőtestületnek és több társadalmi egyesület tagja.

Kovács Kálmán

róm. kath. segédlelkész.

1894-ben Dusnokon (Pest m.) született. Gimnáziumi tanulmányait Kecskeméten, Vácott és Kőszegen végezte, majd a győri theológia hallgatója lett. A háboru kitörésekor, mint növendék papot kórházi szolgálatra osztották be, azonban egyre erősbödött benne a fiatalos lelkesültség s egy év után otthagyta a kórházat, hogy mint a 18. honv. gy. ezr. önkéntese fegyverrel szolgálja hazáját.

A tisztiiskola elvégzése után az orosz frontra került s épen a bukovinai orosz betörés forgatagába, hol azután hadifogságba esett és 4 ½ évi raboskodás után 1921. januárban lépett ismét hazája földjére.

A háboru folytán megszakitott theologiai tanulmányait ezután fejezte be Pécsett s miután pappá szentelték, előbb Püspöklakon, Máriakéménden, Vásárosdombón, majd Babarcon lett segédlelkész, hol ma is működik.

225

Szende Antal

kántortanitó.

Babarcon született 1898-ban. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte.

1916. májustól a 19. honv. gy. ezred kötelékében teljesitett katonai szolgálatot az összeomlásig s mint hadapródjelölt szerelt le. Már 1918 szeptemberben megválasztották Babarcra tanitónak, de állását csak leszerelése után foglalhatta el.

A helyi Levente Egylet elnöke és oktatója, a Gazdakör és iskolaszék jegyzője.

A családban lévő művészi hajlam nála is megnyilatkozik. Művészileg zongorázik és gyönyörü hangja emlékeztet operaénekes bátyjáéra.

Maul Károly

gazdálkodó.

1881-ben Babarcon született s iskoláit ugyanott végezte, majd gyakorlati gazdává képezte magát és átvette korán elhunyt apjától öröklött 51 k. h. birtoka vezetését.

A közügyek intézésében 28 éves kora óta vesz részt. Előbb, mint képv. test. tag, majd mint helyettes biró és 1914 aug.-tól 1922. májusig mint biró is.

A háboru kitörésétől 1916-ig az 52. gy. ezr. katonája s az olasz fronton meg is sebesült.

Községi birói működése az ország legnehezebb korszakára esett és sok kellemetlenséggel, fáradsággal járt, különösen a szerb megszállás alatt, mikor a szerbekkel támadt konfliktusai miatt meg is vált egy időre tisztségétől s azt csak a megszállók kivonulása után foglalta el ismét.

Közs. képv. test. tag s a község társadalmának értékes tagja és kiveszi részét a Babarc további fejlődéséért megindult munkából.

726

Lánycsók

kisközség.

A kőkorszakból való leletek mutatják, hogy ez a vidék már a legrégibb időben is lakott hely volt, történeti adatai a községnek azonban nagyon hiányosak, mert a tatárdulás és törökpusztitás eltörölt minden nyomot. Ez közös sorsa sok baranyai községnek.

A LÁNYCSÓKI LEVENTEHÁZ

Magáról a község elnevezéséről mindenféle mende-mondák keringenek, mely szerint onnan nyerte volna elnevezését, hogy a török uralom alatt valami vérszomjas török pasa haragjától egy lány mentette volna meg a községet a csókjával s erről a magát feláldozó leány csókjáról nevezték volna el a községet Lánycsóknak, mint amely egy lánycsóknak köszönheti megmenekülését.

Nem akarunk vitába kezdeni a romantikát kedvelőkkel, hiszen lehet, hogy a török világ idején tényleg el is csattant az a mentőcsók,

224

de mégis rá kell mutassunk néhány tényre, melyek a község ilyinódon történt elnevezését nagyon kétessé teszik.

Tény, hogy a község a török uralom alatt teljesen elnéptelenedett s a megyének a török uralom alól való felszabadulása után az adólajstromokban még sokáig nem szerepel. A lánycsóki plébánia könyvtárában található, későbbi időből való latin nyelvü feljegyzések arról számolnak be, hogy Lancsuk (vagy Lancso) rabló és gyilkos szerbek fészke volt a XVIII. század elején. A dombvidéket sürü erdő boritotta s ez kitünő búvóhelyül szolgált a szerb rablóknak, kik „a környékbeliek és az utazók rémei voltak". Hogy a rablók garázdálkodásának, az utonállásnak végeszakadjon, Klimó György pécsi püspök kiirtatta az erdőket s igy a rablók, elvesztvén buvóhelyüket, elmenekültek. Alig maradt ott néhány szerb család, amit a mai statisztika is igazol. Az elnéptelenedett községet ugyancsak Klimó püspök telepitette be 1760 körül németekkel és magyarokkal. A betelepülő magyarok nagy része Hosszuhetéről jött ide.

A község „Lancsuk" neve egész a legutóbbi időkig megmaradt s az nem is régen változott át Lánycsókra.

A mai község keletkezése tehát tulajdonképen a XVIII. század második felétől datálódik. Ez alatt az aránylag rövid idő alatt azonban kedvező fekvésénél fogva és lakosai szorgalmas munkája révén gyönyörüen fejlődött. Különösen a háboru utáni évek alatti fejlődése nyujt sok reményt a jövőre. A régebben alapitott Gazda Olvasóköre és Hitelszövetkezete új életre kelt, bevezették a villanyt, a telefont, tejszövetkezet alakult és megépült a megyében is első, impozáns *„Leventeház"*, a község méltó büszkesége.

228

Dr. Heckenberger Konrád

róm. kath. plébános
pápai kamarás, kormányfőtanácsos.

A megye társadalmának egyik nagyrahivatott vezető egyénisége, nemcsak az egyházi, de a társadalmi, a közigazgatási és politikai élet terén is.

Garán (Bácsm.) 1871-ben született. A pécsi cisztercita főgimnázium elvégzése után a pécsi theologia növendéke lett s 1894-ben pappá szentelték. Pályafutását Olaszon kezdte, mint káplán, honnan rövidesen Pécsre kerül. Ekkor jelennek meg első irodalmi termékei. Több füzetet ad ki, melyek tárgyukat a szociológia köréből meritették és több napi- és hetilap hasábjain teszi ismertté nevét figyelmet érdemlő cikkeivel.

Pécsről Bisztrovicára (Szlavonia) került káplánnak, majd 1909-ben Olasz plébánosa lett, hol 1922-ig látta el hivatalát. A szerb megszállás alatt számtalan kellemetlenség érte, sőt uralmuk utolsó napján a szerbek le is tartóztatták.

1922-ben lett Lánycsók plébánosa. Azóta fáradságot és áldozatot nem kimélve dolgozik a község erkölcsi és anyagi felvirágoztatásán. Hogy milyen kiváló érdemeket szerzett ezen a téren, azt legjobban mutatja az, hogy 1927-ben a kormányzó a kormányfőtanácsosi cimet adományozta részére.

A község fejlesztése érdekében kifejtett hatalmas munkájának koronája a gyönyörü leventeház, mely a megyében az első volt s melynek létesitéséért sok angagi áldozatot is hozott.

Vm. törv. hatósági, közigazg. bizottsági és közs. képv. testületi tag, a Mohácsi Takarékpénztár Rt. igazgatósági tagja.

Hengel Boldizsár

igazgató tanító.

Palotabozsokon született 1872-ben. Gimnáziumi tanulmányait és tanitóképzőt Pécsett végezte s oklevelét 1894-ben szerezte meg. Tanitói pályafutását Rácmecskén kezdte, honnan Bezedekre, majd Vásárosszentmihályra kerül, míg azután 1902 október 1-től a lánycsóki r. k. elemi isk. tanitója lett, igazgató tanító pedig 1920-ban.

Lánycsókon a már csaknem három évtizedes működése alatt a népmüvelődés és a község fejlesztése terén valóban hervadhatatlan érdemeket szerzett. Ő alapitotta meg a Gazda Olvasókört és a Hitelszövetkezetet, melynek 20 évig vezetője volt. Az iskolánkivüli népmüvelés vezetője s mint ilyen, különösen a többtermelést előmozditó gazdálkodásról tartott sok előadást, amiért a Vármegyei Gazdasági Egyesület elismerésben is részesitette.

Vármegyei törvényhatósági bizottsági tag, a Levente Egylet alelnöke és számos társadalmi egyesület tagja.

Dr. Polster János
körjegyző.

1893-ban született Alsószénégetőn. Gimnáziumi tanulmányait Kőszegen végezte, majd elvégezvén Győrött a községi közigazgatási tanfolyamot, 1921-ben jegyzői oklevelet nyert. Közigazgatási pályára 1915-ben lépett s előbb Péren, majd Vágán (Pozsony m.), azután hosszabb betegsége után Alsószénégetőn működött, mint jegyzőgyakornok. Jegyzői oklevelének megszerzése után Rárón (Győr m.) volt segédjegyző, majd 1927 szeptemberben Rácpetrén lett adóügyi jegyző s 1927 októbertől h. körjegyző Keszőn. Lánycsókra 1929 májusában jött, mint helyettes körjegyző s ugyanez év novemberében választották meg körjegyzőnek.

Mint segédjegyző beiratkozott a jogra s 1927 novemberében a pécsi egyetem az államtudományok doktorává avatta.

Plesz József
községi biró.

Lánycsókon 1893-ban született s iskolái elvégzése után gyakorlati gazdává képezte magát.

A világháboru elejétől az összeomlásig katonai szolgálatot teljesitett a 19. honv. gy. ezredben. Egy évig az orosz fronton harcolt s 1915. szept. 6-án orosz fogságba esett. Szibériában s a Kaukázusban volt hadifogságban, honnan 1918. juniusában sikerült hazajönnie s ekkor ismét bevonult ezredéhez.

Háboru után terelődött figyelme a közügyekre s mint községi képv. testületi tag minden igyekezetével a község felvirágoztatásán fáradozott. Nagy része van abban, hogy a községbe a villanyt bevezették, a Gazda Olvasókör és Leventeház megalapitása érdekében pedig hajlandó volt anyagi áldozatokat is hozni.

Egy éve Lánycsók község birája és a Tejszövetkezet igazgatósági tagja.

DUNASZEKCSŐ

231

Dunaszekcső

nagyközség.

Dunaszekcső első nyomai még a kőkorszakból valók. Kitünő fekvésénél fogva már a legősibb időkben szerepet játszhatott s a Duna melletti fekvése és a partvidéket uraló dombja kiválóan alkalmassá tette, hogy várul, erődítményül szolgáljon a Dunaszakasz védelmére.

A római kolonizálás idején Pannonia egyik jelentős telepe volt előbb *Lugio* néven, mely később a IV. században *Florentinára* változott át. A dombon ma is láthatók a valamikor hatalmas római vár romjai ép úgy, mint a szigeten található *burgus contra Florentiam* maradványai. Horváth Antal (1885) és később Wosinszky kutatásai deritettek fényt Dunaszekcső rómaiak korabeli szerepére, de a szekcsői romok ma sincsenek teljes terjedelmükben feltárva. Érdekes lelet a 201-ben készült és Septimus Severus császár tiszteletére emelt emlékkő, valamint egy másik, mely Septimus Severus fiának, Caracallának van szentelve.

A dombon állott *castellum* körülbelül 550 m. kerülettel birt, mig a jóval később épült szigeti *burgus* hossza 85, szélessége pedig 59 m. volt Wosinszky mérése szerint, ami tehát 288 m. kerületet ad. A romok pontos felmérése lehetetlen, mert ma azok egy része viz alatt van a Duna folyásának időközbeni megváltozása folytán.

A népvándorlások kora elsöpörte a szekcsői *castellumot és burgust* a többi pannoniai római erődítményekkel együtt s a honfoglaló magyarok kezdtek ismét várakat épiteni az ország védelme szempontjából fontosabb helyeken. Dunaszekcső is ezek közé tartozott és igy a római castellum omladványain felépült a magyar erődítmény, mely azután a török pusztitás idején szintén rommá lett. Haas egy 1845-ben kiadott

munkájában arról tesz említést, hogy ennek a várnak megmaradt „falain még a mult század végén föstvények is valának láthatók."

Nincsen kizárva, hogy a magyarok által épitett vár közvetlenül a honfoglalás utáni időkben keletkezett. Anonymus szerint Edőnek, Ete fiának adott Árpád földet a Duna mentében „meg nem számlált néppel és azon a helyen Edő meghódoltatván azon résznek népét, várat épittetett, melyet köznyelven *Zecuseu*-nak (Székcső) nevezett azért, mivel ottan magának széket és állandó lakást választa".

Dunaszekcső mindenesetre már a XIII. és XIV. században jelentőséggel birt s ebben az időben a főesperesség plébániái közé tartozott.

Erdekes megemliteni, bár a történeti tényekkel teljesen ellenkezik, azt a feltevést Szerémi Györgynek „De perditione regni hungarorum" cimü műve nyomán, hogy itt ölték volna meg II. Lajos királyt és Tomoryt a mohácsi csata után. E szerint a mohácsi csata elvesztése után Szepessy György e szavakkal támadt volna a megmenekült királyra: „Te királ bestye tanchos királ elvesztetted a hazát s annak jogát . . . hanem te is meghalsz" s kihúzván kardját, hármat vágott reá s a király halva rogyott össze. Tomory ezután levágta volna Szepessyt, de annak emberei viszont Tomoryt koncolták fel. E feltevés szerint II. Lajos holttestét ezután vitték volna ki a „tó" partjára s úgy temették volna el.

Állitják egyesek azt is, hogy a király testén tényleg találtak volna sebeket, mikor hivei a csata után megtalálták.

A török uralom alatt Dunaszekcső már mint város szerepel s a földesuraktól elkobzott s a török kincstár javadalmaként bérbeadott birtokok között találjuk 1558-ban. A földesuri jogokhoz tartozó haszonélvezetek, így vámok (száraz vám, áru vám, bor vám és ut vám), melyek Szekcsőn is voltak, külön bérbeadás tárgyát képezték.

A törökök kiüzése után, mikor a megye csaknem elnéptelenedett és a legtöbb községben csak néhány család maradt, a feljegyzések arról számolnak be, hogy Pécsen kivül csak négy jelentősebb városa volt a megyének: Siklós, Mohács, *Szekcső*, Pécsvárad. Ebben az időben Dunaszekcső mezőváros Hellenpront János és neje Bezerédy Terézia birtokához tartozott. Az a Hellenpront János ez, aki Rákóczi szabadságharca idején Vak Bottyánnal, Balogh Ádámmal és Sándor Lászlóval dicsőséges szerepet vitt.

Mezővárosi cimét és jellegét Dunaszekcső megtartotta egész az 1848-iki szabadságharcig, mikor az abszolut kormány a városok autonomiáját felfüggesztette, illetve 1871-ig, mikor a kiegyezés után a mezővárosok cimei és jellegei egyszersmindenkorra megszüntek.

Dunaszekcső modern fejlődése a XVIII. század végén indult meg. Ekkor már volt postája is, noha az egész megyében még csak 8 posta-hivatal létezett. A német és rác településekkel lakósainak száma egyre szaporodik s 1845-ben már csaknem 4000 lakosa van. Ezek közül 3192 kath., 6 ev., 692 g. kel. és 18 zsidó. A magyarok 300, a németek 143 és a rácok 82 házban laktak. Lakósainak száma ma meghaladja a a 6000-ret.

A község háboru utáni fejlődése hatalmas lendületet vett, amit nagyrészt a Duna melletti kiváltságos fekvésének köszönhet. Fejlett ipara, kereskedelme, kiváló bora, lüktető társadalmi és kulturális élete számos egyesületével a megye legjelentősebb és legfejlődésképesebb községei sorába iktatja.

A község látványosságai közé tartozik a gyönyörü gróf Jankovics Bésán kastély hatalmas parkjával, a várromok és sáncok, a hősök emlékműve s néhány nagyobb iparvállalata.

Péterfalvi

Börzsöny László

községi főjegyző, a vármegyei jegyzők egyesületének elnöke.

1887-ben született. Középiskoláit Pécsett és Ujvidéken végezte. Közigazgatási pályafutását Ráctöttösön kezdte, mint jegyzőgyakornok, majd 1907-ben elvégezte Pécsett a jegyzői tanfolyamot s oklevelét elnyervén a dicsérettel letett vizsga után, Baranyabánban lett segédjegyző. 1913-ban Csúza (megszállt terület) nagyközség vezető jegyzője lett.

A község megszállásakor elhagyta állását és a szerbek kiutasitották. Ekkor Pécsre ment s aktiv részt vett a Kisgazdapárt megszervezésében s Agricola néven sok cikke jelent meg a Kisgazdák Lapjában. Később Komlóra ment s ott a vármegye felszabaditásának előkészitő munkájában vett részt.

A szerb megszállás után 1921-ben Egerágon lett körjegyző s 1926 óta Dunaszekcső főjegyzője.

A vármegyei Jegyzők Egyesülete 1913-ban pénztárnoknak, 1921-ben főjegyzőnek s 1928-ban elnöknek választotta meg. Az Orsz. Jegyző Egyesület közigazg. szakosztályának tagja, a dunaszekcsői Levente Egyesület és Dalárda elnöke.

Zsilli Dezső

adóügyi jegyző.

Várdarócán született 1891-ben. Középiskoláit Zomborban végezte, majd 1915-ben elvégezte Szombathelyen a községi közigazgatási tanfolyamot s jegyzői oklevelet nyert.

1915-től 1920-ig Vajszlón volt segédjegyző, majd a szerb megszállás alatt a megszállók üldözése elől elmenekült. 1 évig Dunaszekcsőn működött, majd 1922-ben Egerág másodjegyzője lett, 1926-ban pedig Belvárdgyula körjegyzője. 1928 junius óta Dunaszekcső nagyközség adóügyi jegyzője.

Dr. Kéthelyi József

róm. kath. esperes plébános, ker. tanfelügyelő.

Almamelléken (Somogymegye) született 1831-ben. Középiskoláit Pécsett végezte, theologiai és filozófiai tanulmányait pedig a budapesti egyetemen. 1905-ben szentelték pappá, tanári és doktori diplomáját pedig 1906-ban szerezte.

Pályafutását Rácmecskén kezdte mint káplán s ugyanebben a minőségben működött Püspöknádasdon, Dunaföldvárott, Pakson, Koppánszántón, majd Szekszárdon és Pécsett is. 1915-ben lett plébános és később esperes Pécsváradon, hol 11 évig működött, és nagy érdemeket szerzett a polgáriiskola létesitése körül, melynek 3 évig igazgatója és tanára is volt.

1926-ban jött Dunaszekcsőre, hol máris a legnagyobb szeretettel és tisztelettel veszik körül.

Egyházi szakirodalommal már fiatal évei óta foglalkozik. A vm. törv. hat. biz. tagja.

Dr. Demény Lipót

körorvos.

1866-ban Aracson (Torontál m.) született. Középiskoláit Szabadkán és Kiskunhalason végezte, majd a budapesti Pázmány Péter tudományegyetem hallgatója lett s orvosi diplomáját 1903-ban szerezte meg. Egy ideig a mohácsi László közkórházban működött s 25 évvel ezelőtt Dunaszekcső községi körorvosa lett.

Az Országos Orvosszövetség és a KANSZ tagja.

Dr. Wagner Sándor
körorvos.

Baján született 1896-ban s középiskoláit ugyanott végezte. A gimnáziumi érettségi után a budapesti Pázmán Péter tudományegyetem orvosi fakultásának hallgatója lett, majd bevonult katonának s 1915 márciustól az összeomlásig a zombori 23. cs. és kir. gyalogezredben teljesit szolgálatot s mint hadnagy szerel le. Az orosz és olasz fronton harcolt s a koronás arany érdemkezeszt a sign. Laudis a kardokkal és a a Károly csapatker. tulajdonosa.

Háboru után folytatta egyetemi tanulmányait s 1920-ban nyerte el orvosi diplomáját. 1923-ig a bajai közkórház segédorvosa, később alorvosa volt, majd mint magánorvos folytatott Baján gyakorlatot 1924-ig, mikor is Dunaszekcsőn megválasztották körorvosnak.

Orvosi szakirodalommal foglalkozik s tárgyát főleg a belgyógyászat köréből meriti.

Kováts János
gőzmalom igazgató.

1877-ben Szászvárott született. Középiskoláit Szekszárdon végezte s a kereskedelmi pályára lépett. 1903—1908-ig Harkányfürdő szállodáját bérelte, majd 1913-ban megépitette Dunaszekcsőn a Kováts János és tsai „Árpád" műmalmát, mely az egész környék legmodernebb s legfinomabb őrlőberendezéssel felszerelt malma, napi 100 métermázsa őrlőképességgel.

Háboru alatt másfél évig teljesitett katonai szolgálatot, 1916 októberben bekövetkezett felmentéséig. A szerb megszállás alatt sok kellemetlenség és nagy anyagi kár érte. Malmából a szerbek 10 waggon buzát raboltak el a bátaszéki szerb katonai parancsnokság rendeletére.

Több társadalmi egylet tagja.

237

Dr. Bencze Jenő

körállatorvos.

Hásságyon (Baranyam.) született 1888-ban. A pécsi főreáliskolában szerzett érettségije után a budapesti állatorvosi főiskola hallgatója lett s oklevele elnyerése után Pécsváradon kezdett gyakorlatot, de félévi működés után, 1911-ben Dunaszekcsőn telepedett le s 1914-ben lett körállatorvos.

A világháboru legelejétől az összeomlásig katonai szolgálatot teljesitett, mint tart. katona állatorvos a 17. tábori tüzérezredben a szerb, orosz és olasz frontokon.

Háboru után ismét elfoglalta állását és azóta Dunaszekcsőn működik. Különösen a társadalmi életében vesz aktiv részt s egyike a község vezető egyéniségeinek.

A közs. képv. testület tagja, a Kaszinó elnöke s az Olvasókör volt elnöke.

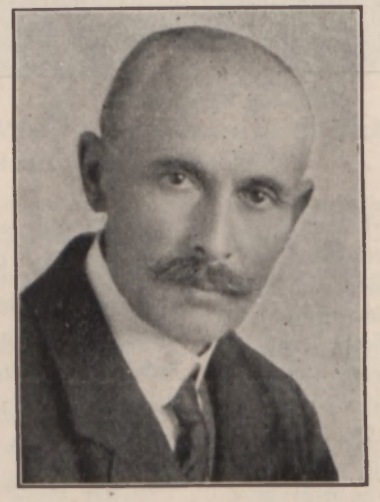

Halász Ferenc

ny. igazgatótanitó.

Hegyhátmarócon született 1877-ben. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte s tanitói pályafutását Somogyvárott (Somogy m.) kezdte meg. Onnan Mosontarcsára (Moson m.), Sellőre kerül kántortanitónak, majd Somogyszentlászlón (Somogy m.) működik 4 évig, később pedig Püspökmárán és Bárban. Dunaszekcsőre 1911-ben jött, mint az állami elemi népiskola tanitója, melynek 1925-ben igazgató tanitója lett. 1928-ban vonult nyugdijba.

A világháboruban egy ideig részt vett a 19. honv. gy. ezred kötelékében és mint rokkant szerelt le.

Az 1918 novemberi forradalomkor minden igyekezetével azon volt, hogy a felizgatott tömegeket lecsillapitsa s e célból több jó hatást keltő népszónoklatot is tartott.

Az Iparos Olvasókör pénztárosa, a várm. Gazd. Egyl. és más egyesületek tagja.

Tíbor Béla

igazgató tanító.

Regi dunaszekcsői család sarja. 1890-ben Belvárdon született s középiskoláit Mohácson, a tanitóképzőt pedig Baján végezte.

A világháboru első napjaiban bevonult katonai szolgálattételre a 12. honv. gy. ezredhez és rövidesen a szerb frontra került, hol nemsokára szerb hadifogságba esett, honnan csak 1920. májusában tért haza s ekkor választották meg a dunaszekcsői r. k. népiskola tanitójává.

Ma ő az iskola ig. tanitója, 1928. óta a gazdasági iskola igazgatója is, a hatalmas levente csapat főoktatója, az iskolánkivüli népm. vezetője, a dalárda karnagya.

A Műkedvelő Egyletnek öt éven át volt elnöke s évente 10—12 előadást tartottak; a vármegyei népművelésügyi biz. tagja, a helyi Gazdák Egyesületének egyik alapitója és jegyzője, elnöke a helyi Rokkant Egyesületnek s igazgatója az iparos tanonciskolának.

Pedagógiai szakirodalommal is foglalkozik.

Halász Antal

tanitó.

1895-ben Pécsett született s úgy középiskoláit, mint a tanitóképzőt szintén Pécsett végezte. Tanitói pályafutását Decsén, (Tolnam.) kezdte meg, majd 1915 májusban bevonult katonának s a háboru végéig teljesitett szolgálatot. 30 hónapig harcolt az orosz és olasz fronton s a bronz vitézségi érem és Károly csapatkereszt tulajdonosa.

1923 február 1-től a dunaszekcsői állami elemi népiskola igazgatói teendőkkel megbizott tanitója. A szigeti Olvasókör jegyzője s a szigeti Tejszöv. vezetője.

Klein Rezső
téglagyári igazgató.

1897-ben Bécsben született s középiskoláit Baján végezte, majd apja, néhai Klein Vilmos által 1911-ben megvett és teljesen modern üzemre átalakitott Első Dunaszekcsői Gőztégla-, Cserép- és Mészégetőgyár alkalmazottja lett.

1915-ben bevonult katonának s az 52. cs. és kir. gyalogezredben szolgált a háboru végéig. Harcolt az orosz és olasz fronton.

A Károly csapatkereszt tulajdonosa.

A gyár vezetését 1922-ben vette át s azt igazi hozzáértéssel és szaktudással vezeti. A gyár 70—100 munkást foglalkoztat s évenkint 3—5 millió téglát, illetve cserepet gyárt.

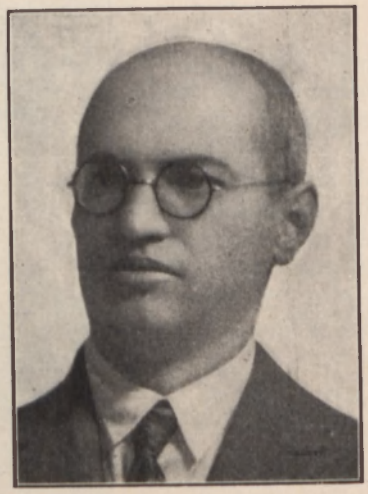

Klein Ernő
kereskedő.

Zombán (Tolna m.) született 1890-ben. Középiskoláit Szekszárdon és Bécsben végezte, majd a kereskedelmi pályára lépett s egy nagy budapesti gabonakereskedő cég alkalmazottja lett, majd Dunaszekcsőn telepedett le.

A háboru alatt a 19. honvédgyalogezredben szolgált s 1915 ben az uzsoki orosz betörésnél fogságba esett, honnan 1918-ban került haza. A bronz vitézségi érem tulajdonosa.

Mai cégét 1918 végén alapitotta és gabona és szénkereskedelemmel foglalkozik.

A községi képviselőtestületnek 1927-óta tagja, a kaszinó volt jegyzője és számos egyesület rendes tagja.

240

Habich György
gazdálkodó.

A község kisgazdatársadalmának egyik vezetője. Minden megmozdulásában igaz hazafiság és a köz érdekeit szolgáló önzetlenség vezeti.

1872-ben Dunaszekcsőn született s iskolái elvégzése után a gazdálkodást választotta életcéljául. Apja elhunytával átvette a 121 kat. holdas családi birtok kezelését s azt modern gazdasággá fejlesztette.

A várm. törv. hat. bizottságnak 20 éve, a közs. képv. testületnek pedig 31 éve tagja. Az első Iparoskörnek és a 48-as körnek sok éven keresztül egyik vezetője s a községnek 3 évig birája volt. A Polgári Olvasókör elnöke és több egyesület tagja.

Faller József
gazdálkodó.

Dunaszekcsőn született 1872-ben. Iskolái elvégzése után apja vezetése alatt gyakorlati gazdává képezte magát, később pedig átvette a 160 kat. holdas gazdaság vezetését.

1908-ban a közs. képviselőtestület tagjai közé választották s azóta a közügyek vitelében állandóan részt vesz. A dunaszekcsői Tejszövetkezetnek már 1902. óta ügyvezető igazgatója, a vm. törv. hat. bizottság, a helyi és járási mezőgazdasági bizottság, a vármegyei Gazdasági Egylet ig. választmányának, a vármegyei közp. mezőgazdasági biz. állandó választm., a népművelési biz. tagja, a közs. állami iskola gondnokságának elnökhelyettese, stb.

241

Bár

kisközség.

A községnek történelmi multja kevés. Nevével csak az újabb időkben találkozunk. Semmiféle nyom nem mutat arra, hogy ez a római kolonizálás, a népvándorlás vagy a honfoglalás idejében lakott hely lett volna.

Tulajdonképeni keletkezése a török uralmat közvetlenül megelőző időkre tehető, az akkor alakulóban levő községet azonban a török harcok vihara elsodorta. 1700 előtt csak halászkunyhók álltak a mai község helyén s a házak épitése csak az 1746 körül Westfaliából és Fuldából történt német betelepülések után kezdődött, de a község fejlődése csak lassan halad előre. Erőteljes fejlődést csak 1905-től mutat Bár, mely főleg a háboru után fokozódott. Iskolája 1811-ben létesült s a mai iskola épületét 1912-ben emelték.

Róm. kath. plébánosa *Dobos Henrik*, ki az egyházmegye egyik érdemes, öreg lelkipásztora.

A község határában terül el a Matyasovszky Zsolnay család birtokainak egy része és itt van a család kastélya is.

Kaipel Ede
kántortanitó.

Nagynyárádon született 1897-ben. Középiskoláit Fiumében és Baján végezte s ugyanitt szerezte meg tanitói oklevelét is 1918-ban.

A világháboru alatt 1915 májustól az összeomlásig vett részt, mint az 52. cs. és kir. gy. ezred zászlósa. Az orosz fronton 1916 augusztusban sulyosan megsebesült. A Károly csapatkeresz és sebesülési érem tulajdonosa.

A bári róm. kath. elemi népiskola kántortanitója 1919-ben lett s a 80 tanulót számláló 6 osztályu iskola egyedüli tanerője. Az iskolánkivüli népmüvelés vezetője, a dalárda karnagya, levente főoktató s a helyi Gazdakör titkára.

242

NAGYNYÁRÁD

243

Nagynyárád

kisközség.

Semmi nyom sem mutat arra, hogy a különben az ókor harcászati szempontjából oly előnyös fekvésü nagynyárádi dombon, vagy annak közvetlen vidékén a magyarok bejövetele előtt már laktak volna. Csodálatosképpen a római kolonizáció is elkerülte ezt a vidéket.

A község a honfoglalás első éveiben keletkezhetett. Az 1093-ból fentmaradt okmányok szerint Nyárádot Szt. László király a bátai Benedekrendi apátságnak adományozta. Ebben az időben tehát már számottevő község volt az akkori fogalmak szerint.

Mint az ajándékozás ténye és a későbbi okmányok is bizonyítják, Nagynyárád és közelebbi környéke királyi birtok volt s a távolabbi községek határaiban különböző, a királyi udvarhoz tartozó nagyurak birtokai terültek el.

Nyárád az ajándékozás tényével csak rövid időre került a hozzátartozó 6 községgel a bátai apátság kezére és később ismét királyi birtokká lett. Hogy miképpen vesztette el az apátság Nyárád feletti jogait, még máig sem tisztázódott. A bátai apátnak 1237-ben a pápához intézett panaszos levele sem derit fényt magukra a tényekre.

A Nyárád-vidéki királyi birtokok; főleg a tatárdulás utáni időkben, mikor a királyi hatalom megerősítése, hivek szerzése volt a főcél; legnagyobbrészt adományozás folytán lettek egyházi birtokok. Nagynyárád a pécsi püspökségé lett, a Nyárád és a mai Ráctöttös között 1200 körül alakult új és azóta eltünt „Lotha“ nevü község előbb a czikádori, későbbi okmány szerint pedig a bátaszéki (Zek) apátsághoz tartozott.

Az apátság és a Töttös család között 1371-ben egy nagyon bonyolult és hosszantartó pereskedés kezdődött Lotha birtokáért, melybe azután a püspök is belekeveredett s a hosszantartó, ádáz veszekedések gyümölcse az ezen évekből fentmaradt sok értékes okmány, mely világot vet az akkori idők viszonyaira.

Az 1526-iki tragikusvégü mohácsi csata középpontja körülbelül a mai Sátoristye volt s igy a nagynyárádi dombról végig lehetett volna nézni a fenségesen borzalmas csata egész lefolyását.

A mohácsi csata után a győzelmes török sereg az egész környéket feldulta és kifosztotta. Természetes, hogy sorsát Nyárád sem kerülte el s valószinüleg teljesen elpusztult.

A törökök kiűzetése után a XVIII. század elején készült adólajstromokban a község nem is szerepel és csupán, mikor 1720 körül megkezdődött a sváb betelepités, épülnek az első házak. Mint adófizető község 1726-ban szerepel ismét és ekkor is a betelepülőkre megállapitott alacsonyabb adótételekkel.

A Nyárádra betelepült németek egy része Fuldából vándorolt be s magukkal hoztak egy katholikus papot is. Ez lett az első plébános és 1721-ben ő látta el Németbólyban is a lelkipásztori teendőket.

A gyönyörü tiszta stilü templomot, mely a dombon emelkedik és egyike a megye legszebb templomainak, Mária Terézia épittette. Elrendelte, hogy a templomot olyan helyre épitsék, hogy 15 kilóméter távolságból mind a négy világtáj felől látható legyen. A nagyharsányi hegy csaknem áldozata lett ennek a templomépitésnek, mert el akarták hordani, hogy ne álljon utjába a kilátásnak, de mivel a 15 kilóméternyi távolságon kivül esett, mégis megkegyelmeztek neki.

A templomot ez évben restaurálták nagy áldozatokkal és tökéletes stilusmegtartással, amiben Nagynyárád lelkes plébánosának, Faludi Ádámnak nagy érdeme van.

A 2000 lakóst meghaladó község modern fejlödése a háboru óta nagy lépésekkel halad előre, van villanyvilágitása, telefonja, postája és vasutállomása.

A hősök emlékművét 1922-ben állitotta fel a község.

Faludi Ádám

róm. kath. plébános.

Régi, nagynyárádi családból származik. A nagyapa háza ott áll a plébániával szemben, melyben az unoka most lelkipásztori teendőit végzi

1883-ban Majson született. Középiskoláit és a theologiát Pécsett végezte s 1905-ben szentelték pappá. Pályájának első állomása Závod volt, majd Bükkösdön és Hőgyészen káplán s 1909-ben ismét Závodra tér vissza, már mint plébános.

A világháboru elején bevonult mint tart. katonalelkész és egy ideig szolgálatot teljesitett a pécsi 19-es honvédgyalogezrednél, később azonban felmentették a katonai szolgálat alól.

Nagynyárádra 1918-ban nevezték ki plébánosnak s azóta lelkes vezetője és közszeretetben álló lelkipásztora a községnek.

Az ő érdeme a gyönyörü templom ez évben eszközölt restaurálása s a villanyvilágitásnak a templomba való bevezetése.

Sokat foglalkozik történelmi tanulmányokkal és különösen a község telepitési viszonyait és a családok eredetét kutatja.

A helyi Római Katholikus Olvasókör elnöke és több társadalmi és kulturális egylet tagja.

Kirschner János

igazgató tanitó.

1888-ban Apatinban született. Középiskoláit és a tanitóképzőt Baján végezte s tanitói oklevelét 1907-ben szerezte meg. Pályáját Alsómedvesen (Vas m.) kezdte meg, hol 2 évig működött, majd 1909-ben a nagynyárádi rk. népiskola tanitója lett s 1920-tól annak igazgató tanitója.

A világháboru kitörésekor bevonult katonai szolgálattételre es az 1915 decemberében bekövetkezett felmentéséig teljesitett szolgálatot.

A szerb megszállás idején több kellemetlenség érte hazafias magatartása miatt. A szerb tanfelügyelővel sulyos konfliktusa támadt s azt meg is verte. Ekkor elmozditották állásából és egy izben Sátorhelyen le is tartóztatták.

A község kulturális fejlődése érdekében sokat tesz. 1913-ban ő alapitotta a tejszövetkezetet, számos népmüvelési előadást tart, dalárdát szervezett és annak a karnagya.

A mintegy 130 tanulót befogadó iskola vezetését mintaszerüen látja el.

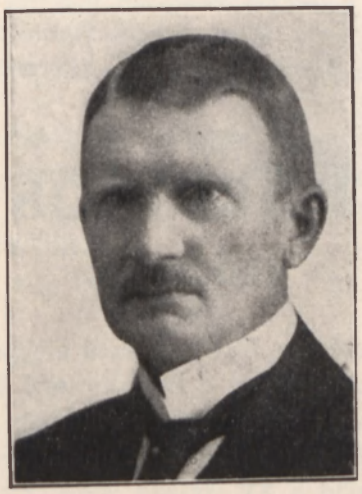

Kramm Antal

ny. műszaki tanácsos.

Nagynyárádon született 1880-ban. Középiskoláit Pécsett végezte, majd a budapesti Kir. József műegyetem hallgatója lett s 1904-ben megszerezte gépészmérnöki oklevelét.

Előbb az iparfelügyelőségen, majd a kereskedelmi minisztériumban nyert beosztást.

A világháboru kitörésétől 1918-januárban történt felmentéséig katonai szolgálatot teljesitett, mint tart. százados és 29 hónapig harcolt a szerb, orosz és román frontokon, azután a 37. hadosztály műszaki referense lett. Háromszor sebesült meg s 2 sign. laudis a kardokkal, a katonai érdemkereszt, Károly csapatkereszt és 3 sebesülési érem tulajdonosa.

Katonai szolgálat alól való felmentése után ismét átvette hivatala vezetését és 1919-ben nevezték ki műszaki tanácsosnak.

1922. nyarán meghaltak szülei s ekkor nyugalomba vonult, hogy átvegye a nagynyárádi családi birtok vezetését. Azóta itt gazdálkodik és minden szabad idejét arra fordítja, hogy községe jövő haladását előmozditsa. Ő a leventék parancsnoka is.

Szakirodalommal már fiatal éveiben is foglalkozott ép úgy, mint az ipari-műszaki munkásvédelmi kérdésekkel.

Ráctöttös

kisközség.

A község keletkezése a XVIII. század elejére esik és az első feljegyzések 1714-ből valók. Nevét a bátmonostori Töttös családról vette, mely családnak birtokai ezen a vidéken feküdtek és neve főleg a XIII. XIV. és XV. századból való okmányokban és számos perben sokat szerepel. A Töttös család a XV. század végén halt ki s birtokaik nagy része a Kisvárdaiakra, más része pedig a kalocsai érsekre szállott.

Azon a helyen ahol ma Ráctőttös áll, valamikor a Herend nevű község állhatott, melynek nyomaira akadnak még ma is szántás közben. Hogy ez a Herend azonos-e azzal a községgel, melyet a XIII. és XIV. századbeli okmányok emlegetnek, nem bizonyos. A török uralom utáni időből két Herendről tudunk, ezek: Magyarherend és Rácherend.

Az a Herend (Kisherend), mely ma Egerág mellett fekszik semmi vonatkozásban sem lehet ezzekkel az 1700-ban még szereplő községekkel. Rácherend valamikori pontos fekvését ismerjük. Ez Németbólytól a vasutállomás felé vezető utnál, az állomástól nyugatra fekvő völgyben feküdt. Valószinü tehát, hogy a mai Ráctöttös határában Magyarherend állott. A XVI. századvégi török defterek (adólajstromok) említést tesznek egy Diós-Herendről és később egy Botos-Herendről is.

A XVIII. század elején Töttös az egyházi birtokok között szerepel de ugyanekkor már a Batthyány birtokok között is emlitik. Egy 1742-ből származó leirás arról számol be, hogy a községben már volt ekkor egy vályogból épült gör. keleti templom is.

A község tulajdonképeni fejlődése 1747-48-ban kezdődik, mikor herceg Batthyány Károly a rácokat Bólyból ide telepitette, hogy véget vessen a bevándorolt német és rác lakósok közti civakodásnak. Igy lett Töttösből Ráctöttös és Bólyból Németbóly. Ráctöttösnek azonban csak a neve maradt meg, a karaktere nem. A betelepülő németség ezt a köz-

séget is elözönlötte és ma már alig 15 % itt a rác. A többi német és magyar. Az itt lakó németség legnagyobb része Bajorországból vándorolt be.

A község első iskolája 1827-ben létesült s a mai iskola 1887-ben épült. A tanulók mai száma mintegy 120.

A róm. kath. templom 1869-70-ben épült és a plébániát 1888-ban alapitották.

A háboru után Ráctöttös fejlődése is nagy haladást mutat. A körülbelül 1300 lakóst számláló község életképességét és kulturális haladását mutatják: a virágzó rk. Olvasó Egylet, Keresztény Fogyasztási Szövetkezet és Tejszövetkezet is.

Zanyi Ferenc
róm. kath. plébános

1888-ban Barcson született. Középiskoláit Kalocsán és Pécsett végezte, majd a Pécsi theológia hallgatója lett s 1911-ben szentelték pappá. Káplán volt Döbrögközön, Rácmecskén, Kajdacson, Abaligeten, Hosszuhetényben, Gödrén, ismét Döbrögközön, Kurton, Cikón, Püspöknádasdon, Zombán és Disberényben, azután 1924-ben adminisztrátor lett Ráctöttösön s 1925-ben ugyanott plébános.

A község kulturális vezetése az ő kezében nyugszik és nagy része van Ráctöttös utóbbi évek alatti fokozatos, szép fejlődésében.

A helyi Olvasókör elnöke, a közs. képv. testület tagja.

Czehmann János
igazgató tanitó.

Három évtizede tanitója már a róm. kath. elemi iskolának. Három évtized fárasztó munkájának minden emléke ehez a községhez fűzi.

1870-ben Pécsett született s iskoláit is ott végezte. Tanitói oklevelét 1889-ben szerezte s először Nagynyárádon, azután Üszögön volt tanitó, majd rövid ideig Szlavóniában müködött.

A ráctöttösi elemi iskola tanitója 1894-ben lett s 1926-ban nevezték ki igazgató tanitónak. Az iskolán kivüli népmüvelés vezetője s mint ilyen különösen érdemeket szerzett a kultura terjesztése körül. A közs. képviselőtestület tagja.

250

Péter Ignác

uradalmi erdész,
a ráctöttösi erdőgondnokság
vezetője.

Nagycenken született 1879-ben. Középiskoláit Győrött az erdészeti szakiskolát pedig Radeken végezte. Előbb 6 évig Schönburn-Bucheimban működött, majd a sellyei uradalom erdésze lett és 1909-ben lépett a ráctöttösi Montenuovo hercegi uradalom szolgálatába.

A háboru elejétől 1917 juliusban bekövetkezett felmentéséig a 4. honv. tüzérezred kötelékében teljesitett szolgálatot s az orosz fronton harcolt.

Az Orsz. Erdészeti Egylet, a Madárvédelmi Szövetség és a Kir. Magy. Ornitologiai intézet tagja.

Hoffmann György

gazdálkodó.

1874-ben Ráctöttösön született és iskoláit ugyanott végezte, azután gyakorlati gazdává lett s 44 holdas birtokán gazdálkodik. A közügyekkel 1900-ban kezd foglalkozni s 1911-től 1920-ig a község birája volt.

1915 februárban bevonult katonai szolgálattételre s a szerb fronton harcolt, hol sulyosan megsebesült s ennek következtében 1916 májusban elbocsátották. A sebesülési érem és Károly csapatkereszt tulajdonosa.

A község modern fejlődésének lelkes harcosa, az Olvasókör v. pénztárosa, községi képviselőtestületi tag.

SOMBEREK

nk. és körjegyzőségéhez tartozó községek története.

Irta: Weiszbart János
Somberek nk. főjegyzője.

253

254

A sombereki körjegyzőség községei Somberek, Rácgörcsöny és Cseledoboka szövetkezéséből áll.

Mindhárom község a történelmi nevezetességü Csele patak mentén illetve Somberek attól északra fekszik.

Vidékük typusa a dunántúli dombos vidéknek. Szeliden lejtő és szőlőkkel tarkitott dombok övezik patakoktól szabdalt, rétekkel párnázott völgyeit. Dombjain rendszerint kilométeres fennsikok huzódnak, életet termő szántók megszámlálhatatlan sokasságu mesgyéivel.

Talaja lősz. Bizton megterem benne az ország minden gabona neműje, mindenféle kapásnövénye.

A lakósság rendszerint földmiveléssel, szőlőtermeléssel foglalkozik s mellette az ország legfejlettebb szarvasmarha tenyésztését űzi, az uradalmak pedig hus, sertések és fajbaromfi farmokkal teszik gazdaságossabbá, az amugy is már nem igen rentábilis gazdaságukat. A mezőgazdaságot elég okszerüen űzik, a modern gazdálkodás iránt fogékony kisgazda, konservativ gondolkozása dacára már selectáltatja gabonáit, földjeit műtrágyázva kezdi vetni s műtakarmány termesztéssel javitja földjeit.

A lakósság végtelen szorgalmas, kevés igényü s elismert jó munkás. Takarékosságában már néha a tulságokat hajszolja; imádja a földjét s vágyai super lativusa gazdaságának gyarapitása. Ezzel szemben bizalmatlan, a legkissebbekben is végtelen óvatos s még a véréből való intellectuellel szemben is a csodával határosan ellenszenvvel van

Nemzetiségi szempontból a lehető legtarkább képet mutatnak a községek. Javarészt németek, akik még a török hódoltság után itt maradt illetve akkor bevándorolt szerbség földjeit szivósságuk, takarékosságuk által majd két évszázad után magukhoz váltották. A magyarság javarészt az 1880. években jött Bácskából, de a németség igény-

telenségével, szorgalmával nem tudtak lépést tartani s lassan 5—6 család kivételével, ismét szétszóródott.

A családi élet eléggé tiszta, a lakósság eléggé vallásos s erkölcsös. Gyermek majd minden házban 3—4. Az egyke csak ujabban, szórványosan s leginkább a tehetősebbek között talál hiveket.

A körjegyzőség községei lakósságának száma: Sombereken 2000-en Rácgörcsönyben 750-en s Cseledobokán 220-on felül van.

A lakósság megoszlása vallás szerint: Sombereken 85 % r. kath., 12 % g. kel, 3 % egyéb. Rácgörcsönyben: 95 % r. kath. 5 % g. kel. Cseledobokán: 100 % r. kath.

Nemzetiségi megoszlás: Sombereken: 85 % német, 12 % szerb, 3 % magyar. Rácgörcsönyben: 5 % szerb, 2 % magyar, 93 % német.

Foglalkozás szerinti megoszlás: Sombereken: 38 % telkes (6 holdon felüli), 46 % törpebirtokos (6 holdon alól), 5 % iparos s kereskedő, 5 % mezőgazdasági cseléd, 1 % közép birtok, 5 % egyéb. Rácgörcsönyben: 35 % telkes (6 holdon felüli), 50 % törpebirtokos (6 holdon alul), 5 % iparos s kereskedő, 5 % egyéb. Cseledobokán: 86 % törpebirtokos (6 holdon alul), 2 % telkes (6 holdon felül), 10 % iparos s kereskedő, 2 % egyéb.

A körjegyzőség községei területi megoszlása: Somberek 5460 k. hold, Rácgörcsöny 1480 k. hold, Cseledoboka 150 k. hold.

A birtok megoszlás nemzetiségek szerint: Somberek: magyarok kezén 27 százalék, szerbek kezén 10 százalék, németség kezén 63 százalék. Rácgörcsöny: magyarság kezén 10 százalék, szerbek kezén 5 százalék, németség kezén 85 százalék. Cseledoboka: németség kezén 100 százalék.

Ujabban a szerbek kivándorlása folytán, a birtokmegoszlás, s nemzetiségek arányszáma napról-napra változik, mert helyüket leginkább a Tolnavármegyei németség s a Jugoszláviából hazatérő magyarság foglalja el.

Egyletek s szövetkezetek: Sombereken: Tejszövetkezet, Hitelszövetkezet, „Hangya“ szövetkezet, temetkezési egylet, polgári és r. kath. olvasókör, levente egyesület, s egy-két vallási egyesület. Rácgörcsönyben: leventeegyesület, r. kath. gazdakör, temetkezési egyesület.

Iskola van Sombereken külön a r. kath. s külön a g. kel.-nek. A r. kath. iskola jelenleg még 3 tanerős, de tekintve a tanulók számát, mihamarabb legalább is 4 tanerőssé kell fejleszteni. Tanulók száma 220 körül.

A sombereki g. kel. szerb iskola tanulói száma jelenleg 18, egy női tanerővel. A r. kath. iskola Bedits Miklós igazgató tanító vezetése

alatt áll. Tanerők Weisz Vencel kántortanitó, Reiner Amália tanitónő. A g. kel. szerb tanitónő

Rácgörcsönyben egy r. kath. s egy g. kel. szerb iskola van.

A r. kath iskola jelenleg 2 tanerős s Strumberger Antal igazgató tanitó vezetése alatt áll, mig a 2. tanitói állás közel jövőben kerül betöltés alá. — Tanuló 95 van. A g. kel. szerb iskolának tanköteles gyermeke nincs. Épületét a r. kath. hitközség bérli.

Cseledobokán egy r. kath. iskola van 23 tanulóval s egy tanerővel. Kántortanitó Kienle László.

A r. kath. plébániát 1782-ben alapitották s a következő községek tartoznak hozzá. Somberek, mint mater, azonkivül Rácgörcsöny és Cseledoboka. Temploma van mindhárom községnek. Plébániája Dobokának s Görcsönynek már 1333-ban volt a pápai X. szerint. A plébániát jelenleg Keller Vilmos, administrálja, Pintz Bálint, káplán segédletével. A körjegyzőség vezetőjegyzője jelenleg Weiszbart János, aljegyzője Peckl Márton s közigazgatási gyakornok Borbély Ferenc.

A névszerint is megállapitható legrégibb jegyző Papanek László, aki 1792-ig volt jegyző. Utána Zagrabácz István (Márton) jött, aki 1811-ig, utána Kudelák József aki 1863-ig, utána Gerjovits József aki 1902-ig, utána Péter Endre aki 1910-ig volt jegyzője a körnek. 1910-től kezdődőleg Weiszbart János.

Mindhárom község földesuri telepités s vidékünk már a rómaiak alatt is lakott, mit a Cselehegyen talált római leletek bizonyitanak.

A honfoglaláskor szláv törzsek lakják a vidéket s Botond törzse szállja meg s kapja birtokába. A 13. század végéig s illetve a 14. század elejéig a Bar-Kalán nemzetség birtokaihoz tartozott. Az e nemzetségü II. Nána comes, aki az elpusztult Csele községben lakott, a dézsmaborokat egész birtokáról a Doboka és Bar között épitett pincébe gyüjtötte s ennek oly kiterjedt hire volt, hogy a régi okmányok is érdemesnek tartották feljegyezni azzal, hogy még 1437-ben is Nána pincéjének hivják. Terméskő maradványait a lakosság még egy pár év előtt is hordta haza. Hogy azután mikép került a vidék a hűtlenségbe esett Laczkfyak birtokába s miért kapták azután 1397 körül a Temesvármegye Maczedonia kastélyból való Dancsok, az pontosan és határottan meg nem állapitható. A Maczedoniai család birtokos még a mohácsi vész idején is, de már 1499-ben a Kozáriak zálogos birtokot adnak a cserneki Dezsőfieknek Somberek egy részéből. A szigetvári adólajstromból tudjuk, hogy még 1559-ben is a Maczedoniaiak birtokához sorolták őket, bár Karácsonyi „Török magyar oklevéltár“ szerint 1564-ben halt meg Somberek első török földes ura, a jó Divane Jusszuf. A vidék lakossága

szinmagyar volt, mert a Velics-Kamarer féle török deftereket tárgyaló munkájában közölt névsor tiszta magyar még 1572-ben is. Érdekes, hogy ezek egyike másika beolvadt később a török telepitette szerbek közé. A szigetvári adólajstromból a birák nevei is megállapithatók, jó hangzásu törzsgyökeres magyar nevek.

Szomoru sorsa lehetett a községeknek a török hódoltság alatt, mert hisz Doboka teljesen eltünt a földszinéről, emlékét csak, a mai napig is, de már Somberek határában levő temploma s Somberek egy völgyének elnevezése, — a Dobokai rétek — hirdetik, a melynek mindkét oldalu emelkedése mai napig is teli van terméskő maradványokkal.

Különben Doboka községe már a vegyesházi királyok alatt csupa nemesből állott, akik a szőllőmüvelés mellett javarészt iparosok voltak.

A törökök sanyargatása elől a reformációhoz szitott rész Babarcra, a katholicizmushoz hű maradt töredék Szebénybe vándorolt, vagy teljesen beolvadt a törökök által telepitett szerbségbe.

A török hódoltság után megindult, uj, Bécsből irányitott mohó honfoglaláskor kapja Sombereket, Dobokát Antolchich János, Horvátország fő adószedője, aki magtalanul elhalván, e birtokot az 1719-ben magyar nemességet nyert Sauska Mihály fia Sauska János Ferenc helytartótanácsos kapja 1729-ben illetve 1732-ben. A család a sombereki előnevet viseli s belőle sarjadt a báró Mirbach ág, akinek egyik disze dr. báró Mirbach Antal, volt országgyülési képviselő, Baranyavármegyének jelenleg főrendiházi választott tagja. Rendkivüli agilitásának köszönheti Somberek elmaradottságából kizökkenését.

Rácgörcsönyt Dunaszekcső mellékbirtokaként Jagodics István kapja, akinek utóda a Bésán illetve Jankovics-Bésán család. Ma már nem birtokos.

A törökök kiüzésével együtt járt a falvak elnéptelenedése. Részint a kiüritőkkel együtt vonultak el, részint az évtizedes harcok emésztették fel azt a kevés népet is, ami még itt ragadt. Ez időből szép emlék maradt Rácgörcsönyben, ahol a lakósság a folytonos harcok miatt illetve katonai felvonulások miatt kénytelen volt a közeli hegyekbe menekülni s ott földbe vájt lakásokat készitettek s ott laktak. E „zemunicá"-knak nevezett pince lakások máig is fellelhetők. A gyér lakósság szaporitása volt főfeladata az uj földesúrnak. A részint még a török időkből itt ragadt s részint Crnejovics Arzénnal bevándorolt szerb lakósság sürítésére az akkor még Németausztriához tartozott vidékekről igyekeztek munkásokat csábitani. Ezen actióból kifolyólag jöttek a rajnai németek több csoportban Somberekre. Első letelepülésük 1735. után kezdődött. Rácgörcsönyben a németség, ugy Cseledobokán is, nem

közvetlen németországi telepités, hanem a folyton ide s oda vándorló, jobb helyet kereső népségből verődött össze. Ekkor támasztja fel halottaiból egy pár német 1752-ben az elpusztult Dobokát is, de nem a régi helyén, hanem az elpusztult Csele község határához tartozott volt Cselehegy egyik kis völgyecskéjében. Érdekesség, hogy ugy a németségnek, mint a szerbségnek külön birája, elöljárósága és külön pecsétje volt.

Az 1753 évi a dunaszekcsői plébániai feljegyzések szerint 350 katolikussal biró Somberekre a németséget oly vehementiával telepitették, hogy a földes urnak már 1763-ban templom épitését kellett megkezdenie, amelyet azután 1785 ben be is fejeztek, de a parochia már 1782-ben alapittatott s akkor már 1108 r. k. hivő volt.

A népesség szaporodásával minden talpalatnyi földet művelés alá kellett fogni. A legelőket képező dombokat szántani, az erdőket irtani kellett, hogy a hirtelen megszaporodott nép megélhetést találjon. Ennek folyamányakép az egész község határa megváltozott. Nem volt elég, hogy szerencsétlen Dobokát a törökök eltüntették a földszinéről, határát Somberek falta fel; egyszerüen bekebelezték Somberekbe. A közledési utakat is más felé irányitották, mert pl. az időben vette irányát a Palotabozsok felé vezető közlekedési ut is, amely még II. József császár alatt is a rétek aljában haladt.

A település vége felé már megtaláljuk az első tanitói javadalmazási jegyzőkönyvet is, mert 1792-ben a vármegyei iskola felügyelő, a kerületi szolgabiró, az uraság megbizottja a hitközség elüljáróival megállapitják a tanitó fizetését. Igen érdekes, hogy tisztán készpénzben, kivéve az uraság adta földeket s lakását. De sajna a tanitó ebből kifolyólag 2 esztendeig fizetést sem kapott s csak az 1794 évi uj egyezség kötés után tudott 3 évi jövedelméhez jutni.

A franciák elleni háboruban a sombereki Sauska család férfi tagjai vezették a vármegye bandériumát, akik közül György el is pusztul.

Az 1848/49 évi szabadságharcban Sauska Jenő a hegyháti s később a siklósi járás nemzetőrségének parancsnoka. A községek maguk nem igen vettek részt a szabadságharcban, inkább csak toborzókat láttak vendégül, néha ujoncokat szállitottak Bellyére, élelmiszert adnak ugy a magyar, mint az osztrák ármádiának.

A lakosságot vagy 60 esztendeig az urbéri elkülönités foglalta el; közigazgatása ujoncozásban, adószedésben merül ki épitő munka nélkül, minden fejlődést a természetes folyamatra bizva. Mégis Cseledobokán 1850 években épitik az iskolát ujra.

Somberek egy választási kampányból kifolyólag kapja 1883 a Cselepatakon tul az országutat, amelynek teljes kiépitésére azután a község 40 esztendőnél tovább várt.

A világháboruban mind három község férfiainak javát áldozta, nagyon szép számmal. Sombereken 95, Rácgörcsönyben 32, Cseledobokán 5 a hősi halott, akinek emlékét Sombereken dr. br. Mirbach Antal őméltósága pénzbeli segitségével épült emlékoszlop Rácgörcsöny és Cseledobokán a r. kath. templom falába rakott márvány tábla hirdeti.

1918 októberi forradalom Somberek s Cseledoboka felett egy pár bolseviki izü népgyülésen kivül elég hangtalanul vonult el, mig Rácgörcsönyben Klein szatócsot kifosztották s a megindult rendcsinálás folyamán veszti életét egy napszámos.

A szerb megszállás alatt kijutott része mind 3 községnek.

Weiszbart János, körjegyzőt s a sombereki elüljáróságot 1919 január 6-án lövöldözések között mint lázadókat bezárják s ezzel kezdetét vette a Balkán izü közigazgatás. A megszállók önkényeskedése, sokszor a sanyargatásig menő zsarolása ma már csak szomoru emlék.

A szerbek 1921 augusztusi kivonulása után megkezdődik az épitő munka. Gyors, sőt amerikai léptekkel igyekszenek a községek a szerb megszállás alatti tétlenségüket pótolni, igyekeznek elmaradottságukból kievickélni. Vetekedve rohannak pótolni mind azt, amit a IX. században öregeik elmulasztottak.

Somberek hősi emléket épit, uj községházát emel, telefont kapcsol, országutat rak, vásárt szerez, villanyt világit, stb. s a gazdasági téren sok ujitást honosit meg.

Rácgörcsöny, korcsmát szerez, villanyvilágitást szereltet, járdát épit, uj tanitói állást szervez, gazdái Selectort vesznek, szántásra is használható tractorral cséplik gabonáikat.

Cseledoboka megszerzi a község határának $^1/_5$ részét legelőnek, a lakosság szaporitására olcsó háztelkeket ad el kedvezményes áron a szegényebb néposztálynak, községházát épit, szerzett legelőjét fásitja stb.

Igaz ugyan, hogy a mezőgazdaság s hitel mostani világ krizisében vajmi kevés az öröme ugy a gazdának, mint az iparosnak, de Istenbe vetett erős hitünk s két kezünk munkájában bizva, hisszük egy szebb jövő eljövetelét, amely a sok sok küzdelmet megelégedetté, jóléttè nyugalommá varázsolja.

260

A SOMBEREKI SAUSKA KASTÉLY

SOMBEREK TÉLI LÁTKÉPE

A SOMBEREKI BÁRÓ MIRBACH KURIA

Keller Vilmos
plébános
Somberek

Bedics Miklós
igazgató tanító
Somberek

Bácsalmáson született 1872-ben. Középiskoláit és a tanitóképzőt Kalocsán végezte és oklevelét 1911-ben nyerte el, mikor azonnal Sombereken lett tanitó. Igazgató tanitói cimét 1923-ban kapta.

A világháboruban a mozgositástól az összeomlásig részt vett, mint a 7. honv. gy. ezr. tisztje. Harcolt a szerb, orosz és román frontokon és mint tart. főhadnagy szerelt le. Kitüntetései: sign. laudis és Károly cs. kereszt. A közs. képv. test. tagja és levente főoktató.

262

Riedlinger Dezső
róm. kath. esperes plébános
Majs

Miklosinban született 1871-ben. Középiskoláit Veszprémben és Pécsett végezte s ugyanott hallgatta a teológiát. 1894-ben szentelték pappá. Pályafutását Sombereken kezdte, majd Szebény, Högyész, Döbrököz voltak mint káplánnak állomáshelyei. Majs plébánosává 1911-ben nevezte ki a püspök, s 1926-ban lett esperes.

A szerb megszállás alatti időkben ezen a nemzetiséglakta vidéken a' ő nyugodt és a helyes tapintatot megtaláló magatartásának köszönhető nagyrészben az összeütközések elkerülése. A helyi Kath. Liga és Kath. Kör diszelnöke. Több társadalmi és kulturális egylet tagja.

Heisinger János
rk. igazgató tanitó
Majs

Majson született 1880-ban. A polgári iskolát Siklóson, a tanitóképzőt pedig Pécsett végezte s tanitói oklevelét 1899-ben szerezte meg. Működési helyei voltak: Guta és Jászapáti, majd 1904-ben Majs tanitója s 1918-ban igazgató tanitója lett.

A világháboru kitörésekor katonai szolgálattételre vonult be és szolgált a 19. és 30. honv. gyalogezredekben. 1916-ban orosz fogságba esett s onnan 1918-ban tért vissza.

A majsi tejszövetkezet alapitója, a helyi gazdakör elnöke, a Levente Egyl. főoktatója és elnöke s a vm. Gazdasági Egyl. tagja.

Kaipel Ede
kántortanitó
Bár

263

Mayerhoffer Péter
róm. kath. plébános
Szajk

Mecsekfaluban született 1892-ben. Középiskoláit Pécsett, a teologiát pedig Budapesten végezte s 1915-ben szentelték pappá. Mint káplán működött Cikón, Bonyhádon, majd 1917—1918 tábori lelkész s Romániában egy hadikórházban teljesit szolgálatot, azután ismét káplán Kakasdon, Bakócán, honnan 1922-ben Bonyhádra került, mint gimnáziumi hittanár s itt 1928-ig működött, mikoris Szajk plébánosává nevezte ki a püspök. A helyi olvasókör elnöke és több más egyesület tagja.

Than Nándor
róm. kath. plébános
Versend

Beremenden született 1883-ban. Középiskoláit és a teológiát Pécsett végezte s 1906-ban szentelték pappá. Pályafutását mint káplán Vajszlón kezdte meg, további állomáshelyei: Olasz, Egerág, Petrievci (Szlavónia), Dolnimiholác (Szlavónia), Valpó, Püspökbogád, Beremend és Mecsekszabolcs, mig azután 1917-ben Kisdorogon lett plébános, majd később Lippón és 1928-ban Versenden.

A helyi Rk. Olvasókör elnöke és több más társadalmi egylet tagja.

HEGYHÁTI JÁRÁS.

261

Hegyháti (sásdi) járás.

Baranyavármegyének legtöbb községgel biró járása, melynek természeti szépségei, erdőboritotta hegyei, dombjai, csonka hazánk egyik legszebb vidékévé avatják. Kulturájának első nyomait a római kolonizálás idejében találjuk, mikoris a járás négy községe: Mágocs, Magyarszék, Baranyajenő és Gödre voltak települési központok. Ezeken a helyeken számos a római uralom idejéből való leletre deritettek fényt az ásatások, bizonyos azonban, hogy a járás több más községében is hasonló eredménnyel járhatnának az ásatások, ha azok rendszeresen folyhatnának. Épitkezések alkalmával itt is, ott is bukkannak római téglákra, edényekre s egyébb tárgyakra, melyek az egykori világbirodalom emlékét hirdetik, de hiányzik a szükséges szaktudás, vezetés és mindenek felett nem rendelkezünk a szükséges anyagiakkal, hogy ilyen leletek alkalmával tovább kutathatnánk és feltárhatnánk a lelőhelyeket.

A járás népvándorláskorabeli emlékekben igen szegény, és a honfoglalás idejéből sem sok nyom maradt fenn. A községek legnagyobb része a XI—XIII. században keletkezett, de fejlődésük a sűrü erdőségek és rossz terepviszonyok folytán nem volt olyan erőteljes, mint a megye más területén. Nagyrészt ezen természeti viszonyoknak köszönhette ez a vidék, hogy a török invázió is csak később árasztotta el, mint a megye déli részeit. A törökök pusztitása azonban mégis egyformán érintette s itt is elpusztult minden a szörnyü évszázad alatt, hogy azután a XVIII. században megindult termelő munka ismét életre keltse a halott falvakat. Egy-egy szétomló rom ormátlankodik csak itt-ott az ég felé, hogy az elmult magyar dicsőséget hirdesse.

Egyetlen komoly értékü maradványa ennek a járásnak a mánfai templom, melynek keletkezése az Árpád-házi királyok idejéből való. Minden egyéb emlék teljesen elpusztult és nyoma veszett. Elpusztultak a régi nemesi családok is, a Szente-Mágócs nemzetség, melynek birtokai valamikor Mágocs és Bikal vidékén terültek el s a régi családok neveit csak egy-egy községnév őrzi még.

266

A történelem nagy eseményei egyikének sem volt szinhelye ennek a járásnak egyetlen községe sem, nem dultak ezen a környéken sorsdöntő csaták és nem voltak jelentős várai. A járásnak sohasem volt olyan jelentős központja, mint pl. Pécsvárad, Mohács, vagy Siklós és épen ez az oka, hogy nagyobb községek nem a járási székhelyhez közel, hanem attól távolabb keletkeztek és mezőgazdasági, vagy egyéb terményeikkel más gócok felé gravitáltak.

A MÁNFAI ÁRPÁDKORABELI TEMPLOM

A hegyháti járás székhelye *Sásd*, mely csaknem a járás centrumában, a Pécs-kaposvári és Pécs-dombovári műutak elágazásánál, valamint a Pécs-Szentlőrinc-dombóvári vasútvonal mentén fekszik. Külön vasúti elágazás köti össze *Komlóval*, a járás hatalmas szénbányatelepével. E nélkül a vasútvonal nélkül a komlói bánya kihasználása valóban lehetetlen is volna, mert Komlót a műutakkal olyan elhanyagolt dülőutak kötik össze, melyeken rossz időben a közlekedés teljesen lehetetlen. Valóban érthetetlen, hogy egy hatalmas *állami* bányatelephez annyi évi eredményes működés után sem épitettek még rendes utat!

SÁSD, noha főszolgabirósággal birójárási székhely, csak kisközség és mintegy 1250 lelket számlál. Van a főszolgabiróságon kivül járásbirósága, adóhivatala, postája, vasútállomása, két elemi iskolája, több szövetkezete, egy takarékpénztára, gőzmalma, mely a villanyenergiát is szolgáltatja, téglagyára, stb. A lakossága szinmagyar, noha a török ki-

verése előtt rácok is laktak itt. A mai Sásd keletkezését tulajdonképen csak a XVIII. század elejétől számithatjuk, mert az ősi község a török uralom alatt teljesen és annyira elpusztult, hogy a felszabaditás után készült első összeirásban nem is szerepel.

A község utolsó 30 év alatti fejlődése igen szembeötlő. A legnagyobbrészt iparosok és kereskedők által lakott Sásd 1896-ban mindössze 80 házat számlált, ma pedig 269 a házak száma. A rk. elemiiskola mai háza 1907-ben, a jegyzőség 1909-ben és a járásbiróság 1911-ben épült. Tizenöt évvel ezelőtt kezdődött a község intenziv rendezése s ekkor épültek a járdák. Ennek a fejlődésnek a világháboru s az azt követő nehéz gazdasági viszonyok ugyan egy időre gátat vetettek, a tovább fejlődés azonban már ismét megindult. Ez évben létesült egy liget és a hősök emlékszobra és több út épitése áll a jövő év programmjának középpontjában.

MÁGOCS nagyközség a járás legnagyobb lakosságu községe, melynek fejlődésére jelentős befolyással volt Dombóvár közelsége. Lakosainak száma 3675, melyből a belterületre 3383, a külterületre pedig 292 esik.

Mágocs nevét a Szente-Magócs nemzetségről nyerte, mely már Szt. István idejében e vidék ura volt. A Szente-Magócsok nevével több okmányban találkozunk, igy egy 1291-ből származó és tanuságtételről szóló okiratban is. Utoljára szerepel e nemzetség neve a XIV. században. Mágocs későbbi urai a Turós és Laskay családok voltak, majd 1660-ban Laskay András veszprémi alkapitány átengedte a Turós Lászlótól zálogban birt Mágocs és Györgyen (Györgyipuszta) községeket a pálos szerzeteseknek s ezek kezén maradtak a rend feloszlatásáig (1786). A kolostor József császár rendelete folytán állami kezelésbe ment át és hamarosan romba dűlt. A romok a Györgyipuszta melletti „*Kolostor*“ dülőben még ma is láthatók. A volt pálos kolostor téglaiból épitették fel Mágocs első iskoláját 1797-ben. A mai templom 1800—3-ban épült, de mai plébániája már előbb alapittatott. Első plébániája már 1330-ban fennállt s a török uralom alatt pusztult el az egész községgel együtt. Az elnéptelenedett község 1720-ig Tolna vármegye közigazgatása alá tartozott és lakosai szinmagyar róm. katholikusok voltak. A svábok betelepülése 1743-ban kezdődött meg, amit a pálosok is elősegitettek. A bevándorlók leginkább Ausztriából és Bajorországból telepedtek be, de — bár ma Mágocson rác lakosság nincs — egyes elnevezések mégis azt mutatják (Ráclakás, Rácföld, Ráccsárda, hogy valamikor rácok is laktak itt. A németség oly rohamosan szaporodott, hogy 1827-ben már 2927 volt a lakosság száma s eb-

ből 2333 a német és csupán 594 a magyar. Ez az arányszám ma már lényeges változást mutat a magyarság javára.

Mágocs jelentőségére mutat az is, hogy 1848-ig mezőváros volt ép úgy, mint Mohács, Siklós, vagy Dunaszekcső. Legújabb fejlődése erőteljes haladást mutat. Számos szövetkezete, egyesülete, sőt takarékpénztára is van, mely utóbbi már 41 évvel ezelőtt alakult. Ipartestülete is 40 éves multra tekinthet vissza, mintaszerü tejszövetkezete pedig 30 esztendős. Tejszövetkezete különösen a háboru befejezése óta emelkedett jelentőségében s vele kapcsolatban létesült a sajtgyár, mely trappista sajtot készit. A tejszövetkezettől a Budapesti Ált. Közp. Tejcsarnok vásárol meg napi 2000 liter tejet. Emlitésre méltó működést fejt ki a község két olvasóköre, polgári kaszinója és nőegylete is, valamint az 1904-ben alakult gazdakör.

A községnek 866 hadbavonultja volt a világháboru alatt, kik közül 33-an kaptak vitézségi érmet és hetet avattak vitézzé. A hősi halottak száma 157 volt s ezek emlékére 1923-ban emelt a község méltó emlékművet.

A telefont 1923-ban 17 magános adakozásából vezették be s 1927-ben kapott a község villanyvilágitást. Mágocs gyönyörü fejlődésének újabb lendületet fog adni a most épülő Mágocs-mekényesi műút.

MÁNFA kisközség egyike a járás legrégibb szinmagyar községeinek. Templomát valószinüleg még Szt. István alapitotta s a magyarországi műemlékek közé tartozik. A község vidéke elragadóan szép és szivesen keresik fel a túristák. Kedvelt kiránduló helye *Kőlyuk* (Gyula forrás), legszebb ékessége azonban az újonnan felfedezett *Sikonda-gyógyfürdő*, melyről más helyen külön számolunk be.

Mánfán van a megye egyik legrégibb telefonhálózata, mely már 35 éves multra tekinthet vissza. A község iskolája 1911-ben épült, plébániája pedig 1924-ben létesült. Uj temploma most fog épülni. A 700 lakóst számláló község fejlődésére nagy kihatással lesz a Mánfa-Pécs-Komlói ut épitése, mely a megvalósitás küszöbén áll. A mánfai körjegyzőség mintegy 100 éves és hozzá tartoznak még Komló, Pécsbudafa, Mecsekjános, Mecsekfalu és Kisbattyán községek is. Ezek közül legjelentősebb **Komló**, mely ugyancsak Szt. Istvánig vezetheti vissza eredetét, sőt a hagyományok szerint, midőn a szent király a pécsváradi apátságot felavatta, Komlón keresztül tért vissza Budára. Az eredetileg szinmagyar község, mely egykor a Komplóti család birtoka volt, a törökök kiverése után betelepülő svábokkal keveredett s ma $^1/_5$ része német ajku. Komló jelentőségét leginkább emeli hatalmas kőszénbánya-telepe, melynek területei Pécsbudafáig nyulnak el.

KISVASZAR kisközség Árpádkorabeli alapitás, de már a kőkorszakban lakott hely és valószinü, hogy a római hódoltság idején is állt község a helyén. 1333-ból való okmányok „*Vassar*“ néven emlitik a községet, melynek már akkor plébániája is volt. Az Árpádck idején a siklósi Kán-nemzetség és János macsói bán között versengés folyt a község birtokáért. A török hódoltság alól 1692-ben szabadult fel és az 1700-as évek elején Eszterházy Pál herceg lett a birtokosa donátio utján. 1720-ig Tolna megyéhez tartozott s ekkor csatolták Baranyához. Régebben *Vaszar* volt a neve s azt csak 1903-ban változtatták Kisvaszarra. A török uralmat követő elnéptelenedés folytán itt is történtek betelepülések, azonban inkább csak a szomszédos és svábokkal már betelepült községekből. A német lakósság Vaszar nevét „*Vasser*“-re változtatta és az 1829-ben kelt „Visitatio canonica“ okmányán a község pecsétjén is ez a név áll. A lakosság mai száma 634, melynek mintegy fele német. A körjegyzőség és iskola 40 éves, a tanitói lak 1908-ban épült s ugyanekkor restaurálták templomát. A község járdát 1905-ben épitett, tejszövetkezete 1903-ban, Hangya szövetkezete pedig 1921-ben létesült. Kisvaszar volt az első község Baranyában, mely a világháboruban feláldozott harangokat ujból pótolta.

Érdekes még megemliteni, hogy egy 1316-ból származó okmány szerint a községtől északra egy vár állott, melynek ura a környék akkori birtokosa, Komplóti Miklós volt. Ma már nyoma sincs e várnak, de a szőlőhegyet, melyen valamikor állhatott, még ma is várhegynek nevezik.

A kisvaszari körjegyzőséghez tartoznak még: Ág (régebbbi neve Magyar-Ág,) Szalatnak (a török uralom előtt Ujfalu nevű község állt a helyén) és Tékes. Mindhárom szépen fejlődő község, melyek a török hódoltság előtt Dombó Pál birtokát képezték s a törökök kiverése után herceg Eszterházy Pál tuljdonába mentek át.

BIKAL kisközség ugyancsak Árpádkori alapitás. Valamikor a Szente-Magócs nemzetség birtokaihoz tartozott és egyike volt a járás legjelentősebb községeinek. Ősi plébániája hatalmas kiterjedésü volt és több káplánt is foglalkoztatott. Ehez a plébániához tartoztak Mágocs, Szalatnak, Köblény és Kisvaszar is, melyek csak a törökök kiüzése után jutottak önálló plébániákhoz. Bikal birtokosa a Mária Terézia körüli időkben a Petróczy család volt. Később a birtok a kincstárra szállt s a kincstártól vette meg a báró Puchner család 1842-ben. A török uralom alatt horvátok telepedtek le a községben, majd mintegy 100 év előtt németek vándoroltak be, akik csakhamar kiszoritották a horvát telepeseket. Ma a lakósságnak $^{8}/_{10}$-e német, a többi magyar.

A mintegy 1200 lelket számláló község fejlődése szép emelkedést mutat, melyet fokozni fog a most épülő uj, Alsómocsolád felé vivő út.

BAKÓCA kisközségben áll a gróf Majláth család ősi kastélya és a község határában terül el birtoka, melynek mai tulajdonosa gróf Majláth György. Az 1000 lakósu község külön érdekessége a Szt. Vince nővérek zárdája, melyet gróf Majláth György országbiró neje sz. Prandau Stefánia bárónő alapitott óvoda részére. A zárda azonban néhány év mulva leány-elemiiskolát is létesitett s igy 1890 táján a közös fiu és leányiskola megoszlott. Bakóca ujabb fejlődése tulajdonképen az Oroszló felé vezető megyei út épitésével (1888) indult meg.

BARANYAJENŐ, GÖDRESZENTMÁRTON és GÖDRE kisközségek igen szép fejlődést mutatnak, melyet az azokon Pécs-Sásd-Kaposvár irányába keresztülhaladó állami műút is fokoz. Baranyajenőn a Vallásalapitványnak, Gödreszentmártonban a Szily és Gödrén a Jeszenszky család birtokai és kastélyai vannak.

Mindhárom ősrégi magyar község, melyekben azonban a római kulturának is számos emlékét találták az első századok kolonizálásának korából. Gödre, mint plébánia, a XIV. és XV. században igen jelentős szerepet játszott és ez a vidék maradt Baranyában a török uralom alatt a katolicizmus egyik védőbástyája. A gödrei róm. kath. plébánia ma is egyike Baranya legjelentősebbjeinek. Baranyajenő körjegyzőségi székhely és lakosainak száma 900. Gödreszentmárton 530 és Gödre 1250 lelket számlál.

SZÁSZVÁR kisközség a hegyháti járásnak Mágocs után a legnépesebb községe, mely régebben a mezővárosok közé tartozott közel 2000 lakossal. Fejlődését nagyrészt a három irányban (Pécs, Bonyhád és Dombóvár) keresztülhaladó műútnak köszönheti, valamint a Baja-dombóvári vasutvonalnak, továbbá nagyméretü kőszénbányatelepének. A községnek több jelentős egyesülete és két takarékpénztára is van.

KAPOSSZEKCSŐ kisközség a Sásd-dombóvári műút azon pontjánál fekszik, hol az út Mágocs-felé is elágazik és bekapcsolódik a dombóvári vasúti vonalba is. Eszterházy Pál herceg birtokainak egy része a község határában terül el. Kaposszekcső története azonos a legtöbb baranyai községével. A török pusztitás itt is mindent elsepert, a lakosság elmenekült, vagy elpusztult s a XVIII. század elején megindultak a betelepitések. A betelepülés ide inkább indirekt volt, amennyiben a németség, mely a község fele lakoságát képezi, Györköny községből telepedett át. Kaposszekcső lakósainak száma kerek számban 1600, melyből 400 lélek jut a szőllőhegy vidékére, melynek fejlődése különösen szembeötlő. A szőlőhegyen most fog épülni egy állami népiskola, mert

a belterületen lévő rk. és ev. iskolák egyrészt messze esnek, másrészt amúgy is túlzsufoltak. Ugyancsak most fog emelni a község méltó emlékművet a világháboruban elesett hősi halottainak.

A hegyháti járásnak jelentősebb és virágzó községei még: *Abaliget*, mely különösen az utóbbi években igen szép fejlődést mutat, *Alsómocsolád*, melynek határában terül el vitéz Sztankovánszky Pál birtoka, *Baranyaszentgyörgy*, *Császta*, *Csikostőttős*, mely népességre nézve a szomszédos Kaposszekcsővel versenyez, *Felsőmindszent*, *Hetvehely*, *Jágónak*, *Kárász*, hol az „Első Magyar Fészekodugyár" alakult, *Magyaregregy*, *Magyarhertelend*, *Mekényes* (határában Eszterházy hercegi birtok), *Nagyhajmás*, *Ráckozár*, és *Vásárosdombó*.

272

Székhelyi
gróf Majláth György
nagybirtokos, főrendiházi tag
Bakóca

1883-ban született. Középiskoláit Nagyszombaton és Esztergomban, az egyetemet pedig Budapesten végezte.

A világháboruban, mint a 7. cs. és kir. huszárezred tisztje vett részt s az összeomláskor mint tart. kapitány szereit le. Harctéren szerzett kitüntetései: III. oszt. katonai érdemkereszt, két Signum laudis a kardokkal és Károly csapatkereszt.

A vm. törv. hat. bizottság, az állandó választm. és a közs. képv. test. tagja s vezető poziciót tölt be számos társadalmi egyesületben.

Báró Puchner Károly
nagybirtokos
Bikal

Magyar nemességét a Puchner család 1657-ben III. Ferdinándtól kapta, a bárói rangot pedig 1823-ban Ferenc császár adományozta.

Báró Puchner Károly 1893-ban Bécsben született. Középiskoláit es a jogakadémiát Pozsonyban végezte. A világháboru kitörésekor, mint a 11. cs. és kir. dragonyos ezr. önkéntese szolgált s az elsőnek mozgósitott csapattestekkel került az orosz harctérre, hol 1914 aug. 14-én sebesülten hadifogságba esett. Az irkutzki fogolytáborból végre 1920-ban térhetett haza s azóta a család birtokai gazdaságát vezeti. 1929-ben házasodott meg és Lambergh Franciska grófnőt vette nőül.

A vm. törv. hat. biz. és közs. képv. test. tagja.

Báró Puchner Antal
nagybirtokos
Bikal

1897-ben Pozsonyban született s ugyanott végezte középiskolai tanulmányait is. 1915-ben a haditengerészet szolgálatába állott s a világháboru folyamán részt vett több tengeri ütközetben. 1918-ban mint fregatthadnagy, a Budapesten székelő ententekomisszió összekötőtisztje lett, mig azután 1921-ben leszerelt és a keszthelyi gazdasági akadémia hallgatója lett. Gazdasági oklevelét 1925-ben szerezte meg s azóta családi birtokán gazdálkodik.

Kisjeszenei és megyefalvi
Jeszenszky Imre
nagybirtokos, tb. máltai lovag
Gödre

A legrégibb magyar családok egyikének sarja, melv nemességét 1255-ben IV. Béla királytól kapta.

Jeszenszky Imre 1898-ban született Kaposmérőn, Ebédvesztő pusztán (Somogy. m.) Középiskolái egyrészét Pécsett, másrészét Budapesten a IX. ker. főgimnáziumban végezte. 1916 májusában bevonult katonai szolgálattételre és mint az 1. szegedi lovas tüzérosztály hadapródja részt vett az orosz front harcaiban és ott ugyanaz évben orosz hadifogságba esett, honnan csak 1920-ban, a fél világot körülhajózva, fogságba esése, négyéves évfordulójának napján érkezett ismét haza. A II. oszt. vitézségi érem tulajdonosa.

A Kat. Máltai Lovagrend 1929-ben ütötte lovagjává. A vm. törv. hat. biz. és állandó választmány, valamint a közs. képv. test. tagja és tevékeny résztvesz számos társadalmi és kulturális egylet életében.

Vitéz sztankováni

Sztankovánszky Pál

földbirtokos, tart. huszárfőhadnagy
Alsómocsolád

Kajdacson (Tolna m.) született 1890-ben. Középiskoláit Budapesten végezte, majd a magyaróvári gazdasági akadémia hallgatója lett és szerezte meg oklevelét.

A világháboru elejétől az összeomlásig katonai szolgálatot teljesitett a 13 cs. és kir. huszárezredben, harcolt az orosz és olasz fronton, kétszer megsebesült és mint tart. főhadnagy szerelt le. Kitüntetései: ezüst sign. laudis a kardokkal 1 stráffal, bronz sign. laud. a kardokkal, Károly csapatkereszt és sebesülési érem 1 stráffal. A kormányzó 1927-ben avatta vitézzé. A vm. törv. hat. biz. és a közs. képv. testület tagja.

Faragó János

bérlő
Hegyhátmaróc

Bácskossuthfalván született 1897-ben. Tanulmányait Budapesten végezte, majd 1915-ben a 86. cs. és kir. gy. ezr. önkéntese lett és részt vett az olasz front harcaiban s mint tart. hadnagy szerelt le. Kitüntetései: Signum laudis a kardokkal, két bronz vitézségi érem és Károly csapatkereszt. Tevékeny részt vett a kommunizmus idején az ellenforadalmi mozgalmak megszervezésében is.

1926 óta a hegyhátmaróci uradalom bérlője. A közs. képv. test. tagja, a mezőgazdasági biz. elnöke, a „Falu" orsz. falu szöv. tagja, stb.

274

Bálint István
községi főjegyző
Sásd

Zsibóton (Somogy m.) született 1871-ben. Középiskoláit Pécsett végezte és jegyzői oklevelét ugyanott szerezte meg 1891-ben. Pályafutását Hosszuhetényben kezdte hol 5 évig működött, mint s. jegyző, majd 1896-ban Sásd jegyzője lett.

Több mint 3 évtizedes jegyzői működésének pozitiv eredménye a mai Sásd. Minden, ami itt az elmult három évtized alatt létesült, az ő nevéhez fűződik és ez alatt az idő alatt lett a kis, jelentéktelen faluból szép, rendezett nagyközség.

Vm. törv. hat. biz. tag, a járási jegyzői egylet, a helyi Levente Egylet, a sásdi vadásztársaság elnöke, a Társaskör igazgatója, a sásdi rk. iskolaszék világi elnöke, a Sásdi Takarékpénztár, Gőzmalom és Villamossági R.T. ig. tagja, a Hangya felügyelő bizottság elnöke, a Tüzoltó testület elnöke stb.

Bergi Somogyi Miksa
közs. főjegyző
Mágocs.

Amadékarcsán (Pozsony m.) született 1876-ban. Középiskoláit Győrött végezte, a közig. tanfolyamot pedig Pécsett és jegyzői oklevelét 1902-ben szerezte meg. Mint s. jegyző működött Nagymácsédon és Alsószeliben (Pozsony m.) majd Kisvaszaron, Hercegszöllősön, Vörösmarton és Németbólyban. 1912-ben lett Mágocs főjegyzője.

A vm. törv hatóság bizottságnak 1903 tól tagja, a helyi Polgári Kaszinó, Iparos Olvasókör, Tüzoltóegylet, stb. elnöke.

A község modern fejlődése, gazdasági életének fellendülése legnagyobbrészt az ő fáradhatatlan munkásságának és lankadhatatlan agilitásának eredménye.

275

Henel Sándor
körjegyző
Mánfa

Nagyócsán született 1886-ban. Középiskoláit Selmecbányán, a közigazgatási tanfolyamot pedig Budapesten végezte és jegyzői oklevelet 1908-ban nyert. Működését Valkón (Pest m.) kezdte meg, mint s. jegyző, azután Zólyom vármegyében Végleshután volt s. jegyző, majd Horháton lett körjegyző 1912-ben. 1919-ben a cseh megszállás alatt erős irredenta propagandát fejtett ki a felvidéken. Katonákat toborzott a nemzeti hadsereg részére és sok fiatalembert hozott át a határon.

Ezért a csehek körözték és szökni volt kénytelen. Nemsokára családja is elmenekült, miután Henel jegyzőt a csehek halálra ítélték és minden vagyonát, így dobsinai bányáit is elkobozták. Ekkor került Mekényesre mint körjegyző, majd 1928-ban Mánfa választotta meg körjegyzőjévé.

A Levente Egylet és a népművelési biz. elnöke, a komlói Hitelszöv. ig. tagja, a Természettudományi Társ. tagja, stb.

Balassa Ferenc
körjegyző
Bikal

1875-ben született Pécsett s ugyanott végezte iskoláit is, majd az érettségi vizsga letétele után a közigazgatási tanfolyamot. Jegyzői oklevelét 1902-ben szerezte meg.

Pályatutását a honvédelmi minisztériumban kezdte, mint számgyakornok, azután a közigazgatási pályára lépve Abaligeten volt jegyző gyakornok, később pedig s. jegyző. Bikal körjegyzőjévé 1905-ben lett.

Működése alatt négy községben létesitett tejszövetkezetet, kettőben pedig olvasókört. Minden körjegyzőségéhez tartozó községbe bevezették a villanyt, telefont, járdákat épitettek és iskolákat létesitettek.

A vm. törv. hat. bizottságnak 1908 óta tagja, a köblényi és nagyhagymási olvasó körök elnöke, az Orsz. Magy. Gazd. Egylet és a Természettud. Társ. tagja, stb.

Nagy József
körjegyző
Helesfa

1880-ban Bécsben született Közepiskoláit Nyitrán és Budapesten végezte. A közigazgatási tanfolyamot Budapesten végezte és jegyzői oklevelet 1905-ben szerezte meg. Mint segédjegyző működött Kaposszekcsőn, Abaligeten és Sellyén, majd 1910-ben Dencsháza körjegyzője lett s ottani hivatalát 8 esztendőn keresztül látta el. 1918-ban Helesfa választotta meg körjegyzőjének. Buzgó munkásságának eredménye a körjegyzőségéhez tartozó községek háboru utáni szép fejlődése.

Az O.K.H. helyi fiókjának ügyv. igazgatója és a Levente Egyesület elnöke.

Guth József
körjegyző
Vásárosdombó

Budapesten született 1883-ban s ugyanott végezte középiskoláit is. A közigazgatási tanfolyamot Pécsett hallgatta s jegyzői oklevelét 1903-ban nyerte el.

Pályafutását Vásárosdombón kezdte, mint s. jegyző, azután két évig Mágocson működött még ugyanezen minőségben.

1907-ben Felsőmindszent vezető jegyzője lett, majd 1918-ban Vásarosdombó körjegyzője.

Az ő működése alatt indult meg a község modern fejlődése, azóta épültek a járdák, vezették be a villanyt, telefont és épült a posta is.

A vm. törv. hat. biz. tagja, a helyi Levente Egylet és iskolán kivüli népmüv. biz. elnöke, ezenkivül számos más egyesület tagja.

Paál Lajos
körjegyző
Felsőmindszent

Rugonfalván (Udvarhely m.) született 1899-ben. Középiskoláit Kolozsvárt, a közig. tanfolyamot pedig Debrecenben végezte s a jegyzői oklevelét 1921-ben nyerte el.

Előbb Rácváros on és Keszi-ben működött, mint segédjegyző, majd 1924-ben Felsőmindszent segédjegyzője, később adóügyi jegyzője lett, azután 1927 szeptemberében ugyanott körjegyzővé választották.

A világháboruban 1917. márciustól vett részt, mint 21. honvédgyalogezred önkéntese, harcolt az olasz és orosz frontokon, majd az összeomlás után a székely hadosztály kebelében a Királyhágónál. Az Erdélyt megszálló oláhok Krassóba internálták és csak 1921-ben sikerült ismét magyar területre lépnie. Tart. alhadnagy, a Károly csapat ker. tulajdonosa.

Krístóf József

róm. kath. plébános
Felsőmindszent

Pécsett született 1859-ben. Középiskoláit és a teológiát ugyancsak Pécsett végezte és 1882-ben szentelték pappá. Később (1906) jogi képesitést is szerzett a pécsi jogakadémián.

Pályafutását Mecsekszabolcson kezdte, hol 10 évig káplán volt, majd rövid földvári működés után 1892-ben Pécsbányatelep plébánosa lett. Az ő működése alatt épült fel (1902) az ottani templom és plébánia. 1910-ben Kalocsa, majd 1917-ben Felsőmindszent plébánosa lett. Az O.K.H. felügy. biz. tagja, közs. képv. test. tag, az iskolaszék elnöke.

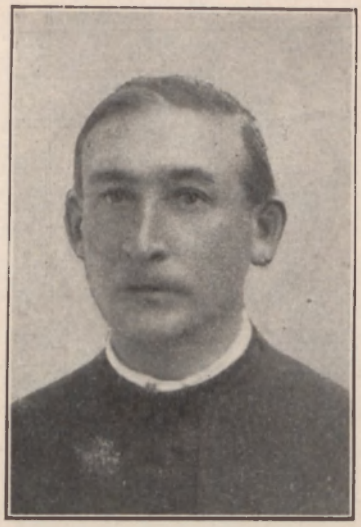

Badacsonyi Ádám

róm. kath. plébános
Szalatnak

1891-ben született Gödrén. Középiskoláit és a teologiát Pécsett végezte és 1914-ben szentelték pappá. Pályafutását Kajdacson kezdte meg mint káplán, majd ugyanezen minőségben működött még Rácpetrén, Zombán, Himesházán, Cikón, Pécsváradon, Hercegszőllősön, Olaszon, Villányon, Püspökbogárdon, Magyarkeszben és Gödrén. Szalatnak plébánosa 1928-ban lett.

A községi képviselőtestület tagja, a Levente Egylet és az iskolánkivüli nepművelési bizottság elnöke és számos más egyesület tagja.

Szabó Dezső

róm. kath. plébános, Magyarhertelend

Döbrögközön született 1869-ben. Középiskoláit és teológiát Pécsett végezte és 1891-ben szentelték pappá. Pályafutását, mint káplán Kővágószőllősön kezdte, majd ugyanezen minőségben működött még Berkesden Szigetvárott és végül a pécsi belvárosi plébánián. Plébános 1909-ben lett, Magyarhertelendre 1921-ben került.

Kolossvári

Kolossváry Andor

székesegyház uradalmi erdőtanácsos

Árpádtető-puszta

A legrégibb magyar nemesi családok egyikének sarja, mely eredetet az Árpádok korára viszi vissza. Kajáron (Győr m.) született 1863-ban. Középiskoláit Győrött végezte, majd a selmecbányai erdészeti akadémia hallgatója lett s oklevelét 1887-ben szerezte meg. Ugyanaz évben már mint főerdész működött Almássy István Hevesmegyei uradalmában, azután 1893-ban ugyancsak mint főerdész lépett át a pécsi püspöki uradalmak szolgálatába s a mánfai erdőgazdaság vezetője lett. Később Pécsett lett főerdőmérnök az uradalmi központban, majd az Árpádtető-puszta székhellyel az ott elterülő erdőbirtokok vezetésével bizták meg és 1925-ben erdőtanácsossá nevezték ki.

Mint erdészeti és vadászati szakirót országszerte ismerik és számos szakelőadást is tartott. Szakmáján kivül különösen zenével foglalkozik intenzivebben s mint kiváló zeneértőt ismerik. Különösen hervadhatatlan érdemeket szerzett Sikonda Gyógyfürdő létesitése körül. Az ő energikus és kitartó munkájának köszönhető, hogy ez a gyönyörü fürdőhely ma a betegek ezreinek adhat gyógyulást.

A vármegyei törvényhatósági bizottság és községi képviselő testület tagja, a Pécsi Polgári Lövészegylet elnöke és számos társadalmi és kulturális egyesület tagja.

vitéz Kún Lajos

róm kath. plébános

Kárász

Budapesten született 1882-ben. Középiskoláit Kalocsán, a theologiát pedig Pécsett végezte s 1905-ben szentelték pappá. Előbb Szekszárdon, majd Tolnán volt s. lelkész, azután a világháboru kitörésekor bevonult és mint a 17. honvéd gyalog ezred tábori lelkésze az önfeláldozó hazaszeretet és soha nem lankadó kötelességtudás gyönyörü példáját adta. Részt vett az oroszok elleni harcokban a Kárpátokban, később pedig az olasz-front legborzalmasabb poklaiban, a Doberdón és Monte San Michelen bátoritotta a lelkeket és hivatása teljesitése közben kétszer meg is sebesült. Kitüntetései: a sign. laudis a kardokkal, a Ferenc József rend lovagkeresztje, a lelkészi érdemérem II. osztálya, a máltai lovagrend keresztje, a vöröskereszt II. oszt. diszérme a hadiékitménnyel, porosz katonai érdemkereszt a sebesülési érem egy sávval. Vitézzé avatták 1928 jul. 17-én.

A kommunizmus alatt részt vett a julius 24-iki ellenforradalomban, majd Szegedre ment és közreműködött a nemzeti hadsereg felállitásában és egész 1920 közepéig maradt tábori lelkészi szolgálatban.

1920-ban Szekszárdon lett s. lelk., 1923-ban pedig Zomba plébánosa, majd 1926-ban Kárász plébánosává nevezte ki a püspök. Vm. törv. hat. biz. tag., a helyi Lev. Egyl., isk. kiv. népm., iskszék eln.

Kühnel Márton

az „Első Magyar Fészekodugyár" cégtulajdonosa

Kárász

1883-ban született Baranyakárászon. Középiskoláit Bonyhádon végezte, majd hazatérve 1904-ben megalapitotta az Első Magyar Fészekodugyárat s azt agilis munkájával a világ legnagyobb ilynemű gyárává fejlesztette.

1907-ben a pécsi orsz. kiállitáson és a bécsi vadászati kiállitáson már díszoklevelet nyert gyártmányaival, majd 1908-ban az eperjesi baromfi kiállitáson állami bronz érmet és elismerő oklevelet.

A háboru alatt Kühnel Márton a 19. honv. gy. ezred póttartalékosaként teljesitett szolgálatot, majd a háboru után folytatta gyára továbbfejlesztését.

1927-ben elismerő oklevelet nyert a barcsi kiállitáson, 1928-ban pedig a miláni világkillitáson kapott diszoklevelet s a szombathelyi kiállitáson diszoklevelet és aranyérmet.

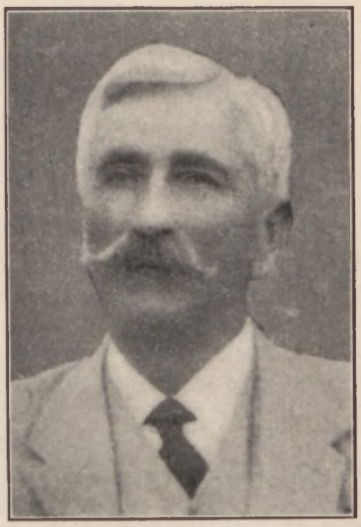

Börzsönyi Gyula

m. kir. erdőmérnök a herceg Eszterházi Pál erdőbirtokainak felügyelője

Kisvaszar

1866-ban Gércen született. Középiskoláit Pápán végezte, főiskolai tanulmányait pedig Selmecbányán. Önkéntesi katonai éve leszolgálása után, 1889-ben hg. Festetich Tasziló keszthelyi erdőbirtokán nyert alkalmazást, majd 1909-ben Szájbéli Gyula uradalmainak lett igazgatója s előbb a kaboldi, majd a dombóvári erdőfelügyelőséget vezette 1923-ig. Ekkor herceg Eszterházi Pál szolgálatába lépett s átvette a kisvaszari erdőfelügyelőség vezetését.

Mint a hercegi uradalom képviselője, tagja a közs. képv. testületnek, azonkivül több gazdasági, erdészeti és társadalmi egyesület tagja.

210

Dr. Szilágyi Ferenc

orvos

Magyarszék

Aradon született 1899-ben. Középiskoláit Szolnokon, az egyetemet pedig Budapesten és Pécsett végezte. Orvosi diplomáját 1927-ben szerezte meg, majd a pécsi klinikákon és a budapesti Apponyi poliklinikán folytatott gyakorlatot s 1928 májusban Magyarszéken telepedett le, mint magánorvos.

Az OTI. körzeti kezelőorvosa.

Kleisz Nándor

gőzmalom tulajdonos

Magyarszék

1876-ban született Baranyajenőn. Iskolái elvégzése után a malomszakmát tanulta ki. 1898-ban Magyarszéken vett egy kis vizimalmot s azt 1908-ban gőzmalommá épitette át. 1916-ban ujabb nagyobbitással teljesen modernül szerelte fel és magasőrlésre rendezte be.

A háborut követő forradalmak, illetve a kommunizmus alatt sokat szenvedett. Malmát és lakását két izben (1919 márc. és aug.) teljesen kirabolták. Még a bútorokat, ablakokat, ajtókat, valamint ékszereit és pénzkészletét is elvitték. A rend helyreállitása után azonban ismét üzembe állitotta malmát, mely a környék legmodernebbje és legkeresettebbje.

A világháboru alatt a katonai szolgálattétel alól fel volt mentve, mivel a hadsereg részére teljesitett őrléseket. A közs. képv. test. tagja.

Zucsek Zoltán

körállatorvos

Magyarszék

Sátoraljaujhelyen született 1902-ben, s középiskoláit ugyanott végezte, majd a budapesti állatorvosi főiskola hallgatója lett, s oklevelét 1926-ban nyerte el. Pályafutását Szászvárott kezdte, mint magán állatorvos, 1928 julius óta pedig Magyarszék körállatorvosa.

A községi képviselő testület tagja, az OKH. alelnöke, a helyi társaskör vál. tagja és több társadalmi és kulturális egyesület r. tagja.

Ifj. Kleisz Nándor

mérnök

Magyarszék

Magyarszéken született 1902-ban. Iskoláit Pécsett, a műegyetemet pedig Budapesten végezte s mérnöki oklevelét 1926-ban nyerte el. Egy ideig Budapesten működött egy épitési vállalkozó cégnél, majd 1927-ben Magyarszéken telepedett le s megalapitotta jóhirnevü autófuvarozási vállalatát, melynek autóbuszai Pécs és Sikonda fürdő, valamint Pécs és Kaposvár között közlekednek. Ez a megyében az egyetlen magánvállalat, mely póstát (levél, pénz és csomag) is szállit. Az egyre fejlődő vállalat legközelebb új útvonalakat is fog beállitani és a Pécs-Sikondai vonalon a nyári idényben külön fürdőjáratokat fog létesiteni.

Schaf Károly
gőzmalomtulajdonos
Magyarszék

Németszéken született 1883-ban. Iskolái elvégzése után a malomipart tanulta ki s 1911-ben megvette az egyik magyarszéki gőzmalmot, melyet fokozatosan fejlesztett, mig azután 1923-ban teljesen modern őrlési berendezéssel látta el és tetemesen megnagyobbitva, őrlőképességét napi 100 q-ra fokozta.

A világháboru alatt a katonai élelmezésnél teljesitett szolgálatot.

A községi képviselő testület tagja.

Kleisz János
malombérlő
Kaposszekcső

Magyarszéken született 1900-ban. Középiskoláit Pécsett, a malomipari szakiskolát pedig Budapesten végezte.

A világháboruban 1917-től részt vett mint a 19. honv. gy. ezr. önkéntese s az összeomláskor, mint hadapr. jel. őrmester szerelt le. Háboru után apja magyarszéki malmát vezette 2 évig, majd önállósitotta magát s kibérelte a kaposszekcsői gőzmalmot. A malom 1924-ben teljesen átalakitva s modern üzemre berendezve.

Bind Henrik
körjegyző
Kaposszekcső

Ráckozáron született 1882-ben. Középiskoláit Bonyhádon és Sopronban végezte, majd a közigazgatási pályára lépett s jegyzői oklevelét Pécsett szerezte meg 1904-ben. Mint s. jegyző működött Bakócán, Magyarszéken és Mekényesen. 1919-ben lett Kaposszekcső körjegyzője.

A helyi polg. olv. kör elnöke, az ev. egyházközség felügyelője, a Csikóstöttösi önk. tűzoltóegylet elnöke.

282

Tímkó Gyula

m. kir. bányafőfelügyelő
Komló

A Komló-vidéki hatalmas kőszénbányatelepek vezetője, aki rátermettsége és kiváló szaktudása révén aránylag fiatalon vívta ki magának pozicióját.

1878-ban Rimaszombaton született s ugyanott végezte középiskolai tanulmányait, majd a selmecbányai erdészeti és bányászati akadémia hallgatója lett s 1900-ban szerezte meg oklevelét. Pályafutását Selmecbányán kezdte meg, honnan később Nagybányára helyezték át, mint az ottani állami aranybányák felügyelőjét. Komlóra 1913-ban nevezték ki felügyelőnek, mig azután 1925-ben főfelügyelővé s az itteni kőszénbányatelepek vezetőjévé.

A közs. képv. test. és számos szakegyesület és társ. egylet tagja.

Dr. Magyar Jenő

m. kir. bányafőorvos
Komló

Kehidán (Zala m.) született 1872-ben. Középiskoláit Keszthelyen, Veszprémben és Budapesten végezte, majd a bpesti egyetem orvosi fakultásának hallgatója lett s 1895-ben avatták az orvostudományok doktorává. Pályafutását Mágocson kezdte, mint magánorvos, majd 1899-ben Komló bányaorvosává nevezték ki. Főorvossá 1917-ben lett.

A világháboru alatt 3 éven keresztül, mint a sásdi katonakórház vezetője működött és a II. oszt. vöröskereszt éremmel tüntették ki. Máv. orvosi tanácsadó, az OTI. körzeti kezelőorvosa, a vm. törv. hat. biz. és közs. képv. test. tag. A népm. terjesztése érdekében fáradhatatlanul tevékenykedik és számos ismeretterjesztő előadást tart.

Dr. Hauser Imre

róm. kath. bányalelkész, hitoktató
Komló

Zalaszentgróton született 1890-ben. Középiskoláit Keszthelyen és Pécsett végezte, majd a pécsi teológia, később pedig az egyetem jogi fakultásának hallgatója lett és megszerezte az államtudományi doktorátust is. Pappá 1913-ban szentelték.

Mint s. lelkész működött Kajdacson, Laskafaluban, Pécsbányatelepen, Rácpetrén, Pakson és Mágocson, majd vikárius volt Zombán. 1926 óta Komló bányalelkésze és hitoktatója.

A világháboru alatt 3 évig tábori lelkészi szolgálatot teljesitett az orosz és olasz harctereken, hol kétszer is megsebesült. Hősies és önfeláldozó magatartásáért a következő kitüntetésekben részesitették: lelkészi érdemkereszt, a koronás arany érdemkereszt, a vöröskereszt hadiékitményes diszérme, a német lovagrend marianer keresztje, Károly csapatkereszt és a sebesülési érem egy sávval.

A helyi Hitelszövetkezet és Hangya alelnöke, a temetkezési egylet igazgatója, a zeneegyesület igazgatója és karnagya, a Bányalelkészek Országos Szövetségének titkára, községi képviselőtestületi tag stb.

Több jogi értekezése és történelmi tárgyú cikke jelent meg.

Erdélyi István
körjegyző
Magyarszék

Püspöknádasdon született 1894-ben. Középiskoláit Pécsett, a közigazgatási tanfolyamot pedig Szombathelyen végezte s 1920-ban szerezte meg jegyzői oklevelét, melynek elnyerése után Mánfán lett adóügyi jegyző, 1924-ben pedig Magyarszék körjegyzőjévé választották és községe fejlesztése érdekében máris maradandó érdemeket szerzett.

A világháboru alatt, mint az 52. cs. és kir. gyalogezred önkéntese, a forradalom kitöréséig szolgálatot teljesitett és résztvett a szerb front harcaiban.

A helyi Levente Egylet és az iskolánkivüli népmüvelési bizottság elnöke, az O. K. H. ügyvezető igazgatója és a Hangya szövetkezet felügyelő bizottságának elnöke.

Devecseri János
adóügyi jegyző
Magyarszék

Csikóstöttösön született 1900-ban. Középiskoláit Kaposvárott járta, a közigazgatási tanfolyamot pedig Szombathelyen végezte és jegyzői oklevelét 1928-ban nyerte el.

Mint közigazgatási gyakornok több évig működött; legutoljára Kaposszekcsőn, honnan mint adóügyi jegyzőt 1928-ban nevezték ki Magyarszékre.

Több társadalmi egylet tagja.

284

Dr. Pfaff Mihály
körorvos
Mágocs

Gödrén született 1889-ben. Középiskoláit Kaposvárott végezte, orvosi oklevelét pedig a budapesti tudományegyetemen szerezte meg 1913-ban.

Pályafutását mint tényleges katonaorvos kezdte meg. A világháboruban a szerb harctér egyik tábori kórházában teljesitett szolgálatot, mint ezredorvos és 1914 decemberében fogságba esett, honnan csak 1919 márciusában került vissza. 1919-ban kilépett a hadsereg kötelékéből és 1922 januárban lett Mágocs körorvosa.

A közs. képv. test. és több társadalmi és kulturális egylet tagja.

Szvoboda Ferenc
körjegyző
Kisvaszar

1873-ban Mezőtúron született. Középiskoláit Mezőtúron és Késmárkon járta, jegyzői oklevelét pedig Pécsett szerezte meg 1899-ben.

Pályafutását Kisvaszaron kezdte, mint gyakornok 1896-ban. 1899-ben lett ugyanott s. jegyző, majd 1901-ben h. jegyző. Kisvaszar körjegyzője 1902-ben lett.

A vm. törv. hat. bizottságnak 1913-tól tagja, a jegyzők járási egyletének volt jegyzője és pénztárosa, a helyi Hangya szöv. igazgatósági tagja.

Gartner Elek
róm. kath. plébános
Kisvaszar

Strémen (Vas m.) született 1880-ban. Középiskoláit Kőszegen és Szombathelyen végezte, mig a theológiát Pécsett és 1905-ben szentelték pappá. Mint s. lelkész előbb Rácpetrén, majd Szajkon, Tolnán, Szászvárott és Bátaszéken működött. 1915-ben lett Kisvaszar plébánosa.

Közs. képv. test. tag, az iskolaszék elnöke és a helyi Hangya elnöke. Sokat foglalkozik történelemmel és népművelődési problémákkal. Több napilap állandó cikkirója.

Bene Kálmán
kőrjegyző
Ráckozár

Balatonszentgyörgyön született 1875-ben. Középiskoláit Keszthelyen végezte, majd elvégezte a jegyzői tanfolyamot és oklevelét 1898-ban Pécsett szerezte meg.

Pályafutását, mint s. jegyző Ráckozáron kezdte meg, honnan 2 év mulva Mágocsra, majd további egy év mulva Bakócára került. Ráckozár körjegyzője 1903-ban lett. A község modern fejlődése sokat köszönhet az ő fáradhatatlan munkásságának. Az ő működése alatt épült a községháza és járda, stb. és az ő érdeme a vásárjog megszerzése is, valamint több egyesület alapitása.

A vm. törv. hat. biz. tagja, a Levente Egylet, az iskolánkivüli népműv. biz. és a Hangya szövetkezet elnöke.

285

ifj. Teleky Dezső
adóügyi jegyző
Abaliget

Németbólyban született 1901-ben. Középiskoláit és a közigazgatási tanfolyamot Pécsett végezte s jegyzői oklevelét 1928-ban nyerte el. Azóta Abaligeten teljesit szolgálatot, mint adóügyi jegyző.

A helyi leventék oktatója, a Hangya szövetkezet ügyvezető igazgatója és több egyesület tagja.

Jakab József
körjegyző
Baksa

Siklósbozsokon született 1876-ban. Középiskoláit és a közigazg. tanfolyamot Pécsett végezte s jegyzői oklevelét 1901-ben nyerte el. Mint s. jegyző működött Helesfán, Szentlőrincen, Szabadszentkirályban és Baksán, majd 1908-ban Baksa körjegyzőjévé lett.

A vm. törv. hat. bizottságnak 20 éve tagja és több társadalmi és kulturális egyesület vezetője.

Harmath Dénes
körjegyző
Magyarhertelend

Nagykanizsán született 1895-ben. Középiskoláit Szabadkán, a közig. tanfolyamot pedig Egerben végezte s ott nyerte el jegyzői oklevelét.

A világháboru alatt a debrececeni 3. honv. gy. ezr. önkéntese, később tart. hadnagya. Részt vett az orosz és olasz harctér legvéresebb ütközeteiben és egy ízben meg is sebesült. Kitüntetései: signum laudis, bronz vitézségi érem, Károly csapatkereszt és sebesülési érem.

Magyarhertelend körjegyzőjévé 1927-ben választották meg.

A helyi Levente Egylet, az iskolánkívüli népmüvelési bizottság és a Polgári Olvasókör elnöke, azonkívül számos más társadalmi és kulturális egyesület tagja.

Dr. Jäger Antal
körorvos, Szászvár

Bölcsics István
körjegyző
Bakóca

Nemesdéden született 1889-ben. Középiskoláit Csurgón végezte, majd a közig. tanfolyam hallgatója lett s 1913-ban szerezte meg jegyzői oklevelét Pécsett. Oklevele megszerzése után Bakócán lett s. jegyző, működését azonban félbeszakitotta a világháboru kitörése. Ő is hadbavonult és mint a 44. cs. és kir. gy. ezr. önkéntese az orosz frontra került. Részt vett több véres ütközetben, mignem Tarnopol mellett 1916 nyarán hadifogságba esett, honnan sok szenvedés után 1918-ban sikerült hazajönnie és elfoglalnia régi állását. Bakóca körjegyzőjévé 1922-ben választották meg.

A helyi Levente Egyl. és az iskolánkivüli népmüvelési bizottság elnöke.

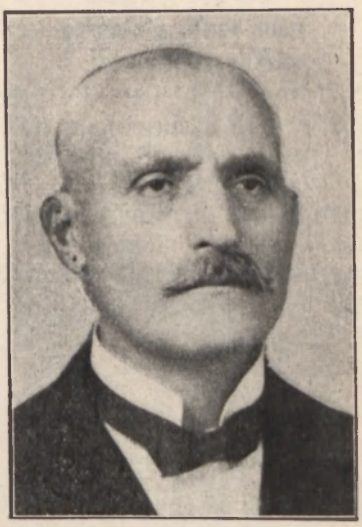

Ruzsinszky József
igazgató tanitó
Bakóca

Tokajon (Zemplém m.) született 1868-ban. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte s oklevelét 1887-ben nyerte el. Pályafutását Baranyaszentlőrincen kezdte, majd Karádon, Szakcson (Tolna m.) Kölesden (Tolna m.) és Megyefán működött, mint kántortanitó. 1900-ban lett Bakóca igazgató tanitója.

Közs. képv. testületi tag, a Rk. Tanitók Orsz. Szövetségének bizottsági tagja, a gödrei esperesi kerület világi elnöke és iskolalátogatója.

287

Bőbel János
róm. kath. plébános
Vásárosdombó

Siklóson született 1891-ben. Középiskoláit Csurgón, a theológiát pedig Pécsett végezte és 1914-ben szentelték pappá. Mint káplán működött Vásárosdombón, Dunaföldváron, Regölyben és Dombóváron, majd 1927-ben Vásárosdombó plébánosa lett.

A vm. törv. hat. biz. és közs. képv. test. tagja.

Parusóci

Megyercsi Kázmér
járási m. kir. állatorvos Sásd

Jádon született 1883-ban. Középiskoláit Kiskunhalason végezte, az állatorvosi főiskolát pedig Budapesten. Oklevelét 1905-ben szerezte meg. 1906-ban Békésen lett községi állatorvos, majd állami szolgálatba lépve Budapesten, Mezőlaborcon, stb. működött azután a világháboru alatt teljesitett katonai szolgálatot, mint tart. főhadnagy, az összeomlásig. Sásd járási állatorvosává 1923-ban nevezték ki.

Hofmeister Ferenc
a Mágocsvidéki Takarékpénztár
R. T. ügyv. igazgatója, Mágocs.

Németbólyban született 1900-ban. A pécsi felsőkereskedelmi iskola elvégzése után a 7. honv. gy. ezr. önkéntese lett és részt vett az olasz front harcaiban. Az összeomláskor szerelt le, mint tart. zászlós. 1921-től 1926-ig a budapesti Viktória műmalom hivatalnoka volt s 1926-ban vette át a Mágocsvidéki Takarékp. vezetését, mint annak ügyv. igazgatója.

Dr. Geday Imre
körjegyző
Baranyajenő

Kecskeméten született 1896-ban. Középiskolái elvégzése után a székesfehérvári 69. gy. ezr. önkéntese lett s mint tart. zászlós az orosz fronton harcolt, hol azután 1916-ban hadifogságba esett és sok szenvedés és hányódtatás után csak 1921-ben sikerült ismét visszatérnie Szibériából.

Hazaérkezése után elvégezte Egerben a közigazgatási tanfolyamot s elnyerte jegyzői oklevelét, Kecskeméten pedig a jogakadémia hallgatója lett s azt elvégezvén megszerezte államtudományi doktoratusát a bpesti tudományegyetemen.

1925-ben lett Vásárosdombó s. jegyzője, majd 1927-ben Mágocsra került, mint adóügyi jegyző. Baranyajenő körjegyzőjévé 1929 áprilisában választották meg.

Stráner Vilmos
ev. lelkész
Kaposszekcső

1891-ben született. Középiskoláit Sopronban, a theológiát pedig Sopronban és Leipzigben végezte; 1915-ben avatták lelkésszé és 1916-ban lett Kaposszekcső lelkipásztora.

A közs. képv. test. tagja, a Levente Egyl. és az iskolán kiv. népműv. tanács elnöke, a lelkész egyl. tiszt. tagja, iskolavizsgáló közlelkész, egyhm. p. ü. biz. és a fegylm. nb., az egyhm. népisk. biz. tagja és egy német nyelven megjelenő heti néplapnak főszerkesztője.

SIKONDA

Sikonda gyógyfürdő.

Baranyavármegyének s egyuttal egész Magyarországnak legfiatalabb gyógyfürdője, de gyógyvizének kiválósága és egyedülálló vegyi összetétele, valamint vadregényes természeti szépsége, ideális fekvése igérő biztositékot nyujtanak arra, hogy gyors és modern fejlődéssel rövidesen el fogja érni a legmagasabb igényeket kielégitő szinvonalat.

Története nem nyulik vissza sem a rómaiak, sem a törökök idejére és nem büszkélkedhetik évszázados legendákkal sem. Történeti multja nincs, de keletkezésének története ennek dacára érdekes.

Nevének eredetét homály fedi. Már igen régi irásokban és térképeken Sikonda néven a pécsi székesegyházi uradalomnak azon teljesen különálló birtokrésze szerepel, mely Baranya vármegyének a hegyháti járásban Mánfa és Magyarszék községek határában az északi szélesség 46.3 és a keleti hosszuság 35.8 fokának keresztezésénél terül el.

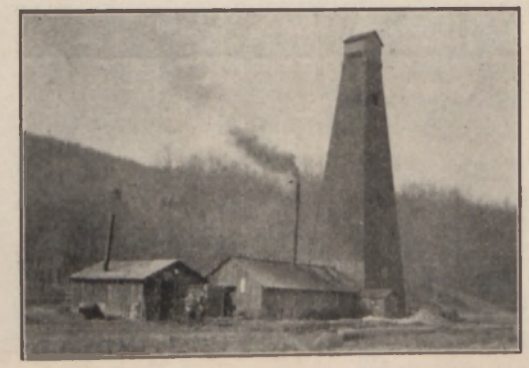

A FÚROTORONY

Kiterjedése 378 kat. hold, melyből 350 kat. hold 30—50 éves, páratlan fekvésü lomb- és fenyőerdő, 28 kat. hold pedig rét.

Az egész birtokrész a Mecsek hegység egyik északi nyulványán terül el, mely egy három részre tagozódott majdnem teljesen sik fekvésü völgyből (28 kat. hold rét) és az ezt környező erdőboritotta, szeliden emelkedő, lankás hegyoldalból áll. A hármas völgy az Adriai tenger szine felett 135 m. magasságban fekszik, mig az azt körülölelő dombok legmagasabbja 275 m. Ezek a dombok a legideálisabb természetes védelmet nyujtják ennek a bájos völgynek a bármely oldalról támadó szelek ellen.

A sikondai völgy Topográfiai alakulása oly megkapóan kedves és oly lebilincselően hat természeti szépsége nyugodt egyszerüségével, hogy méltán nevezték el a „Mecsek gyöngyé"-nek.

Klimatikus viszonyai is igen kedvezőek, ami még kellemesebbé teszi ezt az Isten áldotta helyet mindazok számára, kik ott gyógyulásukat keresik, vagy a szabad természet lelket megnyugtató, tiszta, felemelő szépségében gyönyörködnek. A már meglévő és a jövőben létesitendő sétautak módot nyujtanak a rejtettebb természeti szépségek felkeresésére is és lehetővé teszik nemcsak a nap éltető sugarainak, hanem az árnyas helyek ózondus, üditő levegőjének élvezését.

A KÖZBIZTONSÁG LEGEGYSZERÜBB MEGÓVÁSA. — A GALYAK ALATT A FORRÁS

Ezt a ritka természeti szépséggel megáldott helyet szemelték ki néhány év előtt, hogy ott szénbányát nyissanak. A Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársaság meg is kezdte 1927 novemberében nagy apparátussal a kutató mélyfúrást. Iromba gépek zúgásától lett hangos Sikonda kies völgye s az ismeretlen zajtól riadtan menekült el a teljes nyugalomhoz szokott vad. Szomoru sejtelemmel nézte a csendháboritó munkát az erdész és sajnálkozva sóhajtott a természetbarát. De a szénkutató ezzel nem törődhetett. Halálra volt itélve a természeti szépségekben amugy is szükölködő Csonkamagyarország egyik legszebb helye, hogy a *fekete gyémántok* kincsét adja kárpótlásul érte. Hónapokig tartó szakadatlan munka után azonban kellemetlen meglepetés érte a kutatókat. Az utolsó fordulatokat tette a fúró, mert azokat a rétegeket már áthaladta, melyekben kőszenet remélhettek és ekkor 1928 március idusán 419 m. 94 cm. mélységből buzogó melegforrás tört elő.

GYÓGYVIZET MERITŐ ASSZONYOK A FORRÁS KELETKEZÉSEKOR

A fúrásnak további célja nem volt. Bosszusan állapitották meg a szenet kutatók, hogy szén helyett „mindössze“ vizet találtak és most

még azzal is bajlódniok kell, hogy a feltörő vizet eltömjék. Jellemző, hogy arra senki sem gondolt, hogy ez a viz is értéket jelenthet, hogy meg kellene vizsgálni, mielőtt a fúrólyuk betöméséhez fognak. A fúrást végzők csak egy ujabb kellemetlen jelenséget láttak a vizben. Azonnal elhatározták hogy a lyukat betömik és elhatározásuk végrehajtásához azonnal hozzá is fogtak.

AZ ELSŐ IDEIGLENES FÜRDŐHÁZ BELSEJE

Már mintegy 10 köbméternyi követ beledobáltak a fúrólyukba, mikor az est beálta megakadályozta a munka folytatását, melyet másnapra halasztottak. Ez volt a szerencse. Ennek a véletlennek köszönheti Sikonda gyógyfürdő létezését!

Midőn a tényekről tudomást szerzett Kolossváry Andor uradalmi erdőtanácsos, másnap korán reggel megjelent a fúrásnál s midőn látta a feltörő melegforrást, első gondolata az volt, hogy a fúrólyuk betömését mindenkép meg kell akadályozni, mert lehet, hogy ez a meleg forrás kiszámithatatlan értéket jelent a gyógyulást kereső emberiség és megcsonkitott hazánk számára. A forrás betömésének megakadályozása nem ment simán, mert szemben találta magát a rosszul informált irányadó körök ellenvéleményével, azonban kitartó küzdelem révén mégis sikerült meggyőzni őket arról, hogy minden további intézkedésig első sorban a viz vegyelemzésére van szükség. A forrás vizének vegyi összetételét dr. Emszt Kálmán m. kir. főgeologus, a m. kir. Földtani Intézet fővegyésze vizsgálta meg s a legnagyobb pontossággal és lelkiismeretességgel végrehajtott vegyvizsgálat az alábbi eredményt mutatta fel:

A SIKONDAI AUTÓÚT ÉPITÉSE

2.912

Síkondai forrás elemzési eredményei.

1000 gr. vizben van grammokban:

Kationok	Kaliumion K+	0.0515 gr. =	9.28 egyenérték %
	Natriumion Na+	0.1132 „ =	34.67
	Lithiumion Li+	0.0019 „ =	1.92
	Calciumion Ca++	0.0857 „ =	30.14
	Magnesiumion Mg++	0.0358 „ =	20.74
	Vasion Fe++	0.0129 „ =	3.25
Anionok	Chlorion Cl—	0.0112 „ =	2.23 egyenérték %
	Bórsavion Bo_4—	nyomok	
	Hydroszénsavion HCO_3—	0 6215 „ =	71.77
	Kénsavion SO_4— —	0.1773 „ =	26.00
	Metekovasav H_2SIO_3	0 0364 „ =	
	Összesen:	1.1474 gr.	

Az alkatrészek a szokásos módon sókká szerkesztve.

1000 gr. vizben van:

Kaliumhydrocarbonat $KHCO_3$	0.1001 gr.
Lithiumhydrocarbonat $LiHCO_3$	0.0185 „
Natriumhydrocarbonat $NaHCO_3$	0.4134 „
Calciumhydrocarbonat $Ca(HCO_3)_2$	0.0475 „
Magnesiumhydrocarbonat $Mg(HCO_3)_2$ . . .	0.2155 „
Vashydrocarbonat $Fe(HCO_3)_2$	0.0411 „
Calciumsulfat $CaSO_4$	0.2513 „
Kaliumchlorid KCL	0.0236 „
Metakovasav H_2SiO_3	0.0364 „
Összesen:	1.1474 gr.

A viz fajsulya 22°C-nál = 1.00071
Szabadszénsavtartalom CO_2 = 151 cm.³
Forráshőmérsék 419 m. mélységben 37°C. a kifolyásnál 36.5°C, ugyanakkor a levegő volt 24.1°C.
Hydrogenionconcentratio pH = 7.0
A viz specifikus vezetőképessége 18°C-nál=0.00101 Ω cm.
A viz fagyáspontcsökkenése —0.040°C.
A vizben oldott anyagok osmosis nyomása —0.48 atm.
A vizben oldott radium emanatio tartalom —0.030 x 10^{-6} millicurie.

E chemiai vizsgálat alapján a vizet az alkalikus földes, gyengén radioactiv hévvizek csoportjába sorozhatjuk, értéket ad e meleg forrásnak még a szabadszénsavtartalom. Szabadszénsavtartalmánál fogva csonka hazánkban a szénsavtartalmu meleg források egyedüli képviselője. Lithiumtartalmánál fogva pedig, mint mestreséges ásványviz volna értékesithető.

Dr. Emszt Kálmán s. k.
m. kir. főgeológus, fővegyész.

293

Miután a vegyvizsgálat megállapitotta, hogy a vizben olyan alkotórészek vannak s oly fizikai tulajdonságokkal rendelkezik, melyek alkalmassá teszik a gyógyvizzé való minősitésre, az uradalom egy ideiglenes jellegü fürdő megépitését határozta el. Igy született meg az első fürdő, mely egy fa fallal férfi és női osztályra ketté osztott 20 m. hosszu, 13 m. széles és 30—130 cm. mély beton-medencéből állott és melyet 86 kabin vett körül.

Érdekes lépésről-lépésre követni a fürdővé alakulás egyes fázisait.

Midőn a szénkutatás fanatikusai s a viz ellenségei elvonultak, a bányatársaság gépei és a hatalmas fúrótorony nyomán csak az árva

SIKONDA „GYÓGYFÜRDŐ LÁTKÉPE.

forrás maradt a sikondai völgy közepén. Hónapokig tartott természetesen, mig eldőlt, hogy mi történjék a váratlan lelettel s a magára hagyott forrás ott várta szerényen, rőzsékkel és galyakkal befedve, min egy óriás sündisznó, hogy mikor itélkeznek felette. De még mialatt a tanácskozások folytak, mialatt még a mély forrást befedő galyak őrködtek a közbiztonság felett, a viz levezető árkához már megindult a környékbeliek zarándoklása. A nép már felismerte a forrás kitünő gyógyhatását.

Az első ideiglenes fürdő felépülésével Sikonda népszerüsége oly mértékben emelkedett, hogy az minden várakozást felülmult. Már az

A FÜRDŐ ELSŐ „ZENEKARA"

első évben — bár a fürdés csak a nyári hónapokban volt lehetséges — 17.229 volt a fürdőzők száma, kiknek legnagyobb része az elismerés és elragadtatás hangján nyilatkozott a sikondai viz pompás hatásáról és gyógyitó erejéről.

Ez az örvendetes jelenség inspirálta az irányadó köröket a fürdő további fejlesztésére. Még a mult évben születtek meg az idevágó különféle tervek, melyek azonban az uradalom más irányu lekötöttsége miatt csak lassu tempóban haladtak a megvalósitás útján.

Már az elmult évben bebizonyult, hogy a primitiv fürdő, mely méghozzá kicsiny is, nem alkalmas nagyobb látogatottság esetén a fürdőzők igényeit kielégiteni, ezért az első lépés egy új fürdő megépitése volt. Ez év folyamán épült a már szilárd anyagból készült és teljesen modern igényeknek megfelelő, az ideiglenesnél jóval nagyobb új fürdő, melyben 7 kádfürdő, 86 öltözőkabin és zuhanyok állnak a fürdővendégek rendelkezésére. A fürdővel kapcsolatos fürdőházban van még orvosi várószoba, rendelő és kézigyógyszertár is.

A FORRÁS FOGLALÁSÁNAK KEZDETE

A fürdőtelep esti forgalmának biztositása céljából a telep egész területére bevezették a villanyvilágitást. A fürdő telefonja a pécsi hálózatba van bekapcsolva, igy éjjel-nappal rendelkezésre áll.

A legelső és legfontosabb megoldásra váró probléma az élelmezés kérdése volt. Egyelőre csak ideiglenes jellegü vendéglő próbálkozott a vendégek ellátásának nehéz feladatával és kénytelen volt az uradalom a jóakaratu elnézésre apellálni azokért a fogyatékosságokért, melyek velejárói az ilyen primitiv berendezésnek. Az idei év azonban már lényeges haladást jelentett és — bár hiányok még akadtak — legnagyobbrészt

ERDEI SETAUT

SIKONDAI VÖLGYRÉSZLET

296

EMELETES WEEKENDHÁZ

ki tudta már elégiteni a legkényesebb igényeket is. A jövő idény (1930) fordulópontot fog jelenteni Sikonda gyógyfürdő életében. Komoly gyógyfürdő jellege ezzel az idénnyel fog először teljes mértékben kidomborodni. A fürdő nemcsak a kifogástalan élelmezést fogja biztositani, hanem lehetővé teszi a fürdővendégek kúrája alatti ottlakását is.

Az uradalom most kezdte meg egy kényelmes és modern igényeknek megfelelő 32 szobás szálloda épitesét, melynek földszintjén étterem, söröző, társalgó és játéktermek lesznek, I. és II. emeletén pedig a lakószobák foglalnak helyet.

Már a mult évadban épült a telepen 2 kedves „weekendház", melyek nemcsak pittoreszk külsejükkel, de praktikus berendezésükkel is általános tetszést keltettek. Az uradalom alkalmat kiván most nyujtani magánosoknak is hasonló bájos kis házak épitésére, de maga is több ilyen weekendház épitését határozta el, mely igen kellemes és olcsó lakhelyül szolgál olyanoknak is, kik hetenkint csak 1—2 napot tölthetnek a vadregényes Sikondafürdőn.

Az uj fürdőház épitésekor, f. év tavaszán, a fúrólyukat Mannesmann féle acélcsövekkel bélelték ki, melynek felső végére megfelő vizelosztó fejet szereltek s az ebből kiágazó, csapokkal nyitható és csukható csövek juttatják el a vizet rendeltetési helyére. A vizelosztó fejből ágazik ki egy vékonyabb cső, melyből 15 m. magasra szökik a vizsugár a csinos szökőkúttá kiképzett forráskút közepén.

KIS WEEKENDHÁZ

297

A SIKONDAI NAGY BUKKFA

Mivel a vegyi vizsgálat megállapitotta, hogy a sikondai viz lithium tartalmánál fogva igen alkalmas, hogy mint ásványviz is forgalomba hozassék; nem marad el a gyógyviznek ezuton való felhasználása sem. Most épül a palackozó helység, melybe egy cső egyenesen a forráskút vizelosztó fejéből szolgáltatja a vizet. A legmodernebbül felszerelt palackozó helységben megfelelő gépek segélyével előbb vastalanitják a vizet, azután 20 C°-ra lehütve mesterséges szénsavval telitik és palackozzák, hogy a sikondai gyógyviz, mint üditő ásványviz kerüljön forgalomba.

Sikonda gyógyvizének hatásáról a rövid idő alatt egységes orvosi vélemény még nem alakulhatott ki. Eddig megállapitást nyert, hogy csúzos (reumás), köszvényes bántalmak, máj és vesebajok, női betegségek stb. esetében kiváló gyógyeredmenyeket mutatott. Az, hogy a viz szabadszénsav tartalmánál fogva az idegbetegségek gyógyitására is kiválóan alkalmas, minden kétségen felül áll; mig páratlan természeti szépsége, ózondus erdei levegője a klimatikus gyógyhelyek sorába emeli Sikondát, a *Mecsek gyöngyét*.

A fürdőtelep a magyarszéki vasutállomástól 4 kilométernyi és Pécs város közepétől 20 kilométernyi távolságra fekszik a Pécs-varasdi állami műut mentén. A közlekedést autóbuszokkal és automobilokkal bonyolitják le. Az állami műut 15.5 km. szakaszától a fürdőtelepig egy új pormentes, bitumenes autóut vezet, melyet az uradalom 1928-ban épittetett. Ez az ut egy megkapóan szép bükkös és fenyves erdőn visz végig s méltó befejezése

ANTALTANYAI VADASZHAZ

298

AZ 1929-ben ÉPÜLT UJ FÜRDŐHÁZ
HÁTTÉRBEN A ZUHANYOZÓVAL

A VENDÉGLŐ NYÁRI TERRASZA,
HÁTTÉRBEN A FÜRDŐHÁZZAL

A SIKONDAI REPÜLŐNAPRÓL

annak a gyönyörü utvonalnak mely Pécstől Sikondáig vezet.

Ez alatt a nem egészen két év alatt, amit Sikonda fürdő *történelmének* nevezhetünk, ez a hely a környékbelieknek és igy különösen a pécsieknek valóságos kedvence lett. Mindenki Sikondával foglalkozik s ezer tervet ajánlanak megvalósitásra, hogy hamarosan az a világfürdő váljék belőle, ami az érte rajongók képzeletében már tökéletesen kialakult. Ki a golfpályának, ki a tennisz pályáknak, ki a strandfürdőnek, ki a sporttelepnek, ki a létesitendő szanatóriumnak, ki meg a ródli- és ski- pályának keresi és ajánlja a legmegfelelőbb helyet, mert ebben az Isten áldotta völgyben mindenre van alkalmas terep és hely.

Mi sem mutatja jobban, hogy mennyire igy van ez, mint az 1929 nyarán rendezett sikondai repülőnap. Ime, itt van alkalmas terep és hely még a sportok sportjának, a repülésnek is. Ez a nap különben nem csak ennek bizonyságtétele végett birt fontossággal Sikondára nézve, hanem mert ez a nap volt a fürdő első nagy bemutatkozása a távolabbi országrészekből a repülőnapra érkezettek előtt. Sokan ismerték meg ekkor ezt a bájos helyet és szétvitték a hirt, hogy van ott a Mecsek tövében egy még kezdetleges kis fürdőhely, mely azonban magában hordja a biztos, szép jövő minden igéretét. Ez volt Sikonda első *idegenforgalmi* napja. Reméljük, hogy nincs messze az az idő, mikor a sikondai idegenforgalom nem csak napokra fog szoritkozni, hanem sikerül majd *igazi* idegenekkel *igazi* idegenfor-

UZSONNÁZÓ PILÓTÁK A SIKONDAI REPÜLŐNAPON KÖZTÜK VITÉZ KASZALA KÁROLY ÉS LAMPICH ÁRPÁD

500

galmat elérni. Hisszük és remeljük, hogy Sikondának curópai szinvonalu gyógyfürdővé való fejlődése nem csak a tervcsinálók álma marad, hanem hogy a terveket programmszerüen meg is valósitják, mert ez a hely erre a célra van hivatva. Ideálisan szebb, természeti pompájában nagyszerübb, fekvésénél és gyógyvize kvalitásainál fogva alkalmasabb hely nincs a mi szegény, megcsonkitott hazánkban, mely egy európai hirü fürdő létesitésének céljaira szolgálna.

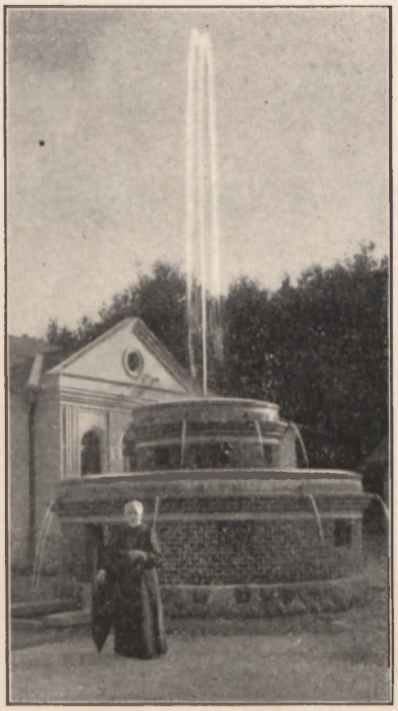

A FORRÁS KUTHÁZA
A SZÖKŐKUTTAL

Sikonda olyan, mint a szobrász anyagja: lehet belőle mindent formálni. A tökéletes, az ideális anyag itt van, most már minden a szobrásztól függ. Az első formaadások jól sikerültek. Amit eddig láttunk, az biztató. Kiváncsian és reménykedve várjuk a munka folytatását. Hisszük és remeljük, hogy nem szenvedő emberiség betegségeinek áldott, gyógyitó forrását. Lapozzák fel Sikonda fürdő vendégkönyvét és olvassák el azt az egy sort, amit Virág Ferenc pécsi püspök irt abba:

találták itt, hanem a

„Ember tervez — Isten végez!"

301

302

Szentlőrinci járás

303

Szentlőrinc

járási székhely.

A legrégibb nyomok a római kolonizálás idejére vezethetők vissza. Az egykori Pannonia egyik állomáshelye volt és Pécstől a Szigetvár felé s onnan Vindobóna (Bécs) irányába vezető római országút valószinüleg a mai Szentlőrinc mellett vezetett el.

A népvándorlás idejéből nem maradtak vissza nyomok, ami arra mutat, hogy ez a terület a római birodalom összeomlása után elnéptelenedett. Valószinünek látszik azonban, hogy a magyarok bejövetelekor már ismét lakott hely volt s hogy a honfoglalók itt már ismét községet találtak.

Egy 1235-ből való és II. Endre király által kiállitott okmányban már találkozunk Szentlőrinc nevével. Az okmány megerősiti Boda, Nyárád és Máza községeknek a király által Bertalan pécsi püspök részére történt előző adományozását. Ebben az okmányban a határok megállapitásánál szerepel a község neve Okor-Szent-Lőrinc néven. Ezt a nevet arról a patakról nyerte, melyet ma a nép Mózsa gátnak hiv és akkor Okor nevet viselt.

A keresztes hadjáratok idején Szentlőrinc a keresztes vitézek egyik állomása volt, ahol valószinüen kolostorral is birtak. Ebben az időben a község lényegesen nagyobb jelentőségü volt, mint a török hódoltság alatt és főkép az azt követő időkben. Pontosan nem lehet megállapitani, hogy a török uralom előtti Szentlőrinc hol feküdt, amennyire azonban a nyomok mutatják, az a régi temetőtől keletre terült el. A keresztesi erdőben állott a zárda, az öreg temetőben pedig a templom. Tudjuk azt is, hogy ebbe a temetőbe számos más község is temetkezett s ezek között volt még Kacsóta is.

Szentlőrinc régebbi jelentőségéről tesz tanubizonyságot az is, hogy a plébániák összeirásáról szóló tizedik pápai jegyzékben (1332—1335) már a baranyai plébániák között szerepel.

304

A község fejlődő kulturáját azonban a mohácsi vészt követő borzalmas idők teljesen elpusztitották. El lehet képzelni, hogy a Pécset és Szigetvárt ostromló csapatok nem igen kimélték a környék falvait! Némi jelentősége azonban még a törökök uralkodása alatt is volt Szentlőrincnek, mert a megmaradt feljegyzések szerint azok közé a csekély számu községek közé tartozott, hol a törökök katonaságot is tartottak.

A törökök kiverésekor azonban a község pusztulása már teljes volt. A folytonos zaklatás és harc elüldözte és kipusztitotta a lakosságot a házakat pedig felégette a pogány. A XVIII. század elejéről való

A SZENTLŐRINCI HŐSÖK EMLÉKSZOBRA

első összeirások között Szentlőrinc nem is szerepel. Az újbóli betelepitése azonban meglehetősen gyorsan történt. Az első letelepülők tanyaszerüen épitkeztek, rendezetlenül és elszórtan. Az utcák csak az újabbi időkben keletkeztek.

A község fejlődésének az új plébánia keletkezése adott lendületet, mely Szentlőrinc akkori úrnőjének, Kőszegi gróf özvegyének sz. Preiner Anna Antónia grófnő adományából létesült. Ő épittette a templomot és a plébánia házát s igy állittatott vissza a régi plébánia 1718-ban s a

templomot 1719 pünkösd vasárnapját követő második vasárnapon szentelte fel Nátali Lukács belgrádi püspök. A felszentelés körül később még bonyodalmak is támadtak, mert a szigoruan előirt formák nem voltak betartva az előzetes bejelentésre vonatkozóan. Az igy alapitott plébánia lényegesen nagyobb kiterjedésü volt a mainál, mivel később újabb plébániák is alakultak a környéken s ezekhez csatolták az eredetileg Szentlőrinchez tartozott községek egy részét.

Az iskola körülbelül a plébániával egyidőben keletkezett. A régi iskola épületét 1795-ben bontatták le s akkor épült a mai, melyet azután a későbbi időkben több izben nagyobbitottak és átalakitottak.

A templomot 1770-ben restaurálták, illetve nagyobbitották s akkor épült a tornya is.

Dr. NARANCSIK JÓZSEFNÉ sz. RIHMER MARGIT,
SZENTLŐRINCI LEVENTE-EGYESÜLETI ZÁSZLÓANYA

A község mai formája csak 1800 körül kezdett kialakulni. Legkésőbben épült ki az iskola sora és a főszolgabirósághtól délre az országút felé eső rész. Ahol a körjegyzőség mai épülete áll, nagy tó terült el, melyben ludak és récék fürödtek, mig a régi jegyzőség a mai Gebauer-ház udvarán állott. A mai Szentlőrinc egyik legrégibb épülete a kastély, melyben a Mándy család lakik.

Érdekesen világit rá Szentlőrinc gyors fejlődésére és jelentősége növekedésére az, hogy 1800 körül már volt postája, holott ebben az időben az egész megyében mindössze Pécs, Mohács, Dunaszekcső,

Siklós, Baranyavár, Szentlőrinc, Laskafalu és Szalánta dicsekedhetett el a kultura ily pazar intézményének tulajdonával.

A község további fejlődése a XIX. század folyamán lassu, ami a szomoru és speciális magyar viszonyokra vezethető vissza. Minden kis nekilendülés után jött valami, ami visszaesést, vagy stagnálást hozott. Jött az 1848—49-iki szabadságharc s utána a mindent megakasztó elnyomatás kora.

Igazi fejlődésről csak a mult század vége óta lehet beszélni. A világháboru azonban ismét megállást jelentett, azután jött a szerb megszállás és igy az épitő munka csak alig néhány éve vehetett igazi lendületet.

Szentlőrinc fejlődésének van egy elvitathatatlan akadálya, ha ez egyrészről előnynek is látszik: a megye székhelyének közelsége. Pécs túlközel van ahhoz, semhogy Szentlőrinc akadályokba ne ütköznék a nagyobbszerü vidéki centrummá való fejlődésének törekvéseiben.

Annál inkább elismerésre és csodálatra méltó tehát az a hatalmas lendület, melyet Szentlőrinc utóbbi évek alatti fejlődése mutat. Egymás után emelkedtek az új lakóházak, rendezték az utcákat, bevezették a villanyvilágitást, ujra fellendült a társadalmi élet, egyesületek alakultak és most épül a gyönyörü téli gazdasági iskola. Méltán egyik büszkesége a községnek az impozáns hősök emlékszobra.

Szentlőrinc lakósainak száma meghaladja a 2600-at. Vasutvonala és jó országútja révén további fejlődése biztosítva van annál is inkább, mert a község vezetése a modern kultura igaz és lelkes harcosainak kezében van.

307

Patacsi Dénes

v. államtitkár, orsz. gyül. képviselő.

A magyar politikai élet, s a kisgazdapártnak az ősi magyar földből sarjadt egyik markáns vezéralakja.

1877-ben Szentdienesen született és iskoláit ugyanitt végezte. Tudásvágyát azonban nem elégitette ki az egyszerü falusi iskola, hanem tovább képezte magát saját szorgalmából. Sokat olvasott és érdeklődése főleg a nemzetgazdaság felé terelődött. Közügyekkel már 18 éves korában kezdett foglalkozni s az ő kezdeményezésére alakult ekkor a szentdienesi olvasókör, melynek előbb jegyzője, majd elnöke lett. Már ifju éveiben is foglalkozott költészettel. Több hazafias versét most zenésitették meg, igy az „Ébredj magyar"-t is. 1921-ben jelent meg a „Hit és szeretet" cimü verskötete.

A politikai életben 1908-ban találkozunk először nevével. Már a háboru előtt egyik vezére az akkor még kicsiny kisgazdatábornak s a kisgazda jelöltek buzgó kortese a képviselő választásokon.

A világháboru kitörésekor bevonult a 19. honv. gy. ezredhez s a szerb front harcaiban kitüntetve magát már 1914 decemberében őrmesterré léptették elő. Később az orosz és román front harcaiban is részt vett és a kisezüst vitézségi éremmel, Károly cs. kereszttel, valamint a német ezüst érdeméremmel tüntették ki. Háboru végén Szurmay altábornagy az erdélyi hazatérő táborok propaganda előadójául rendelte ki. Az

308

összeomláskor a hazatérő tábor magyarjaiból 1200-at felfegyverzett és ezekkel tartotta fenn a rendet Székelyudvarhely vidékén, amiért a megye köszönetét és elismerését fejezte ki. A forradalom alatt, még mint katona, megakadályozta Budapesten a régi városházán a Bokányi és Nyisztor által létesiteni kivánt földmives tanács megalalakulását és igy maradhatott e téren a vezetés a kisgazdák kezében. A Károlyiék által 1918 december 22-én tartott nagygyülésen mint a Rubinek, Meskó Pál, Magasházy László és sokorópátkai Szabó által alakitott földmives párt egyik kiküldöttje hatalmas beszédet tartott a nemzetközi szociálizmus ellen és felhivta Károlyi figyelmét arra, hogy ez a bolsevizmushoz fog vezetni.

A szerb megszállás alatt Baranyában szervezte a kisgazdapártot, majd mikor a Friedrich-kormány megalakult, egy futár hozta részére a kormány meghivását a földmivelésügyi államlitkári székbe. Gróf Festetich Kristóf szöktette át a határon, hogy Pestre mehessen s elfoglalhassa helyét Rubinek Gyula mellett.

Budapest román megszállása idején nagy nemzeti propagandát fejtett ki a vidéken s az 1920-ban megtartott választáson a csonka szentlőrinci kerület képviselője lett. Horthy Miklós kormányzóvá történt választásakor az eskütételre meghivó bizottság egyik tagja volt. Baranya felszabadulása érdekében a külföldi misszióknál és az angol megbizottnál interveniált, majd mikor a megye felszabadult, annak miniszteri biztosa lett Soós tábornok mellett. A felszabadult, teljes szentlőrinci kerületben megtartott új választáson egyhangulag választották meg képviselőnek s azóta állandóan ellenjelölt nélkül, egyhangu választással nyerte el mandátumát.

A Teleki-kormány alatt a kormányzó Soós honvédelmi miniszter mellé nevezte ki államtitkárrá s ebben a poziciójában megmaradt Sréter és Belitska minisztersége alatt is és távozásakor a kormányzó meleghangu elismerésben részesitette.

A földreform folytán Somogyvármegyében, Szigetvár mellett jutott egy tanyához Molvány határában és igy lakhelyét ide helyezte át szülőfalujából, hogy a jobb közlekedési viszonyok folytán kerülete ügyeinek intézését még közvetlenebbül kezében tarthassa. Választókerülete sokat köszönhet az ő működésének s a kerületéért végzett agilis munkájának koronája a most épülő szentlőrinci téli gazdasági iskola.

A vármegyei Kisgazdapárt elnöke, a vm. Gazdasági Egylet és az Orsz. Magy. Gazdaszöv. igazgatósági tagja és számos társadalmi és kulturális egyesület rendes tagja.

Folbert Jenő
körjegyző.

Magyarbólyon született 1886-ban. Ugy középiskoláit, mint a közigazgatási tanfolyamot Pécsett végezte s ott nyerte jegyzői oklevelét. Közigazgatási pályafutását Siklóson kezdte, majd gyakornok volt még Nagytófaluban és Beremenden. 1912-ben Szalántán lett s. jegyző.

A világháboru kitörésétől az összeomlásig katonai szolgálatot teljesitett a 19. honv. gy. ezred kötelékében és mint tart. hadnagy szerelt le. Harcolt a szerb, orosz, román és olasz fronton és 6 kitüntetésben részesült.

1918 decemberében, az utolsó felvidéki választáson, Lőcse körjegyzőjévé választották, de a bekövetkezett cseh megszállás hamar megfosztotta állásától s mint menekült, Pécsre jött. Itt a szerbek internálták.

A felszabaduláskor, 1921 aug. 20-án, a főispán Szentlőrincre rendelte ki helyettes körjegyzőnek, majd az 1922 junius 21-iki választáson egyhangulag választották meg Szentlőrinc körjegyzőjévé.

Szentlőrinc modern fejlődése az ő fáradhatatlan munkájának eredménye. Működése alatt létesült a Róm. Kath. Gazdakör, az Iparos Olvasókör, a téli gazdasági iskola, ezalatt épült az uj közvágóhid és kapott villanyvilágitást a község. A hősök emlékének pedig itt emelték a megye községei közül a legimpozánsabb szobrot.

Külön elismerést érdemel a földbirtok reform kapcsán nyert telkeken mintegy 100 szép, egészséges lakóház megépitése.

A Testnevelésügyi Bizottság elnöke és a Szentlőrinci Kaszinó választmányi tagja.

310

Dr. Narancsik József
ügyvéd, v. orsz. gyül. képviselő,
vm. tb. főügyész.

A szentlőrinci társadalom egyik markáns alakja s a háboru előtti idők egyik vezető függetlenségi politikusa.

Bellyén született 1875-ben. Középiskoláit Zircen, az egyetemet pedig Budapesten végezte s ugyanott szerezte ügyvédi diplomáját is.

Szentlőrincen 1901 augusztusban telepedett le és nyitott ügyvédi irodát. Népszerüsége és tekintélye rohamosan emelkedett s 1910-ben a szentlőrinci kerület orsz. gyül. képviselőjévé választották függetlenségi programmal. Mandátumát az 1918-ban bekövetkezett összeomlásig tartotta meg.

A szerb megszálló csapatok részéről állandó üldöztetésben volt része, mint a magyarság exponensének és naponkint házkutatásokkal zaklatták.

Mint orsz. gyülési képviselő számos feltünést keltő beszédet mondott és különösen foglalkozott a sajtó ügyekkel és a tisztviselőkérdéssel. A nemzeti ellenállásnak mindig lelkes harcosa volt. Sok igen értékes cikke jelent meg a Budapesti Hirlap, Pesti Napló, Dunántúl és Pécsi Napló hasábjain.

A vármegyei törvényhatósági és a közigazgatási bizottságnak 30 éve tagja, Baranyavármegye tb. tiszti főügyésze.

JM

Dr. Kollár Győző
kir. közjegyző

Baján született 1862-ben. Középiskolái elvégzése után a budapesti tudományegyetem hallgatója lett és ott szerezte meg jogi doktorátusát is. Az ügyvédi vizsgát ugyancsak Budapesten tette le s oklevelének megszerzése után egy ideig Budapesten, majd Zomborban folytatott gyakorlatot.

1892-ben Zombor kir. közjegyzőjévé nevezték ki, Szentlőrinc közjegyzője pedig 1903-ban lett.

Már fiatal korában is sokat foglalkozott jogi irodalommal s első cikkei „Perujitás a számadási perben. Az özvegyi jog kérdéséhez" stb.) a jogban jelentek meg. Irt azonkivül történelmi és szociálpolitikai vonatkozásu cikkeket is. A Római Katholikus Gazdakör volt elnöke és a Szentlőrinci Kaszinó választmányi tagja.

Dr. Sey Pográc
ügyvéd.

1879-ben Mohácson született. Középiskoláit Kalocsán és Vácott járta, jogi tanulmányait pedig Pécsett végezte. Jogtudományi doktorátusát a kolozsvári egyetemen szerezte, az ügyvédi vizsgát pedig Budapesten tette le.

Szentlőrincen 1907-ben telepedett le, mint ügyvéd. A vármegyei törvényhatóságnak 1911 óta tagja.

A világháboruban mint a 8. honv. huszárezred népf. hadnagya vett részt, az orosz és román frontokon harcolt és 5 kitüntetést szerzett.

Dr. Szücs Jenő
ügyvéd.

1875-ben Somogyban született. Középiskoláit Csurgón végezte, jogi tanulmányait pedig a debreceni jogakadémián. Jogtudományi doktorátusát a kolozsvári egyetemen szerezte s ügyvédi vizsgáját Budapesten tette le. Szentlőrincre 1898-ban jött, önálló irodát 1905-ben nyitott. A világháboruban 1915 januártól vett részt, mint a 19. h. gy. ezred népf. hadnagya s az összeomláskor szerelt le.

A vm. törv hatósági bizottság, a közigazgatási bizottság és állandó választmány tagja, a Szentlőrinci Kaszinónak, annak megalakulása óta alelnöke, a pécsi ügyvédi kamara és a Pécsi Nemzeti Kaszinó választmányi tagja. A református egyházmegye tanácsbirája és 20 éve ügyésze, a Szentlőrinci Takarékp. Rt. igazg. tagja.

312

Dr. Ralovich Ödön
járási tiszti orvos.

Sóváron (Sárosvárm.) született 1894-ben. Középiskoláit Nagykállóban végezte, majd a pozsonyi tudományegyetem hallgatója lett.

A háboru alatt a 39. cs. és kir. gy. ezredben teljesitett katonai szolgálatot és mint tart. hadnagy szerelt le. Az orosz és olasz frontokon harcolt és hősies magatartásáért a bronz, kisezüst vit. érmekkel, a sign. laud., koronás arany érdemkereszt a kardokkal és a Károly cs. kereszttel tüntették ki.

Háboru után folytatta félbeszakitott tanulmányait és orvosi diplomáját 1920-ban szerezte meg. Először Rácpetrén volt körorvos, majd 1927-ben Szentlőrincen lett járási tiszti orvos. Az Orsz. Orvosszöv., a Természettud. Társ. tagja.

Csonka Lajos
gyógyszerész.

Jászberényben született 1870-ben Középiskoláit szülőhelyén és Budapesten végezte, gyógyszerészi oklevelét pedig a budapesti tudományegyetemen szerezte 1896-ban. Mint gyógyszerészsegéd Nagykőrösön és Pécsett működött, majd 1899-ben Szentlőrincre jött és átvette Szilágyi Györgytől az itteni gyógyszertárat, melyet később a herceg Eszterházy uradalom kovácsműhelyének telkén épült uj épületbe helyezett át.

A vm. törv. hatósági biz. és közs. képviselőtestület tagja, a vöröskereszt egylet baranyai fiókjának számvizsgálója, a vármegyei Gyógyszerész Egyesület járási ügyvezető elnöke és számos más egyesület tagja.

Gebauer Tivadar
a Szentlőrinci Takarékpénztár Rt. vezérigazgatója.

Szigetváron született 1861-ben. Középiskoláit Pécsett s a felsőkereskedelmi iskolát Grázban végezte. Pályafutását Siklóson kezdte, hol különféle vállalatoknak volt 13 éven át alkalmazottja, majd Pécsett önállósitotta magát megvette a C. F. Böhm fűszer és vaskereskedést. Egy évvel később azonban üzletét elcserélte s igy került 1888-ban Szentlőrincre. Ma ő a község legtekintélyesebb kereskedője és gyárosa. Tulajdonosa a Gebauer fűszer és vasárukereskedésnek, kereskedik azonkivül épületfával és van egy téglagyára.

1910 óta vezérigazgatója az akkor alakult Szentlőrinci Takarékpénztár Rt.-nak, főrészvényese az Áruforgalmi Rt.-nak, felügyelőbiz. tagja a Baranyai Agrárbanknak, vm. törv. hatósági biz. tag és tagja a községi képviselő testületnek.

A község életében aktiv szerepet visz s Szentlőrinc modern fejlődését igyekszik minden erejével előmozditani.

Sellye.

A szentlőrinci járásnak Szentlőrinc után legnépesebb és legfejlettebb községe, mely különösen az utolsó évtized alatt tett hatalmas fejlődésről tanubizonyságot. Rendezett, szép uccái, villanyvilágitása, kiépitett gyalogjárói, szép iskolái, uj óvodája, virágzó egyesületei, „a hősök kutja“ a modern fejlődés legszebb dokumentumai.

Körjegyzőségéhez tartoznak még: Bogdása, Drávaiványi, Kákics és Maróca.

Keletkezésére nézve pontos adatok nincsenek, megállapitható azonban, hogy a honfoglalás előtti időben még nem létezett, mert itt sem a római kolonizálásnak, sem a népvándorlásnak nyomaival nem találkoztunk. Keletkezése tehát a honfoglalást követő időkre tehető, arra azonban, hogy kik lettek volna a vidék első urai, megbizható adataink nincsenek. Megállapithatjuk, hogy Sellye fejlődése az Árpádházi királyok alatt gyors lehetett, mert az 1332-35-ből származó összeirások szerint a község már önálló plébániával birt.

A Kán nemzetségből származó Siklósi család letüntével a Garay család lett a hatalmas Siklós várához tartozó birtok ura s a XV. század elején uralmuk Sellyére is kiterjedt. A sellyei uradalom ez időben Dráván tuli részeket is foglalt magában.

A Garay család magvaszakadtával visszaszállt a siklósi uradalom a szent koronára és Mátyás király azt Korvin Jánosnak adományozta. Csánki felsorolása szerint ez uradalomhoz tartozott Bogdása is az 1494-99-iki okmányok szerint. Mivel Bogdása már Sellyén tul fekszik, feltehető, hogy Sellye is a siklósi birtokokhoz tartozott ebben az időben.

A mohácsi vész után Sellye a még magyar birtokban maradt 3 kerületbe osztott megyének Hernáthi Dénes szolgabirósága alatti részéhez tartozott az 1542-iki összeirás szerint. Ez időben enyingi Török Bálint volt Sellye vidékén 7 község ura.

314

Pécs eleste (1543) után Sellye és vidéke is a törökök uralma alá került és mivel még Szigetvár 1566-ig tartotta magát, elképzelhető, hogy a Szigetvár birtokáért folyó harcokban résztvevő csapatok milyen pusztitást végezhettek ezen a vidéken. A XVI. század végéről szóló török lajstromok szerint Sellye a mohácsi szandzsák egyik „*nahié*"-ja volt Moháccsal, Dunaszekcsővel, Harsánnyal és Siklóssal együtt, s a török defterekben ezek valamennyije, mint város szerepel. Sellye ez időben tehát még elég jelentékeny hely és *város* volt. A törökök kiüzetése idején (csaknem egy századdal később) azonban egykoru irások e vidék teljes pusztulásáról számolnak be, ahol naphosszat utazva semmi élőlényt nem lehet látni.

Már a törökök kiüzetése előtt voltak a Draskovichoknak itt birtokai melyekre azonban a későbbi idényperek idején nem formáltak jogokat s azok egyrészét Rindsmaul Farkas Róbert gróf nyerte el. Az 1714-iki összeirás Kákicsot, Marócát, Oszrót, stb. a kincstári birtokok között sorolja fel, mint a sellyei kerülethez tartozó községeket.

Sellye a XVIII. század elején még alig néhány lakossal birt és ekkor kezdték épiteni az első házakat. A tulajdonképeni fejlődés, a benépesülés itt is csak e század második felében indult meg, mint Baranya többi elpusztult községeiben.

A mai virágzó, rendezett, modern Sellye, ugy amint ma áll, az utolsó 30—40 év alkotása. Különösen elismerésre méltó a háboru utáni évek eredményes községfejlesztő munkája.

Nagy kár, hogy Sellyén olyan földesur van, akivel a község a harmóniát soha meg nem találhatja. A hatalmas 12.000 holdas hitbizomány ura, gróf Draskovich Iván, megtagadta őseit, kik a XVI. század közepétől nagy szerepet játszottak Baranyában és akiknek a magyar hazáért tett szolgálatai juttatták ahoz a földhöz, melyen ma él. A föld magyar, de Draskovich Iván a háborut követő szerb megszállás alatt optált, felvette a szerb állampolgárságot és még máig is szerb alattvaló. Nem hisszük, hogy akár Jugoszláviában, akár Csehországban, vagy Oláhországban megtarthatta volna birtokait csak egyetlen magyar állampolgár is. Nem 12.000 holdat, csak egyetlen egyet is!

Ott áll az ősrégi, gyönyörü grófi kastély a község közepén és amikor elhaladunk előtte, önkéntelenül *Trianon* jut az eszünkbe és elszorul a szivünk . . .

315

Morvay Dezső
körjegyző

Csaknem három évtizede áll már a község szolgálatában és ami itt az utolsó 20—25 évben létesült, ami fejlődést mutat a község, az nagyrészt Morvay Dezső lelkes, odaadó munkájának eredménye.

1876-ban Mezőturon (Szolnok m.) született. A gimnáziumot a kecskeméti ref. kollégiumban végezte, majd a közigazgatási pályára lépett. Csúzon, Darázson és Kiskőszegen volt gyakornok, azután 1900-ban megszerezvén Pécsett jegyzői oklevelét, 1901-ben került Sellyére, mint segédjegyző, mig 1907 szeptember 30. óta körjegyző.

Az ő működése idejére esik a község villamositása, a telefon bevezetése, az artézi kutak létesitése, a járda épités, az ovóda, a levente mozgószinház megteremtése, a „hősök kutja" fellálitása, stb. De nemcsak ezek az egyenkénti alkotások mutatnak rá hervadhatatlan érdemeire, hanem az a tény, hogy Sellye, melynek egész modern fejlődése az ő körjegyzőségének idejére esik, egyike Baranyavármegye legrendezettebb, legszebb községeinek. Oly eredmény ez, melynek eléréséért őszinte elismerés illeti meg őt.

A vm. törv. hatósági bizottság tagja, a járási Jegyzőtestület v. elnöke, a testnevelési bizottság és népművelődési bizottság elnöke, a sellyei önk. tüzoltó egyletnek 17 éven át főparancsnoka, stb.

Pap-Szekeres József
adóügyi jegyző.

Drávafokon született 1902-ben. Középiskoláit Pécsett végezte és 1923-ban letette a felsőkeresk. iskola érettségi vizsgáját.

Közigazgatási pályafutását Sellyén kezdte, mint gyakornok, majd elvégezte Szombathelyen az első három-szemeszteres jegyzői tanfolyamot. Oklevele megszerzése után ismét Sellyén működött mint kisegitő munkaerő, majd 1928 februárban adóügyi jegyzővé választották.

A népművelésügyi könyvtár vezetője, levente oktató, a sellyei Ipartestület kinevezett állandó iparhatósági biztosa.

Már diákkora óta foglalkozik irodalommal és több lapban jelentek meg cikkei.

316

Vitéz Jávor János
ref. lelkész, egyhm. tanácsbiró.

1886-ban született Dunavecsén (Pest m.). Középiskoláit Iglón és Kiskunhalason, a theológiát pedig Budapesten végezte és 1909-ben avatták pappá. Előbb Szekszárdon s. lelkész, majd Kiscsányon Oszlón és Dániban esp. káplán, mig azután 1911-ben Dunavecse vallástanitó lelkésze lett s itteni tisztét — a háboru megszakitásával — 8 éven át töltötte be. A világháboru kitörésekor katonai szolgálattételre vonult be s mint a cs. és kir. 35 hadosztály ref. tábori lelkésze bejárta az orosz és olasz frontot, sőt a nyugati front Verdun körüli harcaiban is részt vett. Hogy milyen érdemekben dús működést fejtett ki e nehéz évek alatt, s hogy milyen bátran és önfeláldozóan teljesitette kötelességét, azt mi sem mutatja jobban, mint katonai kitüntetéseinek sorozata és a fronton való megsebesülése.

Kitüntetései: II. oszt. katonai lelkészi érdemkereszt, a Ferenc József rend lovagkeresztje, sign. laudis, a Vöröskereszt II. oszt. diszkeresztje, német hadiérem, sebesülési érem és Károly csap. kereszt. Az összeomláskor mint százados lelkész szerelt le, majd átvette ismét dunavecsei hivatalát s egyik megszervezője az ellenforradalomnak.

Sellye lelkésze 1919 áprilisban lett. A szerb megszállás alatt sok kellemetlenség érte hazafis magatartása miatt.

1926-ban avatta a kormányzó vitézzé és azóta a szentlőrinci járás vitézi hadnagya.

A Levente Egylet elnöke, a Polgári Lövészegylet alapitója és fölövészmestere. Egyházmegyei tanácsbiró, tanügyi körfelügyelő lelkész, az Orsz. Ref. Lelkésznyugdijegylet pénzkezelője, stb.

Széleskörü irodalmi munkásságot fejt ki és a Kálvinista Szemle, a Vitézek és Gazdák Lapja, a Dunamellék, Kiskunság, stb. állandó munkatársa.

317

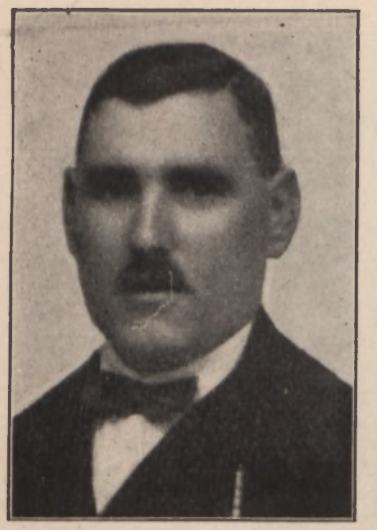

Dr. Rózsa Pál
körállatorvos.

1882-ben Bakócán született. Középiskoláit Pécsett, az állatorvosi főiskolát pedig Budapesten végezte és oklevelét 1907-ben nyerte el. Doktori diplomáját 1923-ban szerezte Budapesten.

Pályafutását Magyarmecskén kezdte meg, hol 2 évig mint magán állatorvos működött. Sellyére 1909-ben jött, mint h. körállatorvos, majd 1913-ban véglegesitették.

Az állatorvosi szakirodalom terén értékes munkásságot fejt ki s az állatorvosi lapokban számos cikke jelent meg. 1927-ben az országos szakirodalmi pályázaton a megszállás alatt Jugoszláviából behurcolt lovak fertőző kevésvérüségéről irt tanulmányát az I. pályadijjal tüntették ki.

A vm. törv. hatósági biz. és a közs. képv. test. tagja, az önk. tüzoltóegylet pénztárosa, a Baranyasellyei Takarékpt. Rt. alelnöke a Vajszlói Ker. Bank és az Egyesült Hizlalda igazgátósági, a helyhatósági Orsz. Állatorv. Egyletnek pedig ig. választm. tagja, stb.

Kibéti és sófalvi
Mátyus Samu
ny. uradalmi kasznár

Felsősófalván (Udvarhely m.) született 1861-ben. A székelyudvarhelyi ref. kollégium elvégzése után a kolozsmonostori gazdasági felsőtanintézet (később akadémia) hallgatója lett s gazdasági oklevelét 1882-ben szerezte meg.

Pályafutását gróf Teleki Gusztáv drassói (Szeben m.) uradalmában kezdte meg, honnan Korbuly Bogdán lompérdi, majd br. Seckendorf Oszkárné tabi (Somogy m.) uradalmába került, mint gyakornok.

1885-ben gróf Draskovich Iván sellyei hitbizományi uradalmának lett segédtisztje és 4 évvel később Kápolnapusztán kerületi intézője, majd több mint egy évtizeden át az Erzsébet és Lajostanyai gazdaságot vezeti és érdemei elismeréséül a kasznári címben és dotációban részesült. A külső gazdaságok bérbeadása folytán 1907-től az uradalmi központ egyik vezetője és az uradalom bérleti felügyelője. 43 évi szolgálat után vonult nyugdijba 1928-ban.

A sellyei társadalom egyik értékes és köztiszteletben álló tagja. 1887-ben ő alapitotta az önk. tüzoltóegyesületet, melynek elnöke és örökös t. főparancsnoka, a kápolnai és sellyei vizrendező társulatnak annak alakulása (1911) óta igazgatója, a Vöröskereszt Egylet sellyei fiókjának és a sellyei körjegyzőség mezőgazdasági bizottságának elnöke, a Baranyaselyei Takarékpénztár R. T. és a Levente Egylet ig. tagja.

Fia, László a pécsi felsőker. iskola tanára, mig másik fia, Sándor a bpesti vízművek főmérnöke.

318

Bodonyi Nándor
ny. ig. tanitó.

Négy évtized nehéz és fáraszló munkájának minden emléke: egész multja ehez a községhez füzi. És igaz büszkeséggel, jóleső megnyugvással tekinthet működése hosszu éveire vissza, mert azok eredményesek, gyümölcsöt hozóak voltak.

Palotabozsokon született 1865-ben. Oklevelét Pécsett szerezte meg 1881-ben. Pályafutását Vajszlón kezdte, majd Dunaszekcsőn és Szabadkán működött, mignem 1885-ben Sellyén lett tanitó, 1911-ben ig. tanitó s 1926-ban ment nyugdijba.

A szigetvári esp. tanitói körnek 10-évig v. elnöke, a pécsegyházmegyei tanitói egyesületnek v. jegyzője, v. közs. képv. test. tag. Az önk. tüzoltóegylet kürtöse, s tisztje, majd jegyzője, az ipartestületnek 25 éven át jegyzője, az Iparosok és Kereskedők Körének v. elnöke stb.

Kovács László
rk. kántor-tanitó

Magyarszentiványon szül. 1908-ban. Középiskoláit Pécsett, a tanitóképzőt pedig Kalocsán végezte. Oklevelének elnyerése után, 1928-ban a sellyei rk. népiskola kántortanitója lett.

A Levente Egylet oktató könyvtárosa, Az Ipartestület jegyzője s az iparostanonc iskola tanára.

Káta József
ref. igazgató tanitó.

Rátfalván született 1899-ben. Középiskoláit Szigetvárott, a tanitóképzőt pedig Csurgón végezte s oklevelét 1917-ben nyerte el.

Tanulmányai befejezése után a 19. honv. gy. ezred önkéntese lett, részt vett 11 hónapig az olasz front harcaiban s a bronz vitézségi éremmel és Károly csapatkereszttel tüntették ki. Mint tart. zászlós szerelt le a forradalom kitörése után. 1920-ban Drávacsehiben lett tanitó, majd 1921-ben Sellyén.

Az iparostanonc iskola ig. tanára levente oktató, a Népművelési Egylet jegyzője és több társadalmi és kulturális egyesület tagja.

Szakirodalommal foglalkozik s több lapban jelentek meg cikkei.

319

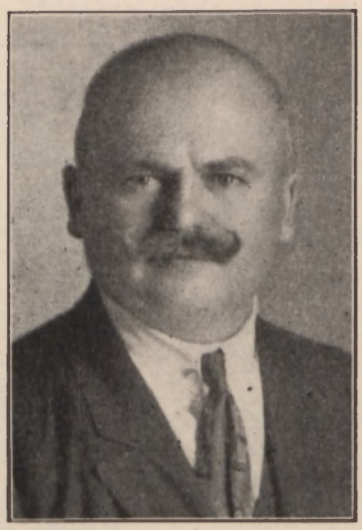

Brunner Gyula

géplakatos és villanyszerelő, a sellyei ipartestület elnöke.

Endrőcön (Somogy m.) született 1881-ben s iskoláit ugyanott végezte. Sellyén 1906-ban telepedett le, mint önálló iparos és megalapitotta jelenlegi cégét.

A háboru alatt katonai szolgálatot teljesitett s előbb a székesfehérvári fegyverműhelyben, majd az állami gépgyárban dolgozott.

Háboru után sellyei üzemét megnagyobbitotta és villanyerőre rendezte be. Foglalkozik traktorok, gőz- és malomgépek gyártásával is.

Az Ipartestületnek 3 év óta elnöke, községi képviselőtestületi tag, a rk. iskolaszék elnöke, az Iparosok és Kereskedők Körének volt elnöke és jelenleg választmányi tagja.

Nagy Zsigmond

asztalosmester.

1873-ban Pécsett született s iskoláit elvégezvén, ott tanulta ki az asztalos mesterséget. 1897-ben telepedett le Sellyén és céget alapitott, melyet 1908-tól a betársult sógorával Schneider Ferenccel együtt vezet. Műhelye az évek folyamán hatalmas üzemmé fejlődött, mely gép és villanyerőre van berendezve, legmodernebbül felszerelve.

Háboru alatt a 19. h. gy. ezredben teljesitett katonai szolgálatot, majd a vasuti műszaki csapathoz osztották be s bejárta a román, orosz és olasz frontokat. A Károly cs. ker. tulajdonosa.

A vm. törv. hatósági biz. és a közs. képv. test. tagja, az Ipartestületnek 25 éven át s az Iparos és Kereskedők Körének 18 éven át elnöke, a Hangya v. elnöke, az iparostanonciskola felügy. biz. elnöke és a rk. iskolaszék v. elnöke és gondnoka. A helyi takarékpénztár igazgatósági és a Levente Egylet választmányi tagja.

320

Magyarmecske.

A község keletkezési időpontjára nézve pontos adatok nincsenek. Nagyon valószinű, hogy Magyarmecske is a XI. vagy a XII. században alapult. Régebbi nyomokra sem Magyarmecskén, sem közelebbi környékén nem találtak, mely arra mutatna, hogy ott a római hódoltság, vagy a népvándorlási időkben laktak volna. A megye ezen része a római kolonizálás utvonalából is csodálatosképen kimaradt. Szentlőrinc volt a legközelebbi helység, hol annakidején római kolónia volt, de a népvándorlás nyomai már ott sem mutathatók ki.

A község első birtokosaira nézve nincsenek preciz adatok. Lehet, hogy a Gergely nádor, vagy a Kán nemzetségből való családok nralkodtak itt is, mint a környékbeli területeken s hogy a Vajszló-vidéki várkörzethez tartozott. Fejlődése minden esetre elég jelentékeny lehetett mert az 1332-35-iki összeirások már a plébániával biró községek között emlitik fel.

A mohácsi vész előtti időben birtokosa a Mecskey család volt, mely az 1542-ben készitett összeirás szerint 7 falut tartott birtokában. Ez volt a megye ezen részének a török foglalás előtti utolsó fontosabb okmánya. Hogy mi történt Magyarmecskén a török uralom alatt, arra semmi adat nincs. Elpusztult és csaknem nyomtalanul eltünt, mint annyi sokszáz baranyai község. A törökök kiverése után nyoma sem maradt a régi kulturának és minden előről kezdődött.

A baranyai községek legtöbbjében a látható fejlődés első jele volt a templomok ujbóli felépitése és a plébániák alapitása. Magyarmecskén a régi plébániát azonban többé nem állitották fel, mert a község a reformáció idején reformátussá lett. A templom épitése igy megkésett, hiszen a reformáció hiveinek még a XVIII. században is egyre harcolniok kellett jogaik megvédéséért.

Magyarmecske ma már szépen fejlődő község, mintegy 600 lakóssal. Az utolsó évek törekvő munkája biztos igéretet nyujt, hogy a község modern fejlődése nagy lépésekkel halad célja felé.

321

Fortvíngler István
körjegyző.

A szépen fejlődő Magyarmecskének a szerb megszállást követő időktől vezetője s mindaz, amit a község azóta fejlődésében elért az ő nevéhez fűződik.

1869-ben született Szentlőrincen. A pécsi főgimnázium elvégzése után közigazgatási pályára lépett s működését Nagypeterden kezdte meg, mint gyakornok. A jegyzői vizsga letétele után segéd jegyző volt Szentlőrincen, Nagybicsérden, Patacson, majd Baranyavárott, hol azután 1907-ben körjegyzővé lett. Itt a szerb megszállás alatt letartóztatták hazafias magatartása miatt s Baranyavár elrablása megfosztotta állásától is.

Magyarmecske körjegyzője 1921 augusztusban lett s munkásságával mindenki igaz nagyrabecsülését érdemelte ki.

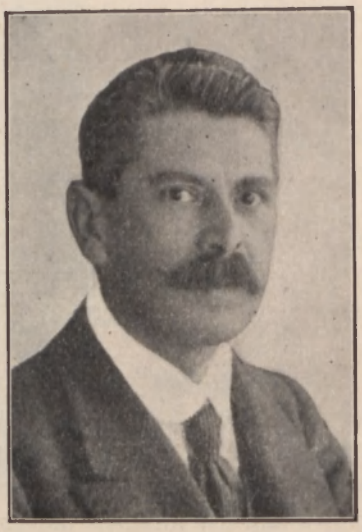

Baranyai József
gyógyszerész.

A község szellemi és társadalmi életének egyik érdemekben gazdag vezetője s a kulturális törekvések első úttörője.

1872-ben született Pécsett s középiskoláit ugyanott végezte. Gyógyszerészi oklevelét a budapesti tudományegyetemen nyerte el 1896-ban. Egyideig Budapesten működött, majd Zomborban és Eszéken s 1903-ban telepedett le Magyarmecskén.

Ő alapitotta 1907-ben a helyi olvasókört, melynek azután 1921 óta elnöke is. Tagja a községi képviselőtestületnek, a vmegyei Gazdasági Egyesületnek s választmányi tagja a vm. Gyógyszerész Egyletnek.

322

Hómoródszentpáli dr. Tanka Gyula
körorvos.

Alsókubinyban (Árvam.) született. Középiskoláit Kolozsvárott végezte, majd a kolozsvári egyetem orvosi fakultásának hallgatója lett. A világháboru kitöresekor bevonult katonai szolgálattételre a 23. vadászezredhez s az összeomláskor szerelt le, mint egészségügyi hadnagy. Az orosz és olasz fronton teljesitett huszonhárom hónapon át szolgálatot és a Károly csapatkereszt tulajdonosa.

Háboru után folytatta félbeszakadt tanulmányait a kolozsvári tudományegyetemen és orvosi diplomáját 1922-ben nyerte el. Pályafutását Budapesten kezdte, hol előbb a szemészeti klinikán volt gyakornok, majd a Ferenc József kórházban, azután pedig a Szt. István közkórházban szemész szakorvos. 1924-ben Palotabozsokon lett körorvos, 1925 szeptember 1-től pedig Magyarmecske körorvosa.

Orvosi szakirodalommal foglalkozik és a budapesti orvosi lapokban több cikke jelent meg.

B. Tóth Antal
kántortanitó.

Nagykőrösön született 1879-ben s ugy középiskoláit, mint a tanitóképzőt ugyanott végezte. Tanitói oklevelét 1899-ben nyerte el. Pályafutását Kákicson kezdte el, hol 1903-ig működött, amikor is Magyarmecskén lett kántortanitó.

A világháboru kitörésekor bevonult, a 19. honvéd gyalogezredben teljesitett szolgálatot és részivett az orosz front harcaiban s ott meg is sebesült. 1916 novemberben szerelt le, mint rokkant.

Sípos Lajos
ref. lelkész.

Vámosujfaluban (Zemplén m.) született 1879-ben. Középiskoláit és a theológiát Sárospatakon végezte s 1904-ben avatták pappá. Pályafutását Piskón kezdte meg, majd 1911-ben Magyarmecske lelkészévé választották.

A község kulturális fejlődése terén igaz érdemeket szerzett, a helyi kaszinó részben az ő kezdeményezésének köszönheti létezését, az olvasó körnek pedig hosszu időn át volt elnöke.

Dr. Ney Aladár
körállatorvos.

Telekiben (Somogy m.) született 1885-ben. Középiskoláit Nagykanizsán végezte, mig állatorvosi oklevelét a budapesti állatorvosi főiskolán nyerte el 1908-ban, doktori diplomáját pedig 1923-ban szerezte meg.

Pályafutását 1909-ben Magyarmecskén kezdte meg, mint magánállatorvos, majd 1913-ban körállatorvos lett.

A háboru alatt katonai szolgálatot teljesitett az 5. hadtestnél az orosz fronton és a 33. trén divizióban. Mint tart. főhadnagy állatorvos szerelt le s az aranyérdemkereszttel tüntették ki.

Szakirodalommal állandóan foglalkozik s az Állatorvosi Lapokban több értékes cikke jelent meg.

Léderer Samu

Magyarmecskén született 1864-ben s gimnáziumi tanulmányait Pécsett végezte. Iskolái elvégzése után nagy vegyeskereskedést nyitott és a Léderer család birtokait kezelte, melyeknek egy részét 35 év előtt vették báró Biedermanntól, másik része pedig, melyet 1917-ben vásároltak, báró Fehérváry birtok volt.

A kereskedéssel később felhagyott és a mintegy 500 holdas birtokon gazdálkodott, melyhez még 5—600 holdnyi bérlet is tartozott.

Ma csendes visszavonultságban él a földreform folytán lényegesen megkisebbedett birtokon és csak ha megyéjének, vagy községének érdekei szólítják, áll ismét sorompóba.

20 éve választott tagja a vm. törv. hatóságnak, volt közgyám és adófelszólamlási bizottsági tag, a közs. képv. testületnek, Gazdasági Egyletnek, Olvasó körnek tagja stb.

334

Lengyel József
bérlő
Rádfa

Németujfaluban (Somogy vm.) született 1880-ban. Középiskoláit Szigetvárott és Nagykanizsán végezte, majd a kolozsmonostori, később pedig a kassai gazdasági tanintézet hallgatója lett. Gazdasági oklevele megszerzése után a gróf Andrássy uradalmak (Tiszadob és Homonna) gyakornoka, illetve segédtisztjeként működött 1904-ig, mikor azután átvette apósának lajosházi (Somogy vm) 3000 holdas bérletének vezetését, melyen 22 évig gazdálkodott. A forradalmat követő szerb megszállás demarkációs vonala ketté vágta a birtokot s a rajta élők, főleg a kommunizmus kitörésével borzasztó viszonyok közé kerültek. A kommunisták teljesen kirabolták a gazdaságot, de az elrabolt állatállomány egy részét sikerült fegyverrel visszaszerezni.

Lengyel állandó összeköttetést tartott fenn a budapesti és szegedi ellenforradalmi alakulatokkal és mintegy 250 embert szöktetett át a szerb határon, hogy ott is ellenforradalmi szervezkedésbe kezdhessenek. 2000 embert akartak felfegyverezni szerb területen és a szerbek segitségére is számitottak, azonban azok üzletileg akarták ezt is kihasználni és olyan hallatlan ellenszolgáltatást kértek „elnéző jóindulatukért", melyet elfogadni nem lehetett. A kommunizmus bukása után Lengyel gazdaságának meg nem szállott része valóságos központja lett a csonka megyének s az ott huzódó demarkációs vonalon át tartották fenn az érintkezést a déli részek megszállás alatt lévő területével. Maga Lengyel is állandó összekötőként szerepelt, mivel határátlépési engedélye volt. Később azonban a szerbek rájöttek a dologra és megvonták határátlépési engedélyét, sőt el is fogták és megverték, fogságából azonban fizetség ellenében elengedték. Azonban dacára a sok kellemetlenségnek, Lengyel továbbra is fenntartotta az összeköttetést a megszállt területekkel. A szerb területre került gazdaságát a megszállók természetesen tökéletesen kifosztották.

Somogymegyéből 1926-ban jött el Lengyel József és 1927-ben vette ki bérbe a mintegy 1700 kat. holdnyi görcsönyi és rádfai birtokokat.

Magyarszentiván.

Régebbi elnevezése Szentiván volt s mai elnevezése csak a XVIII. századból datálódik. A község az árpádházi királyok idején alapult s amennyire a hiányos történeti adatokból megállapitani lehet. egyike volt a gyorsan fejlődő, gazdag községeknek. Szentiván is a kiváltságos faluk közé tartozott, melyek egykor nemességet nyertek. A már részben a törökök által elfoglalt Baranya XVI. századbeli utolsó összeirása 1542-ben Szentivánt mint olyan községet emliti, melynek lakói királyi kiváltság folytán mind nemesek voltak. A határban lévő földek fel voltak osztva a családok között s kis birtokaik lévén, az abban az időben egytelkes nemeseknek nevezett birtokos osztályhoz tartoztak. Nemességüket azonban a törökök kiverése utáni időben nem tudták többé okmányokkal igazolni s igy kiváltságaik megszüntek.

A törökök kiverésében oly dicsőséges szerepet játszott Batthyány család nyerte el királyi adományozás útján a község körül elterülő birtokokat is. Ennek a családnak köszönheti azután Szentiván a török hódoltság alatt teljesen elpusztult község újbóli felvirágzását. Az elpusztult régi templom helyett gróf Batthyány Tódor 1806-ban új templomot épittetett, melyet 1809-ben szenteltek fel, a plébániát pedig 1813-ban alapitotta. Magyarszentiván régi plébániája, mely még a XIII.-ik században létesült, a török megszállás első éveiben elpusztult. 1557-ben már nem volt a községnek papja.

A mai plébánia házát 1904-ben báró Bidermann Rezső épittette. A templomot 1925-ben restaurálták és a háboruban ágyuvá olvasztott harangokat 1926-ban pótolták.

Magyarszentiván modern fejlődése ebben a században vett lendületet. 1901-ben épült az új iskola, 1909-ben a körjegyzői hivatal és egyző i lak. A járdaépités még a háboru előtt (1911) vette kezdetét. A háborut követő szerb megszállás után fokozott mértékben indult meg itt is az újjáépités munkája. Magyarszentivánban és a körjegyzőséghez tartozó községekben számos kulturális, társadalmi egyesület alakult s főleg az útépitésre forditanak gondot. Szentivánnak a vasúthoz vezető útja 1927-ben épült. A község lakósainak száma meghaladja a 800-at.

376

Síptár Károly
körjegyző

Több mint két évtizede vezetője már a magyarszentiváni körjegyzőségnek s méltó elismeréssel kell megemlékeznünk eredményes községfejlesztő munkájáról.

Siklóson született 1882-ben. Középiskoláit Pécsett végezte, majd a közigazgatási pályára lépvén, jegyzői oklevelét ugyancsak Pécsett nyerte el 1906-ban. Szentlőrincen, Patacson, majd ujra Szentlőrincen volt segédjegyző, mig 1907-ben Magyarszentiván körjegyzője lett.

A körjegyzőségi ház, a járda, a vasuthoz vezető út mind az ő működése alatt épült, s a körjegyzősége területén létesült egyesületek alakitásában tevékeny részt vett.

A helyi Levente Egylet elnöke és a Daloskör tiszteletbeli elnöke.

Ábrahám János
róm. kat plébános

Ólegyen (Bács m.) született 1870-ben. Középiskoláit és a theologiát Pécsett végezte és 1894-ben szentelték pappá. Pályafutását mint káplán Vajszlón kezdte meg, hol 4 évig működött. majd Pécsett lett hitoktató és később várkáplán. Magyarszentiván plébánosa 1903-ban lett, hol hitéleti és közéleti működése egyaránt csak igaz barátokat és tisztelő hiveket szerzett neki.

Huszonhat évi buzgó lelkipásztori működése alatt épült az uj plébánia, restaurálták a templomot, uj harangokat szereztek be és alakult több hitbuzgalmi és társadalmi egyesület a plébániához tartozó filiálisokban, melyek hivőinek száma Magyarszentivánnal együtt mintegy 1350. A községek kulturális fejlődése terén hervadhatatlan érdemeket szerzett.

Közs. képviselőtestületi tag és a Levente Egylet elnöke.

327

Szabadszentkirály.

Baranyavármegye községei közül egyedülállóan érdekes múltra tekinthet vissza ez a község. Elnevezését a Szentkirályi családról nyerte, mely még a XV. és XVI. században is ura volt. E község valamennyi lakósa szolgálatai elismeréseül Zsigmond királytól nemességet nyert a siklósi fogságából való kiszabadulása után, melyben a szentkirályiak segitségére voltak. Állitólag több baranyai község kapott volna ebben az időben nemesi kiváltságot, azonban okmányaik a török hódoltság alatti időben elvesztek és jogaikat többé nem tudták igazolni. Egyetlen község Szentkirály volt, mely a törökök kiűzetése után eszközölt összeirások alkalmával kiváltságos jogait okmánnyal is tudta igazolni és ekkor nemességét a király újból elismerte és megerősitette. A többi nemesi jogokat vitató községek, mint Nagypeterd, Kispeterd, Nagyváty, Dencsháza, Katádfa és Szentmárton nem tudván okmányait felmutatni, elvesztették kiváltságaikat, ha ugyan ilyenekkel csakugyan birtak.

Érdekes azonban, hogy bár Szentkirály nemesi jogai a XVII. század végén ismét elismertettek és az ott fekvő birtokokhoz a különböző szentkirályi családok régi igényeit akceptálták, a király a község határában lévő birtokokat még más kettőnek is adományozta: a pécsi püspöknek és a szentlőrinci Breuner családnak. Ez csakis úgy történhetett meg, hogy az összeirásokat leginkább idegenek végezték, kik magyarul sem tudtak és ugyanegy község nevét elferditve, néha minden rendszer nélkül, néha többször s felvették. Szentkirály háromfelé történt adományozása természetesen elkeseredett pereskedésre vezetett, végül is 30 évig tartó küzdelem után végképpen Szentkirály került ki győztesen és a községet ettől az időtől (1729) Szabad-Szent-Királynak nevezték el.

Szentkirály Baranya történelmében is mindég a számottevő községekhez tartozott. 1332-35 évi pápai összeirások szerint már plébániával birt, sőt azon igen csekély számu község közé tartozott, mely plébániáját még a török megszállás alatti időkben is megtartotta.

A mintegy 1000 lakóst számláló község a háboru utáni időkben is szép fejlődést mutatott. Van több társadalmi egyesülete, önkéntes tüzoltó testülete, temetkezési egylete, Hangya szövetkezete és egy hitelszövetkezete. A nemesi közbirtokosság máig is közel 900 hold birtokkal rendelkezik.

328

Csurda Béla
róm. kath. esperes plébános
Szabadszentkirály

1867-ben Somogykéthelyen született. Középiskoláit Nagykanizsán, Veszprémben és Pécsett végezte, majd a pécsi theológia hallgatója lett és 1889-ben szentelték pappá.

Először Gödrén volt káplán, majd Szigetvárott, honnan Pécsre került, mint karkáplán. 1897-ben Somogy plébánosa lett, hol 1918-ig működött, azután Szabadszentkirály plébánosává nevezte ki a püspök. Esperes 1923-ban lett.

A Hitbuzgalmi Társaság, a Katolikus Kör és a Katolikus Gazdák Szövetkezetének elnöke.

Nagy József
körjegyző
Helesfa

1880-ban Bécsben született. Középiskoláit Nyitrán és Budapesten járta. A közigazgatási tanfolyamot Budapesten végezte és jegyzői oklevelét 1905-ben szerezte meg. Mint segédjegyző működött Kaposszekcsőn, Abaligeten és Sellyén, majd 1919-ben Dencsháza körjegyzője lett s ottani hivatalát 8 esztendőn keresztül látta el. 1918-ban Helesfa választotta meg körjegyzőjének. Buzgó munkásságának eredménye a körjegyzőségéhez tartozó községek háboru utáni szép fejlődése.

Az O.K.H. helyi fiókjának ügyv. igazgatója és a Levente Egyesület elnöke.

Kováts Gábor
közs. vezető jegyző
Szabadszentkirály

Szimőn (Komárom m.) született 1873-ban. Középiskoláit Érsekujvárott, Pozsonyban, Nyitrán és Budapesten végezte, majd adóhivatali tisztviselő lett Makón. Pályáját betegsége miatt megszakitotta, majd Németországban volt egy évig tanulmányuton, honnan visszatérve 1915-ben bevonult katonai szolgálattételre a 12. cs. és kir. gy. ezredhez és a háboru befejezéséig katona volt. Mint tart. hadnagy szerelt le.

Háboru után a közig. pályára lépett s jegyzői oklevelét Szombathelyen szerezte meg 1920-ban. Előbb Vasmegye több községében s. jegyző, majd Nagybicsérd adóügyi jegyzője lett s 1922-ben Szabadszentkirály vezető jegyzőjévé választották. A helyi Hitelszöv. testnev. és népműv. biz. elnöke.

Vargha János
körjegyző
Dencsháza

Grázban (Ausztria) született 1877-ben. Középiskoláit Baranyavárott végezte, majd a közigazgatási pályára lépett és pályafutását, mint gyakornok, Pélmonostoron kezdte meg, hol a jegyzői oklevél elnyerése után segédjegyző lett. Innen Sepsére került, majd 4 év mulva visszatért Pélmonostorra, mint főjegyző. Állásától a szerb megszállás fosztotta meg, s ekkor Garé község körjegyzője lett. Itt 1928-ig működött s akkor választották meg Dencsháza körjegyzőjévé. A Levente Egyl. és a Népmüv. Biz. elnöke.

329

Kántor Elemér
körjegyző
Nagypeterd

1880-ban Budapesten született s ugyanott végezte középiskoláit is, mig jegyzői oklevelét Pécsett szerezte 1906-ban. Pályafutását Sellyén kezdte, majd Helesfán működött. Szentdienes körjegyzője 1912-ben lett és Negypeterd körjegyzőjévé 1923-ban választották. Itteni működése idejére esik a község legujabb fejlődésének megindulása: a villany és telefon bevezetése, a gőzmalom létesülése, a körjegyzőséghez tartozó 6 község járdáinak épitése és a hősök emlékművének emelése.

A Levente Egylet és a Népművelési bizottság elnöke.

Vinczy Dénes
körjegyző
Oszró

Bellyén született 1889-ben. Középiskoláit Zomborban, a közig. tanfolyamot pedig Egerben végezte s jegyzői oklevelét 1921-ben nyerte el. Mint s. jegyző működött Kiskundorozsmán és Pélmonostoron, azután 1925 januárban Oszró körjegyzőjévé választották.

A világháboru kitörésekor bevonult katonai szolgálattételre es mint önkéntes harcolt a dalmáciai, montenegrói és olasz frontokon és sebesülése következtében 1918 nyarán szerelt le. A bronz vit. érem, Károly csapat kereszt és a sebesülési érem tulajdonosa. A helyi Levente Egyl, az iskolánkivüli népműv. biz. és a Polgári Lövészegylet elnöke.

Sipos János
körjegyző
Cinderybogád

Dőriben (Tolna m.) született 1880-ban. Középiskoláit Csurgón végezte, mig a közigazgatási tanfolyamot Pécsett s jegyzői oklevelét 1902-ben szerezte meg.

Pályafutását Baksán kezdte meg, majd s. jegyző volt Somogyszakácsiban és Helesfán. 1907-ben Ibafa, 1917-ben pedig Cinderybogád körjegyzője lett.

A vármegyei törvény hatósági bizottságnak és több kulturális és társadalmi egyesületnek tagja.

Benedek Zsigmond
gőzmalomtulajdonos, Vajszló

1876-ban Vajszlón született. Középiskolái és a vajszlói kereskedelmi iskola elvégzése után már 1898-ban malmot, majd cementgyárat alapit; ipari és kereskedelmi működése mellett gazdálkodással foglalkozik.

A közélet terén aktiv szerepet visz és áldozatkész támogatója a helyi kulturális egyesületeknek. A Levente Egylet és a Polgári Lövész Egylet elnöke, a vm. törv. hat. biz. és a közs. képv. test. tagja.

350

Juhász Lukács
igazgató tanító
Bogdása

Tataházán (Bács m.) született 1868-ban. Középiskoláit és a tanitóképzőt Szegeden végezte s tanitói oklevelét 1889-ben nyerte el. Pályafutását Tataházán kezdte el, hol 28 évig működött s 1917-ben került Bogdására. Igazgató-tanitóvá 1924-ben nevezték ki.

Közs. képv. testületi tag, a helyi Hangya szövetkezet volt igazgatója.

Schwartz János
vendéglős
Bogdása

Rónádfán született 1866-ban. Iskolái elvégzése után a mészáros szakmát tanulta ki és előbb Magyarteleken volt vendéglője és mészárszéke, majd 1902-ben Bogdásán telepedett le, hol vendéglőjén és mészárszékén kivül gőzmalmot és téglagyárat alapitott s gazdálkodással is foglalkozott. 1913-1927-ig a káptalan bogdásai birtokot bérelte.

A vm. törv. hat. biz. tagja, közs. virilis, több helyi egyesület tagja.

Cselenkó Péter
róm. kath. esperes plébános
Püspöklak.

331

332

PÉCSVÁRADI JÁRÁS.

333

Pécsvárad.

Egyike Baranyavármegye legrégibb községeinek, első nyomait már a római kolonizáció idejében találjuk. A népvándorlás idején a község elpusztult ugyan, azonban a magyarok honfoglalása első éveiben már ismét megvetették annak alapját.

Történelmi szempontból felbecsülhetetlen értékkel bír Szent István királynak a pécsváradi apátságot alapitó levele, melyből egyszersmind az akkori viszonyok tökéletes képe tárul elénk. Az alapitólevél részletesen felsorolja mindazokat a jobbágyokat, szekereseket, szőlőművelőket, méhészeket, bányászokat, halászokat, esztergályosokat, pékeket, szakácsokat és egyéb foglalkozásu iparosokat és alkalmazottakat, valamint a templomi felszereléseket, könyveket, továbbá az élő állat állományt, melyeket az ezredik évben alapitott és 15 esztendeig épült monostorral együtt az apátságnak ajándékozott.

A pécsváradi kolostor, illetve apátság mindenkor megkülönböztetett kiváltságot élvezett és gazdagságát a Szent Istvánt követő többi királyok is, mint Szent László, II. Béla és II. Géza növelték. Pécsvárad vidékén voltak Szent István királynak magánbirtokai is és az egykoru feljegyzésekből megállapitható, hogy Pécsvárad erdős és dombos környéke kedvenc tartózkodó helye volt.

Különös nevezetessége a kolostornak, hogy itt volt elrejtve annakidején Vak Béla, míg azután 1129-ben gróf Ottmár és Pál püspökök fel nem fedték hollétét.

Pécsvárad jelentősége a hatalmas Benedekrendi apátság révén egyre emelkedett. A XIII. században már itt vezetett el Baranya megye egyik fő utvonala.

II. Géza idejében nagy tűzvész pusztitott a kolostorban és a templomi felszerelés legnagyobb része a tűz martaléka lett. Sokat szenvedett a vidék a tatárjárás és a Horváthy-lázadás idején is. A szomoru idők, melyeket a török megszállás hozott, Pécsváradot is, mely akkor már

534

mezőváros volt, súlyosan érintették, jelentősége azonban még ebben az időben is megmaradt és a törökök egyik nahiéja volt. Az apátság jövedelme ebben az időben természetszerüen lényegesen megcsappant, azonban a nehéz idők dacára is fent tudta magát tartani az egész török megszállás ideje alatt. Nagy szerepe jutott az apátságnak a törökök kiűzése után a már csaknem teljesen elpusztult Pécsvárad újáteremtésében.

Az apátság a XVIII. században szünt meg és 1777-ben birtokait Mária Terézia a pécsi egyetemnek ajándékozta. A XVII. század elején Pécsváradot Moháccsal, Siklóssal és Szekcsővel Pécs után Baranya megye legnagyobb helyiségei között emlitik. Ez azonban csupán annyit jelent, hogy a községnek abban az időben 18—20 családnyi lakósa volt. Ebből látható, hogy milyen gigászi munkát kellett végezniök a baranyai helységeknek, hogy azok a labbancz-kurucz harcok, az 1848—49-iki szabadságharc, az azt követő elnyomatás kora, majd a nagy világháboru, forradalom és szerb megszállás dacára mai nivójukra fejlődhessenek.

Pécsvárad mezővárosi jellege és cime egész a XIX. század közepéig maradt meg, éppen úgy, mint Siklósé és Mohácsé. A mintegy 3000 lakóst számláló község egyike Baranya megye legrendezettebb és legfejlődésképesebb járási székhelyeinek, melynek festői vidéke és megmaradt történelmi emlékei különös érdekességet adnak. A háboru utáni fejlődése gyors lépésekben halad előre. A villanyvilágitás bevezetése, az uccák rendezése és a megindult épitkezés mutatják legjobban a község újbóli fellendülését és életképességét.

335

Habich Ádám

körjegyző.

1883-ban született Dunaszekcsőn. Középiskoláit Zomborban végezte, majd a közigazgatási pályára lépett és pályafutását Temesmegyében kezdte, mint gyakornok. Jegyzői oklevelét 1906-ban szerezte meg és 1908-ban lett Püspöknádasd segédjegyzője, majd 1911-ben körjegyzője. A pécsváradi körjegyzőség vezetését 1928-ban vette át.

A járási jegyzőegyesület elnöke, a helyi kaszinó választmányi tagja, a Pécsváradi Takarékpénztár R.-T. felügy. biz. és a Népmüvelési Bizottság elnöke.

Kirsanek Ödön

róm. kat. esperes plébános.

Ujvidéken született 1864-ben. Középiskolái elvégzése után a pécsi theológia hallgatója lett és 1887-ben szentelték pappá. Több plébánián működött, mint segédlelkész és adminisztrátor és 1913-ban nevezte ki a püspök Baranyavár plébánosává. 1925-től 1927-ig a siklósi kerület tanfelügyelő esperese volt és 1927-ben lett Pécsvárad plébánosa és esperese.

Már fiatal korától kezdve foglalkozik egyházi és szépirodalommal. Cikkei számos hazai és külföldi folyóiratban és a napilapokban jelentek meg.

A helyi Ker. Fogy. Szövetkezet megalapitója, a Baranyavármegyei Gazdasági Egyesület igazgatóválasztmányának tagja, a vármegyei törv. hat. biz. és a községi képv. test. tagja.

336

Szász Károly
kir. járásbirósági elnök.

Békésen született 1875-ben. Középiskoláit a debreceni kollégiumban végezte, jogi tanulmányait pedig a debreceni jogakademián, melynek elvégzése után a birói pályára lépett. Miután 1906-ban letette Budapesten a birói vizsgát és elnyerte oklevelét, Gyulán lett törvényszéki aljegyző, majd Szekszárdon müködött, azután a pécsi kir. itélőtáblán tanácsjegyző. 1909-ben Dárdára nevezték ki járásbirónak, honnan 1920-ban a pécsváradi járásbiróságnál nyert beosztást, mint biró, 1926-ban pedig a járásbiróság vezetője lett.

Dr. Ríhmer Oszkár
ügyvéd, tb. vm. főügyész.

1880-ban született Pécsett és ugyanott végezte középiskoláit és a jogakadémiát. Jogtudományi doktorátusát a kolozsvári tudomány egyetemen szerezte meg, az ügyvédi vizsgát pedig Budapesten tette le 1905-ben. Pécsváradon 1908-ban telepedett le és nyitott ügyvédi irodát.

1915-ben bevonult katonának, mint a 19. honv. gyalogezred önkéntese, majd a 314. honv. gyalogezredhez nyert áthelyezést. Az orosz front harcaiban, a Lucki áttörésnél megsebesült. A bronz vitézségi érem, signum laudis, sebesülési érem és Károly csapatkereszt tulajdonosa. Mint tart. hadnagy szerelt le.

Dr. Furtényi Géza
ügyvéd.

1881-ben született Pécsett. Középiskolái elvégzése után a pécsi jogakadémia hallgatója lett és jogtudományi doktorátusát 1905-ben a kolozsvári egyetemen szerezte meg. Ügyvédi oklevelét Budapesten nyerte 1909-ben. Következő évben Pécsváradon telepedett le, mint önálló ügyvéd.

A világháboru elejétől az összeomlásig katonai szolgálatot teljesitett, mint tartalékos tiszt előbb a 19., majd a 17. gyalogezred kötelékében, részt vett az orosz front harcaiban és mint tartalékos százados szerelt le. Kitüntetései: signum laudis, koronás aranyérdemkereszt és a vöröskereszt II. oszt. diszérme a hadiékitménynyel.

A vármegyei törv. hat. biz. és községi képviselőtestület tagja, a Vöröskereszt Egyesület pécsváradi fiókjának elnöke.

337

Nagyrozvágyi Dr. Pálffy Gyula
kir. közjegyző.

Nagykárolyban (Szatmár m.) született 1875-ben. Ugyanott végezte középiskoláit, mig az egyetemet Budapesten. Ügyvédi oklevele megszerzése után Budapesten folytatott ügyvédi gyakorlatot, majd 1912-ben Margitán (Bihar m.) lett kir. közjegyző, hol 1922-ig müködött, azóta pedig Pécsvárad közjegyzője.

A világháboru kitörésekor bevonult katonai szolgálattételre, az orosz fronton megsebesült és mint rokkant szerelt le.

A pécsváradi vadász társaság elnöke, a vármegyei törv. hat. biz. v. tagja, a közjegyzői kamara fegyelmi tanácsának birája.

Dr. Lőbl Géza
orvos.

1897-ben született Gilvánfán. Középiskoláit Pécsett végezte, egyetemi tanulmányait pedig a budapesti és pécsi tudományegyetemeken folytatta. Oklevelét 1927-ben a pécsi egyetemen nyerte el.

1915 juliusától katonai szolgálatot teljesitett az 52. cs. és kir. gyalogezredben, résztvett az orosz, román és olasz front harcaiban, a II. oszt. ezüst vit. éremmel és Károly cs. kereszttel tüntették ki és mint tart. hadnagy szerelt le a háboru végén.

Orvosi pályafutását Pécsváradon kezdte meg, hol magánorvosi gyakorlatot folytat.

Kubicza István
kir. alapitványi főerdőtanácsos.

Zsolnán született 1878-ban. Középiskoláit Trencsénben, az erdészeti főiskolát pedig Selmecbányán végezte. Pályafutását a horvátországi kincstári birtokokon kezdte, majd önkéntes évének leszolgálása után 1903 októbertől a Közalapitványi erdőbirtokok szolgálatába állott. Mint erdőmérnök került Pécsváradra 1909-ben, 1916-ban lett főerdőmérnök, 1919 ben erdőtanácsos és 1923-ban főerdőtanácsos.

A háborut követő szerb megszállás alatt igen sok kellemetlenség érte. A megszállók letartóztatták, bebörtönözték, majd egyidőre tuszként elhurcolták és fogságából visszatérve el kellett menekülnie, hogy a további zaklatást elkerülhesse. Lakásában egy század szerb katona lakott a megszállás csaknem egész időtartalma alatt.

Dr. Keller Ádám
körorvos.

Máriakéménden született 1900-ban. Középiskoláit Pécsett végezte, majd az érettségi vizsga letétele után katonai szolgálatra vonult be 1918 augusztusában és a forradalom kitörésekor szerelt le. Ezután a Budapesti Pázmány Péter egyetem orvosi fakultásának lett hallgatója és 1926-ban szerezte meg orvosi oklevelét. Először Máriakéménden telepedett le, mint magánorvos, azután 1929 májusában Pécs helyettes körorvosa lett, két hónapra rá pedig körorvosa.

338

Gyenes Károly

a pécsváradi Gőztéglagyár R. T. ügyv. igazgatója.

1885-ben született Pécsett, ugyanott végezte középiskoláit és a jogakadémiát, majd a bécsi kereskedelmi főiskola hallgatója lett. Tanulmányai elvégzése után 1907-ben Pécsett vállalt bankhivatalnoki állást, azután egy budapesti cég főhivatalnoka lett.

A világháboru kitörésekor bevonult, mint a 19. honv. gyalogezred önkéntese és részt vett az orosz és olasz front harcaiban Az összeomláskor szerelt le mint tart. hadapródjelölt. A bronz vitézségi érem, a Károly csapatkereszt és a német szolgálati érem tulajdonosa.

1920 óta az akkor megalakult Pécsváradi Gőztéglagyár R. T. ügyvezető igazgatója.

Hahmann Márton

róm. kat. kántortanitó.

Tevelen (Tolna m.) született 1888-ban. Középiskolái elvégzése után a pécsi püspöki tanitóképző növendéke lett és tanitói oklevelét 1907-ben nyerte el. Pályafutását Véménden kezdte, majd Nagypalon működött és 1927-ben lett Pécsváradon kántortanitó.

1914. augusztusában bevonult katonai szolgálattételre és mint önkéntes részt vett a Szerbia elleni harcokban, hol fogságba esett. Végig szenvedve a szerb, olasz és francia fogságot, 1920 májusban került csak ismét haza.

A róm. kat. olvasókör jegyzője, az iskolán kivüli népmüvelődés vezetője és előadója, az esperesi kerületi tanitókor elnöke, ker. iskolalátogató, a dalárda karnagya.

379

Máriakéménd

nagyközség.

Régebbi neve Kéménd volt és az csak a legutóbbi időkben változott át Máriakéméndre. A honfoglalás utáni időkben az Ormányság területén nagybirtokkal rendelkező Győr-nemzetség tagjai szereztek később Kéménd vidékén birtokokat. Ebből a Győr-nemzetségből származik az Óváry család, mely főkép a XIII. században nagy szerepet játszott a megyében és egy Óváry Konrád Baranya megye főispánja volt. Az Óváry család később két ágra szakadt: az egyik felvette a de Gyula, a másik pedig de Kéménd (Kemend) előnevet. Ennek a családnak uralma egész a török megszállásig terjedt.

Kéménd Baranya megye jelentős községei közé tartozott és már az 1332-35 iki pápai összeirásokban mint plébániával rendelkező község szerepel. A török megszállás alatt Kéménd is teljesen elpusztult és a törökök kiüzetése után a pécsváradi apátság nyerte el birtokát. A község ebben az időben annyira el volt pusztulva, hogy a néhány családból álló lakósságot betelepités által kellett szaporitani és igy is még 1726-ban sem birta el a rendes adóterheket, hanem ez évben fizetett először, egy kivételesen leszállitott csekély összegü adót.

Máriakéménd ujabbkori fejlődése nagyszerű lendületet vett, különösen a világháboru utáni időben. Gazdasági és kulturális fejlődésének legszebb tanujelét adja a községben az utóbbi években alakult számos szövetkezet, gazdasági és társadalmi egyesületek. A község lakósainak száma közel 1400.

Wittenbart Aurél

körjegyző.

1892-ben született Nyomján. A pécsi kereskedelmi iskola elvégzése után közigazgatási pályára lépett és előbb Szederkényen volt jegyzőgyakornok, majd megszerezve jegyzői oklevelét 1913 ban Magyarbólyban lett segédjegyző és itt működött 1922-ig. Ekkor Mecsekszabolcs vezetőjegyzőjévé lett, honnan 1925-ben Magyarbólyra ment, mint körjegyző. Máriakéménd körjegyzője 1929 juliusa óta.

Különösen elismerésre méltó és eredményes volt magyarbólyi működése. hol az ő jegyzősége alatt épitették a csendőr- és vámőrlaktanyát.

Több társadalmi és kulturális egyesület tagja.

340

Kienle Antal
igazgató tanitó

Felsőmindszenten született 1870-ben. Középiskoláit és a tanitóképzőt Pécsett végezte és oklevelét 1890-ben nyerte el. Pályafutását Lengyelen kezdte, majd Dunakömlődön, Sombereken és Ráctöttösön működött, azután ismét Somberekre került, hol 18 évig volt tanitó. Máriakéménd tanitója 1912-ben lett és 1916 óta igazgató tanitó.

A helyi ifjusági egyletnek 17 éve elnöke és a Polgári Olvasókörnek másodelnöke.

Ulrich Henrik
gazdálkodó

1874-ben született Máriakéménden. Iskoláit Máriakéménden és Mohácson végezte, azután a birtokán gyakorlati gazdává képezte magát és 1912-ben átvette az 56 kat. holdas birtok vezetését.

A világháboru kitörésekor bevonult katonai szolgálattételre és előbb a 35/I számu munkásosztagnál Pólában és Rovignóban teljesitett szolgálatot, majd a szerb és olasz frontokon, mint számvevő őrmester, az 1918 januárban bekövetkezett felmentéséig.

Községi képviselőtestületi tag, a kisgazdapárt járási elnöke, a mezőgazdasági bizottság elnöke, a Baranyavármegyei Gazdasági Egyesület és az Országos Gazda Szövetség tagja.

Olasz
kisközség.

Történelmi multjára nézve kevés adat áll rendelkezésünkre és nincs is multjában semmi különösebben érdekes esemény, melynek tárgyalásába kellene bocsátkoznunk. Keletkezésének ideje bizonytalan, későbbi sorsa pedig azonos a legtöbb baranyai községével. A XV. század közepén a Gyulai család Patfi nevü ágának birtokai terültek el ezen a környéken és ugyanezen században az Olaszy családéi is. Valószinü, hogy innen származik a község elnevezése, arra ugyanis semmi adat nincs, hogy ide valaha is olaszok vándoroltak volna be s erről nyerte volna elnevezését.

A török megszállás alatt a régi község teljesen elpusztulván, itt is megindultak a betelepitések és 1701-ben telepedtek le az első szláv családok Boszniából, 1720-ban pedig az első német családok. Ebben a községben a betelepülők $^2/_3$-át tették ki a szlávok és $^1/_3$-át a németek.

Jellemző a jugoszláv propaganda eszközeire, hogy bár mint hivatalosan kimutatható a szlávság 1700 utáni bevándorlása — ezt az ősi magyar eredetü községet is a régi szláv községek közé sorozták és nevét a szláv „ulas“ (bejárat) szóból eredőnek tüntették fel. Olasz szláv eredetü polgárai azonban egyáltalában nem lelkesednek a jugoszláv ideálokért és már azok is, akiket a megszálló szerbek beugrattak az optálásba, mind visszaoptálni kivánnak.

A mintegy 700 lelket számláló község háboru utáni fejlődése biztos lépésekkel halad előre.

342

Iselstöger Lajos
esperes plébános, Olasz.

Pancsován született 1885-ben. Középiskoláit Pancsován és Pécsett, a teologiát pedig ugyancsak Pécsett végezte és 1908-ban szentelték pappá. Pályafutását Karkanovciban (Szlavonia) kezdte meg, majd káplán volt Olaszon, Máriakéménden, Bogdásán, Tolnán, Válpavóban, Dolnimiholácon, azután 1914-ben Radikovci plébánosa lett, hol 1919 júliusáig működött, mikor is Olasz plébánosává nevezték ki.

A háborut követő szerb megszállás alatt súlyos megpróbáltatásokon ment keresztül. Radikovciban 1919 januárjában izgatás miatt vetették börtönbe a szerbek, majd amikor Olasz plébánosa volt, a megszálló szerbek minden erejükkel a pángermán agitáció élére akarták őt állítani, mint német származásut. Ellenkezése miatt elfogták, majd nyolcnapi börtön után Pécsre internálták, honnan csak 9 hónappal később térhetett vissza plébániájára.

Internálása alatti időben több vezető horvát politikussal ismerkedett meg és ebben az időben kezdett politikai tevékenységet folytatni. Ismeretségét igyekezett a horvát-magyar kapcsolat kiépitésének szolgálatába állitani, majd Olaszba visszatérve megalakitotta a helyi kisgazdapártot és ezidőtől fogva aktiv részt vesz a megye politikai életében.

A vármegyei törvényhatósági bizottság és községi képviselőtestület tagja, elnöke az olaszi, birjáni, hidori és nyomjai r. k. olvasóköröknek, valamint az olaszi és hidori levente egyesületeknek. A Keresztény Liga pécsi fiókjának választmányi, a Magyar Társadalom Tudományi Egyesület rendes tagja.

Irodalommal állandóan foglalkozik és számos társadalomtudományi és egyházi szakcikke jelent meg a különféle lapokban és folyóiratokban. Az Egyházi Közlöny v. munkatársa.

343

Szederkény és Nyomja
kisközségek.

Ez a két virágzó és erőteljes fejlődést mutató község ma már teljesen egybe van épülve és közel van az idő, hogy a két egybeforrt községet közigazgatásilag is egyesitik. A Mohács—pécs-i műút, mely a községeken vonul keresztül, forgalmának fokozódásával egyre nagyobb lendületet ad a két község fejlődésének, melyek pedig — mint csaknem valamennyi baranyai község — tulajdonképeni létesülését a törökök kiverése utáni időkre vezetheti vissza, mert az ősi községek a XVI. és XVII. században teljesen elpusztultak. A mai két község a XVIII. század elején keletkezett, midőn megkezdődött a német betelepülés. Szederkény neve ez időben *Zedergin* (néhol Szudor) volt.

Szederkény lakósainak száma meghaladja a 900-at, Nyomjáé pedig eléri a 700-at. A körjegyzőség Szederkényben székel, iskolája azonban mindkét községnek van és mindkettőben alakult az utóbbi években több egyesület és szövetkezet, valamint ipari és kereskedelmi vállalat is.

1922-ben épült a hősök emlékműve és 1925-ben létesült a műmalom.

Halmai József
körjegyző
Szederkény

Pécsváradon született 1883-ban. Középiskoláit Pécsett végezte s ugyanott szerezte meg jegyzői oklevelét is.

Pályafutását Pécsváradon kezdte meg, mint gyakornok, majd s. jegyző volt Püspöklakon és Pécsváradon. Szederkény körjegyzője 1912-ben lett.

Nagy része van a körjegyzősége alá tartozó községek szép fejlődésében, egyesületi és szövetkezeti megalapitásában. A helyi Levente egylet, Rk. Olvasókör elnöke.

344

Feuerstahler Viktor

vállalkozó
Nyomja

Pécsett született 1898-ban s ugyanott végezte középiskoláit. A kereskedelmi érettégi bizonyitvány megszerzése után bevonult 1916-ban katonai szolgálattételre a 32. cs. és kir. tüzérezredhez és az orosz és olasz fronton harcolt az összeomlásig. Kitüntetései: két bronz és kisezüst vitézségi érem, valamint a Károly csapatkereszt.

Nyomján 1921-ben telepedett le mint kereskedő, de már 1924-ben megalapitotta ma már közismert autóbusz-vállalatát, melynek kocsijai a Pécs-Mohácsi és Pécs-Vajszlói vonalon közlekednek. 1925-ben részt vett a szederkényi Hengerműmalom megalapitásában és annak egyik társtulajdonosa.

Vm. törv. hat. biz. és községi képviselő testületi tag, a helyi Hitelszövetkezet ig. tagja.

Mammel Bernát

birtokos
Nyomja

Nyomján született 1892-ben. Középiskoláit Mohácson és Temesvárott végezte, majd gazdasági pályára lépett s átvette a 160 holdas családi birtok vezetését.

A világháboru kitörésekor bevonult katonai szolgálattételre a 69 cs. és kir. gy. ezredhez és részt vett az orosz front harcaiban, hol sulyosan megsebesült. Az összeomláskor, mint tart. főhadnagy szerelt le.

A vm. törv. hat. biz. v. tagja és közs. képv. testületi tag. A helyi Levente egyl. alelnöke, az olvasókör választm. és a hitelszövetkezet ig. tagja, stb. A szederkényi hengerműmalom tulajdonosa,

345

Darázsy Mihály
községi kántortanitó
Nyomja

Béregen (Bács m.) született 1891-ben. Iskoláit Mohácson és Baján végezte és tanitói oklevelét 1910-ben szerezte meg. Pályafutását Monyoródon kezdte, hol a háborus évek megszakitásával 1925-ig működött. Ekkor Szellőn lett kántortanitó, majd 1929-ben Nyomján.

A világháboru elejétől az összeomlásig a 19. honv. gy. ezredben teljesített szolgálatot és mint tart. főhadnagy szerelt le. 22 hónapig harcolt az orosz és olasz frontokon és kétszer sebesült meg. A nagyezüst és sebesülési érem, valamint a Károly csapatkereszt tulajdonosa.

Hergenröder Antal
gazdálkodó
Szederkény

1870-ben Szederkényen született. Iskoláit szülőfalujában és Mohácson végezte, majd apja birtokán gazdálkodott s 1900-tól önállóan vezeti a gazdaságot, mely teljesen modernül van felszerelve s a legszakszerűbben kezelve.

A háborut követő szerb megszállás alatt egyike volt a magyarság exponenseinek s emiatt a megszállók részéről sok kellemetlenség érte.

A vm. törv. hat. biz. és a közs. képv. test. tagja.

Petz Ödön
kántortanitó.
Szederkény

1900-ban Szederkényben született. Iskoláit Szederkényben, Szajkon, a tanitóképzőt pedig Pécsett végezte s oklevelét 1920-ban nyerte el. Már ugyanaz év októberében Szederkényben lett osztály-tanitó, 1927-ben pedig kántortanitó.

A rk. olv. kör elnöke, az iskolán kivüli népmüvelés vezetője.

Lang Péter
gazdálkodó
Szederkény

1867-ben Szederkényben született és iskoláit ugyanott végezte. Apja mellett képezte magát gazdává és később maga vette át a családi birtok vezetését, melyen a legmodernebb gazdálkodást folytatja.

A községi képv. test. tagja és a. vm. törv. hat. biz. tag.

Mostbacher Fülöp
gazdálkodó
Szederkény

Szederkényben született 1883-ban. Iskoláit Szederkényben, Mohácson és Pécsett végezte, majd gazdálkodóvá lett. Apjától örökölt 103 holdas birtokát és szőlőjét 1921-ben vette át és azokon a legmodernebbül gazdálkodik.

A világháboru alatt rövid ideig katonáskodott, majd felmentették.

A vm. törv. hat. biz. és közs. képv. test. tagja.

Berkesd.

kisközség.

Ősrégi alapitásu magyar község, mely a XI. századtól kezdve a pécsváradi apátság birtokai közé tartozott. A török uralom alatt teljesen elpusztult, de ujabbkori fejlődése a megye legtekintélyesebb községei sorába emelte. 1775-ig még az apátsághoz tartozott és plébánosait az esztergomi érsek nevezte ki ez időig, mignem ekkor a pécsi püspökség közbenjöttére és Mária Terézia előterjesztésére a pápa 1775-ben kelt bullájával Berkesd plébániáját is több más községével együtt a pécsi püspök alá rendelte.

A község ma mintegy 1300 lakossal bir és főleg a háboru utáni fejlődése tesz nagy haladásról tanuságot. Több egyesülete és szövetkezete alakult, járda épült, bevezették a telefont és villanyvilágitást, felállitották a hősök emlékművét, stb. A legközelebbi megvalósitásra váró tervek: az országut épitése, a község fásitása, óvoda és kulturház létesitése.

Boros László
körjegyző
Berkesd

Németladon (Somogy m.) született 1902-ben. Középiskoláit Kaposvárt és Bonyhádon végezte, majd a közigazgatási pályára lépett és miután Szombathelyen jegyzői oklevelet nyert, 1922-től Véménden működött, honnan 1928-ban, mint vezető jegyző, Máriakéméndre került. Berkesd körjegyzőjévé 1929-ben választották meg.

A helyi Levente Egylet elnöke és több társadalmi és kulturális egyesület tagja.

Galambos Nándor
kántortanitó
Berkesd

1888-ban született Pécsett s ugyanott végezte középiskoláit, valamint a tanitóképzőt. Tanitói oklevele megszerzése után előbb Berkesden volt tanitó, majd Siklóson, Bodonyban működött több mint 5 évig s 1919-ben került vissza ismét Berkesdre, mint kántortanitó.

Az iskolánkivüli népmüvelés vezetője, a rk. olvasókör és a leventék előadója.

347

Himesháza

kisközség.

Egyike a pecsváradi járás legjelentősebb községeinek. Keletkezése az Árpád-korra vezethető vissza. Az 1332—35-ből származó összeirás szerint akkor már plébániája is volt, mely azonban templomával együtt a törökpusztitás martalékává lett Uj tomplomát maga a község lakóssága emeltette 1722 körül s ezután kapott ismét plébániát.

A község legujabb fejlődése hatalmas lendületet vett. Számos társadalmi és gazdasági egyesülete és szövetkezete van, melyek legbiztosabb jelei a közsé gmodern életrekelésének. A több, mint 1700 lakós között az intelligencia száma is egyre szaporodik.

1924 ben készült el a hősök emlékműve, 1927 ben pedig megépült a körorvosi lakás.

Dr. Kővágó Péter

róm. kath. esperes plébános.

Ráctöttösön született 1870-ben. Középiskoláit Pécsett végezte, a teologiát pedig Budapesten és 1893-ban szentelték pappá. Jogi tanulmányokat a pécsi jogakadémián folytatott és jogi doktori diplomáját a kolozsvári egyetemen szerezte meg. Pályafutását Olaszon kezdte, majd káplán volt még Kurdon, Zomborban és Mecsekszabolcson.

Már 1896-ban Kővágószőllős plébánosa, 1915-ben pedig Dunaföldváré. Himesházán 1924-ben lett plébános és ugyanaz évben esperes.

A helyi rk. Olv. kör, a Levente Egylet és a Temetkezési egylet elnöke és még több más [illegible]sület tagja.

348 1164,40